T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜRDÜN'ÜN MÜLTECİ POLİTİKASI: FİLİSTİNLİLER VE SURİYELİLER

HAYA YOUSEF YOUNIS AL-TURK

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ORTADOĞU VE AFRİKA ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

EKİM 2017

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ÜRDÜN'ÜN MÜLTECİ POLİTİKASI: FİLİSTİNLİLER VE SURİYELİLER

Haya Yousef Younis AL-TURK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ORTADOĞU VE AFRİKA ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKİM 2017

Haya AL-TURK tarafından hazırlanan "Ürdün'ün Mülteci Politikası: Filistinliler ve Suriyeliler" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Polis Akademisi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisan Tezi olduğunu onaylıyorum/ .....

Başkan: Prof. Dr. Türel Yılmaz ŞAHİN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisan Tezi olduğunu onaylıyorum/ .....

Üye: YRD. Doç. Dr. Bayram SİNKAYA

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisan Tezi olduğunu onaylıyorum/ .....

Tez Savunma Tarihi: 10/10/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enistitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Haya AL-TURK

10/10/2017

ÜRDÜN'ÜN MÜLTECİ POLİTİKASI: FİLİSTİNLİLER VE SURİYELİLER

(Yüksek Lisans Tezi)

Haya Yousef Younis AL-TURK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2017

ÖZET

Ürdün, kurulduğundan beri çeşitli komşu ülkelerden mülteci ağırlamaya devam etmektedir. Ülkenin karşıladığı ilk göç dalgası, İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesi sonucunda meydana gelen Filistin ilticasıdır. Filistinli vatandaşların Ürdün vatandaşlığını ve vatandaşlık haklarını elde etmeleriyle birlikte, Ürdün halkıyla karışmışlar dolayısıyla Ürdün'ün milli bir dokusu haline gelmişlerdir. 69 yıldır Ürdün topraklarında yaşamaları Filistinlileri sadece kamplarda değil Ürdün'ün farklı kasaba ve kentlerinde yaşayan toplumun bir kesimi haline getirmiştir. Onlar tam olarak mülteci olarak görülmemektedir. Zira bazıları hükümet makamlarında çalışmakta ve Ürdün'ün ekonomisine gözle görülür bir şekilde katkı sağlamaktadır. Ürdün'ün Suriye Göçü'ne karşı olan siyaseti tamamen farklı olmuştur. Zira iki sorun arasındaki farklılık sorunun kökleriyle ilişkilidir. Çünkü Filistin sorunu, İsrail'in Filistin'e gelip, haksız yere yerleşip işgal etmesi sonucu vatanından zorla çıkarılan bir halkın sorunu olarak görülmektedir. Suriye ilticasına gelince; özgürlük, reform, siyasi değişim ve yönetim hakkı isteyen halk arasında çıkan iç çatışma sonucu meydana gelmiştir. Bu durum, farklı grupların iç savaşa dâhil olmasına yol açmış ve taraflar arasında bir savaş ortamının oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Suriye vatandaşları güvenlik ve korunma arayışı için komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Ürdün, iç savaştan kaçan ve kendi sınırlarında bulunan tüm mültecileri karşılayarak kendi rolünü üstlenmiştir. Onlar koruma altına almış ve barınma sağlamıştır.

Bilim Kodu	:	1141
Anahtar Kelimeler	:	Filistin İlticası, Suriye İlticası, Ürdün Siyaseti, Mülteciler, Kamplar.
Sayfa Adedi	:	187
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

JORDAN'S REFUGEE POLICY: PALESTINIAN AND SYRIAN REFUGEES

(M.S. Thesis)

Haya Yousef Younis AL-TURK

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

October 2017

ABSTRACT

Jordan has been hosting refugees from various neighboring countries since its founding. The first wave of immigration that the country has received was the Palestinian refugees, which was the result of the Israeli occupation of Palestinian lands. With Palestinian citizens acquiring Jordanian citizenship and citizenship rights, they have become a national fabric of Jordan because of their involvement with the Jordanian people. It has been 69 years for Palestinians living not only in the camps but in the communities of the different towns and cities of Jordan. They are not exactly seen as refugees. Some of them work in the government authorities and contribute to the economy of Jordan visibly. The Jordanian policies towards this wave of immigration and Syria's immigration have been completely different. The difference between this two immigration is related to the root of the immigration's reason. Because the Palestinian immigration is seen as a problem of a people who had forced to leave Palestine after the coming of Israel and settle in and occupy it unfairly. But Syrian refugees are a consequence of the internal conflict between the people who want freedom, reform, political and governmental changes. This has led to the involvement of different groups in the civil war and led to a war between the parties. Therefore, Syrian citizens have to migrate to neighboring countries in search of security and protection. Jordan has undertaken its role by accepting all the refugees who have escaped from the civil war.

Science Code	:	1141
Key Words	:	Palestinian Immigration, Syrian Immigrations, Jordan's Policy, Camps, Refugees.
Page Number	:	187
Supervisor	:	Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, tecrübelerinden faydalandığım değerli danışmanım Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN'e, özel olarak Gazi Üniversitesinde ve genel olarak Türkiye'de bana eğitim veren tüm hocalara, ayrıca manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme, sevdiklerime, arkadaşlarıma ve bana öncelikle destek veren ve yardımcı olan değerli Dr. Ayman Zain AL-HAYAJNEH'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xii

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xiii

KISALTMALAR xiv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Mülteciler ve Sığınmacıların Tanımı 7

1.1.1. Mülteci Kavramı 9

1.1.2. Sığınmacı Kavramı 10

1.2. Uluslararası Mülteci Koruma Sisteminin Yapısı 12

1.2.1. Mültecilerin Korunması için Uluslararası Yasal Sistem 12

1.2.2. Uluslararası Mülteci Koruma Sistemin Değerlendirilmesi 15

1.3. İltica Olayına Karşı Devletlerin Tutumu 17

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE KARŞI POLİTİKASI

2.1. Filistin Mülteci Sorununun Ortaya Çıkışı 23

2.1.1. Filistin Göçmen Sorununun Tarihi Seyri 26

2.1.1.1. 1948 (Nekbe) Savaşı 26

2.1.1.2. 1967 Savaşı (en-Nazih̲ûn, Göçmenler) 28

2.2. Ürdün'deki Filistinli Mülteciler 32
2.2.1. Ürdün'deki Filistin Mülteci Kampları 35
2.2.2. Ürdün'deki Resmi ve Gayrı Resmi Filistin Kampları 36
2.2.2.1. el-Bak'a Kampı 36
2.2.2.2. el-Husayn Kampı 36
2.2.2.3. ez-Zerkâ Kampı 37
2.2.2.4. es-Suhna Kampı 38
2.2.3. Ürdün'ün Filistin Kamplarındaki Yatırımları 39
2.2.3.1. Gecekondular 39
2.2.3.2. Üniversite Yatırımları 39
2.2.3.3. Kumanya Bağışları 40
2.2.3.4. Sivil Toplum Kuruluşları 40
2.3. Filistinli Mültecilerin Göçmenlerin Şehirlere Göre Durumu; Ürdün 40
2.3.1. Ürdün'de Toplumsal, Ekonomik ve Siyasi Entegrasyon 45
2.3.1.1. Toplumsal Entegrasyon 45
2.1.1.2. Ekonomik Entegrasyon 47
2.1.1.3. Siyasi Entegrasyon 48
2.3.2. Filistinli Mültecilerin Ürdün'de Karşılaştıkları Problemler (Röportaj Bölümü) 51
2.4. Filistin Göçünün Ürdün'e Etkisi 56
2.4.1. Eksik Hak Sahipleri 58
2.5.1. Göçmen Tanımı 62
2.5.2. Dönüş ve Tazminat Hakkı 64
2.5.3. UNRWA'nın Filistinli Göçmenlere Sağladığı Koruma 66
2.5.4. UNRWA'nın Koruma Alanındaki Yetkisi 67
2.5.5. UNRWA'nın Koruma Tanımı 67
2.5.6. UNRWA'nın Koruma Halkası 67
2.6. İki Ayrı Kriz Karşısında 70

2.6.1. Ürdün – Filistin İlişkileri 70

2.6.2. Ürdün'ün Filistinli Mültecilere Karşı Stratejisi 74

2.6.3. Ürdün'ün Mültecilere Destek Konferanslarındaki Rolü 76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN SURİYELİ MÜLTECİLERE KARŞI POLİTİKASI

3.1. Suriyeli Mülteciler Sorununun Ortaya Çıkışı 79

3.1.1. Suriye Krizinin Tarihsel Boyutu 79

3.1.2. Suriyelilerin Sığınma Sorununun Ortaya Çıkması.....83

3.2. Ürdün'deki Suriyeli Mülteciler.....86

3.2.1. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Sayısı.....86

3.2.2. Ürdün'deki Suriyeli Mülteci Kampları.....88

3.2.2.1. ez-Za'teri Kampı 88

3.2.2.2. el-Ezrak Kampı.....92

3.2.2.3. Ürdün - B.A.E. Kampı 94

3.2.2.4. el-Rakban ve el-Hadlat Kampları 95

3.3. Suriyeli Mültecilerin/Göçmenlerin Şehirlere Göre Durumu; Ürdün 96

3.3.1. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Yasal Durumu 97

3.3.2. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomik Durumu 97

3.3.2.1. Suriyeli Mültecilerin Mevcut Ekonomik Durumu ve Ekonomik Bütünleşme: 98

3.3.3. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Durumu.....101

3.3.3.1. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Etkilerinin Değerlendirilmesi ve Sosyal Bütünleşmeleri 101

3.3.4. Suriyeli Mültecilerin Güvenlik Durumu.....104

3.4. Ürdün'de Suriyeli Mültecilerin Karşılaştığı Zorluklar.....106

3.4.1. Hizmetlerin Sınırlanması ve Hareketin Engellenmesi 106

3.4.2. Geçim Yollarına Ulaşmada İmkansızlık.....108

3.4.3. Ürdün'deki Suriyelilerin Karşılaştıkları Problemler (Röportaj Bölümü).....109

3.4.3.1. Ez-Za'teri Kampı.....109

3.4.3.2. el-Ezrak Kampı.....114

3.5. Suriye İlticasının Ürdün'e Etkisi.....118

3.5.1. Ekonomik Yanı.....118

3.5.1.1. Önceden Var Olan Ekonomik İstikrarın Eksikliği.....119

3.5.1.2. İşsizlik.....120

3.5.1.3. Bütçe Üzerindeki Etkiler.....122

3.5.1.4. Ekonomik Fırsatlar ve Olumlu Etkiler.....122

3.5.1.5. Ekonomik ve Mali Teşvikler.....123

3.5.1.6. Suriyelilerin Ürdün Ekonomisini Etkileme Tahminleri.....125

3.5.2. Siyasi ve Toplumsal Yanı.....128

3.5.2.1. Siyasi Sahne ve Milli Kimlik.....128

3.5.2.2. Siyasi Kargaşa ve Arap Baharının Etkisi.....129

3.5.2.3. Demografik Transformasyon ve Vatandaşlık.....130

3.5.2.4. Suriyeli Mültecilere Karşı Özel Politikaların Geliştirilmesi.....131

3.5.2.5. Suriyeli Mültecilerin Ürdün'ün Toplumsal İstikrarına Etkisi Hakkındaki Tahminler.....132

3.5.3. Güvenlik Yanı.....134

3.5.3.1. Dâhili ve Harici Tehditlerden Korunma.....134

3.5.3.2. Suriyeli Mültecilerin Ürdün Güvenliğine Etkisi Hakkındaki Tahminler.....135

3.5.4. Sular Yanı.....136

3.5.4.1. Ürdün'de Önceden de Var Olan Su Krizi.....137

3.5.4.2. Suriyeli Mülteci Krizinin Ürdün'e Karşı Olumsuz Etkisi.....138

3.5.4.3. Su Eksikliğinin Ekonomik ve Toplumsal Kargaşaya Etkisi.....139

3.5.4.4. Suriye'deki Su Krizinin Dikkate Alınması.....140

3.5.5. Eğitim.....141

3.5.6. İskân Yanı 142
4.5.7. Sağlığı Koruma 143
3.6. Ürdün'ün Suriyeli Mültecilere Yönelik Siyaseti ve Beklenen Senaryolar 144
3.6.1. Suriye Krizinde Ürdün'ün Tutumu 144
3.6.1.1. Suriye Krizine Karşı Ürdün Tutumunun Aşamaları: 147
3.6.2. Suriyeli krize karşı Ürdün'ün stratejisi 148
3.6.2.1. Milli Direnç Planı: 2014-2016 148
3.6.2.2. Suriye Krizine Tepki Planı 2016-2018 149
3.6.3. Mültecilere ve Uluslararası Hukuka Yönelik Ürdün Politikası 150
3.6.3.1. Geri Gönderimler Uluslararası Hukuk İhlalidir 153
3.6.4. Uluslararası Koruma Alanındaki Sınırlamalar 154
3.6.4.1. Uluslararası Finansın Gerilemesi 154
3.6.4.2. Mülteci Koruma Kapsamını Baki Kılmak 155
3.6.4.3. Mültecilerin Dönüşü 157
3.6.5. Dünyanın Gözünden Suriye'nin Geleceği 159
3.6.5.1. Senaryoların Ürdün'e Etkileri 161

SONUÇ 163
KAYNAKLAR 169
EKLER 175
EK-1. Filistin Mülteci Kampları 176
EK-2. Suriye Mülteci Kampları 181
ÖZGEÇMİŞ 187

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 3.1. Mültecilerin demografi yapısı 87

Çizelge 3.2. Ez-Za'teri kampında Suriyeli mültecilerin yaşı 89

Çizelge 3.3. El-Ezrak Kamptaki Suriyeli Mültecilerin Yaşı 93

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 3.1. Ez-Za'teri kamptaki "Ürdün'e gelmek; zorunlu, seçenek".....110

Şekil 3.2. Ez-Za'teri kamptaki "Mültecilerin kamptaki en büyük sorun" 111

Şekil 3.3. Ez-Za'teri kamptaki "Mültecilerin gitmek istediği yer" 112

Şekil 3.4. El-Ezrak kamptaki "Ürdün'e gelmek; zorunlu, seçenek" 115

Şekil 3.5. El-Ezrak kamptaki "Mültecilerin kamptaki en büyük sorun".....116

Şekil 3.6. El-Ezrak kamptaki "Mültecilerin gitmek istediği yer".....117

Şekil 3.7. Suriye krizinin çözümüne dair arap kamuoyunun çözüm önerileri 160

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
B.A.E	Birleşik Arap Emirlikleri (United Arab Emirates)
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
FAFO	Uygulamalı Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü (Institute for Applied International Studies)
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasila (Gross domestic product)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
IŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti (Islamic State of Iraq and the Levant)
UNDP	Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı (United Nations Development Programme)
UNRWA	Yakın Doğu'da Birleşmiş Milletler Filistinli Mülteciler İçin Yardım ve Meslek Dairesi (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East)
USAID	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (United States Agency for International Development)

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler sahasında ülkeler veya kişiler arasında çatışmaların yayılması Mülteci fenomeninin de dünyada yükselmesine sebep olur (özellikle Ortadoğu bölgesinde). Aynı zamanda bölgenin ülkelerde artan siyasi ekonomik ve sosyal baskısı nedeniyle halk daha güvenli bir hayat kurmak amacıyla kaçmaya mecbur bırakılmaktadır.

Bu fenomen yükselirken ve mültecilerin dünyadaki oranları vatandaşı oldukları ülkelerde ve göç ettikleri ülkelerde artarken bu durum bölgesel ve uluslararası dinamikleri etkilemektedir. Bu durum karşısında devletler mülteciler ile ilgili hem hukuki hem de siyasi alanda özel politikalar üretmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bu yüzden, devletler mülteciler ile ilgili uluslararası anlaşmaları imzalarken uluslararası hukuk kuralları ve insan hakları kavramlarına uymak zorunda kalarak kendi politikalarını sınırlamak durumundadırlar.

Genelde iltica eylemi kendi ülkelerinde temel haklarına karşı ve özellikle yaşama hakkına karşı oluşmuş olan sıkıntılardan kaçmak ve daha iyi yaşam standartları elde etmek sebebiyle olmakta, bu sebepten ötürü uluslararası camia iltica edenlere karşı sorumlu olup onlara yardım etmeye çalışmakta ve mültecilerin sığındığı ülkeler maddi ve manevi destekler ile onların mevcut yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışmaktadırlar.

Devletlerin mültecilere karşı politikalarını gerek dış politikadaki çıkarları gerek iç siyasetteki dinamikleri ve (özellikle demokrasinin beşiği ülkelerde) siyasi meşruiyeti sağlamak zorunda kalan hükümetlerin halka hesap vermesi sorunları gibi bir çok faktör bölgesel ve uluslararası düzeyde mültecilere karşı devletlerin bakış açısını etkilemektedir.

Bir ülkenin mültecileri almak ya da reddetmek için ise birçok nedeni vardır; her ülkenin kendi amacları çıkarları ve baskıları, aynı zamanda bir ülkenin var olan uluslararası normlar, kurallar ve eylemlerin ne kadar gerçekleştirebilmekte ve ne kadar uygulanabilirse ona göre de mültecilere karşı bir siyaset çizebilir. Mültecilerin bir ülkede kalma süresi ve devletlerin siyasi ekonomik ayrıca sosyal durumları hem de devletlerin milli kimliklerine ne kadar bağlı oldukları ile iç ve dış güvenliklerine karşı olan tehditleri de göz önüne alarak mülteci siyasetlerine yön vermektedirler.

Ortadoğu bölgesi ise uzun zamandan beri mülteci sorununa sahiptir. Bu sorunların ilk ve en önemli sebebini Arap-İsrail çatışmalarından kaçan Filistinli mülteciler oluşturmaktadır. Yakın tarihte yaşanan Arap baharı vaad ettiği demokrasi ve insan haklarını hayal edildiği gibi gerçekleştiremediği için Suriye 2011 sonundan bugüne kadar devam eden iç savaşta vatandaşlarının sınır ülkelerine iltica etmelerine neden olmuştur. Bu büyük göç sonucunda komşu ülkeler ile birlikte bütün dünyada mülteci sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu tezimin konusunu yukarıda belirttiğim fikirler oluşmaktadır. Örneğin, Ürdün çevresindeki devletlerde oluşan sebeplerden ötürü iltica eden mültecilerin ev sahipliğini yapmakta olan bir ülke olarak bilinir. Ürdün, mülteci almaya 1948 yılındaki Filistin Savaşının meydana geldiği zaman başladı. Ürdün; bağımsız olduktan sadece iki yıl sonra, o tarihten itibaren günümüze kadar bölgedeki mültecilere ev sahipliği yapan bir ülke konumunda olmaya devam etmektedir. İlerleyen zamanlarda, Ortadoğu bölgesinde yaşanan krizler sebebiyle sadece Filistinliler değil, diğer ülkelerden de mülteciler gelmeye başladı ve Ürdün onlara karşı özel bir siyaset izlenmeyi sürdürdü.

Hükümet, Ürdün'de yaşayan mültecilere karşı yardım etmeye çaba göstermiş, ülkesindeki mültecilere yönelik hizmetler geliştirmiş, mültecilerin Ürdün'deki hakları mültecilerin hükümete olan yükümlülüklerini de belirlemiştir. 1948 Nakbe Günü'nden beri, Filistinli vatandaşların yaşadığı acı dolu olaylar nedeniyle, insanlar Ürdün'e ve yakın çevredeki ülkelere kaçmaya mecbur kalmışlardır. Ürdün sınırlı kaynakları olan bir ülke olmasına rağmen, Filistinli mültecileri topraklarına almaya devam etmiştir.

1990'lı yıllarda İkinci Körfez Savaşı sonrasında Kuveyt ülkesinde yaşayan Filistinliler, Ürdün'ün Irak'a olan destekleyici tutumuna sıcak bakmamalarına rağmen Ürdün'e gelmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, Ürdün için bir gerginlik yaratmış, hatta tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Fakat bu yaşanan olaylara rağmen Ürdün, Kuveyt'ten gelen Filistinli insanlara ülkesinde barınma hakkı verip, düzgün bir hayat yaşamalarına imkân sağladı.

2011 yılında Arap Baharı Devrimleri sonrası, özellikle Ürdün'ün komşu ülkelerinden biri olan Suriye'de kriz yaşandıktan sonra mülteciler Ürdün'e sığınmaya başlamıştır. Ürdün, Suriyeli mülteciler için de ev sahipliği yapan bir ülke konumuna gelmiştir ve günümüze kadar da onları himayesine almaya devam etmiştir. Dini birlik ve beraberlik, Arap kimliği,

kardeşlik, komşuluk ve insani duyarlılık gibi sebepler sayesinde mültecileri kabul eden Ürdün; sosyoekonomik, psikolojik, güvenlik ve terör gibi tehditlere maruz kalmaktadır. Suriye'deki kriz ile birlikte Ürdün'de, Ortadoğu'da hatta dünyada terör operasyonları yoğun bir şekilde yayılmıştır. Bu terör operasyonlarına karşı Ürdün dâhil bütün ülkeler ayaklanmıştır; Ürdün uluslararası koalisyona katılıp teröre karşı mücadele etmeye devam etmesine rağmen aynı zamanda uluslararası camiadan yardım alıp mültecileri kabul etmeye devam etmiştir.

Suriye Krizi devam ederken mültecilerin kendi ülkelerine dönüp dönmeyecekleri hiç belli olmadığından; Ürdün'ün hem iç ve dış siyasetlere hem de mülteci sorununa karşı değişik bir siyaset izlenmesi ön görülmektedir.

Bu tezin temel amacı, Ürdün'ün Mülteci politikasını açıklamak, Filistin ve Suriyeli mültecilere karşı izlediği politikayı analiz etmektir. Tezin temel amacının gerçekleştirilmesine yönelik alt amaçlar ise, Ürdün'ün mülteci politikasının açıklanmasıyla birlikte, devletin mülteciler konusundaki ana rolünü incelemek, Ürdün gibi sınırlı kaynakları olan bir ülkede mültecilerin yaşam standartlarını araştırmak, Mülteciler üzerinde yaşanan tehdit ve sorunlara açıklık kazandırmak ve devam eden krizin gelecek etkileri ile mültecilere karşı beklenen politikaları tahlil etmektir.

Bu şekilde tezin önemi; bugünlerdeki her krizin ve sorunun ortasında kalan Ürdün, iç güvenliğini korumak ve halkının isteklerini yerine getirmek aynı zamanda mültecilere karşı insani yardım yapmak ayrıca mültecileri kabul ederken uluslararası camianın çıkarlarını da gerçekleştirmek konumunda bulunmaktadır. Böylece bu tez, 1948 yıllardan itibaren mülteciler ile tecrübeli olan Ürdün'ün, Suriyeliler ile nereye kadar başarılı olabileceğini açıklayacaktır.

Ürdün'ün dış ve iç siyasetini anlamak ve hatta önümüzdeki günlerde onun geleceğini tayin etmek amacıyla, mültecilere karşı olan politikasını ve iç siyasetini analiz etmek gerekir. Sadece politikalarını analiz etmek değil, aynı zamanda ülkenin ekonomisini, hukukunu, güvenliğini ve toplumsal açılarına da odaklanılmalıdır. Filistinlilerin Ürdün'deki konumunu inceleyip Suriyeli mültecileri de tahlil ettikten sonra Filistinli ve Suriyeli mültecilerin arasındaki farkları belirleyerek Ürdün'ün siyasetinin nasıl ve hangi şekillerde değişeceğini araştırarak ortaya koyacaktır.

Mülteciler dünyada güncel sorunlardan birisi olduğu için bu soruna önem verilmesi gerekmekte ve Ürdün'ün, Filistinliler ile Suriyelilere karşı izlediği politikasını açıklayıp onların yaşadığı zorlukları ve yaşam standartları incelenecektir. Böylece, bu dönemde özellikle Arap halkının yaşadığı zorluklar, eksikler ve ilticai durumlar hakkında araştırmalar yapılacak ve çıkan sonuçlar ile Arap halkına mülteci ve iltica konularında bir çözüm sunacaktır.

Dolayısıyla Çalışmanın temel sorusu: Ürdün'ün Filistinli mültecilere karşı izlediği politikası, Suriyelilere karşı izlediği politikasından farklıdır, ikisinin arasında büyük bir zaman aralığı var olduğu için, her iki durumun da nedenleri ile sonuçları farklıdır çünkü Ürdün'ün durumu 1948 yılından 2011 yılına kadar göz ile görülür bir biçimde değişmiştir. Tez sırasında öne sürülecek soruların bazıları aşağıdaki gibidir:

- Ürdün'ün Filistinli mülteciler sorununa karşı izlediği politikası, Arap milliyetçiğinden Suriyelilere göre daha çok etkilenmiştir.
- Zamanla Ürdün'ün sahip olduğu koşullar ile varlıklarındaki değişiklikler nedeniyle Suriyeli mültecilere sağladığı hizmetleri Filistinli mültecilere sağlayamamaktadır.
- Suriyeli mültecileri kabul ettikten sonra Ürdün'deki terör grupları ve güvenlik tehditleri yükselmiştir.
- Suriyeli iltica konusu bitmeyecek, mülteciler geri dönmeyecek ve Filistinliler gibi Suriyeliler de Ürdün'de uzun vadede yaşayacaklardır.
- Ürdün halkı ile Suriyeliler arasında entegrasyon süresi başlayıp devam etse bile Ürdün Suriyelilere vatandaşlık vermeyecektir.
- Mültecilerin sayısı yükseldikçe Ürdün'de milli kimlik kaynaklı sorunlar da yükseltmektedir.
- Uluslararası toplum maddi destek hariç hiçbir alanda mülteciler konusunda yardım etmemektedir.
- Mülteci sorunu ile birlikte Ürdün kaynakları azalırken, dış borçlar yükselmekte, güvenlik tehditleri artmakta ve ekonomik tehditleri de beraberinde getirmektedir ve bu durum halk ayaklanmaları ile karşı karşıya kalmak durumunda olacaktır.

Tezde iki ayrı zaman sınırlaması olacaktır; Birincisi, 1948 yılında Filistin savaşı başladığı zaman Ürdün'e sığınmaya çalışan mülteciler ile başlayıp 1967 yılında tekrar İsrail ile çıkan savaşların sebebiyle artan göç eğilimi ve devam eden Filistinlilerin üzerindeki çalışmaları da ele alınacaktır. İkincisi ise 2011 yılında başlayan Suriye savaşından bu yana, sığınmaya devam eden Suriyeli mültecilerin hakkında bir çalışma yapılacaktır.

Ürdün iki ülkeden en çok mülteci kabul eden devlet konumunda olduğu bilinmek ile beraber, Birleşmiş Milletler de yardımlar ile Ürdün'e destek veren bir taraf olmaktadır. Bu durum Ürdün'ün BM'ye karşı nasıl bir politika izleyeceğini analiz edecektir.

Son olarak, Sivil Toplum Örgütlerin yanında dünyadaki ülkelerden de gelen yardım ile Ürdün'ün mülteci sorunu için yapmaya çalıştığı çözümlere bakılacaktır.

Bu çalışmayı gerçekleştirmek için, tezin konusunun kuramsal ve uygulama boyutu ile ilgili Ürdün'de yer alan Sivil toplum Örgütleri tarafından yapılan çalışmaları ve ek antlaşmaları, kitapları, bilimsel dergi ve makaleleri, saha çalışmalarını, kurumların resmi sitelerini, resmi belgeleri ve diğer internet sitelerinden faydalanılacaktır.

Tez üç bölüme ayrılmaktadır. Birincisi; kavramsal ve kuramsal çerçevesi kapsamında mülteci kavramının tanımı, mülteciler ve uluslararası hukuk ile uluslararası çalışmaları içermektedir.

İkinci bölüm ise, Ürdün'ün Filistinli mültecilere karşı politikasını anlatacaktır; tarihi bağlamdan başlayıp onların arasındaki müşterek olayları ve olayların etkilerini, ayrıca mülteciler ile ilgili ana bilgileri (sayı, kalınan yerleri, kampları vs.) paylaşacaktır. Ek olarak Filistinlilerin Ürdün'deki durumunu açıklayacaktır; Filistinlilerin hukuki durumunu, toplum ile olan ilişkilerini, yaşadıkları sorunları ve entegrasyon sürecini. Ardından onların Ürdün'e karşı yaptığı siyasi, ekonomik sosyal ve güvenlik alanlarındaki etkileri incelenecektir ve son olarak Ürdün'deki Filistinli mültecilerin uluslararası camia tarafından verilen destekleri ve mültecilerin hukuki durumları açıklanacaktır.

Üçüncü bölüm; ikinci bölümde yer alan konuların aynılarını açıkladığı gibi ayrıca Suriyeli mültecilere de odaklanacaktır.

Tezin sonucu, Ürdün'ün mülteci politikasının olası senaryoları ve bunlara karşı en uygun çıkarımları ile sona erecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İltica olayı; genel olarak uluslararası toplumun muzdarip olduğu en önemli sorunlardan sayılır, geçtiğimiz yıllar ve şimdiki birkaç yıl bu olayın yayılmasında önemli paya sahip tarihsel dönemlerdir, dolayısıyla bu sorun tüm dünya ülkelerini etkilemiştir. Bu olay; özellikleri ve sonuçları açısından küresel bir sorun niteliğindedir, bu yüzden bazı ulusal, resmi ve gönüllü kurumlar bu duruma sessiz kalamayarak maddi ve manevi yardım sorumluluğunu üzerine almıştır, ayrıca mültecileri yasal koruma altına almıştır, bunu da mültecilerin statüsüne ve güvenliğine önem veren Uluslararası Anlaşmalar ile sağlamıştır. Bu çalışmaya başlamadan önce bazı temel kavramları açıklamamız gerekir. Mülteci teriminin anlamı ile açıklamasını ve mülteci / sığınmacı kavramları arasındaki farkı bularak başlayacağız, daha sonra mültecilerin güvenliği ile ilgilenen Uluslararası sistemi tanıyarak boşlukları dolduracağız, bunun yanı sıra ülkelerin bu olaya karşı politikalarını açıklayacağız, çünkü bazen devletlerin ve aktörlerin özel çıkarları doğrultusunda iltica olayını kullandıklarını görmekteyiz.

1.1. Mülteciler ve Sığınmacıların Tanımı

Mültecilere olan ilgi 1926 yılından 1946 yılına kadar belli ve odaklı konulara yönelikti. İlk olarak 1926 yılında mülteci terimi; Sovyetler Birliği korumasından faydalanamayan ve başka bir milletin uyruğunu alamayan Sovyet vatandaşlıydı.[1] 1936 yılında ise ülkesini terk eden Alman olarak tanımlanırdı ama Almanya'yı bireysel çıkarlarından ve isteklerinden dolayı terk eden kişiler bu tanımdan çıkarıldı, yani mülteci tanımı bireysel temellere dayandırıldı ve burada ilticayı belirleyen faktör ilticanın güdüleriydi.[2]

1943 yılında mülteci tanımı coğrafik bölge açısından ve ülkeyi terk etme nedeninin belirlenmesi için daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Mültecilerin kendi ülkelerinde; ırkından, dininden veya siyasi görüşlerinden dolayı hayatlarını ve özgürlüklerini tehdit eden olaylarla

[1] Jarar, N. (1994). **Palestinian refugees: international and future perspective.** (First edition). Jerusalem: Palestinian Academic Society for International Affairs, 10.
[2] Jerar, a.g.e. 10.

karşı karşıya kalmaları ve bu sebeplerden dolayı ülkelerini terk etmeye mecbur kalmaları sebebiyle –Avrupalı- koruma altına alınmaya hak kazanmışlardır.[3]

1948 İnsan hakları bildirgesi,[4] mülteciler ile ilgilenen Uluslararası belgelerden biri sayılır -belirli koşullar altında iltica etmek zorunda kalan her kişi- ayrıca bu belgeler mültecilere sadece iltica ettikleri ülkelerde mülteci sıfat vermiştir, bu da devletlerin çıkarlarının ve resmi ilişkilerin dışında olup, insani bir çalışmadır, bu uluslararası şartname 14 Aralık 1967 tarihine ait Birleşmiş Milletler genel kurulunun bölgesel barınak ile ilgili yayınladığı bildirgenin önsözünde de belirtildiği üzere diğer ülkelerin mevcut bildirgeye saygı duymalarını talep ediyor.[5]

Bu hak, 25 Haziran 1993 İnsan Hakları Uluslararası Konferansının sonucu olarak Viyana Bildirgesi ve çalışmasında belirtildiği gibi birkaç fırsat ve pozisyonda onaylanmıştır.[6] Bu hak ayrıca hak sahibi olan bölgesel örgütler, Arap Devletleri Birliği gibi 23 Mayıs 2004'te onaltıncı Arap zirvesinde yenilenen ve kabul edilen, 15 Eylül 1997 yılında Birliğin konseyi tarafından yayınlanan İnsan hakları Arap şartnamesinde de onaylanmıştır.[7] Daha sonra bu belgeler geliştirilerek mültecilerin güvenliğini sağlamak, geliştirmek ve çocuklarla ilgilenmek, ayrıca mültecileri ağırlayan ülkelerin topraklarında yaşayan mültecilere yardım etmek amaçlı uygun ortam sağlamaları kıstası da getirilmiştir.

---

[3] Jerar, a.g.e. 10.

[4] 1948 Evrensel bildirgesi metni, madde 1-14 (her kişinin başka ülkelere sığınma hakkı vardır ve kendi ülkede maruz kalan zulmünden kaçıp bu haktan faydalanabilir)
İnsan hakları evrensel bildirgesine bak, Birleşmiş Milletlerin elektronik adresi:
http://www.un.org/ar/universal-declaration/humman-rights

[5] 1967 yılı Bölgesel barınma ile ilgili bildirgesindeki 1-1 madde "İnsan hakları evrensel bildirgesinin 14. Maddesi gereği itiraz hakkı olan kişiye herhangi bir devletin verdiği barınağa diğer tüm ülkeler saygı duymak zorunda, bunlardan kimi sömürgeciliğe karşı savaşmıştır."
1967 bölgesel barınak ile ilgili bildirgeye bak, İnsan hakları kütüphanesi, Minnesota Üniversitesi. http://hrlibrary.umn.edu/arab/b085.html

[6] 1993 Viyana Bildirgesi ve çalışma programı, birinci bölüm madde 23 "İnsan hakları evrensel bildirgesi yeniden doğruluyor ki, her insanın herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan, zulümden kurtulmak için başka ülkelere sığınma hakkı vardır bunun yanı sıra ülkesine geri dönme hakkına sahiptir. Bu konuda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin önemi dikkat çekmektedir. Mültecilerle ilgili 1951 anlaşması ve 1967 protokolu ile, Bölgesel anlaşmalar, ülkelerin topraklarına büyük sayıda mülteci kabul etmesini zorunlu kalır, Birleşmiş Milletlerin mülteci konularındaki komserliğini ve ona verilen görevi özveri ile çalışmasını takdir ediyor.
Viyana çalışma programı ve bildirgesine bak, 1993 İnsan hakları ulusal konferansı, İnsan hakları yüksek komserliği ofisi ve Birleşmiş Milletler medya işleri dairesi yayınları, Ağustos 2013, sayfa 26.

[7] 2004 İnsan hakları Arap şartnamesinin metni, 28. Madde "zulümden kaçmak için her insanın başka bir ülkeye siyasi iltica talep etme hakkı vardır, kamu hakkı davalarında takipli kişiler bu hakttan yararlanamaz ve siyasi mülteciler iade edilmez"
2004 İnsan hakları Arap şartnamesine bak, İnsan hakları kütüphanesi, Minnesota Üniversitesi.
http://hrlibrary.umn.edu/arab/a003-2.html

Mülteci terimi ve Sığınmacı terimi aralarında sürekli karıştırıldıkları için –ülkeler bu farkı anlamları anlamakta yetersiz olmalarından dolayı bunu istismar ediyorlar- bu iki kavramı açıklamamız gerekmektedir.

1.1.1. Mülteci Kavramı

Mülteciyi tarif eden ve diğer çoğu belgeler tarafından kabul edilen en önemli belgelerden biri, mültecilerin durumu ile ilişkin olan 1951 Birleşmiş Milletler Anlaşması,[8] 1967 yılı protokolu mültecilerin statüsü ile ilgili bazı anlaşma maddelerini ve mülteci tanımını düzenlemiştir.[9] Birden fazla döküman tarafından mülteci kavramının tarifi yapılmıştır ama hepsi aynı anlam etrafında döner.

Görülüyor ki tüm tarifler zulüm kelimesine odaklanıyor, bu kelime birçok farklı bakış açısı ile tarif edilebilir, 17 Temmuz 1998 yılında Roma'da onaylı Uluslararası Ceza Mahkemesinin temel Roma sistemi, zulüm kelimesinin tarifini sınırlamıştır,[10] mültecilerin işleri ile ilgilenen Birleşmiş Milletlerin yüksek komiseri, 1950 yılında uzman ajans olarak ve üç yıl devam etmesi üzere kurulmuştur fakat göç ve iltica sorunların artmasıyla birlikte binlerce memurun çalıştığı örgüt haline evrilmiştir. Dünyanın çoğu ülkesinde büroları bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından mültecilerin ve sığınmacıların korunması ve geniş kapsamlı durumlarda maddi yardım ve saha faaliyetleri yolu ile mültecilerin çilelerine çözüm bulmak için görevlendirilmiştir ve acil durumlarda ise direkt Birleşmiş Milletler ya da ortak ajanslar olaya müdahale eder, ve onlarla ilgili uluslararası anlaşmaları desteklemek, hükümetlerin mültecilerle ilgili uluslararası kanunlara uyup uymadığını gözlemlemek ve

---

[8] 1951 yılı anlaşmasının birinci maddesine göre, mülteci sadece daha önceki bazı anlaşmalara göre mültecidir ya da 01/Ocak/1951 öncesi dininden,uyruğundan, belirli sosyal kategoreye ait olmasından, siyasi görüşlerinden dolayı zulme maruz kalmaktan korktuğu için ülkesini terk etmek istediği için içinde bulunduğu ülkenin koruması altında kalamıyor veya kalmak istemiyor, ya da benzer olaylardan dolayı bir ülkenin uyruğunu taşımıyor ve ikamet ettiği ülkenin dışında bulunuyor ve korkudan o ülkeye= =dönmek istemiyor veya dönemiyor. Ülkelerin İmza atarken, onaylarken ya da katılırken iki madde arasında seçme hakkları vardır. Birinci madde beyan edilen tarihten önce Avrupa'da meydana gelen olayları kapsar, ikinci madde ise beyan edilen tarihten önce Avrupa ve dışında meydana gelen olayları kapsar.
UNHCR, "1951 Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees" (Geneva :United Nation High Commissioner for Refugees, BMMYK Communications and Public Information Service, s. 14-15.

[9] Birinci madde, 1967 yılı protokolundan tarih şartı ve bu anlaşmadan önce olayların sonucunu gösteren kelimeleri anlaşma metninden çıkarmıştır. Aynı kaynak, s.46.

[10] Uluslararası Ceza Mahkemesinin temel Roma sistemi 7-2 metnine göre zulüm "Uluslararası yasaları delerek nüfusun bir grubunu ya da tamamını temel haklardan kasıtlı ve şiddetli şekilde mahrum bırakılması, bunun sebebi ise grubun ve toplamın kimliğinden dolayıdır "
17 Temmuz 1998 yılında Roma'da onaylı Uluslararası Ceza Mahkemesinin temel Roma sistemi, Uluslararası Kızıl Haç Komitesine bak.
https://www.icrc.org/ara/resources/documents/misc/6e7ec5.htm

kalıcı çözümler bulup uygulama olasılıklarını araştırırlar.[11] Bunu da mülteci tanımının odaklandığı noktaları sınırlayarak 1951 yılına ait anlaşma ile mülteci tanımının uygunluğunu siyasi sistem bazlı mülteci üzerinden almıştır. Bu görevin özeti ise birleşme, kopmak ve uzaklaştırmak maddelerindedir, bu anlaşma -dolayısıyla komisyonun koruma altındadır- mültecinin ülkesinin dışında olup, tanımda belirtilen sebeplerden dolayı zulme uğramaktan korkuyor olması ve bu korku bireysel ya da grup şeklinde olsa bile bir sebebinin olması gerektiğini kapsar.[12] Kopmak ise iltica nedenlerinin ortadan kalkmasıyla mülteci sıfatının yok olmasıdır, burada uluslararası korumaya gerek yok. Dışlama tanımı açısından geçerlidir yalnız dışlanan kişiyi uluslararası korumaya sahip olsa ya da olmasa uluslararası korumadan hariç tutmaktır. Bunun da belirli nedenleri vardır, onlardan birisi; savaş suçu işlemektir. Dolayısıyla mülteciler ile ilgili en büyük uluslararası örgütün dayandığı standart ölçüler -başlıca- 1951 yılı anlaşması ve 1967 yılı protokoludur. Zulümün vuku bulması korku hissi verir, bu hissin de gerekçeleri vardır, kişi mensubu olduğu ülkenin korumasını alma imkanına sahip değildir (çünkü var ise öncelik milli koruma) ve bazı belgelere ya da başka merciiilere göre bu korumadan faydalanamaz. Burada dikkat edilmesi gereken 1951 anlaşmasında mülteci tanımı başka belgelere göre farklı, biraz fazla biraz eksik olabilir, Komisyon koruma altına aldıkları anlaşma ve protokola göre sadece mülteciler değil, bu korunma yardımına ihtiyacı olanları da kapsar, bu tür korunmaya "Ek koruma" denir, bu da mülteci ve diğer kavramlar arası karışıklığa neden olan sebeplerden sayılır.

1.1.2. Sığınmacı Kavramı

İltica ile ilgili belgelerde mülteci kavramı mutlak suret ile geçiyor, kişi tanımdaki kriterler yerine getirdiğinde 1951 yılı anlaşmasında kast edilen mülteci tanımına uyuyor, bu da demek oluyor ki kişiyi mülteci olarak tanımlamak onu mülteci yapmaz sadece mülteci olduğunu beyan eder.[13] Buna göre sığınmacı, ilticaya niyeti olan kişi; ülkesi dışında bir ülkede veya sınırında bulunarak gerekli işlemlere başlamış olsa bile, yerine getirmediği bazı kriterler vardır ve bu kriterleri yerine getirse bile beyan edilmemiş mülteci olur, iltica ettiği ülke onu mülteci olarak tanıdığında ise beyan edilmiş mülteci olur. Buradaki tanım Birleşmiş

---

[11] Jastram, K., Achiron, M. (2001). **REFUGEE PROTECTION: A Guide to International Refugee Law.** (First Edition). Geneva: BMMYK, 21.

[12] 1951 anlaşması ve 1967 protokol gereği mülteci durumunu belirleyen prosedürler ve ölçüler rehberi, BMMYK.

[13] Maslamani, A. (2016). **The policy of countries towards the phenomenon of migration of Africans.** (First edition). Cairo: Arab Knowledge Office, 18.

Milletler yüksek komiserliği, kriterleri taşıyan kişilere söylenir, ister tanınsın ister tanınmasın "il yetkisi altında mülteci" dir.[14]

Gerçek çerçeveden baktığımızda görüyoruz ki tanımdaki kriterleri belirleyen tek mercii aynı zamanda kişiye iltica hakkı veren veya vermeyen merciidir. İltica yeri olan devletin –bazı durumlarda– iltica hakkı vermesi ya da vermemesi, süreci hızlandırması veya geciktirmesinde bir çıkarı vardır. Sığınmacı ve beyan edilmemiş mülteci konusundaki ayrımın belirsizliği ve zorluğu artmaktadır. Metinlerde bu iki durum arasındaki ayrımcılığın ihmalinin nedeni olarak şey bu belgelerin bu kişileri hızlı bir şekilde kurtarmak için konduğudur, bu da ölçülerin uygulanabilirliğini belirlemede ve kabul veya ret kararını vermede hızlanmayı gerektirir. Bu da demek oluyor ki şimdiki vakalarda olanın aksine dilekçe süresinin kısalmasıdır, buna ek olarak özellikle karar alma ve uluslararası düzeyde uygulama gücü olan ülkelerin kendi politikaları ile ilgili hareket alanını bilerek bırakmasıdır. Milli İltica sistemleri uluslararası düzeyde korunmayı almak için uygun sığınmacıları belirlemeye izin vermektedir. Uygun önlemler ile kişilerin mülteci ya da uluslararası herhangi bir korumaya ihtiyaçlarının olmadığı tespit edildiğinde kendi ülkelerine iade edilirler.[15] Böylece, karışıklığa düşmemek için kendi ülkesinin dışında ya da sınırında bulunarak, resmi olarak mülteci sıfatında kabul edilemeyen kişiler sığınmacı sayılır böylece iki durum arasındaki ayrım ölçülerin uygulanabirliği değil onları kabul etmek olacaktır. Bu yönüyle, BMMYK kendisi içinde bir ihtilaf vardığını destekliyor, bazı yayımlarında kişinin mülteci sayılması için ölçülerin uygulanabilirliğini sınırlamıştır. Başka yayımlarda sığınmacının tanımı şu şekilde yapılmıştır "Beklenen iltica ülke tarafından dilekçesine veya sığınma talebine son karara varılmamış herhangi bir kişiye denir".[16]

Sığınmacı, Resmi istekte bulunmadan iltica isteğini beyan eden her kişiyi kapsar.[17] Bu yönüyle ayrıca iltica verdiği kişiye karşı devletlerin uluslararası taahhütlerini desteklerken ölçülere uygun olmasına rağmen iltica hakkı verilmeyen kişilere karşı ise bu taahhütleri azaltır, aynı şekilde kabul edilenlerin hakları ve görevleri, bazılarına göre ölçülere uygun olmalarına rağmen kabul edilmeyenlerin hak ve görevlerine göre farklılık arz eder, ilaveten ölçülerin uygulanabilirliği tartışmalara ve eleştirilere açık bir konu niteliğindedir, mülteciyi tanıma güvenebilir belgeler ve yazılı kararlar ile desteklenmeli. Unutulmamalı ki

[14] Maslamani, a.g.e. 18.
[15] Sığınmacılar, BMMYK: http://www.BMMYK.org/ar/4be7cc274el.html
[16] Jastram, Achiron, a.g.e. 18.
[17] Maslamani, a.g.e. 19.

mültecilerin toplu hareketleri sırasında (çatışma ve genelleştirilmiş şiddet sonucu meydana gelmiştir, bireyleri hedef alan zulümün aksine) tanınma şartlarını tanısın ya da tanımasın, sınırı geçen her kişiye yönelik bireysel iltica görüşmelerinin yapılmasına imkan yoktur. Bu şartlar altında kaçışın sebepleri net olduğu için genellikle böyle bir durum gerekmiyor. Bu gruplar genellikle "grup olarak tanınan" mülteci sayılır.[18]

1.2. Uluslararası Mülteci Koruma Sisteminin Yapısı

Uluslararası toplum iltica talebinde bulunanlara ve mültecilerle yetkili kuruşları da içeren bir çerçevede çalışmaktadır. Bunu yaparken de onlara yardımcı olmak, haklarını korumak ve içinde oldukları duruma kalıcı çözümler bulmak için Uluslararası mülteci kanununa başvurur.

1.2.1. Mültecilerin Korunması için Uluslararası Yasal Sistem

Yetkili kuruşlar, BMMYK'deki sığınmacılar ve mülteciler ile iltica edilen ve terk edilen ülkeler arası, yeniden yerleştirme ülkesi ve bu alanda çalışan resmi olmayan örgütler arasındaki ilişkilerle sınırlıdır. Bunu destekleyen ise BMMYK'nin temel sisteminin birinci bölümdeki birinci maddedir, yüksek komiserin üzerine düşen görevleri belirler, ilgili hükümetler onay verdikten sonra, yüksek komiser hükümetler ve özel organlarla bu görevleri yerine getirmeli.[19] Bu da gösteriyor ki dünyadaki sığınmacıların ve mültecilerin dosyalarından BMMYK'nin aksine, ilgili hükümetlerin izin verme şartları ile hükümetler ve Sivil Toplum kuruluşlarının etkisi vardır.

Sığınmacılar ve mültecilerin korunması ile ilgili uluslararası yasanın kavramında bazı belirsizlikler mevcuttur. Zira Kanun kelimesinin anlamı zihinlerde; ilişkileri ve işlemleri düzenleyen yazılı maddeler olarak yerleşmiştir, yasaları ihlal edene ceza vermek, gözetleme -tarafsızlık- gereklilik ile karakterize, uluslararası kanunun kavramı –bir dereceye

---

[18] Sığınmacılar, BMMYK: http://www.BMMYK.org/ar/4be7cc274el.html

[19] Mültecilerle ilgili BMMYK'nin temel sisteminin birinci bölümdeki birinci madde "Genel kurulunun yetkisi altında, Birleşmiş Milletlerin mülteci işleriyle ilgilenen yüksek komisere Birleşmiş Milletler himayesi altında bu temel sistemin hükümlerini kapsayan mültecilere uluslararası koruma sağlama görevi verilmiştir. İlgili hükümetlerin onay vermesi şartı ile özel kuruluşlar ve hükümetlerin desteği ile mültecilerin sorunlarına çözüm bulmaya çalışmak, mültecilerin isteği üzerine ülkelerine dönmelerine ya da yeni toplumların içine entegre olmalarını kolaylaştırmak. Bu kişilerin durumu ile ilgili herhangi bir itiraz veya sorun olduğunda yüksek komiser danışma kurulunun –oluşturulmuşsa- bilgisine başvurmalıdır" Mülteci işleriyle ilgili Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği tüzüğü, İnsan hakları kütüphanesi, Minnesota Üniversitesi'ne bak. http://hrlibrary.umn.edu/arab/b084.html

kadar- bu kavramdan farklıdır, bunun amacı taahhüt edeceği anlaşmaları seçme hakkı olan egemen devletler arasında işbirliği sağlamaktır, bu da kanunun yazılı metnini temsil eder, yani bu kavram daha geniş ve daha esnektir, dolayısıyla sığınmacıları ve mültecileri koruyan uluslararası yasanın çerçevesi bir çok anlaşma, antlaşma, bildirimler ve uluslararası yasaları kapsar. BMMYK bunlara dayanarak bunların durumu ile ilgilenir. Bu da uluslararası örf ve adetlere aykırıdır çünkü burada kastedilen uluslararası adetlerin devamlılık sıfatının olmasıdır ve çoğu ülke arasında kabul edilmiş şekilde olmasıdır ama yazılı metin yoktur.[20]

Sığınmacıları ve mültecileri koruyan Uluslararası sistemdeki yasal çerçevenin esnekliği BMMYK'nin metinlerle ilgili bir çok araca dayanmasındandır. Aynı aracı silerek ya da ekleyerek ya da metinlerini değiştirerek ya da devletlerin ondan çekilmesi veya katılmasına göre düzenleyebilir. Bu araçlardan en önemlisi 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1949 Dört Cenevre Sözleşmeleri, bağlayıcı ve bağlayıcı olmayan Antlaşmalar ve Bölgesel ve uluslararası Bildirgeler; örneğin 22 Nisan 1954 yılında yürürlüğe giren 1951 anlaşmasıdır. 1951 anlaşması bugüne kadar bu araçların temel dayanak noktası sayılır, çünkü mülteci için net bir tanım yapmıştır ve mülteciye karşı ülkelerin haklarını ve sorumluluklarını belirtmiştir. Ondan sonra 1967 protokolu gelip 1951 Anlaşmasının uluslararası topluma uymak için bazı maddeleri düzeltilmiştir. Ayrıca bölgede mülteci tarifi 1951 anlaşmasına tanımı onayına göre yapılmıştır ve ona başka durumlar da eklenmiştir.[21]

BMMYK'nin kullandığı araçların aksine, doğrudan ya da temel olarak dünyada desteklenmeyen birçok bildirge ve anlaşma mevcut, ama sonunda sığınmacıları ve mültecileri koruyacak şekildeki uluslararası sistemi destekliyor. Bunlardan biri de Arap Birliğinin 19 Kasım 1992'de yayınladığı Arap Dünyasında yerinden edilmiş kişiler ve mültecilerin korunması ile ilgili bildirgedir,[22] İnsan öldürmeye yönelik mayın kullanma,

[20] Jastram, Achiron, a.g.e. 126.
[21] Maslamani, a.g.e. 22.
[22] 1992 Arap Dünyasında yerinden edilmiş kişiler ve mültecilerin korunması ile ilgili bildirgesinin 10.madde metni "28 Temmuz 1951 yılında kayıt edilen Birleşmiş Milletler anlaşması ve 21 Ocak 1967 protokolunun mültecilerin yasal durumlarının hükümünün uluslararası iki temel belgedir."
Arap Dünyasında mültecilerin ve yerlerinden edilenlerin korunması ile ilgili Kahire Bildirgesi, Arap Devletleri Birliği.

depolama, üretme ve taşıma yasağı (Ottawa 1997) [23] ve 15 Nisan 1980 İslam konseyinin yayınladığı İnsan Hakları İslam Bildirgesi.[24]

Mültecileri koruyan uluslararası sistemin amacı kalıcı çözümler bularak, bu çözümlerle onların vatanlarına geri dönmesini (Voluntary Repatriation), ya da yerel olarak bütünleşmesini (Local Intergration), ya da yerleştirilmesini (Resettlement), ülkelerine geri dönebilmeleri için güvenlik koşullarını (savaşın durması), ve gerekli olan onuru (onlara karşı saygılı olmak, evlerine geri döndürmek) sağlanmış olacaktır ve mülteciler bu kararı bilinçli bir şekilde vermeli, bu da zoraki dönüş (Refoulement) ile arasındaki farktır. Yerel bütünleşme ise iltica ettiği ülkede kalmak ve mültecinin toplumla bütünleşerek sürekli onun bir parçası haline gelmesini sağlamaktır. Yerleştirme ise sığınmacı ya da mültecinin başka iltica ülkesine gitmek ve orada geleceğini kurmasını ve toplumda yaşamını sürekli bir şekilde sağlamak (küçük bir oranla bu olmaktadır ve bilinen belirli ülkeler bu yerleştirmeyi kabul eder).[25]

Bu çözümler mümkün görünüyor olmasına rağmen özellikle yerel bütünleşmeyi çözümledikten sonra, siyasi görüşlerinden dolayı, belirli sosyal gruplara mensup olmaları, cinsiyet, din ve ırk ayrımcılığı yüzünden özgürlükleri ve hayatları risk altında ise ülkelerine herhangi bir şekilde iade etmemek ilkesine bakıldığında sadece iltica ülkesini ve toplumunu tehdit edecekse (savaş suçluları, ya da ciddi politik olmayan suç işlemişse, ya da askeri faaliyetlere devam ediyorsa) iade edildiğini görürüz. [26] Ama bu çözümleri gerçekte uygulamak uzak bir ihtimaldir, çünkü ilticaya sevk eden sebepler yıllarca sürdüğü için vatana geri dönmek zorlaşır, bu sorunun olduğu çoğu ülkede milli entegrasyon çözümü engelenir, çünkü bu ülkelerin kendi vatandaşları arasında bölünmeler ve gerginlikler varsa başka ülkelerden gelen insanları alamaz çünkü entegrasyon olasılığı oldukça düşüktür.[27] İlaveten yabancılara karşı olan hoşgörüsüzlük, yeniden yerleştirme çözümünü çoğu ülke çıkmaza sokuyor. Mültecileri koruyan uluslararası sistem sadece sorunlara çözüm bulmuyor ayrıca ilticaya sebep olan nedenlerden onları korumaya çalışıyor, 14-25 Haziran 1993'te

[23] Ottawa 1997 anlaşması insanlara yönelik mayınları yasaklamıştır çünkü insanlara ve özellikle hareket halindeki sığınmacılar ve mültecilere zarar verir.
İnsan öldürmeye yönelik mayın kullanma, depolama, üretme ve taşıma yasağı (Ottawa 1997), kızıl haç uluslararası komiteye bak.
http://www.icrc.org/ara/resources/documents/misc/5ntd7w.html
[24] Maslamani, a.g.e. 22.
[25] Jastram, Achiron, a.g.e. 76-78.
[26] Jastram, Achiron, a.g.e. 41.
[27] Maslamani, a.g.e. 24.

gerçekleştirilen İnsan hakları uluslararası konferansının sonucu olan Viyana çalışma programı ve bildirgesinde belirtildiği gibi zoraki iade etmeme ilkesinin devamlığını doğrular niteliktedir.[28] Ayrıca 1951 yılı anlaşmasında Taraf devletler bildirgesinde yayımlanan pratik uygulama paragrafının 13. Maddesinde, ve Aralık 2001'in 1967 protokolunda belirtildiği gibi,[29] uzun yıllar boyunca, bu organizasyonun geliştirmelere rağmen hükümetlerin bu kişilere karşı taahhütlerinden ve sorumluluklarında kaçmak için kullandığı yollar mevcuttur.

1.2.2. Uluslararası Mülteci Koruma Sistemin Değerlendirilmesi

Sığınmacılar ve mülteciler ile ilgili sayısız uluslararası metin mevcuttur, ama bu metinler spesifik mekanizmalar ya da mültecilerle ilgili hüküm veren mahkemeler koymamıştır, her ülkenin kendi mevzuatına ve iç düzenlemelerine bırakılmıştır, ya da en iyi şartlarda BMMYK ile devletler arasındaki anlaşmaya göre bu durum da uluslararası sistemi delmek için birçok boşluğa sebep olmuştur, konulan hedeflerin gerçekleştirmesinde engel olmuştur, bu açıklardan biri de sığınmacılar hakkındadır ve mülteci statüsünü kazanabilmek için ölçülerin uygulanabilirliği ile, statü tesbit işlemleri her ülkede farklılık göstermektedir ve çoğu durumda dilekçe süresi uzar ve sığınmacılar ile mültecilerin haklarının eksiltilmesi için kapılar açık bırakılır.

Mültecileri koruyan uluslararası sistem mülteci statülerinin ölçülerinin uygulanabilirliğini belirtmek suretiyle bu ölçüleri kimlerin alabileceğini de birçok metinde belirtmiştir ve bu ölçüler sağlandığında mülteciler bu statüye göre muamele görürler ve tanınırlar buna rağmen uluslararası sistem ülkelere başvuruların kapsamını sınırlama özgürlüğünü de vermiştir, bu noktada mülteci konuyla ilgili açıklardan biri ortaya çıkar zira metinler aralarında farklılık gösterir, kimi mülteciyi dar bir şekilde tarif etmiştir kimi daha geniş bir şekilde tarif etmiştir, bu da demek oluyor ki mevcut durum imzalanan anlaşmalara göre her ülkede farklılık gösterir, taahhütleri de farklıdır, örneğin sadece 1951 anlaşmasında üye olan bir ülke ölçülerin uygulanabilirliğinde, 1969 yılı Afrika Birliği Örgütü

[28] 1993 Viyana çalışma programı ve bildirgesinin birinci bölüm 23. madde "İnsan hakları uluslararası konferansına göre uluslararası mülteci sorununun çatallaşması yönlerine bakacak olursak, toplum tarafından kapsamlı bir yaklaşım gerektiğini görürüz, bu da mültecilerin yerinden edilişlerinin sebeplerini çözmek için stratejiler koymak, hazırlık mekanizmalarını güçlendirmek, acil durumlarda müdahele etmek, etkili koruma ve yardım sağlamaktır. Burada tercih edilen çözümlerden biri onurlu= =ve emniyetli bir şekilde ülkelerine dönmelerini sağlamaktır, diğer bir çözüm ise mültecilerle ilgili uluslararası konferaslarda onaylanan çözümleri içerir"
Viyana çalışma programı ve bildirgesine, 1993 İnsan hakları ulusal konferansı, İnsan hakları yüksek komserliği ofisi ve Birleşmiş Milletler medya işleri dairesi yayınları, Ağustos 2013, sayfa 24.

[29] Maslamani, a.g.e. 24.

anlaşmasındaki üye ülkelerden daha katıdır, çünkü sonuncunun tanımı ilkinden daha kapsamlıdır, iki iltica durumu tamamen aynı olsa bile.[30]

Ayrıca statü belirleme işleri her ülkenin kendisine bırakılmıştır. Bunu da ülkeler yerel koşullarına ve ulusal mevzuatlarına göre belirler, ulusal sistemin onayladığı metinleri ele almamıştır, dolayısıyla durum ülkeden ülkeye farklılık gösterir, bazı ülkeler var ki bu işlemleri zorlaştırır bazıları da kolaylaştırır bunun da en önemli kilit noktası kendi çıkarlarıdır, bazen daha derin olaylar da olabilir, ev sahibi ülke ihraç eden ülkenin çatışmalarında da taraf olabilir -vatandaşların iltica etmelerinin nedeni ise- ev sahibi ülkenin desteklediği etnik grupların varlığıdır, ya da iki ülkedeki seçimlerde politik olarak istismar ederler dolayısıyla bu işlemler çatışmada araç olmaktadır.[31]

Ayrıca statü belirlemede en önemli boşluklardan biri ölçülerin uygulanabilirliğini incelemek yetkilinin izleniminin –büyük ölçüde- sonucuna bağlıdır, sığınmacının yetkiliyi ülkesinde zulme uğramaktan dolayı korkuğuna ve bunun nedenlerinin geçerlilik arz ettiğine ikna etmesi gerekiyor, bu da sığınmacının iddialarına göre şekillenir –çoğu zaman- ve bu iddiaları destekleyen sadece anlattığı hikayedir, dolayısıyla yetkiliyi ikna edemezse tanınmamaya maruz kalır,[32] bu alandaki yolsuzluk unsurlarını; rüşveti ve diğerlerini saymıyoruz.

Ülkelerin kullandıkları ve çoğu sığınmacıların dilekçe süresince karşılaşığı en büyük boşluk ise bu sürenin limitinin olmamasıdır, dolayısıyla bazı durumlarda bu süre yıllarca sürer bunun nedeni ise asıl ülkede koşulların değişme olasılığıdır, bu da mülteci statüsünün ölçülerinin bulunmasında seçiciliğe neden olur, mülteci olarak tanınmadan ülkelerine dönmek zorunda kalırlar ve ev sahibi ülke tarafından eğer tanımış olsalardı o ülke onları üstlendikleri sorumluluklarından kurtarırdı.[33]

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı ile onaylanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 2-29 maddelere göre –iltica dahil- bu haklar uygulamada sınırlamalara maruz kalıyor, bu kanuna göre başkalarının hakları ve özgürlükleri tanınmalı ve saygı duyulmalı ki demokratik bir toplumda olması gereken genel sistem, kamu yararı ve

[30] Maslamani, a.g.e. 25.
[31] Maslamani, a.g.e. 26.
[32] Maslamani, a.g.e. 26.
[33]Jastram, Achiron, a.g.e. 50.

ahlakın adil olarak gereksinimleri sağlansın.[34] Ayrıca bu özel anlaşmalar genel olarak mültecilerin haklarından bahseder, yalnızca bu yasaların organizasyonu ev sahibi ülkelerin yasalarına bağlıdır, ve koşullara bakmak özellikle güvenlik açısından, mantıklı ve olması gerekendir ama gerçekte sığınmacıların ve mültecilerin haklarını tam olarak vermemek için bunu kullanmamanın hiçbir garantisi yoktur, sadece ülkedeki BMMYK ofisini bazı işlemlerde ortak eder, çoğu zamanda bu istisna bir durumdur.

1.3. İltica Olayına Karşı Devletlerin Tutumu

Asıl olan ülkenin kendi toprakları üzerindeki egemenliği vatandaşı olmayan kişileri bu topraklara sokmama hakkını verir, fakat acil sığınma dilekçelerinde insani yardım durumlarında istisnalar yapılır, ülke bunların psikolojik ve fiziksel durumlarını anlamak ve ağırlamak zorunda ve onların durumları hakkında karar verene kadar onlara gerekli olanları sağlamak zorundadır, çünkü sadece kendisi bu kararı verme hakkına sahiptir. Burada BMMYK'nin -maddi yardımlar hariç- rolü ise danışman ve iltica politikalarını ve özellikle uygulanıp uygulanmadığını takip etmek. 1951 yılı anlaşmasına ya da 1967 protokoluna veya diğerlerine baktığımızda görüyoruz ki bu işlemlerin mekanizması ile ilgili bir metin yok, genel kuralların tersine örneğin girişi engellememek ya da red ve uzaklaştırmak, ülkeye illegal şekilde girmiş olsa bile, anlaşmanın 33. maddesinde belirtildiği gibi,[35] Aralık 1967'de Birleşmiş Milletler genel kurulu tarafından bölgesel sığınma ile ilgili yayınlanan bildirgenin 3. Maddesi.[36]

---

[34] 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 29.maddenin ikinci fıkrası ”Her kimse haklarını ve özgürlüklerini kullanırken sadece kanunlara boyun eğer, bunun hedefi ise sadece diğer kişilerin haklar ve özgürlüklerine saygı duymayı sağlamaktır, erdemin ve genel sistemin yerine getirilmesinde ahitin yerine getirilmesi ve diplomatik ortamda herkesin refah içinde yaşamasıdır“. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine bak, http://www.un.org/ar/universal-declaration/humman-rights

[35] 1951 yılının anlaşmasının 33.maddesi ”anlaşmaya imza atan ülke herhangi bir şekilde mülteciyi ırkından, uyruğundan, dininden, ya da belirli bir sosyal gruba dahilse ya da siyasi görüşlerinden dolayı hayatının ve özgürlüğünün tehlike altında olacağı bölgeye kovamaz ve iade edemez “
BMMYK ”1951 Convention and Protocol Relating to the status of refugees“ Geneva : United Nations High Commissioner for refugees, BMMYK Communications and Public Information Service s.30.

[36] 1967 yılı Birleşmiş Milletler Genel kurulunun bölgesel sığınma ile olan bildirgenin 3.maddenin metni “1.birinci maddenin birinci fıkrasında işaret edilen kişiler sınırdan içeri alınmama gibi önlemele, ya da kişi sığınacağa bölgeye kiriş yapmışsa zülme uğrayacağı bölgeye zoraki iade ya da uzaklaştırma gibi önleme boyun eğmek zorunda kalmamalı- 2.yukarıdaki ilkeden milli güvenlik ile ilgili ciddi sebeplerden ya da çok sayıdaki iltica nedeni ile toplumu tehlikeden korumak için sapılabilir- 3.bu maddenin birinci fıkrasındaki ilkeden vazgeçmek istiyorsa, söz konusu devlet istediği şartlar dahilinde kişiye başka ülkeye iltica etme hakkı verir bunu da ya geçici sığınma yoluyla ya da başka yolla yapar “. 1967 yılı bölgesel sığınma ile ilgili bildirge,İnsan hakları kütüphanesi, Minnesota Üniversitesi'ne bak. http://hrlibrary.umn.edu/arab/b085.html

İltica büyük sayıda olduğunda ve acil durumlarda, uluslararası toplumun baskısı altında bazı ülkeler egemenliğini sağlayan bazı politikalardan vazgeçmek zorunda kalıyor, fakat bu baskı yumuşak bir şekilde olur; hayat kurtarma çağrısı, bölgesel istikrarı desteklemek, uluslararası işbirliğini teşvik etmek gibi. BMMYK da bu ülkeleri destekliyor ve sınırlarını bu mülteciler için açmaya ve onları kamplar gibi özel yerlerde toplamaya teşvik ediyor, bu şekilde dilekçeleri incelenip sonuca bağlanana kadar onlara yardım ve korumayı sağlamış oluyor (geçici koruma), ev sahibi ülke, mültecinin ülkesindeki durumda köklü değişiklik olduğunda bu geçici korumayı sonlandırabilir.[37]

Buna rağmen anlaşmayı delmiş olsa bile sığınmacılar ve mültecilere karşı katı politika ile yaklaşmaktadır, bu yaklaşımlar zoraki iade, ya da sürgün etmek, ya da iltica ülkesine gidişi engellemek, ya da iltica dilekçesini reddetmek, ya da herhangi bir maddeden dolayı örneğin illegal giriş yapmak gibi bir nedenden dolayı tutuklama gibi sert yaklaşımlar mevcuttur. Bazı ülkelerin bu sert politikalrı uygulamalarının nedeni ise sınırsız sorumluluğun yükünü almaktan kaçınmalarıdır, büyük sayıda kabul olduğunda kontrolsüz ve kaçak göçe sebep olabilir, milli güvenlik tehlike altında kalabilir, ya da iltica sistemini illegal konularda kullanma kaygısı ile yabancılara karşı olan hoşgörüsüzlük ve korku.[38]

Burada iltica olayını ilgilendiren en önemli odak ortaya çıkıyor, ülkenin refahı ve istikrarı yükseldiğinde büyük sayıdaki mültecileri kabul etme konusunda daha sertken sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlar ile boğuşan ayrıca gelişmekte olan ülkeler daha büyük sayıda mülteciyi ağırlıyor, zengin devletlerin yardımıyla yük paylaşılıyordu, fakat son zamanlarda bu çözüm gerilemeye başladı hatta BMMYK'nin bütçesi bile açıklık yaşıyor, çalışanlarının ve programlarının sayısını indirgemeye gidiyor,[39] bu da ev sahibi ülke ve mülteciler üzerinde bağımlılık yönünden kötü bir etki oluşturmaktadır.

Çoğu ülkede genel olarak mülteci statüsünün belirlenme işlemleri –ülkenin hükümeti ya da BMMYK'nin aracılığıyla olsun– yazılı dilekçe yoluyla veyahut acil durumlarda çok sayıda mültecinin sınıra gelmesi ile başlar, iltica yeri ülke kayıt işlemleri, kimlik tespiti, bunu gösteren belge vermek, hukuki ve psikolojik danışma sağlamak, maddi yardım, BMMYK ofislerle irtibatı kolaylaştırmak gibi bazı işlemlere başlamalı, bu da sığınmacıları kabul

[37] Jastram, Achiron, a.g.e. 54.
[38] Jastram, Achiron, a.g.e. 6.
[39] Jastram, Achiron, a.g.e. 7.

ettiğini ya da onlara karşı olan sert tutumunu gösterir -bu şartlar ise gelen mülteci sayısını etkiler- daha sonra iltica dilekçelerini incelemeye başlar ve bunu yaparken BMMYK'yi katmak zorunda değil, bu da iki aşamada olur, ilki genel olarak sığınmacının bu duruma gelmesine neden olan gerekçeleri araştırmak, ikincisi ise yetkili memur ile yapılan görüşmeler sonucunda tanınmanın standartlarının uygulanabilirliğini araştırmak bunu da etraflılık, kopmak ve uzaklaştırmak diye adlandırılan şartları inceleyerek yapar, sığınmacı yetkili memurunu iddialarını kanıtlayacak delillerle –varsa- ikna etmeli daha sonra ev sahibi ülkenin uygun gördüğü yere götürülür ve karar verme yetkisine sahiptir, sonuç kabul ise sığınmacı mülteci olarak kabul edilir ve ülkenin mülteciye karşı sorumlulukları başlar, sonuç ret ise genelde BMMYK'nin müdahalesi ile temyize başvurabilir.[40]

Ülke bu işlemlerin aşamalarını belirleyen tek mercii olduğundan bu aşamaları çoğaltabilir ya da azaltabilir, örneğin dilekçeyi kabul veya ret yetkisini araştırmayı yapan memurun insiyatifine bırakmıştır, veya kurumlardan birindeki büyük yetkiliye gönderilir. Genel olarak ülkeler bu işlemler konusunda üç bölüme ayrılır, birinci bölüm özgül ve resmi işlemler koyan, ikinci bölüm sığınmacıya yabancıların giriş işlemlerini uygular, üçüncü bölüm ise resmi ve istisnai düzenlemeler koyar. Bu bölümlerdeki eşitsizlik bir çok konuya dayanır, onlardan biri de 1951 yılı anlaşmasıdır, bu anlaşma mevcut ülkelere mültecileri reddetme hakkı vermiştir, metne göre milli gövenlik için savaş zamanında, ya da tehlikeli ve istisnai durumlarda ülke geçici tedbirler alabilir. Aynı anlaşmadaki 7. Ve 8. Maddelerin metinleri ülkeleri mülteci kabul etmeye teşvik etmesine rağmen ve mültecilere normal yabancılar gibi hatta daha iyi şekilde davranmalarını ister, ilaveten belirli uyruğa sahip kişilere uygulanan istisnai önlemlerden muaf olabilirler.[41]

İşlemlerdeki bu eşitsizliği önlemek için BMMYK'ye bağlı yürütme kurulu 1977 yılındaki 29. Oturumda yayınlanan tavsiyesinde, temel şartlar çerçevesinde minimum sınırlar koymaya çalışmıştır, ülkeler politikalarında bu şartlara uymalı, bu şartları özetleyecek olursak Uluslararası belgelerin hükümleri altına giren vakalarla ilgilenirken, yetkilinin mültecilerin taleplerini alırken net talimatlara sahip olması gerekir, ve reddetmeme ilkesine göre davranmalıdır, vakaları daha yüksek makamlara vermek, sığınmacılara uyumaları gereken kuralları öğretmek, orada özgül yetkili makamın bulunması ve merkezi olması daha iyidir, sığınmacıya gerekli kolaylıkları sağlamak mütercim gibi,

[40] Maslamani, a.g.e. 29.
[41] Maslamani, a.g.e. 30.

tanındığı durumda ona bildirmek ve bunu kanıtlayan belgeleri vermek, tanınmadığı durumda ise temyiz için gerekli süreyi vermek, dilekçe ve temyiz sonuçlanana kadar da ülkede kalmalarına yardım etmektir.[42]

Sığınmacılarla ilgili karar çıkana kadar ülkelerin izlediği en önemli politika geniş anlamda gözaltıdır, yani hareket özgürlüğünün kısıtlanması, bu kavramın içine kamplar ve geçiş bölgeleri girer, uluslararası hukuk ve milli hukuka uygun olduğu sürece kötü bir proje sayılmaz, ayrım yapmaksızın, yasal ve idari denetim altında, yalnızca gelen sığınmacıların sayısını azaltmak için gözaltı yönteminin kullanması anlaşmayı delmek demektir ve bu durum illegal girişlerde ceza olarak kullanılmamalıdır. İzlenmiş gözaltı yerine (belli dönemlerde belli merceği gidip imza atmak), garantör ve kefil, kefalet ödemek, ya da taahhütname sunmak ve barınaklar (açık merkezler olup girişler çıkışlar belli zamanlarda ve izinli).[43]

Ülkeler arasında politikalardaki bu eşitsizliği kontrol etme çerçevesinde, 1951 yıl anlaşması ve diğer anlaşmalar, sığınmacıların ve mültecilerin genel olarak hakları ve taahhütlerini belirtirler örneğin dini ayinler yapmak, derneklere üye olmak haklarını belirtmiştir, ülkelerin onlara karşı sorumluluklarını da belirtmiştir, örneğin kimlik vermek, ayrım yapmamak ve bazı konularda onlara vatandaşlarıymış gibi davranmak, alt konuları ele almak için bu belirtmeler –bazı durumlarda- geliştirilmiştir, örneğin küçük çocuklar ve sığınmacı eşlerin, eşleri tanındığında ailenin birliğini korumak için onların da tanınması.[44]

Yukarıda belirtildiği gibi mülteci ile sığınmacı arasında karışıklık vardır, bu karışıklığın sebebi ise iltica ile ilgili resmi belgelerde bu farkın net bir şekilde belirtilmemesidir, 1951 yılı anlaşmasında yazılı ölçülerin uygulanabilirliği kişinin sığınmacıdan mülteciye dönüşüne bağlıdır, ama gerçek hayatta bu geçişi sadece resmi olarak tanındığında dikkate alır, belirtildiği gibi uluslararası sistem mevcut, ama net ve keskin bir şekle sahip değil, bazı durumlarda farklı ve çatışmalı anlamlar ile işlemler yüklenilebilir. Sonunda bu sistemin odaklandığı şey ise mültecilere kalıcı çözümler bulmaktır, ama hala bazı boşluklar mevcut, bazı ülkeler politikalarında ve duruşlarında bu boşlukları kullanarak bu kalıcı çözümlere ulaşmayı engelliyor, bu da uluslararası sistem ile mültecilere sert

[42] Maslamani, a.g.e. 30.
[43] Jastram, Achiron, a.g.e. 80-85.
[44] Maslamani, a.g.e. 31.

davranmak isteyen ülkeler arasında gerginliğe neden olabiliyor. Bu araştırmanın ele aldığı ikileme neden olmuştur, bu ikilem sığınma politikaların oluşmasının temelini araştırmak, ülkede onu bağlayan kararları almak, ülkelerin politikaları ve duruşları arasındaki çelişkiyi yorumlamak, ülkenin durumuna göre neler yapabileceğine bakmaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE KARŞI POLİTİKASI

Ürdün, coğrafi konumunun savaş bölgesinin ortasında yer alması itibarıyla orta doğuda mültecilere ev sahipliği yapan en büyük ülkelerden biridir. Dahası Ürdün, komşu ülkelerden kaçan mültecilerin karşılanmasının, onları korumak ve temel yaşam ihtiyaçlarının karşılanması için yapılması gereken insani bir eylem olduğunu kabul etmektedir. Her ne kadar bu, bir taraftan kaynak sıkıntısı çeken Ürdün devletini ekonomik krizlerle karşı karşıya bırakmasıyla birlikte farklı yönlerden etkiliyorsa da, tüm bunlar kardeşlik, birlik ve insanlık ilkelerine dayanılarak ülkenin mültecileri karşılamasına engel teşkil etmemektedir. Diğer komşu halkların ilticasından farklı olarak Filistin halklarının ilticası, Ürdün devletinin karşıladığı ve çeşitli uluslararası toplantılarda bir sorun olarak dikkat çektiği ilk göç dalgasıdır. Ürdün, özelde Arap, genelde dünya ülkelerinde yapılan çeşitli konferanslarda Filistin sorununun çözümüne destek veren ve Filistinleri iltica dönemleri boyunca karşılayan bir ülke olarak tanınmaktadır.

Ürdün'ün Filistinli mültecilere karşı siyasetine geçmeden önce, Filistin göçmen sorununun ortaya çıkışını, sorunun tarihi seyrini ve Ürdün'e yapılan göç dalgalarına değinmemiz gerekir.

2.1. Filistin Mülteci Sorununun Ortaya Çıkışı

Arap mülteci sorunu, dünyanın çeşitli yerlerinden gelen Yahudiler tarafından ülkelerinden zorla çıkartılan Filistin Arap mülteci sorunu sayılmaktadır. Filistin Arapları mülteci olarak anılırlar, öyle ki insanlık tarihinde ve siyaset lügatinde daha önce böylesi bir iltica görülmemiştir. Din, millet ve siyaset temelli baskılar neticesinde meydana gelen diğer iltica türleri, Filistin Arap halkının boyun eğmek ve kaçış olarak isimlendirdikleri bu iltica ile hiçbir ilişkisi yoktur. Çünkü Avrupa, Asya ve dünyanın diğer bölgelerinde mülteci sorunlarının çözüme ulaştığı gibi, Filistin mülteci sorununun çözülmesi mümkün görünmemektedir. Filistin mülteci sorunu, vatanından emperyalizm ve saldırganlık politikalarıyla çıkartılan bir halkın sorunudur. Sorunun çözümü, hakların iade edilmesiyle mümkündür. Aksi takdirde yakın zamanda bir çözümün elde edilmesi mümkün görünmemektedir.

Özellikle Filistin halkını kapsayan Arap mülteci sorunu, 1948'de patlak veren Filistin savaşının sonucunda ortaya çıkmasıyla birlikte, Arapların Yahudiler karşısında büyük bir hizmete uğramasıdır. Akabinde bu savaş, Filistinlilerin topraklarından kovulmasına ve bu topraklara Yahudilerin yerleştirilmesine yol açmıştır. O günden bu yana Filistin halkı, her türlü emperyalizm, yerleşim, işgal ve iltica ile karşı karşıya kalmıştır.

Böylece 1948 yılından beri var olan Filistin iltica sorununa bir giriş yaptık. Ancak bu konuda birkaç noktaya değinmemiz lazım:

1- Filistin mültecileri sayısı, ülke halkına oranla en büyük mülteci sayısını oluşturmaktadır. Günümüzde Filistin halkının %57'lik bir oranının mülteci durumunda olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran Afganistan, Bosna ve diğer ülkelerdeki göç oranıyla karşılaştırıldığında, dünyadaki en büyük göçün Filistin'de yaşandığı görülür.[45]

2- Şüphesiz ki çağdaş tarihte şuana kadar çözülemeyen en büyük ve dönemsel olarak en uzun bir mülteci sorunuyla karşı karşıyayız. Afganistan, Bosna, Somali ve bunun dışındaki ülkelerdeki mülteci sorunlarının çözümü için bir takım alanlar açılmışken, bir takım sorunlar çözülmüşken hatta bu mültecilerin siyasi ve sivil haklarından yararlanmaları üzerine ülkelerine dönerken hiçbir sorunla karşılaşılmıyorken, Filistin mülteci sorunu yaklaşık 69 yıldır devam etmektedir.[46]

3- Filistin mülteci sorunu, uluslararası oy birliğiyle desteklenmiştir. Yani bu sorunun çözümü sadece Filistinlileri değil, uluslararası kuruluşların da mültecilerin ülkelerine dönüşü hakkında bir takım destekleri görülmüştür. Filistin mülteci sorunuyla ilgili, dünyadaki diğer mülteci sorunlarıyla ilgili çıkan kararların üstünde çok sayıda kararlar çıkartılmıştır. Sözgelimi Filistin halkının 1948 yılında işgal edilmiş topraklarına geri dönmeleri hakkında 194 karar bulunmaktadır.[47]

[45] Salih, M. (2014). **Introduction to the Palestinian refugee issue**. (First edition). Bahrain: Earth and Human Center for Studies and Consultations, 36.
[46] Salih, a.g.e. 36.
[47] Salih, a.g.e. 36.

Filistin halkının yaklaşık olarak onda yedisi mültecilerden oluşmaktadır.[48] Bunlar başlıca beş kesime ayrılmaktadır:

1- 1948 yılında göç edenler. Bunlar da kendi içinde iki gruba ayrılırlar; birinci grup: Yakın doğuda yardım ve istihdam için Birleşmiş Milletlerden destek alanlar, başka bir deyişle "kayıtlı olanlar". İkinci grup: BM'den yardım almayanlar. Bunlar az sayıda olup, "kayıtsız olanlar"dır.

2- İlk defa 1967 savaşından sonra Filistin'in işgal edilmesiyle birlikte evlerinden göç eden mülteciler. Bunlara göçmenler anlamında *Nazıḫîn* denmektedir.

3- Filistinli göçmenlerin üçüncü kesimini oluşturanlar, 1948 ve 1967 kesimi dışında, 1967'de işgal edilmiş Filistin topraklarının dışında olup, dönüş halinde herhangi bir baskı ve yaptırım korkusu sebebiyle ülkelerine dönemeyenler.

Diğer iki kesim, işgal edilmiş Filistin'in içlerinde yaşayan göçmenleri kapsar. Bu iki kesim şöyle sıralanabilir.

4- 1948 yılında İsrail'in Filistin'deki bölgelere yerleşerek, savaştan sonra şehir ve köylerine dönmelerine izin verilmeyen "dâhili mülteciler."

5- 1967 yılında işgal edilmiş bölgelerde yaşayan mülteciler.[49]

Filistin göçmen sorununun ortaya çıkışını kısaca özetledikten sonra, bu sorunun tarihi seyrine ve Ürdün'e iltica etmelerine ek olarak ilticanın başından günümüze kadarki sayılarına ve oranlarına değinilecektir.

[48] Aytani, M., Mannaa, M. (2010). **The Suffering of the Palestinian Refugee.** (First edition). Beirut: Al-Zaytouna Centre for Studies and Consultations. 33.
[49] Aytani, Mannaa, a.g.e. 33-34.

2.1.1. Filistin Göçmen Sorununun Tarihi Seyri

2.1.1.1. 1948 (Nekbe) Savaşı

1948 Mayısında yaşanan olaylara İsrailliler tarafından "özgürlük savaşı" olarak işaret ediliyorken, Filistinliler bu olayları kendilerini ülkelerinden çıkartan felaket anlamında *nekbe* olarak adlandırırlar. Birkaç hafta içinde Yahudi askerleri, Filistin topraklarına saldırı düzenlemiş, bu topraklardan kendilerine has bir pay ayırmışlardır. Yahudilerin uyguladığı bu şiddet, 700.000 Filistinliyi vatanlarını göç etmeye zorlamıştır. Bunlardan yaklaşık 100.000 kişi kısa sürede Ürdün nehrini geçmiştir.[50] Daha sonra 1948'de Ürdün'e göç eden Filistinliler doğu kıyıda kurulan kamplara yerleştirilmiştir. Bunlar; Amman'ın güneyindeki *Al Wihdat,* Amman'ın merkezindeki *Al Husayn,* İrbid'teki *İrbid,* Az Zarqa kentindeki *Az Zarqa,* Madaba'daki *Madaba* kampları. Bunlara dışında binlerce mülteci, Ürdün'ün çeşitli şehirlerine, belde ve köylerine yerleştirilmiştir. Çalışmanın sonraki bölümünde bu konu hakkındaki ayrıntılara değinilecektir.

Savaş bittikten sonra, Ürdün ve birçok Filistinli yönetici, Arap kimliğinin korunması çerçevesinde Filistin ve Ürdün topraklarının birliğinin sağlanması görüşündeydiler. Bu görüş bir açıdan kabul gördü diğer açıdan, özellikle Arap ülkeleri tarafından reddedildi. Ayrıca Ürdün, Arap ülkeleri tarafından birçok eleştiriye maruz kaldı. Nitekim onlara göre Ürdün, kendisini Arap birliği rüyasından soyutlayan bir ülkeydi. Birçok değişik bakış açılarının olmasına rağmen, Filistin ve Ürdünlü çok sayıda bürokrat, 1949 yılında Eriha'da bir konferansta toplanmış, Batı Şeria ve Ürdün Hâşimi Krallığının birleşmesi, birliğin sağlanmasından sonra Kral Abdullah'ın Filistin'e ve her iki yakaya Kral olarak atanması üzerine anlaşma yapmışlardır. 1950'de resmi federasyon icraatları tamamlanmıştır. Nitekim aynı yılın 11 Nisanında her iki yakada milletvekili seçimleri yapılmış ve Doğu Yakasından 20, Batı Yakasından da 20 milletvekili çıkmıştır.[51]

24 Nisan 1950'de her iki yakayı temsilen parlamento toplanmış ve Ürdün'ün iki yakasının tek bir devlet altında, Ürdün Haşimi Krallığı adı altında birleşmesi adına oy birliği

[50] Al-İbrahim, A. (2015, 4-6 February). **Jordanian experience in dealing with the human and psychological dimensions of illegal immigration.** Naif Arab University fo Security Sciences, Riyadh.
[51] Abu Omar, Y. (2010). T**he issue of Palestinian refugees and their impact on Jordanian-Palestinian relations (1948-2009).** Unpublished Master's Thesis, Palestine. 37.

ile karara varılmıştır. Ürdün ordusunun hâkim olduğu bölgelere "Batı Yakası" denilmiştir.[52] Olumlu ve olumsuz yönlerine rağmen birliğin, Ürdün ve Filistin arasındaki ilişkiler tarihinde önemli bir noktayı teşkil etmektedir. İki yakanın birleşmesinden sonra Ürdün ve Filistin ilişkileri üyelik ilişkisine dönüşmüştür. Zira Filistinli birçok nüfus, Doğu bölgesine geçmiştir. 1951-1952 yıllarında Ürdün doğusunun nüfusu toplam %64,57'yi teşkil etmiştir.[53]

Birleşmenin en önemli yönlerinden biri, 1948 savaşından sonra göç eden Filistinlilere Ürdün vatandaşlığının verilmesi. Ayrıca 1949 Şubat ayından beri, Filistinlilere Ürdün pasaportu alma hakkı tanınmıştır. 1950'nin başlarında Filistin'in adı Batı Yakası olarak değiştirilmiş ve birliğin sağlanmasından sonra 11/4/1950'de ilk seçim yapılmıştır. Bu seçimde Batı Yakasından 20, Doğu Yakasından 20 olmak üzere 40 koltuk seçilmiştir. 1950 yılında Filistinli göçmenlerin %90'nu Ürdün vatandaşlığını elde etmiş ve Ürdün vatandaşlarının haklarının tümüne sahip olmuşlardır. Askerlik hizmeti de dâhil vatandaşlık görevlerinin yerine getirilmesi şartı konulmuştur.[54]

Filistinlilerin Ürdün vatandaşlığını elde etmeleri, Filistin ve Ürdün ilişkilerinde önemli etkenlerden birini teşkil eder. Zira Ürdün'deki Filistinli mülteciler, diğer Arap bölgelerindeki Araplardan vatandaşlık hakları ve siyasi haklar bakımından ayrılırlar.

1954 yılında Ürdün vatandaşlık kanunu yayınlanmıştır: "15/5/1948'den önce Yahudiler hariç, vatandaşlığı olup, 20/12/1949 ila 16/2/1954 arası genelde Ürdün Haşimi Krallığında ikamet eden herkes Ürdün vatandaşı sayılır." [55]

1948'deki Nekbe sonrasında, Filistin mülteciler tarihi, Batı Yakadan ve Gazze Şeridinden yaşam için yapılan göç silsilelerini kaydetmiştir. 50'ler ve 60'lar, Ürdün'e oradan da Körfez'e doğru yapılan göç hareketine şahitlik etmiştir. 1967 Haziran savaşı sebebiyle yaklaşık 330 Filistinli Batı Yakasından ve Gazze Şeridinden Ürdün ve Mısır'a göç etmek zorunda kalmıştır. Savaş sonrasıysa ekonomik ve güvenlik nedenlerden dolayı Ürdün ve Körfez ülkelerine yeni bir göç dalgası başlamıştır.[56]

[52] Abu Omar, 2010, 37.
[53] Abu Omar, 2010, 38.
[54] Abu Omar,2010, 39.
[55] Abu Omar, 2010, 40.
[56] Aytani, Mannaa, a.g.e. 27.

2.1.1.2. 1967 Savaşı (en-Naziḫûn, Göçmenler)

"en-Nâziḥ"; siyasi bir terim olarak 1967 savaşından sonra Filistinlilerin maruz kaldığı ikinci göç dalgasının akabinde ortaya çıkmış ve 1948-1946 yılları arasında göç eden Filistinlilerden ayırt etmek için kullanılmıştır. Filistinlerden göçmen olanlar da vardır, sığınmacı da. Bunlarda bazıları 1948 toprakları sakinlerinden olup 1967 topraklarında ikamet için göç edip, 1967'den sonra yeni bir göçe maruz kalanlar, bazılarıysa köylerden ve sınır bölgelerinden iç bölgelere göç etmek zorunda kalanlardır.[57]

Tanım şu şekildedir; 1967 yılındaki savaş sonucunda Batı Şeria ve Gazze Şeridinden kovulan vatandaşlardır. Bunlar 1948 sığınmacıları yani 1967'den sonra vatanlarına dönemeyen sığınmacıların dışında kalanlardır.[58]

Göçmenler *(Nazıḫûn)* terimi, 1967'de İsrail'in Gazze şeridi ve Ürdün'ün Batı Yakası da dahil işgal ettiği topraklardaki Arap sığınmacılar için kullanılan bir terimdir. İsrailliler bu göçmenleri şöyle tarif eder; "Çatışma sonucunda Gazze Şeridi ve Batı Yakasından kovulan vatandaşlardır." Ancak göçmenler için yapılan bu tanımdaki "çatışma sonucunda" ifadesinin vurgulanması "savaş sonrası" ifadesiyle çelişmektedir. Dolayısıyla bu tanım kabul edilebilir değildir. Ürdün ve Filistinli iki heyet *Nâzıḫ* terimi için şu tanımı yapmışlardır: "*Nâzıḫûn (göçmenler)* Batı Şeria ve Batı Yakasındaki evlerini terk etmek zorunda kalanlar ya da 1967 savaşı sonunda evlerine dönmeyen vatandaşlardır."[59]

1967 savaşı 350.000'den fazla Filistinlinin göç etmesine neden olmuştur. Bu göçmenlerin çoğu Ürdün'e iltica etmiştir. Bunlardan ikinci defa iltica edenler vardır ki ilk ilticaları 1948 yılına tekabül eder. Bu iltica, Ürdün topraklarında Filistin Kurtuluş Örgütünün kurulmasına zemin hazırlamış, özellikle direniş grupları arasında çıkan kanlı çatışmalar binlerce kişinin Lübnan'a göç etmesine sebep olmuştur.[60] Yaklaşık 350 bin Filistinli Batı Şeriadan Ürdün'e göç etmiştir. Bu göçmenler sekiz kampa yayılmıştır. Bu kamplar; Amman'da et-Talibiyye ve en-Nasr, ez-Zarka kentinde Marka ve es-Suhna, el-Balka'da el-

[57] Al-Ali, I. (2014). **Palestinian refugee from uprooting to return**. (First edition). Bahrain: Earth and Human Center for Studies and Consultations, 100.
[58] Al-Ali, a.g.e. 100.
[59] İnternet: Al-Shalayil, O. (November, 2005). "Refugees". Dunya Al-Watan. Web: https://goo.gl/vEHSjQ adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[60] Al-Shalayil, 2005, https://goo.gl/vEHSjQ.

Bak'a, İrbid kentinde el-Husn ve Cereş'tir. Bunlara ek olarak binlerce kişi Ürdün'ün farklı kent, kasaba ve köylerine yayılmıştır.

Ürdün'deki Filistinlilerin kesin sayısını gösteren resmi istatistikler yoktur. Ancak UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees)'da kayıtlı mültecilerin sayısı yaklaşık 2.3 milyondur. Gazze Şeridinden iltica eden yaklaşık 140 bin mülteci hariç, söz konusu mültecilerin hepsi Ürdün vatandaşlığından tamamıyla yararlanmaktadır.[61] Dikkat çekmek gerekir ki UNRWA, 1967 göçmenlerini mülteci olarak tanımlamamaktadır. Ürdün'deki Filistinlilerin oranı hakkında ihtilaflar bulunmaktadır. Resmi rakamlar bu sayıyı yaklaşık %42, diğer kaynaklar ise %65 olarak belirtmektedir.[62] Filistin Zaytuna Araştırma Merkezinin yaptığı bir araştırmada, Ürdün'deki Filistinli göçmen sayısının 2012 yılına kadar 3 milyon 458 bin olduğunu ve bu sayının dünyadaki Filistinli mültecilerin %29,9'unu, Ürdün nüfusunun ise yaklaşık %44,1'ini oluşturduğunu [63] ve Filistinli mültecilerin büyüme oranını yıllık yaklaşık %8 olarak göstermektedir.[64] Ancak Ürdün'de bulunan Filistinli sayısının devasa bir boyuta ulaştığı, bu sayının Ürdün'ü her açıdan doğrudan etkilediği, buna ek olarak Ürdün'e Filistin-İsrail çekişmesi konusunda önemli bir aktör olma hakkı verildiği kesin bir gerçektir.

Aşağıda Ürdün'ün demografik durumunu ve şartlarını gösteren nüfus verileri sıralanmaktadır: [65]

- 1948 yılı öncesi Ürdün doğusunun nüfus sayısı 340 bin kişiydi. Bunlar o zamanlar sayıları 30 bini geçmeyen bazı köy (160 bin) ve kasabalara (180 bin) dağılmış nüfustan oluşmaktaydı. Şimdi ise Amman, İrbid, es-Salt, el-Kerak ve Ma'an'dan oluşan büyük şehirlere dönüşmüştür.

- Çoğu kaynağa göre,1949 yılında Arap ülkelerine göç edenlerin sayısının 266 bin olup, bunlardan 70 bin kişinin Ürdün'e göç eden Filistinli mültecilerden oluştuğunu

[61] İnternet: "Refugees in Jordan". (2004, October). Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/EkzqnV 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[62] İnternet: Al-Najjar, M. (July, 2009). "Controversy over the number of Palestinians in Jordan". Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/zqQMxa adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[63] Salih, a.g.e. 55.
[64] İnternet: "8% The rate of increase of Palestinian refugees in Jordan". (2010, June). Amman Net. Web: https://goo.gl/okWRqM 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[65] Sulaiman, J. (Autumn, 1995). **Palestinians in Jordan data and figures**. Institute for Palestine Studies, 6 (24), 2-4.

göstermektedir. 1952 yılında bu sayı 150 bin kişiye ulaşmış ve bu sayı Filistinli mültecilerin toplamda %16'sını oluşturmuştur.

- 1952-1961 tarihleri, nüfus baskısının Batı Yakası kaynakları üzerindeki ağırlığı ve Doğu Yakası kaynakların çokluğu, ekonomik büyüme fırsatları, özellikle Körfez ülkelerindeki iş fırsatlarından dolayı Batı Yakasından Doğu Yakasına hareketli bir iç göç dalgasına şahit olmuştur. Bu göç dalgasının sonucunda, söz konusu yıllarda Doğu Yakasındaki nüfus oranı %45'ten %53'e yükselmiştir. Buna karşılık Batı Yakasındaki nüfus %55'ten %47'ye düşmüştür. 1961 sonlarında Doğu Yakasındaki Filistinli sayısı yaklaşık 380 bin kişiye ulaşmıştır.

- 1967 Haziran savaşının hemen ardından, Batı Yakasından ve Gazze Şeridinden Doğu Yakasına yeni bir göç dalgası patlak vermiştir. Bu göç dalgası, Doğu Yakasının nüfus piramidinde yeni bir artış meydana getirmiştir. Bununla birlikte çeşitli bölgelerde nüfus yoğunluğu yaşanmıştır. UNRWA'nin istatistiklerine göre Haziran savaşı sonucunda Batı Yakasından ve Gazze Şeridinden akan mültecilerin sayısının yüz binleri bulduğu görülmektedir. Bunlar arasında sadece 150 bini kayıtlı bulunmaktadır. Ürdün hükümetinin istatistiklerine göre ise 240 binden fazla mülteci ilk defa nehrin doğusuna göç etmiştir.

- Doğu Yakasında bulunan 1961'de sayıları 380 bin olan mülteci sayısı 1970'ten 1976'ya kadar 900 bine ulaşmıştır. 1982'de ise bu sayı yaklaşık 1.1 milyonu bulmuştur. Bu rakam farklı ülkelerde yaşayan Filistinlilerin sadece %25.1'ini oluşturmaktadır.

- 1992 yılı, toplu bir göç dalgasına ya da Kuveyt başta olmak üzere Körfez ülkesinin kovması sonucunda Filistinlilerin Doğu Yakasına toplu bir dönüşüne şahit olmuştur. Körfez ülkelerinden kovulup Ürdün'e dönen Filistinlilerin sayısı 300 bin kişi olarak tahmin edilmektedir. UNRWA'nin rakamlarına göre, Ürdün'deki mültecilerin sayısı 1992'de 1.01 milyon iken söz konusu kovulma nedeniyle bu sayı Haziran 1993'te 1.07 milyona ulaşmıştır. Temmuz 1992 – Haziran 1993 döneminde kayıtlı toplam mülteci sayısı %6'ya kadar artmıştır.

- Filistin Kurtuluş Örgütüne bağlı istatistik merkezinin yayınladığı bir başka rakamlara göre, Ürdün'deki Filistinli sayısı 1970'te 754,100 iken 1988'te bu sayının 1,500,500'e ulaştığı görülmektedir.[66]

İstatistik merkezi, Filistinlilerin asgari düzeyde Ürdün nüfusunun yarısını oluşturduklarını varsaymaktadır. Zira Ürdün nüfusu 1993 yılında 3 milyon 800 bin kişiden oluşmaktaydı. Yine 1988 yılı istatistiklerine göre Ürdün'deki Filistinliler dünyadaki Filistin nüfusunun toplam %27,6'sını oluşturmaktaydı.[67]

Daha önce de zikrettiğimiz gibi, Filistinlilerin büyük çoğunluğunun Batı Şeria ve Gazze Şeridi dışında, işgal edilmiş Filistin topraklarındaki asıl vatanlarından en az 100 km uzakta Ürdün'de yaşamaktadırlar. 2016 yılında, UNRWA'nin rakamlarına Ürdün'deki Filistinli nüfusunun 2.3 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Bu sayının %17.4'ü çadır kentlerde yaşamaktadır.[68]

Ürdün'de çeşitli sebeplerle iltica edip, maddi olarak bir dayanağa ihtiyaç duymayıp kayıt olmayan binlerce Filistinli bulunmaktadır. Örneğin çadır kentlerde yaşayıp Mültecilere Yardım ajansında kaydı bulunmayan mülteci sayısının %13 olduğu tahmin edilmektedir. Ürdün'de yaşayan Filistinlilerin %95'i Ürdün vatandaşlığını taşımaktadır.[69] Bu nedenle, Ürdün'deki Filistinli sığınmacılar nispeten, her ne kadar başka alanlarda bir takım sıkıntılar yaşıyorlarsa da, ekonomik, toplumsal, sivil ve siyasi haklar açısından diğer mültecilerden daha iyi durumdalardır. Mültecilerin sıkıntı yaşadıkları diğer alanlara çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilecektir.

Ancak işaret etmek gerekir ki, Filistinli ve mültecilerin kayıt sisteminin, genel anlamda hassasiyet, düzen ve sürekliliğe ihtiyacı vardır. UNRWA kayıt sistemi bu anlamda en düzenli sistem olmasına rağmen, ajansın çalışmalarını sadece kendi bölgesindeki (Lübnan, Ürdün, Suriye, Batı Yakası ve Gazze Şeridi) Filistinli göçmenlerle sınırlandırmasından dolayı bir takım eksiklikleri de vardır. Ayrıca çalışma bölgesinde vatandaşlık hakkını elde

[66] Sulaiman, 1995, 2-4.
[67] Sulaiman, 1995, 2-4.
[68] İnternet: "UNRWA in Figures 2016". (2017, Jan). UNRWA. Web: https://goo.gl/xtLscC 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[69] Aytani, Mannaa, a.g.e. 44.

edenleri, 1948'den sonra göç edenleri ve ajansa kayıt yaptırmayanları da (Ajansa kayıt isteğe dayalıdır) istisna tutmaktadır.[70]

Ürdün'de halen, yerleşim tarihlerine ve belki de şartlarına göre üç Filistinli grup bulunmaktadır. Birinci grup; 1948'den sonra Filistin'den Ürdün'e intikaş eden grup. Bunlar Ürdün toplumuna erkenden katılıp, toplumsal refah konusunda büyük şanslar elde eden kimselerdir. İkinci grup; 1948'den sonra Ürdün'e göç eden mültecileri kapsamaktadır. Bunlar, göç etmeden önceki ekonomik durumlarına göre şehir merkezlerinde veya çadır kentlerde ikamet eden kimselerdir. Üçüncü grup ise; 1967'den sonra Batı Yakasından ve Gazze Şeridinden göç edenlerdir. Bunların çoğu çadır kentlerde yaşamakta olanlar ve en çok sıkıntı çekenlerden oluşmaktadır. Özellikle Amman'ın 20 km kuzeyinde bulunan en büyük çadır kentlerden biri olan el-Bak'a büyük sıkıntılarla karşı karşıyadır. Bu çadır kentlere çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecektir.

2.2. Ürdün'deki Filistinli Mülteciler

Ürdün yıllar boyunca Filistinli mültecilere ev sahipliği yapmakta olan en büyük ülke olarak sayılır. Zira doğrudan veya dolaylı olarak devlet bütçesinden çadır kentlere yapılan yıllık harcamaların 500 milyon dinar yani yaklaşık 700 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir.[71] Bu harcama, UNRWA ajansına kayıtlı Filistinli mültecilerin %41'ini oluşturan Ürdün'de bulunan yaklaşık 2 milyon Filistinli mülteci göz önünde bulundurularak çeşitli altyapılarda proje ve hizmetler uygulamayı hedeflemektedir. Diğer beş çalışma bölgesinde; Ürdün, Suriye, Lübnan, Batı Yakası ve Gazze Şeridinde bulunan mülteci sayısı ise yaklaşık 5 milyon olarak tahmin edilmektedir.[72]

İşaret etmek gerekir ki Ürdün'de ikamet etmekte olan mültecilerin %95'i Ürdün vatandaşlığına sahiptir.[73] Bundan dolayı söz konusu mülteciler Ürdün devletinin milli dokusundan ayrılmayan bir kısmı teşkil etmektedirler. Çalışma hayatına tamamen katılmışlar ve Ürdün toplumunun oluşumlarıyla bütünleşmişlerdir. Özellikle 24/4/1950'de Ürdün nehrinin iki yakasında Ürdün ve Filistin arasında tamamlanan tarihi birleşmeden

[70] Aytani, Mannaa, a.g.e. 43.
[71] Al-Saqer, A. (2012). **The Camps in the Hashemite fourth Covenant**. (First edition). Amman: Rozana, 7.
[72] UNRWA, 2017, https://goo.gl/xtLscC
[73] Al-Saqer, a.g.e. 25.

sonra akrabalık ilişkilerinin sağlamlaşmasına ek olarak, siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda etkin bir role sahip olmuşlardır.[74]

Ürdün'deki Filistinli mültecilerin büyük bir kısmı için tam vatandaşlık kavramına istinaden, on binlerce mülteci çalışan memur veya çeşitli devlet birimlerinden emekli olmalarından dolayı aileleriyle birlikte sağlık sigortasından faydalanmaktadırlar. Aynı zamanda sivil emeklilikten ya da çeşitli genel ve özel kuruluşlarda, resmi dairelerde ve bakanlıklarda hizmet süreleri bittikten sonra sosyal sigortadan da yararlanmaktadırlar. Bundan dolayı Ürdün'de ikamet eden mültecilerin toplam %18'inin yaşadığı çadır kentlerin, Ürdün'ün diğer toplumları gibi Ürdün hükümeti tarafından himaye edilmesi doğaldır.[75]

Filistinli kamplar; ticari, toplumsal, insani ve kültürel alanlarda hatta sivil toplum kuruluşlarının çok olduğu siyasi alanda oldukça hareketli sayılır. Bazı siyasi partiler, özellikle İslami Hareket Cephesi Partisi, Filistin kamplarında etkili kuruluşlardan sayılan Müslüman Kardeşlerin siyasi kolu sayılır.[76]

Filistinli mültecilerin Ürdün'e gelmelerinden beri genel ikamet yerleri, uluslararası kuruluşlar tarafından Ürdün topraklarında inşa edilen çadır kentler olmuştur. Ama bu çadır kentlerin uluslararası kuruluşlarca kurulması demek Ürdün'ün hükümet ve halk olarak mültecilerin durumlarıyla ilgilenmedikleri anlamına gelmemelidir. Zira Kral Huseyn bin Talal veya günümüzde Kral II. Abdullah bin el-Huseyn dönemlerinde birçok gelişme ve başarıya imza atılmıştır.

Filistin mültecilerinden en büyük kısmının Ürdün'de yaşıyor oldukları dikkate değerdir. Söz konusu oran toplam mülteci sayısının %34'ünü ya da Yardım Ajansının kayıtlarına göre %41'ini oluşturmaktadır. Ürdün'de ikamet eden Filistinliler birkaç guruba ayrılmaktadırlar:[77]

- 1948'den önce Ürdün'e yerleşen Filistinliler. Bunlar göçmen değil, kurucu Ürdünlülerdir.

[74] Al-Saqer, a.g.e. 26.
[75] Al-Saqer, a.g.e. 26.
[76] Al-Saqer, a.g.e. 26-27.
[77] Al-Ali, a.g.e. 155.

- 1948 Nekbe sonrası Ürdün'e gelen Filistinliler. Bunlar mülteci olup Ürdün vatandaşlığı alanlardır.

- 1967'de Batı Şeriaya yapılan saldırı sonucu Ürdün'e gelen Filistinliler. Bunlar göçmen olup, Ürdün vatandaşlığı elde edenlerdir.

- 1967 Arap-Siyonist savaşı sonrası Gazze Şeridinden gelen Filistinliler. Bunlar iki yıl geçerli olmak üzere vize alabilmişler ancak Ürdün vatandaşlığı alamamışlardır.

- 1990 Irak-Kuveyt sorunu sonucunda gelen Filistinliler. Bunların hukuki durumlarında farklılıklar arz eder. Kimisi Ürdün vatandaşlığına, kimisi süreli vizeye sahiptirler. Ancak Ürdün vatandaşlıkları yoktur.

- Çeşitli Filistin pasaport belgeleri taşıyan Filistinliler. Bunlar kanunun düzenlediği özel şartlara binaen Ürdün'de ikamet edenlerdir.

İşaret etmek gerekir ki, mülteci ve sığınmacıların çoğu çadır kentlerde yaşamamaktadırlar. Aksine başkent Amman'ın çeşitli semtlerinde ikamet etmektedirler. Yaklaşık 1815 kişi ise UNRWA'in kontrolü altında olan 10 adet çadır kentlerde bulunmaktalar. Bunlara ek olarak 3 adet gayrı resmi çadır kent bulunmaktadır. Bunlara ilerleyen bölümlerde değinilecektir.

Ürdün'de ikamet edip Ürdün vatandaşlığına sahip olan ve bunların dışındaki mülteci ve sığınmacıların sayılarıyla ilgilenen çoğu kişi, bu sayının Uluslararası Yardım Ajansı sayısının çok üstünde olduğu konusunda hemfikirdirler. Ürdün hükümetinin raporları, mülteci sayısının Yardım Ajansının bildirdiği sayıdan çok daha fazlasına işaret etmekte. Çünkü farklı sebeplerden dolayı kaydı yapılmayan mülteciler bulunmakta. En basiti, örneğin Yardım Ajansında kayıtlı mültecilerin çoğu, ajansın sunduğu yardım ve hizmetlere muhtaç olan kişi ve ailelerdir. Ancak bu hizmet ve yardımlara ihtiyacı olmayan birçok grup vardı. Bunlar ya kaldıkları coğrafi bölgelerden dolayı bu yardımlardan yararlanamamaktalar ya da Ürdün vatandaşlığına sahip olup Ürdün devlet kuruluşlarının yaptığı hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Veya mali yönden durumları iyi olup çocuklarını Yardım Ajansının okullarında okutma ve sağlık merkezlerinde tedavi olma ihtiyacı duymamaktadırlar. Bazı tahminlere göre, Uluslararası Yardım Ajansında kayıtlı olmayan Filistinli mülteci sayısının

toplam mülteci sayısının %15'tir. Yine resmi olmayan bazı tahminlere göre Uluslararası Yardım Ajansının kriterlerine uymayan yaklaşık 800 bin Filistinli mevcut. Çünkü bunlar, Batı Yakası ve Gazze Şeridinden göç etmiştelerdir. Bu yüzden Ürdün'deki Filistinli sayısı, ister mülteci ister göçmen olsun (Ürdün vatandaşı olsun veya olmasın), yaklaşık 3.1 milyon kişidir.[78] Çadır kentlerde ikamet edenlerin sayısı, 2017 yılında Ürdün'de kayıtlı mülteci sayısının %17'sini teşkil etmektedir.[79]

2.2.1. Ürdün'deki Filistin Mülteci Kampları

Ürdün'de 13 mülteci kampı bulunmaktadır. Bunlar: el-Vehdat, el-Bak'a, el-Husayn, ez-Zarkâ, Şehit Azmi el-Mufti, İrbid, Suf, Cereş, Hıttin, et-Talibiyye, Hayyu'l-Emir Hasan, es-Suhna, Medeba. Uluslararası Yardım Ajansı faaliyetler gerçekleştirdiği 10 resmi kamp dışında, Amman'da Hayyu'l-Emir Hasan; es-Suhna, ez-Zarkâ ve Medeba kamplarında da faaliyet yürütmektedir.

Bu bağlamda, resmi ve gayrı resmi kampları ayırmak gerekir. Zira resmi kampların inşası Ürdün hükümetinin amaçlarını gerçekleştirmeleri, bu kamplarda oturan mülteciler adına sağlık, eğitim ve çeşitli sosyal etkinlikler düzenlemesi için Uluslararası Yardım Ajansına ayırdığı topraklar üzerine kurulmuştur. Buna binaen, Yardım Ajansı mülteci ve ailelerine hizmetleri sunmada kolaylık sağlanması için ve özellikle belge sunma, çeşitli resmi işlemlerin gerçekleştirilmesi ve düzenlenmesi, şikâyetlerin ve farklı isteklerin alınması gibi hizmetler için müdürlük büroları açmıştır.

Gayrı resmi kamplara gelince, Ürdün hükümeti bu kampların kurulması için Yardım Ajansına toprak parçası vermedi. Bu yüzden söz konusu kamplarda Ajansa bağlı müdürlükler bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kamplarda yaşayan mültecilerle belli bölgelerdeki ajansa bağlı bürolar ilgilenmektedir.[80]

---

[78] İnternet: Awad, A. (April, 2011). "Map of Palestinian refugees in Jordan". Palestine, Web: https://goo.gl/Vqk6uY adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[79] İnternet: Salih, M. (April, 2017). "Palestinian camps". Al-Jazeera, Web: https://goo.gl/C7qKaC adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[80] Al-Saqer, a.g.e. 27.

2.2.2. Ürdün'deki Resmi ve Gayrı Resmi Filistin Kampları

2.2.2.1. el-Bak'a Kampı

1967'deki savaşından bir yıl sonra kurulan el-Bak'a kampının nüfusu yaklaşık 120 bin kişidir. Bunların kahir ekseriyeti Mısır pasaportu ve geçici vize taşıyan göçmenlerden oluşmaktadır. Bunlar 8507 konutlara yayılmıştır.[81]

Başkent Amman'ın yaklaşık 20 km kuzeyinde bulunan kampın sakinlerinin çoğu, Filistin'in Acur, Beytu Muhayser, el-Jiftlik, el-Faluja, Bi'ru's-Seb'ı, el-Abbasiyye ve bunun dışındaki Filistin bölgelerinden gelenlerdir.[82]

el-Bak'a kampı, Ürdün'deki Filistinli mültecilerin ikamet ettiği en büyük kamplardandır. Kamp hizmetleri komitesinin fonları, ticari iş yerlerinden ve erzak dağıtım merkezlerinden elde edilen öz kaynakları oluşturur. Komite, Filistin İşleri Dairesinden 80 bin dinar, yani yaklaşık 113 bin dolar yıllık sabit destek almaktadır.[83]

Kampta birçok resmi daire bulunmaktadır. Bunlar; Filistin İşleri Dairesi, Komite hizmet merkezi, el-Bak'a güvenlik merkezi, Posta merkezine ilaveten kamp müdürlüğü bürosu ve Uluslararası Yardım Ajansına bağlı çevre sağlığı bürosu. Ayrıca kültür ve spor kulüpleri, camiler ve okullar bulunmaktadır. Uluslararası Yardım Ajansının, mülteciler için üyelik kolaylığı sağlayan kadın ve çocuklara yönelik çeşitli faaliyetler de yapılmaktadır. Ürdün devletinin bu kampların gelişimine önem verdiği ve Kral Abdullah'ın bu kampları ziyaret edip mültecilerin sorunlarıyla birebir ilgilenmesini de zikretmek gerekir.

2.2.2.2. el-Husayn Kampı

1948 Nekbesi'nden dört yıl sonra 1952'de kurulan kamp, başkent Amman'ın kuzey yönünde 3 km uzaklıkta bulunmaktadır. UNRWA'nın tahminlerine göre kampın nüfusu yaklaşık 30 bin kişidir. Bunlardan 27 bini mülteci geri kalanları ise Lid, er-Remle, es-

[81] Al-Saqer, a.g.e. 49.
[82] Al-Saqer, a.g.e. 49.
[83] Al-Saqer, a.g.e. 50.

Safiriyye, Beytu Decn ve Filistin'in diğer köy ve kasabalarından gelip geçici pasaportlara sahip göçmenlerden oluşmaktadır.[84]

Bu kampta yaklaşık 2810 konut bulunmaktadır. Kamp halkının büyük bir kısmı ticaret, günlük işler alanlarında, genel ve özel dairelerde çalışmaktadır. Kampta 751 ticari iş yeri, 5 eczane ve farklı alanlarda uzman doktorlar bulunmaktadır.[85] Bunlara ek olarak okul, cami, gönüllü çalışma kuruluşları, teknoloji merkezi ve gençlik kulüpleri bulunmaktadır.

UNRWA'yın kampta kayıt altına alınmış şiddetli vaka sayısı 1320'ye ulaşmıştır. Ayrıca bu kamplarda yaşayanların hayat standartları yoksullukla nitelendirilmektedir.[86]

2.2.2.3. ez-Zerkâ Kampı

ez-Zerkâ kampı Uluslararası Kızıl Haç tarafından 1948/1949 yıllarında kurulmuştur. 1950 yılında Yardım Ajansına bağlanmıştır. Daha önce el-Avde ismiyle bilinen bu kampın alanı 190 dönüm olup, Ürdün'deki kampların toplam alanının %3,4'üne tekabül etmektedir.[87]

Kampın nüfusu 32 bin kişiden oluşmaktadır.[88] Bunların %50'sini mülteciler diğer kısmını da geçici Ürdün pasaportu ve Mısır vizesi taşıyan göçmenler oluşturmaktadır. Yanı sıra burada ikamet edenler; Lid, er-Remle, Bîsan, Yafa, el-Halil, Kudüs ve Bi'ru's-Seb'ı bölgelerinden gelen göçmenlerdir. Kamp, ez-Zerka kentine bağlı olup göçmen nüfusunun %14'ünü barındırmaktadır. Amman'dan 23 km uzaklıktadır.[89] Kampta okullar, sağlık merkezleri, sivil toplum kuruluşları, rehabilitasyon merkezlerine ek olarak dernekler ve Kur'an kursları bulunmaktadır.

ez-Zerkâ kampı, nüfusun terk ettiği çevrelerden biri sayılır. Zira evlerin dar ve birbirlerine yapışık olması, caddelerin ve sokakların dar ve kalabalık olması, oyun ve park alanlarının olmaması hayat standartlarının kötü olduğuna işaret etmektedir.

---

[84] Al-Saqer, a.g.e. 68.
[85] Al-Saqer, a.g.e. 68-69.
[86] Al-Saqer, a.g.e. 69.
[87] Al-Saqer, a.g.e. 81.
[88] Al-Saqer, a.g.e. 81.
[89] Al-Saqer, a.g.e. 82.

Kamp, işsizlerle dolup taşmış durumdadır. Zira Ürdün'ün karşı karşıya kaldığı ekonomik krizlerden dolayı, kamp sakinlerinin başkente yakın olmasına rağmen fakirlik yayılmıştır. İşsizlik diğer kamplardaki insanları da etkilemiştir. Özellikle 1990 yılından sonra Körfez ülkelerinde işsizlik oranı artış göstermiştir.[90]

Kampın sosyal hayatı, akrabalık, karşılıklı işbirliği ile nitelendirilmektedir. Zira neredeyse herkes birbirini tanımaktadır. Kampın kültürü ise, özellikle kadının toplumdaki rolü bakımından muhafazakâr olarak nitelenir. Ancak bu, kadının okul ve üniversite hayatına atılması, iş alanında çalışması gibi toplumsal gelişim ihtiyaçlarını engellediği anlamına gelmemelidir.

Kamp sakinlerinin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlar, konut durumlarının kötüye gitmesi, alanlarının dar ve sıkışık olmasıdır. Bazı konutlarda insani ve sağlık imkânlarının yetersiz olması ve gerekli temel ihtiyaçların karşılanmamasıdır.

2.2.2.4. es-Suhna Kampı

1968'de kurulan bu kamp, ez-Zerka kentinden yaklaşık 23 km uzaklıkta olup, alanı 70 dönümdür. Nüfusu 750 konuta yayılmış yaklaşık 7 bin kişiden oluşmaktadır.[91] Kamp sakinlerinin çoğu Bi'ru'-Seb'ı ve en-Nakab bölgelerine ek olarak Filistin'in diğer köy ve kasabalarından göç edenlerdir. Kamp sakinleri tarımda, yakın fabrikalarda, bazılarıysa hükümetin kurum ve kuruluşlarında çalışmaktadır. İşsizlik oranı %20 civarında olup, işsizlerin çoğu genç gruplardan oluşmaktadır. Kampta kaydedilen ağır vaka sayısı 95 civarındadır.[92]

Kampta altyapı projelerini takip etmekle yükümlü olan Kamp Hizmet Komitesi, aileler, hükümet daireleri ve Filistin İşleri Dairesi arasında iletişim halkasını oluşturur. Kampta okullar, camiler, gençlik kulüpleri ve buna benzer temel yaşam gereklilikleri bulunmaktadır.

---

[90] Al-Saqer, a.g.e. 83.
[91] Al-Saqer, a.g.e. 86.
[92] Al-Saqer, a.g.e. 86.

2.2.3. Ürdün'ün Filistin Kamplarındaki Yatırımları

Kral II. Abdullah himayesi altında Ürdün'de bulunan kamplara verilen önem, kapsamlı reform olaylarına ve farklı hayat yönlerinde ve eğitim, sağlık, sosyal, iktisat, kültür ve spor sektörlerinde gelişmelere yol açmıştır. Ayrıca bu önem, kamp sakinlerine kaliteli hayat şartları sağlamıştır. Kamplardaki mültecilerin yaşadığı gelişmeler arasında, fakir ailelere barınakların yapılması, kız ve erkek çocuklarına eğitimden faydalanmaları için devlet üniversitelerine girme olanağının tanınması, tedavi masraflarını ka2.2.rşılayamayanlar için sağlık merkezlerinde tedavi olabilmeleri, altyapının geliştirilmesi ve yenilenmesi, bunlara ek olarak fakir ailelere bir süre yetecek çeşitli erzakları kapsayan kumanyaların dağıtımı gibi faaliyetler de görülmektedir. Her kampın kumanya sayısı kamp nüfusuna ve yıllık dağıtım oranına göre 300-700 arasında değişmektedir.[93] Ayrıca yıllık mali ödeneklerden karşılanmak üzere kamp için spor kulüplerinin kurulması ve gençlik sektörlerine yatırım yapılması da bu gelişmeler arasındadır.

2.2.3.1. Gecekondular

Filistin İşleri Dairesi, Uluslararası Planlama ve Yardımlaşma Bakanlığı işbirliğiyle uyguladığı bir proje çerçevesinde, kamplardaki yoksul ailelerin barınaklarını 2005 yılından başlayıp 2010 yılının sonuna kadar dört aşamada, 9 milyon dinar, yani yaklaşık 13 milyon dolar bütçeyle yeniden rehabilite etmiştir.[94] Bu süreçte 1406 konut inşa ve rehabilite edilmiştir.[95] Bu konutlardan 629'u el-Bak'a, 303'ü Hıttin, 131'i Şehit Azmi el-Mufti, 91'i et-Talibiyye, 94'ü Suf, 97'si İrbid, 66'sı ez-Zerka ve 13'ü el-Husayn kamplarında bulunmaktadır.[96] Bu projeye ek olarak, geçtiğimiz dönemlerde birçok temel projeye imza atılmıştır: Pazar tezgâhları, kütüphane inşası, çok amaçlı salonlar, parklar, ticari ve yatırım fonları ve bunun dışında mültecilerin hayatlarını kolaylaştıracak farklı projeler…

2.2.3.2. Üniversite Yatırımları

Üniversite alanında yapılan yatırımlar, 3 bin erkek ve kız öğrenciye devlet üniversitelerine girme ve tıp, mühendislik, eczacılık gibi daha önce rekabetten dolayı eğitim

[93] Al-Saqer, a.g.e. 14.
[94] Al-Saqer, a.g.e. 14.
[95] Al-Saqer, a.g.e. 14.
[96] Al-Saqer, a.g.e. 15-16.

alamadıkları bölümlerde eğitim alma fırsatı sağlamıştır. Şuan bu bölümlerden çok sayıda mezun çıkmakta ve topluma hizmet vermektedirler. Ayrıca bu yatırımlar kamplardaki yükseköğretimin çeşitliliğinin iyileşmesine katkı sağlamaktadır.

Söz konusu yatırımlar 1999 yılında 100 sıra ile başlamış, daha sonra 200 ve 300 sıra olmak üzere artış göstermiştir. Ancak bu üniversitelere öğrenci almada bazı şartlar konulmuştur. Bu şartlardan bazıları şunlardır; genel liseden mezun olmadan önce en az on yıldır kamplardan birinde ikamet ediyor olmak, ailesinin ve kendisinin UNRWA veya Filistin İşleri Dairesinin verdiği göçmen kartına sahip olmak.

2.2.3.3. Kumanya Bağışları

Daha önce zikredildiği gibi, Ürdün devleti kamplarda kalan mülteciler için yardım paketleri ve kumanyalar göndermektedir. Bu yardımlar özel heyetler tarafından dağılmaktadır. Ancak bu kumanyaların dağıtımı şeffaflık, güvenirlik ve dürüstlük ilkelerine göre dağıtıldığı söylenemez. Ancak bununla birlikte, söz konusu kumanyaların büyük bir miktarının hak eden kişilere ulaştığı, kamp sakinlerinin çoğunun fakir kesimden oluştuğu ve bu gibi mali yardımlara ihtiyaçlarının olduğuna binaen söylenebilir.

2.2.3.4. Sivil Toplum Kuruluşları

Filistin kamplarında; hayır, dayanışma, kültür ve spor kulüpleri başta olmak üzere yaklaşık yüz sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bunlara ek olarak kamplarda kütüphaneler ve çeşitli rehabilitasyon projelerini uygulamak üzere uluslararası birçok kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: İtalyan Üniversiteleri İşbirliği Enstitüsü, İsviçre Uluslararası Kalkınma Ajansı, Almanya Uluslararası İşbirliği Ajansı vb. Bu kuruluşlar genel olarak kamplardaki hayat şartlarını iyileştirmek için çalışmalarda bulunmaktadır.

2.3. Filistinli Mültecilerin Göçmenlerin Şehirlere Göre Durumu; Ürdün

Filistinli göçmenlerin durumu, hukuksal ve yaşamsal olarak ülkeden ülkeye değişkenlik gösterir. Mülteciler temel anlamda dört ana grup altında toplanmıştır. Bunlar: Batı Yakası, Gazze Şeridi, Ürdün, Suriye, Lübnan, Irak, Mısır ve diğer Arap ve yabancı ülkeler.

Filistin ve göçmen durumuyla ilgilenen araştırmacılar, genel olarak bu konularda bilgiye ulaşmada zorluk çekmektedirler. Ancak mevcut bilgiler, İsrail işgali sebebiyle Filistin'den göç eden Filistin halkının durumunu özet bir şekilde de olsa açıklamaktadır. Bu bölümde mevcut bilgi ve bulgular çerçevesinde Ürdün'deki mültecilerin durumu farklı yönleriyle ele alınacaktır.

a. Hukuki Boyutu

Hukuki boyut, Filistinli mültecilerin karşılaştıkları sıkıntıları ve bulundukları yerlere göre değişen farklılıkları açıklamak için bir giriş niteliğindedir. Filistinli mültecilere yapılan muameleler göç edilen ülkedeki çeşitli kanunlara göre değişkenlik göstermektedir. Bu faktör kanun değişikliklerinden dolayı mülteciler arasından istikrarsızlığa yok açtığı için Irak, Mısır ve Libya gibi UNRWA'nın topraklarında çalışmasına izin vermeyen hükümetlerin olduğu ülkelerde büyük rol oynamaktadır.

Bu açıdan en çok sorunlarla karşılaşanlar Mısır, Irak ve Lübnan'daki mültecilerden oluşmaktadır. Suriye ve Ürdün'deki daha sonra gelmiş veya istisnai şartlarda olan mültecilerden sadece sınırlı gruplar bir takım problemlerle karşılaşmaktadır.

Ürdün'deki Gazze asıllı 100 mülteci hariç, Filistinli mültecilerin çoğu Ürdün vatandaşlığından faydalanmaktadır. Diğerleri geçici Ürdün pasaportu sahibi olup Ürdün vatandaşlığından tam yararlanamamakta veya hükümet görevlerinde çalışamamaktadır.[97] Bu grubun dörtte biri (yaklaşık 25 bin mülteci) Cereş'teki "Gazze Kampı'nda kalmaktadır.[98] Bunların dışındaki mülteciler ise daha önce de zikrettiğimiz gibi Ürdün vatandaşlığına sahip olanlardır. Kral I. Abdullah 1950 yılında Batı Yakasının Ürdün'e katılması kararı gereğince Ürdün'deki tüm Filistinlilere Ürdün pasaportunun verilmesini karara bağlamıştı. Doğu Ürdün kökenli vatandaşlar karşısında bazı Filistinlilerin elde ettiği bazı ayrımcılıklar istisna. Zira oradaki mülteciler; mülk edinme, yolculuk, siyasete aktif katılım gibi tam vatandaşlık haklarından yararlanmaktalardır. Dolayısıyla söz konusu mülteciler diğer göç ülkelerindeki Filistinli göçmenlerden ayrılmaktadır.[99]

[97] Aytani, Mannaa, a.g.e. 53.
[98] Aytani, Mannaa, a.g.e. 53.
[99] Aytani, Mannaa, a.g.e. 53.

b. Güvenlik ve Adli Boyut

Genel olarak, göç ettikleri ülke çeşitliliğinden dolayı, onları savunacak resmi bir temsilcinin (elçilik) olmamasından dolayı güvenlik ve adli boyutlarda en çok mağdur olan mülteci grubudur. Ancak BM göçmen işleri heyetinin koruması ve UNRWA'nın inşa ettiği ayrıcalıklı hizmet yapısı altında olanlar istisna.[100]

Ancak bu durum, esasında Ürdün'de bulunan Filistinli mültecilerle ilişkilendirilemez. Çünkü Filistinli mültecilerin çoğu Ürdün vatandaşlığına sahip olup Ürdün vatandaşı gibi itibar görmekte, aynı haklara sahip olup aynı görev ve sorumluluklara sahiptir. Bu açıdan genel olarak bir sorunla karşılaştıklarında tüm Ürdünlüler gibi mahkemelere ve emniyet merkezlerine başvurabilmektedirler.

c. Siyasi Boyut

Bu boyut neredeyse Filistinlilerin bulundukları yere göre en çok değişen boyut sayılmaktadır. Zira Filistinli mülteciler, Filistin Kurtuluş Örgütünün siyasal alandaki rolünü kaybetmesinden dolayı bir siyasi otoriteden yoksundurlar. Ama aslında bu örgütün kuruluş amacı, Filistin halkının harici ve dâhili haklarını temsil etmekti.[101] Siyasi bir otoritenin olmaması, mültecilerin herhangi bir sorununun çözülememesine ve haklarının savunulamamasına neden olmaktadır. Bu hakların başında dönüş ve tazminat hakları gelmektedir.

Bu otoritesizlik, aynı zamanda mültecilerin ikamet ettiği yerlere de yansımaktadır. Çünkü bulundukları yerde onların haklarını savunacak herhangi bir merciii bulunmamaktadır.

Filistin halkı özellikle seçimlerde reel temsil mekanizmasını kaybetmiştir. Çünkü diaspora halindeki Filistinliler, herhangi bir karar verememekte, bu da Filistin siyasi temsil gücünü sadece içerideki Filistinlilerle sınırlandırmaktadır.[102]

---

[100] Aytani, Mannaa, a.g.e. 65.
[101] Aytani, Mannaa, a.g.e. 68.
[102] Aytani, Mannaa, a.g.e. 68.

d. Toplumsal ve Yaşam Boyutu

Toplumsal ve yaşam boyutları, Filistinli mültecilerin karşılaştığı sorunları temel birkaç açıdan ortaya koymaktadır. Bunların ilki ve en önemlisi uygun konutlara sahip olamamaları ve buna bağlı olarak yaşanan toplumsal ve sağlık sorunlarıdır. Bunu ekonomik sorun ve bu sorunun doğurduğu sonuçlar gelmektedir. Daha sonra sırasıyla sağlık, eğitim ve bunun gibi genel olarak göç ülkelerinde yaşanan zorluk ve sıkıntılar gelmektedir.

Bugün ve ilk göç tarihlerinden sonraki 69 yıldır Filistinli göçmenlerin çoğu uygun konutlara sahip olamamaktadırlar. Ayrıca ister altyapısal (elektrik, sağlık harcamaları, su) ister havalandırma ya da gerekli alan (konut darlığı sorunu), ya da yol, oyun alanları (dar yollar, çocuklar için oyun alanlarının bulunmaması) gibi hizmetlerden yoksundurlar.

Mültecilere sivil haklardan yararlanma fırsatı verilen Ürdün'de dahil FAFO enstitüsünün yayınladığı bir rapor, Ürdün'deki kamplarda ikamet eden Filistinli mülteciler arasında yoksulluk ve işsizlik oranın yükseldiğini ortaya koymaktadır. Kamplardaki bunun gibi sorunlar genel olarak izdiham, umutsuzluk, depresyon ve suç gibi özellikle kamplardaki altyapı ve konut yetersizliğinden doğan toplumsal sorunlarla bağlantılı olmaktadır.[103]

e. Ekonomik Boyut

Binlerce mülteci aile şiddetli bir yoksulluk içindedir. Örneğin UNRWA raporları 2009 sonu itibariyle Ürdün'de kayıtlı yaklaşık 51, Lübnan'da 51, Suriye'de 34, Batı Yakada 35 ve Gazze Şeridinde 94 bin mültecinin zor şartlarda yaşadığına işaret etmektedir. UNRWA'nın bu bölgelerdeki toplam kayıtlı mültecilerin bu durumları yüzdelik olarak hesaplandığında; Ürdün'de %2,6, Lübnan'da %12, Suriye'de %7,2, Batı Yakada %4,5, Gazze Şeridinde %8,5 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla en çok sorunlarla karşı karşıya kalan mültecilerin Lübnan'daki mülteciler olduğu yeniden gözler önüne serilmektedir.[104]

Ağır sorunlarla karşı karşıya kalan mülteciler kavramı, özellikle Gazze Şeridi ve Lübnan'daki çoğu mülteci aileleri olmak üzere gıda destekleri alan mültecilerden bağımsız

[103] Aytani, Mannaa, a.g.e. 69.
[104] Aytani, Mannaa, a.g.e. 84.

bir kavram olduğuna dikkat çekmek gerekir. İstatistikler genel olarak mültecileri, kendi çevrelerinde en çok yoksul olan kesim olarak işaret edilmektedir

Ürdün'de kamplardaki aşırı yoksulluğun %7'ye ulaşmıştır.[105] FAFO'nun yaptığı araştırması ise yoksulluk sınırı altında olan ailelerin toplam %31 olduğuna işaret etmektedir. FAFO'nun araştırması Ürdün'deki Filistinli göçmen kamplarındaki birçok ağır olayı yansıtan göstergeler sunmaktadır. Bunların başında aile birey sayısının fazla olması ve bakım sağlama oranının ve kadının geçindirdiği aile sayısının fazla olması gelmektedir. Bu tür aileler toplumsal ve ekonomik sorunlarla en çok karşılaşan ailelerdir. Özellikle 15-24 yaşındaki erkekler arasında yoksulluk ve işsizlik oranı artarak %16'a ulaşmıştır.[106]

Filistinli mültecilerin oranı kamplarda yaşayan ailelerin toplam %97,5'ni teşkil etmektedir. Bu kamplarında dışındaki ailelerin yaklaşık yarısı İrbid, ez-Zarka ve başkent Amman'da bulunmaktadır. Ürdün vatandaşlığına sahip olup da kampların dışında yaşayan mültecilerin oranı yaklaşık %96'dır. Cereş kampındaki Ürdün vatandaşlığına sahip mültecilerin oranı bariz bir şekilde %6'ya kadar düşmüştür. Kamplardaki mültecilerin erken evliliğe meyilli oldukları ve 15-19 yaş aralığındaki evli kadınların kamp içinde %12 kamp dışında %6 oranında olduğu görülmektedir. Kamp dışındaki mülteci ailelerin mülteci olmayan ailelerle karşılaştırıldığında kamplardaki ailelerin %4,7'e karşılık %5,1 daha büyük olduğu görülmektedir. Bu aileler genelde üç jenerasyonu kapsamakta ve geçim yükümlülükleri yüksektir.[107]

f. Eğitim Boyutu

Eğitim, mültecilere göre hayatın en parlak yönlerinden biridir. Zor şartlara rağmen mültecilerin eğitime tutundukları görülmektedir. Filistinli birçok mülteci Ürdün'de Üniversite rektörlüğü gibi önemli akademik makamlarda çalışmaktadır. Buna ek olarak göç ettikleri ülkenin ekonomisine olumlu katkı sağladıkları da görülmektedir.[108]

---

[105] Aytani, Mannaa, a.g.e. 84.
[106] Aytani, Mannaa, a.g.e. 85.
[107] Titnes, A., Zhang, H., (2014). **Progress, challenges, diversity Insights into the socio-economic conditions of Palestinian refugees in Jordan.** (First edition). Norway: FAFO, 27.
[108] Aytani, Mannaa, a.g.e. 88.

2.3.1. Ürdün'de Toplumsal, Ekonomik ve Siyasi Entegrasyon

Özellikle Ürdün'de ve diğer Arap ülkelerine yayılmış Filistinlilerin, o ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve toplumsal entegrasyonuna işaret eden birçok kanıt vardır.[109] Toplumsal entegrasyon iki gösterge ile ölçülebilir. Bunlar: Kamp yerleşim, dış evlilik. Ekonomik entegrasyon da iki gösterge ile ölçülebilir. Bunlar: İş fırsatları elde etmek ve özel yatırım. Siyasi entegrasyon ise tek bir gösterge ile ölçülür ki o da politikaya katılımdır. Bu katılım milletvekilliği adaylığı, seçilme, bakanlık ve genel makamları üstlenebilme haklarını kapsamaktadır.[110] Kamp, şuan çoğu göçmen ve mültecinin dışında yaşamasına rağmen, insanlık çilesinin siyasi bir sembolü, ulusal kimliğin göstergesi ve hakların elde edilmesi için bir simge halindedir.

2.3.1.1. Toplumsal Entegrasyon

Şuan mülteci ve göçmenlerin büyün çoğunluğu kamp dışında yaşamaktadırlar. Kamp dışına yerleşme, misafir toplulukların çeşitli gruplarla ilişki kurmasını, ayrıca dış evliliği de yani dağınık haldeki Filistinlilerin arasındaki akrabalığı ve yakınlaşmayı da kolaylaştırmıştır.[111]

Dış evlilikle yani kamp dışı evliliklere ilgili, bu tür evliliği Filistinliler ve Ürdün toplumundan ve çeşitli ev sahibi gruplar arasında yayıldığını ve toplumsal entegrasyonu artırdığını gösteren bir çalışma vardır. Norveç Dış İlişkiler Kuruluşunun Ürdün ve Lübnan'daki mülteci kamplarının çoğu üzerinde yaptığı araştırmada, bu kampların ev sahibi toplumlara büyük ölçüde entegre olduğunu göstermektedir. Hatta toplumdan bazı grupların özellikle kampları terk edenlerin kamp dışında ev ve gayrimenkul sahibi oldukları görülmektedir. Öyle ki bunlar, ev sahibi toplumunun yaşamsal ve kültürel inançlarını da benimsemiştir. Araştırma, Ürdün'deki dış evliliklerinin %60 olduğunu göstermektedir (bu evliliklerin bazısı kampların dışında yaşayan Filistinlilerin kendi aralarında gerçekleşmektedir).[112]

---

[109] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler). (2002). **Palestinian refugees and Diaspora Palestinians**, Amman: Middle East Studies Center, 216.
[110] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 216.
[111] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 216-217.
[112] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 218.

Kamp içinde ve dışındaki Filistinli ailelerin değer sistemi –Ürdünlü ailelerin değer sistemine benzer olarak- Filistinlilerin Ürdün topluma uyum sağlama derecesini artırmaktadır. Bu değerler sistemi, toplumsal bir itici güç olması itibariyle eğitim, yaşam standartlarını iyileştirme, evlilik, doğum, aile kurumu, barınak yapma ve konut satın alma üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu değerler sistemi, Ürdün'de benzer toplumsal geleneklerden ve kişisel niteliklerden dolayı Filistinli olmayanlar arasında da hâkim olması genel olarak ev sahibi toplumda toplumsal entegrasyonu hızlandırmıştır.[113]

Geçen on yıllar boyunca Ürdün'deki (kampların içindeki ve dışındaki) Filistinli mülteci ve göçmenlerin, Ürdün toplumunda başta ekonomik entegrasyonlarından mütevellit birçok yaşam koşullarında iyileşme meydana gelmiştir. Uluslararası Yardım Ajansının 50'li yıllarından başından beri sunmuş olduğu eğitim fırsatları çerçevesinde öğrenci oranlarında artış yaşanmıştır. Bunun yanında Ürdün hükümetinin okul ve enstitülerinde ilk ve orta eğitim aşamalarında büyük bir öğrenci kapasitesi bulunmaktadır. Bu durum onların yerel ve yabancı pazarlarda iş bulmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca binlercesinin körfez ülkelerinde işe girmesini sağlanmaktadır. Bunlara ek olarak mülteci çocuklarına Ürdün üniversitelerinde ileri ve modern bir eğitim görmelerine olanak tanınmaktadır.

Bu durum, ister Yardım Ajansının kampların kuruluş aşamasında sağlamış olduğu konutlar olsun ister mültecilerin birçoğunun daha iyi bir hayat yaşamaları için dışarıya gitme olanağı sundukları için özellikle öğrencilerin evden ayrılmasıyla birlikte evlerin genişlemesi, bu öğrencilerin ve ailelerin yaşam standartlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu faktör, kamplarda yaşayan Filistinli mültecilerin toplam sayılarına nispeten %18 gerilediğini göstermektedir. Ancak bu, kamplardaki yoğun kalabalık sorununu tam olarak çözememektedir.

Ürdün'deki kampların altyapılarının Ürdün devleti tarafından geliştirilmesine rağmen ki bu altyapı çalışmaları yol yapım çalışmaları, suların ulaştırılması, sağlık, enerji ve iletişim ve kamplarda lise düzeyinde eğitim verilmesi üzerine yoğunlaşmaktadır, ülkedeki kamplar mülteci ve göçmenler için hâlâ itici bir çevre durumundadır. Zira ev alanları insanların sığamayacağı kadar küçük ve birbirleriyle iç içedir. Ayrıca kamp sokaklarının darlığı ve sürekli kalabalık olması da olumsuz bir hava yaratmaktadır.

[113] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 218.

Yoksulluk ve işsizlikle bağlantılı olarak kamplar işsizlerle dolup taşmış ve yoksulluk büyük bir artış göstermiştir. Bu olumsuz durum şu sebeplere bağlanılabilir: Kamplarda iş olanaklarının sınır olması, Ürdün'ün karşı karşıya kaldığı ekonomik darboğaz. Bu durumdan en çok kamplardaki çocuklar etkilenmiştir. Örneğin birçok hükümet kuruluşunun kapısı, iç siyaset nedeniyle kendilerine kapatılmıştır. Özellikle 1991'den sonra Körfez ülkelerinde iş fırsatlarının azalması da büyük bir etken oluşturmaktadır.

İşaret etmek gerekir ki; ücretlerin artmasından dolayı kamp çocuklarının ister devlet ister özel üniversitelerde öğrenim görmeleri olanaksızlaşmıştır. Özel üniversitelerin sınırlı kontenjanlarından dolayı kamplardaki çocukların çoğunu eğitimden mahrum bırakmıştır. Özel üniversitelerin büyük meblağlar talep etmesi ancak kamplarda ikamet eden göçmenlerin ve mültecilerin bu meblağları karşılayamaması da olumsuz bir durum yaratmaktadır.

Ayrıca seksenlerin sonunda ve doksanların başında sosyalizmin çökmesiyle birlikte doğu ülkelerinde ücretsiz üniversite eğitiminin kapıları kapanmıştır. Bu durum kamptaki çocukların ve diğer ülkelerdeki vatandaşların iyi bir iş fırsatı elde etmedeki rekabet gücünü geriletmiştir. Bu vatandaşların çoğu günlük hayatın zorluklarını karşılamayacak düşük gelirli işlerde çalışan yarı kalifiye ve kalifiyesiz elemanlar haline gelmiştir.[114]

2.1.1.2. Ekonomik Entegrasyon

Göçlerin yaşandığı günden bu yana mülteciler kampların dışında iş bulabilmişlerdir. Ayrıca ev sahibi gruplarına hizmet için, sunulan sermayelerle, atölyelerde, iş yerlerinde ve küçük projelerde çalışmaktalardır. Ayrıca kendileri ve aileleri için daimi mali gelirler temin edilmiştir. Ev sahibi toplumdan grupların konumu ve Ürdün'de esneklik olarak değerlendirilen geçerli kanunlar da buna yardımcı olmuştur. Mültecilerin yeni ve zor hayat şartlarına uyum sağlayabilmeleri için çaba sarf edilmiştir. Ürdün kanunları ayrıca hükümetin yetkili bakanlıklarından gerekli izinleri almaları halinde toplum fertlerinin uygun üretim projeleri oluşturmalarına izin verilmektedir.[115] Bu kanunlar mülteciler ve diğer meslek sahiplerini birbirinden ayırmamaktadır.

[114] Awad, 2011, https://goo.gl/Vqk6uY
[115] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 219.

Daha önce bahsi geçen Norveç kuruluşunun bir çalışması, Ürdün ve Lübnan'daki kamplarda kalanların bakanlıklardan ve hükümet dairelerinden çalışma vergilerini almakta olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda Körfez ülkelerinde çalışan çocuklar da mali ücretlerden, topraklardaki yatırımlardan ve gayrimenkullerden vergi almaktadırlar. Ancak aşırı fakir mülteciler UNRWA'nın sunduğu yardımlarından istifade etmektedirler. Göçün başlarında mültecilere "gıda kartları" verilmekte ve bu kartlarla ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Bir süre sonra bu başka gelirler elde edilince bu kartlara ihtiyaçları kalmamıştır.

Şuan ve ilticadan yaklaşık yarım yüzyıl sonra birçok başarı hikâyesi yaşanmıştır. Zira mültecilerin çoğu yaşam seviyelerini iyileştirebilmişlerdir. Çoğu geniş bir zenginlik elde etmiştir. Yatırım yapmışlar ve ev sahibi toplumdan birçok gruba mali destek ve iş fırsatları sunmuşlardır.

2.1.1.3. Siyasi Entegrasyon

Filistin asıllı Ürdünlüler, -kamplarda ve kampların dışında yaşasın- tam vatandaşlık haklarından faydalanan birer Ürdünlü olarak sayılmaktadır. Zira bunlar Ürdün vatandaşlığına sahip kimselerdir. Milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme haklarından faydalanmakta ve üst siyasi görevlere yükselebilmektedirler. Ancak Suriye ve Lübnan'da sadece izin ve yolculuk belgesi taşımaktalar ve pasaporda sahip olamamaktalar. Ayrıca milletvekilliği seçimlerinde seçme seçilme hakkına da sahip değildirler.[116]

Filistin asıllı Ürdünlüler dönüş ve tazminat haklı saklı kalmakla birlikte demokrasi ve fırsat eşitliği çerçevesinde tam vatandaşlık haklarından yararlanmaktadırlar. Buna ek olarak Ürdün hükümetleri anayasanın ve hukukun üstünlüğü ruhuna dokunan demokratik yürüyüşün korunmasının zaruretini vurgulamaktadır. Vatanın güvenliğine ve istikrarına zarar vermediği sürece görüş ayrılığı meşru bir hak olarak görülmektedir. Kral II. Abdullah'ın da vurguladığı gibi Ürdün'e aidiyet ve vatan güvenliğinin yükümlülüğü istisnasız bütün vatandaşların sorumluluğu altındadır. Yine Kral'ın sorumlular ve vatandaşlarla yaptığı görüşmeler esnasında Ürdünlüler ve farklı milletlerden olanların arasındaki milli birliğin önemine vurgu yapmaktadır.[117]

[116] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 221.
[117] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 221.

Ürdün, dönüş ve tazminat haklarını Ürdün'deki Filistinli halkların sorununun çözümü için temel bir ilke olarak değerlendirmekte ve katı bir şekilde savunmaktadır. Bu hakların yerine getirilmesi için inançla tüm yolları denemektedir. Ürdün'e göre Filistin sorununun çözümünün mülteciler sorunu dahil olmak üzere adil ve kapsamlı olması gerekmektedir. Bu hak hiçbir durumda tam vatandaşlık haklarından ayrı düşünülemez. Ürdün'ün konumunun özü, mültecilere tam özgürlük verilmesini gerektirir. İster dönmek istesinler, isterlerse de Ürdün'de vatandaş olarak kalsınlar, tazminat hakları daima korunacaktır.[118]

Pratikte deneysel göstergeler günlük hayatta milletvekili meclislerinde seçme ve seçilme hakkını gösteren ve yüksek siyasi makamları üstlenmeyi de kapsayan gözle görülür bir siyasi entegrasyona işaret etmektedir. Bu göstergelerin önemine rağmen, özellikle Filistin asıllı Ürdünlülerin milletvekili seçimlerine katılma oranları olmak üzere bu alanda saha araştırmaları yapmak epey güçtür. Birçok Filistin asıllı Ürdünlü milletvekili adaylığından yararlanmış ve milletvekili meclis üyeliği kazanmışlardır.[119]

Buradan yola çıkarak, Ürdün'de ve çeşitli Arap ülkelerinde bulunan Filistinlilerin büyük derecede toplumsal entegreyi sağlamış olduklarını söyleyebiliriz. Toplumsal alandaki bu göstergeler, kamp dışında yerleşimi ve dış evliliği de kapsamaktadır. Toplumsal alan yine ev sahibi toplumun müesseselerinde çalışmayı ve özellikle üretim projelerini tasarlamayı da kapsar. Siyasi alan ise milletvekilliği meclislerine adaylığı ve bu meclislere seçilmeyi kapsar.

Bu entegrasyon Ürdün'e ve diğer Arap ülkelerine yapılan iltica ve göçle birlikte bir takım grupların kampların dışında çalışmalarıyla birlikte gelişimini göstermiştir. Bunun akabinde bu gruplar toprak, emlak ve özel konutlar satın almışlardır. İş özgürlüğü, mülkiyet hakkı, sınır ve engel olmaksızın seyahat hakkı gibi Ürdün kanunları özel olarak bu entegrasyonun sağlanması için yardımcı olmuştur. Mülteciler ve göçmenlerin neslinden ikinci ve üçüncü jenerasyonun doğumuyla birlikte bu entegrasyon genişleyerek yayılmıştır. Öyle ki Filistinliler ve Ürdün toplumu arasında gerçekleşen toplumsal bütünleşmeye işaret den birçok kanıt vardır.

[118] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 222.
[119] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 222.

Sosyal bilimler, mültecilerin ve göçmenlerin sayısının çok olduğu durumlar, neredeyse ev sahibi toplumunun sayısına eş değer olduğunu ortaya koymaktadır. Zira karmaşık toplumsal eylemler, mülteciler ve ev sahibi toplumun grupları arasında meydana gelen etkileşim neticesinde tamamlanır. Bu çerçevede ev sahibi toplum mülteci kültüründen çok sayıda unsur kazanırken, mülteciler de ev sahibi toplumun kültüründen birçok şeyi benimser.

Bu hareketlilik yeni çevrede doğup büyüyen ve toplumsal kuruluşlarda eğitim alan ikinci kuşakla ve aynı kuruluşlarda eğitim alan ev sahibi yeni kuşakla birlikte açık bir şekilde artmıştır. Tüm bunlar ilerleme kaydedilmesine zemin hazırlayarak, çeşitli faaliyetlere katılım ve eğitim çerçevesinde toplumsal ilişkilerin artmasına ve her iki kuşak çocukları arasında çakışma meydana gelmesine neden olmuştur. Ama aynı zamanda bu etkileşimler ve müesseseler çerçevesinde kişilikleri de şekillenmiştir. Elverişli siyasi ve toplumsal yapının var olmasına ve asıllarına bakılmaksızın ev sahibi toplumdan grupların arasında toplumsal entegrasyonun desteklenmesiyle birlikte bazıları ev sahibi toplumla bazıları mülteci gruplarla ilişkili bazı etkin heterojen değerler, gelenek ve göreneklerden oluşan yeni bir kültür doğmuş ve toplumda yayılmıştır.

Siyasi düzenin konumu, siyasi seçimler ve fikir önderliği bu toplumsal entegrasyonun başaralı olmasında veya ev sahibi toplum ya da aynı şekilde mülteci gruplar düzeyinde engellenmesinde önemli ve esastır. Zira siyasi sulta kaynaklarını toplayabilir, aydınlar sınıfından, açıklamalar için fikir önderlerinden, mülteci gruplar arasındaki ilişkiler için oryantasyon yardımı isteyebilir. Ev sahibi toplum grupları ise, toplumsal imtizacın bozulmasına, zayıflamasına, güçlenmesine veya desteklenmesine yol açacak toplu reaksiyonlara yol açabilir.[120]

Daha önce belirtildiği gibi, Ürdün'de 2,3 milyondan fazla dağılmış Filistinli bulunmaktadır. Çoğu 1948 göçmeni olup, toplam oranları Arap ülkeleri ve bölgelerindeki mülteci ve göçmenlerin %41'ini teşkil etmektedir. Bunlar uzun bir dönem Ürdün vatandaşlığını elde etmişler ve tam haklara sahip Ürdünlü birer vatandaş haline gelmişlerdir. Ayrıca Ürdün toplumundan müteşekkil diğer gruplara karşı iyi geçinme sorumlulukları da vardır.

[120] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 224.

Diaspora halindeki Filistinliler Ürdün'e geldiklerinden ve 1950'de iki yakanın birleştirilmesi kararından beridir gözle görülür derecede toplumsal, ekonomik ve siyasal yönden Ürdün toplumuna katılımı gerçekleştirmiştir. Ürdün'ün ekonomik ve medeniyet açısından gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Yine Ürdün dış siyaseti üzerinde ve Ürdün'e genelde dünyada özelde ise Arap dünyasında merkezi bir rol verme konusunda çok büyük etkileri olmuştur. Bu derece etkileşimin gerçekleşmesine mültecilerin Ürdün toplumuna katılımını engelleyen kanun ve yasaların olmayışıdır. Dahası mültecilerin özgürlüklerini, seyahat haklarını ve siyasete katılımlarını engelleyecek toplumsal engellerin olmayışıdır. Toplumsal katılıma yardımcı olan diğer etkenler mültecilerin, kısa sürede şehirlerde ve köylerde kendilerini ekonomik ve toplumsal alanda hızlı bir şekilde ispat edecek sanatsal yetenekler, tarım ve bilimdir.

1950'deki birlik kararından beridir, Ürdün yönetimi Filistinlerin adil dönüş ve tazminat isteklerini benimsemeye ve uluslararası çevrede bu isteklerini savunmaya çalışmaktadır. Daha sonra Kral Huseyn bin Talal Filistinlilerin meşru haklarını ulusal çevrede savunmaya devam etmiştir. Dahası Ürdünlüler ve Filistinliler arasında milli birlik ve toplumsal kenetlenmenin devam edeceğini vurguluyordu. Zira Ürdünlüler kök ve kaynaklardan oluşan tek bir ailedir. Yapma ve geliştirme sorumluluğunda BM'nin ve Uluslararası Güvenlik Meclisinin düzenlediği Filistinli haklardan hiçbiri eksiltilmeksizin eşit ölçüdelerdir.[121]

2.3.2. Filistinli Mültecilerin Ürdün'de Karşılaştıkları Problemler (Röportaj Bölümü)

Bu çalışma Ürdün'deki bazı Filistin kamplarında icra edilmiş saha araştırmasını içermektedir. Bu röportajlar kamplarda kalan Filistinli bazı mültecilerle yapılmıştır. Bunun amacı, Filistinli mültecilerin sorunlarını ortaya koyarak bu araştırmayı reel kanıtlarla desteklemek aynı zamanda çalışmanın sonunda değinilecek olan Filistinli mülteci ve Suriyeli mültecinin durumu arasındaki farkları değerlendirmemize yardımcı olmasıdır.

Yapılan röportajlar ve mültecilerin sözlerinin açıklanması ve verilen cevaplar çalışma yöneltilen bir takım sorular çerçevesinde verilecektir;

[121] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 225-226.

el-Kandîl, es-Suhna Kampı Yardım Ajansı Müdürü

Yusuf el-Kandil Ürdün'de ikamet eden Ürdün vatandaşlığına sahip Filistinli mültecilerden biridir. 1948 savaşı sebebiyle Ürdün'e gelen mülteciler kuşağından sayılır. İltica etmelerinin doğrudan nedeni 1948'daki savaş tehlikesidir. Coğrafi konumunun yakın olmasından dolayı Ürdün'ü göç ülkesi olarak seçmişlerdir. Her ne kadar Ürdün'deki güvenlik koşulları iyi olsa da iltica etmenin herhangi bir kolaylığı yoktur. el-Kandil Filistinli mültecilerin Ürdün'de rahat içinde yaşayıp yaşamadıklarını değerlendiriyor.

El-Kandîl'e göre es-Suhna ve diğer kamplarda mültecilerin yaşadığı en büyük sorun eğitim ve sağlık sektöründe yaşanmaktadır. Geçmişe göre bugün daha iyi bir konumda olmasına rağmen, haddi zatında 69 yıldan beridir Filistin halkının canını yakan iltica sorununun yanında halledilmesi gereken problemlerden biri olmayı sürdürmektedir.

Hükümet, halk ve toprak olarak mültecilerin Ürdün'le olan ilişkisine gelince el-Kandîl'e göre bu ilişki bir kardeşlik, soy ve akrabalık ilişkisidir. Sivil ve temel haklar konusuna gelince; bu haklara herkes sahiptir ve Ürdün vatandaşı ile Filistinli arasında bu konuda herhangi bir fark gözetilmemektedir.

Yine el-Kandil, Ürdün'deki Filistin sorunuyla ilgilenen devletlerin Ürdün ve uluslararası düzeyde Filistin sorununu savunan Türkiye'nin olduğunu aktarmaktadır. Uluslararası topluma gelince, dünyadaki sorunların çokluğundan dolayı temel olarak Filistin sorunuyla ilgilenilmesini engellemiştir. Nitekim Filistin sorunun uzun yıllar devam etmekte olduğundan artık marjinal ve sıradan bir hal almıştır.

Suriyeli mülteciler ve Ürdün'deki durumlarıyla ilgili olarak şunları ifade etmekte; 1948 yılında gelen Filistinli mültecilerin durumuyla karşılaştırıldığında daha iyi bir konumda oldukları görülmektedir. Bu da hayat şartlarının bir bütün olarak ilerlemesine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Buna ek olarak, eğitim, sağlık ve konut alanında kendilerine yönelik yapılan hizmetler de bu anlamda önem kazanmaktadır. Zira Suriyeli mülteciler küçük evlerde yaşamaktalar ancak bir Filistinli uzun bir dönem kampta yaşamaya mecbur kalmıştır.

Filistin sorununun çözülüp çözülmeyeceği sorusuna cevaben, sorunun halen gündemde olduğuna inanmadığını aktarmakta…

Rima eş-Şelbî, ez-Zerka Kampı UNRWA Okulu Müdür Yardımcısı

Eş-Şelbî, ez-Zerka kampında bir müdür yardımcısı… Kendisi ilk olarak Körfez ülkelerine giden daha sonra 1987 yılında Ürdün'e dönen Cenin kentinden göç eden Filistinli mültecilerden. Ürdün'e istemli olarak dönmüş, Ürdün vatandaşlığını elde etmiş ve böylece diğer tüm Ürdünlüler gibi bütün haklara sahip olmuştur. Babası Ürdün hükümetine bir kuruluşta memur olarak görev yapmaktadır. Kendisi ırkçı ve toplumsal herhangi bir problemle karşılaşmamış ve Ürdünlülerle olan bağları kardeşlik ve akrabalık üzerine kurulmuştur. Kamplarla ilgili olarak sağlık, eğitim, konaklama ve altyapı gibi hizmetlerin sağlanmasında yetersiz olarak görmektedir.

Bunlar Filistin'e ara sıra giden fakat dönüp de oraya yerleşmek istemeyenlerden. Körfez ülkelerini iyi iş fırsatlarının olduğu ülkeler olarak değerlendiriyor. Körfez ülkelerini, Avrupa'yı ve Amerika'yı mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerde mevcut insani yardım kuruluşları aracılığıyla kamplardaki Filistinli mültecilere destek verenler olarak görmektedir kendisi. Ona göre Arap ülkelerini Filistin sorununu çözmede bir araya getirecek bir Arap birliğinden söz edilemez.

El-Hacce Amine, es-Suhna Kampı Sakinlerinden

El-Hacce Amine es-Suhna kampında yaşamını sürdüren 78 yaşında bir vatandaştır. 1948 yılında Filistin'in Hayfa şehrinden Filistin'e yakın olmasından dolayı Ürdün'e göç etmişlerdir. Ürdün vatandaşlığına sahip olup Ürdün vatandaşlık haklarından tamamen yararlanmaktadır. Ürdün hükümeti ve halkı ile olan bağı kardeşlik ve iyilik üzerine kurulmuş. Bu açıdan herhangi bir problem yaşamamaktadır. Filistin'e dönüşün kendisi için sonsuz bir umut olduğunu ve İsrail ile birlikte olsa bile ortak bir vatan içerisinde yaşamak istediğini dile getirmekte… Bu durum kendisi ve genelde olarak tüm Filistinliler için imkânsız gibi gözükmekte…

Suriyeli mültecilerle ilgili olarak sunulan konut, erzak, kıyafet ve aylık gelirin onların daha iyi şartlarda yaşamalarını sağlamıştır. Filistin mültecilerinin sefalet içinde çetin bir

hayat yaşadıklarını ifade etmektedir. Zira hayat şartlarının düzelmesi için kendileri çaba sarf etmektedirler. Bunun fark Suriye halkının göç etmesiyle birlikte iyiden iyiye açılmıştır.

Aziz el-Fauri, ez-Zerka Kampında Bakkal İşletmecisi

el-Fauri, 1948 yılında Hayfa şehrinden Ürdün'e gelen Filistinli mültecilerden biridir. Ürdün'e istediği için değil fakat zorunlu olarak buraya gelmişler. Ürdün'de rahat bir yaşam geçirip geçirmedikleri sorusuna kimsenin vatanı dışında rahat edemeyeceği cevabını vermekte… Ancak kendisinin Ürdün vatandaşlığına sahip olduğunu ve herhangi bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmadığını ancak insanın ülkesine bedel hiçbir yerin olmadığını ifade etmekte…

Ürdün dışında başka bir ülkeye gitmesi söz konusu olur mu sorusu üzerine Filistin'e daha yakın olmasından dolayı Ürdün'ü terk etmeyeceği cevabını vermekte… Filistin'e dönüş umudunu korumakta ve oraya bir gün mutlaka döneceğini söylemeyi de ihmal etmemekte. Ama ona göre İsrail'le ortak bir devlet kurmanın imkânsız ve hiç kimse Yahudilerle birlikte yaşayamaz. Ona göre Ürdün ulusal düzeyde Filistin sorunuyla ilgilenen bir devlet ve Filistinli mültecilere tam destek vermekte. Ancak uluslararası camia Filistin sorunu için hiçbir şey yapmamakta ona göre. Dahası kendilerine hayrı olamayan Arap ülkelerinin Filistin'e yardım etmesi söz konusu bile olamaz ona göre.

Kamp sakinlerinin çektiği sıkıntıları şöyle sıralıyor; altyapı yetersizliği, sunulan hizmetler vb. Bulunduğu kampı altyapı, konut ve yaşam şartları açısından en kötü kamp olarak değerlendiriyor. Suriyeli mültecilerin Filistinli mültecilere nazaran daha iyi koşullarda yaşadıklarını da ifade etmektedir.

Riyad Ebu Suud, es-Suhna Kampı Ajans Okulunda Öğretmen

Ebu Suud, es-Suhna kampında Ajans okulu öğretmenlerinden biridir. Filistin'in Remle kentinden 1948 yılında kendileri için en iyi seçenek olan Ürdün'e göç etmişlerdir. Kendisi Gazze Şeridine kayıtlı kişilerden olmasından dolayı Ürdün vatandaşlığına sahip değil. Dolayısıyla Ürdün kimlik numarasına sahip olmadığı için de vatandaşlık haklarından; iş fırsatları, eğitim vb. temel sivil haklardan yararlanamamakta. Bu yüzden iş için Ürdün

hükümeti tarafından belirlenen çalışma izinleri gerektiren özel sektörlere yönelmekte. Kendisi sadece Gazze şeridinden gelen diğer Filistinliler gibi geçici pasaporta sahip…

Vatandaşlık fırsatı elde edecekse Türkiye'ye gidebileceğini söylüyor. Ancak Ürdün halkıyla hiçbir sorun yaşamadıklarını dile getiriyor. Dönüş umudu ona göre hala diri ama oradaki hayat şartlarına ayak uydurup uyduramayacağını bilememekte. Ürdün'ün Filistinlilere ve Filistin sorununa verdiği desteğe ek olarak kendilerinin de ihtiyaçlarını karşıladıklarını ancak kampların sağlık, eğitim ve su gibi temel ihtiyaçlardan yoksun olduğunu aktarmakta. Suriyeli mülteciler hakkında düşündükleri ise şöyle; Filistinli mültecilere göre Suriyeli mülteciler daha iyi şartlarda yaşamaktalar. Aylık maaşlı iş fırsatları ve uluslararası kuruluşlar tarafından ihtiyaçlarını karşılamaları üzerine kuponlar elde etmekteler.

Yasemin Mansur, es-Suhna Kampında Eczacı

Yasemin, es-Suhna kampında eczanede çalışan bir eczacı. Yaşı 24 ve Kuveyt'te doğmuş. Ailesi Kuveyt'te olmasına rağmen kendisi eğitim ve iş için Ürdün'e gelmiş. Ailesi 1967 yılında Filistin'in Tulkarim şehrinden göç edip Kuveyt'e yerleşmiş. Ancak Ürdün vatandaşlığını elde etmişler dolayısıyla Yasemin de ailesinden dolayı vatandaşlık sahibi olmuş. Yasemin'n hükümet ve halk olarak Ürdün'le olan iyi bir ilişki içerisinde ve herhangi bir sorunla karşılaşmamaktadır.

Ona göre kamplarda herhangi bir sıkıntı yaşanmamakta. Dönüş hakkında ise eğer fırsat olursa döneceğini ancak Yahudilerle yaşamanın olası bir şey olmadığı şeklinde değerlendiriyor. Suriyeli mülteciler hakkında kendisine sorulan soruda; Suriyeli ve Filistinli mülteciyi ortak kılacak herhangi bir alanın olmadığını zira Filistinlilerin emperyalizm yüzünden ülkelerini terk ettiklerini Suriyeli mültecilerin ise iç savaştan dolayı ülkelerini bıraktıklarını ve bunun Filistinlilerin Yahudilerle olan savaşına benzemediğini aktarmaktadır.

Bu röportajlar birkaç ana maddede özetlenebilir:

- Ürdün hükümeti ve Filistinli mülteciler arasında ciddi bir problem bulunmamakta. Zira mültecilerin büyük bir çoğunluğu Ürdün vatandaşlığına sahip olmakla birlikte tüm haklardan da yararlanmaktadır.

- Filistinlilerin tehlikeli kamplarda yaşadıkları söylenemez zira bu kamplar Filistinlilerin de çabalarıyla ülkenin diğer bölgelerinden ayırt edilemeyecek kadar gelişme göstermiştir.

- Arap ümmetçiliği ve milliyetçiliği diye bir şey kalmamıştır. Zira özellikle 69 yıl süren Filistin sorunuyla birlikte zamanla yok olan terimlere dönüşmüştür.

- Filistinli mülteciler bulundukları konutlarda altyapı ve hizmet yetersizliği sorunlarıyla karşı karşıya gelmektedirler. Ama bu sorunla sadece mülteciler değil ülkenin farklı yerlerindeki vatandaşlar da karşı karşıya kalmaktadırlar.

- Ürdün vatandaşlığına sahip olmayan Filistinliler vatandaşlık ve temel yaşam haklarından yoksun oldukları için diğer mültecilere göre daha çok sıkıntı çekmektedirler.

- Dönüş hakkı tüm Filistinliler için kısa zamanda gerçekleşmesi beklenen bir umut… Ürdün vatandaşlığına sahip olsun olmasın mülteciler dönüş hakkını bir gün gerçekleşmesi gereken bir maddi değil ama inançsal bir arzu olarak kabul etmektedir.

- Suriye ve Filistinli mültecileri karşılaştıracak herhangi bir alan yoktur. Zira göçler farklı zaman zarflarında gerçekleşmiş ve sebepleri de farklıdır. İki mülteci grupla ilişkiler ev sahibi devlet olarak Ürdün düzeyinde ve ulusal düzeyde farklılık arz etmektedir.

2.4. Filistin Göçünün Ürdün'e Etkisi

Ürdün'ün mülteci sorununa yönelik siyaseti Filistin halkıyla birlikte olan milli tarihi bağlar, nehrin iki yakası arasında birlik antlaşması ve Ürdün'ün mültecileri barındırma ve onlara güvenli sığınaklar vermede oynadığı milli ve insani rol ile başlamıştır.

Ürdün, 1950'de iki yakanın birleşmesi ittifakından sonra Filistinlilere Ürdün vatandaşlığı vererek onların Ürdün toplumunun dokusuyla tam entegrasyon sağlamaları için fırsatlar sağlamıştır. Ancak bunu yaparken mültecilerin meşru hakları olan dönüş ve tazminat haklarını korumuştur. 24 Nisan 1950'de Ürdün Millet Meclisinin onayladığı kararda, Filistin'deki Arapların tüm haklarının korunacağı ve meşru tüm araçlarla savunulacağı vurgusu yapılmıştır. Anayasanın veya Ürdün kanunlarının neresinde "Ürdünlü" kelimesi geçerse geçsin mülteci, göçmen ve bunun dışında herhangi bir kavram göz önünde bulundurulmadan bu kelimenin Ürdün vatandaşı anlamına geleceği, bu yüzden farklı milletlerden olan Ürdünlü vatandaşların kanun önünde eşit olacağı, tüm haklardan yararlanacağı, yanı sıra siyasi, ekonomik ve toplumsal görevlerden sorumlu tutulacakları belirtilmiştir.[122]

Zira Ürdün devleti, başta 1948 yılı 194 nolu kararı olmak üzere BM'nin kararları doğrultusunda herhangi bir siyasi çözüm altında haklarıyla çelişmeksizin yaşam şartlarının kolaylaştırılması için 1950'de iki yakanın birleştirilmesi çerçevesinde siyasi düzeyde mültecilere Ürdün vatandaşlığı vermeyi planlamıştır. Buna ek olarak Ürdün devleti kapsamlı ve adil siyasi bir çözüm bulmak, Ürdün devletinin yüksek çıkarlarını ve mültecilerin haklarını korumakla yükümlüdür.[123]

Hizmet düzeyinde ise Ürdün devleti mültecileri karşılayıp onları bir kardeşi gibi Ürdünlülerin evlerinde barındırdı. Buna ek 1950'de varılan antlaşma çerçevesinde UNRWA ile işbirliği yapıp mültecilere yönelik programlarını uygulayabilmek ve mültecilerin korunup barınmaları için resmi kuruluşlar inşa etti. Yanı sıra mültecilere destek sunmak için uluslararası insani örgütlere ve resmi olmayan örgütlere yardım etmek, yerel örgütleri mültecilere destek için teşvik etmek gibi çabalarda bulunulmuştur.[124]

Ürdün'ün Filistinlilere karşı konumu şu maddelerle özetlenebilir:[125]

- Bir Ürdün vatandaşı olarak mülteci; Ürdün, tarihi, dini ve milli bağlardan dolayı Filistinli mülteci dalgalarıyla karşılıklı etkileşimde bulunulan tek Arap ülkesidir.

[122] Internet: "Jordanian position on the refugee issue". (2013). Department of Palestinians Affairs. Web: http://www.dpa.gov.jo/page.php?60-60 6 Temmuz 2017'de alınmıştır
[123] "Jordanian position on the refugee issue", (2013), http://www.dpa.gov.jo/page.php?60-60 .
[124] "Jordanian position on the refugee issue", (2013), http://www.dpa.gov.jo/page.php?60-60 .
[125] "Jordanian position on the refugee issue", (2013), http://www.dpa.gov.jo/page.php?60-60 .

Ürdün konumu iki yakanın birleştirilmesi kararı üzerine de yoğunlaşır. Zira bu birleşme Filistin'deki meşru haklarını sınırlamaksızın Filistinlilerin Ürdün vatandaşlığını elde etme fırsatı vermiştir.

- Mültecilerin dönüş ve tazminat haklarının desteklenmesi: Ürdün, BM Genel Kurulunun çıkarttığı 194 numaralı karar gereğince mültecilerin dönüş ve tazminat haklarını desteklemektedir. Özellikle Kral II. Abdullah mültecilerin dönüş ve tazminat haklarından taviz verilmeyeceğini vurgulamaktadır.
- UNRWA'nın sürdürülebilirliğine destek olmak ve Filistinli mültecilerin sorununa adil bir çözüm getirip bu çözümü uygulayana kadar maddi destek toplamak.
- Bu sorunun vuku bulması ve devam etmesinde İsrail'in tarihi sorumluluğunun vurgulanması.

2.4.1. Eksik Hak Sahipleri

Filistinli mültecilerin siyasi ve sivil tam vatandaşlık haklarından yararlanmalarına rağmen, bu haklardan tam olarak faydalandıkları konusunda bazı şüpheler vardır. Bu anlamda şöyle bir soruyla karşılaşılabilir: Ürdünlüler ve Filistin asıllı Ürdünlüler arasında gizli bir çatışma var mı? Cevap olarak, özellikle Ürdün devletinin hesabına çekişmelerin bitirilmesi ve dönüş hakkının iptal edilmesi projeleriyle ilgili olarak Ürdün asıllıların kimlikleri ve devletleri üzerinden meşru bir korkuları var denilebilir.

Ürdün ve Filistin tek devlet iken 1988 yılında bağlar çözüldü. Ürdün devletinin Batı Yakasını yönetmekten soyutlanması ile birlikte Filistin halkını temsil eden ve dönüş hakkını gerçekleştirmek için Filistin devletini kurmaya çalışanlar oldu. Bu, devletin birliğin bozulması Ürdün vatandaşı olan Filistinlilerin tecrit edilmesini kapsayan kanunlarını tatbik etmesi anlamına gelir ki buna dair şimdiye kadar herhangi bir kanun uygulanmamıştır. Zira böyle bir kanunun uygulanması, Filistin devletinin kurulmaması durumunda Ürdün'ün toplumsal güvenliğini büyük ölçüde etkileyeceği kesindir.

Buradan yola çıkarak şunu diyebiliriz; Ürdün, Filistinli mültecilerle ilgili gücünü aşan bir yük taşımaktadır. Çoğunluğu olmasa da bu durumu haklı olarak Ürdün devletinin korunması, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı ve kısmı da bunu Filistinlilere karşı bir kışkırtma olarak değerlendirmektedir. Bazılarının sandığının aksine krallık yönetimi sadece

Ürdünlü aşiretlerin oluşumuna dayanmakta olup krallık sisteminin desteklenmesi için toplumun aydın ve seçkin kişileriyle çalışılmaktadır.

Haşimi yönetimi Ürdün'de siyasi bir yönetim gibi zuhur etmesinden beri, farklı çıkarlarla birlikte sağlam bir teamül göstererek gücünden yararlanarak meşruiyetini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Haşimiler, geçmişten beri bir yandan doğu yakadaki Ürdün kabileleri arasında bir yandan da Filistinliler, İslamcılar ve milliyetçiler arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu denge Suriye ilticası hariç, mülteci akınını etkilemiştir.[126] Tıpkı daha önce Filistin ilticası tarafından etkilediği gibi Ürdün devletini de etkilemiştir. Bu tezin üçüncü bölümünde Suriye ilticası hakkındaki ayrıntılara yer verilecektir.

Kabile desteği Ürdün devleti siyasetinin meşruluk özelliklerinden temel bir özelliktir. Çünkü Ürdün çağdaş bir devlet olarak kurulduğunda Haşimi ailesi Ürdün kimliğinin temel özelliklerini temsil etmesi yanında, bedevi kabilelere dayanarak inşa etmiştir. Kabileler doğu yakasında hükümetin başlıca güvendiği devletin güvenlik birimlerinde temel bir rol üstlenmişlerdir. Bu sebepten dolayı, bedevi kabileler Ürdün devletindeki temel rollerini korumak için kısmen Ürdün kimliğine bağlıdırlar.[127]

Filistin, Suriye ve Iraklı mültecilerin getirdiği demografik değişim, Ürdün krallığı için siyasi sonuçları etkilemiştir. Ürdün, Doğu Ürdün Milli kimliği destek çerçevesinde siyasi meşruiyetini kurmuştur. Krallığın kurulduğu ilk yıllardan beri, Ürdün'ün büyük ölçüde siyaset sosyolojisiyle çalışan alternatif bir ülke olacağı düşüncesi vardı. Genel olarak, ülkedeki ekonominin büyük seçkin bir kısmını oluşturmalarına rağmen Filistinlilerin siyasi rolü için bir marjinalleştirme görülmektedir. Bu korkunun etkisi, mültecilere karşı şimdiki Ürdün siyaseti üzerinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu korku, geniş ölçüde Suriye'den Filistinli mültecilerin göçünü sınırlamaktadır. Bu, Ürdün'ün kültürel kimliğinin korunması için bir araç olarak görülmektedir. Buna ek olarak vatandaşlık çerçevesinde sınırlı kanunlar bulunmaktadır. Zira Ürdün kadını, bir yabancıyla evlenmesi halinde, kocası ve çocukları Ürdün vatandaşlığı alamamaktadır.[128]

[126] Francis, A., (2015). **The refugee crisis in Jordan**. (First edition). Norway: Carnegie Middle East Center, 7.
[127] Francis, a.g.e. 7.
[128] Francis, a.g.e. 7.

Ürdün kimliğini savunanlar Ürdün'deki mültecilerin milli kimlik arayışlarını Ürdün devleti için siyasi, ekonomik ve toplumsal gibi birçok yönden bir tehdit olarak görmektedirler. Çünkü Ürdün'de 69 yıldır devam eden Filistin göçü ardından gelen Suriyeli ve Iraklı mülteciler Ürdün milli kimliği için büyük bir tehdit teşkil etmektedir. Daha büyük bir tehdit oluşturan olgu ise Filistinliler için alternatif bir vatanın kurulma ihtimalidir. Nitekim bu durum, İsrail'in izinleri ve Ürdün'ün mültecilere karşı siyasetinden kaynaklı bir şey olarak görülmektedir.[129]

1948 yılında Filistinlilerin Filistin topraklarından uzaklaştırma girişimin netlik kazandığı alternatif bir vatan projesinin reddedilmesi fikri gelişmiştir. Bunun için, İsrail eski Başbakanı David Ben-Gurion Filistinlilerin geri dönüşünü engelleyen sorunu üzerine inceleme yapması için bir komite görevlendirmiştir. Bu komitenin bazı tavsiyeler şunlardır; Mültecilerin ev sahibi ülkelere (Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak) yerleştirilmeleri…[130]

Mısır'a üçlü saldırı çerçevesinde bir proje geliştirilmiştir. Zira Gurion 1956 yılında Fransa eski başbakanı Guy Mollet ile yaptığı toplantıda, Mısırla savaşmanın bölgede yeniden yapılandırmalara karşı başka ufukların açılacağını önermiştir. Ürdün ise hayati öneme haiz bağımsız unsurlara sahip olmadığı için Ürdün'ün bölgelere ayrılması gerekmektedir. Ürdün nehrinin doğusunun Filistinleri karşılayıp ülkeye yerleştirmesi sözüne karşılık Irak'a dâhil edilmesi, Ürdün nehrinin batı kısmına gelince, İsrail topraklarına ilhak edilecektir.[131]

Ben-Gurion projesi Şaron'un başbakanlığı döneminde geliştirilmiş ve Filistinlilerin yönlerini Ürdün'e çevirmeleri için yeniden gözden geçirilmiştir. Şaron, "Ürdün Filistin'dir" diyerek bu seçeneği vurgulamıştır. Yine Şaron'un bakış açısına göre Ürdün seçeneği Filistinlileri dönüştürme ve nakil eylemi için uygun bir seçenektir. Bu Filistin ırkının temize çıkartılması için yapılmaktadır ki dünyada Filistin ırkı kalmasın... Burada, batı yakasını ele geçirme ve Yahudileştirme hedefi amaçlanmıştır. Bu seçenek 1974'te Şaron katıldığı konferansta Amerikalı akademisyenlerin önünde sunulmuştur. Bu konferansta İsrail için iki

[129] Francis, a.g.e. 7.
[130] Internet: Jaarun, Q. (May, 2012). "Jordanian politics and the demography of «asylum»". Alrai Press. Web: https://goo.gl/scideL adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[131] "8% The rate of increase of Palestinian refugees in Jordan". (2010), https://goo.gl/okWRqM

tehlike söz konusuydu: Ürdün'de karşıt bir Filistin devleti kurmak ya da çözümsüz kalması…[132]

Ürdün'deki göç meselesi hakkındaki gerçek korku, Filistinli mültecilerin elde ettiklerini Suriyeli mültecilerin de elde etme ihtimalidir. Zira Filistinliler vatandaşlıkla birlikte tüm sivil ve siyasi haklara sahip olmuşlardır. Suriyelilerin bu hakları elde etmesi, Ürdün'de toplumsal buhranın yaşamasına neden olacaktır. Ayrıca Ürdün'ün milli kültürel kimliğinde çöküş yaşanacaktır. Suriye krizinin daha fazla sürmesi halinde Ürdün Suriyelileri de topluma entegre etmesi kaçınılmaz olacaktır.

Şüphesiz ki milli kimlik birinci dereceden siyasi şartlar neticesinde birçok karmaşık sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Buna ek olarak bazen görülen toplumsal entegrasyon seviyesinin zayıf olması… Ancak çağdaş bir devletin kurulması için temel bir şart ve zorunluluk olan milli kimliğin karşı karşıya kaldığı bütün sorunların çözülmesi gerekir.

Bazı akademisyenler ve araştırmacılar bu sorunların çözümünün Filistin sorununun çözümüne ve barışçıl eylemin sonuna gelinmesine bağlı olduğu görüşündeler. Ancak bu devletin bir dizi siyaset üretmesine engel değil. Bunlardan bazıları;[133]

- Ürdün toplum yapısından oluşan toplumsal grupların ürettiği ve uzun yıllar boyunca birikmiş toplumsal, kültürel ve siyasi miras üzerine Ürdün milli kimliği oluşturmak.
- Demokrasi, toplumsal adalet, hukukun üstünlüğü, müesseselerin kurulması ilkeleri üzerine kurulu, hizipçilikten ve coğrafyacılıktan uzak devletçilik siyaseti.
- Yeni milli kimlik mefhumunun ilk, orta ve üniversite düzeyinde milli ve sivil eğitim müfredatına dâhil edilmesi.
- Ürdün'deki tüm grupların toplumsal entegrasyon seviyesenin yükseltimesine yardımcı olacak siyaset üretmek.

[132] "8% The rate of increase of Palestinian refugees in Jordan". (2010), https://goo.gl/okWRqM
[133] Internet: Al-Jireybi, M., (2009). "Introduction to the Study of National Identities "A Sociological Study of the Jordanian Identity". Thoria Center. Web: http://www.thoriacenter.org/cms/webimages/359509.doc adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

- Modern Ürdün devletinin kurulmasında kaynak olarak görülen Ürdün mirasındaki çeşitliliğin ortaya çıkartılması.
- Adalet ilkesinin gerçekleştirilmesi ve tüm vatandaşların katılımını iyileştirmesine yardımcı olması hasebiyle demokrasi deneyimini kökleştirmek.

2.5. Filistinli Mülteciler ve Uluslararası Hukuk

Ulusal ve hukuki örgütlerin de içinde olduğu Uluslararası hukukla özellikle Filistinli mültecilerle ilgilenen yetkililer, Filistinli mültecilere karşı uygulanan uluslararası hukukun eksikliği ve genel olarak mülteciler olmak üzere uluslararası antlaşmalarda tanıtma maddelerinde mültecilerin hariç tutuldukları konusunda ittifak halindedirler. Bu antlaşmaların başında 1951 Filistinlilerinin durumu için yapılan uluslararası antlaşma gelmektedir (Filistinlilerin Statülerine İlişkin Toplantı). Bir diğeri ise "BM'ye bağlı kuruluşların korunma ve yardımlarından faydalananlar hariç" ifadesini içeren 1967'de BM'nin Filistinli mültecilere yönelik çıkardığı özel protokol (1967 BM Mülteci Protokolü). Bu protokol sadece Filistinli mültecilere ve UNRWA'ya uygundur. İfade etmek gerekir UNRWA bir yardım kuruluşudur ve bu yüzden Filistinli mülteciler korunmadan mahrumdurlar. Bu durum Filistinli mültecilerin işgal edilmiş Filistin'de ve farklı ülkelerde karşı karşıya kaldıkları sorunların daha da arttığını yansıtmaktadır.[134]

Filistinli mültecilerin durumları Uluslararası hukuk çerçevesinde iki ana maddeye ayrılabilir; **Filistinli Mültecilerin Tanımı ve Dönüş ve Tazminat Hakkı.**

2.5.1. Göçmen Tanımı

Uluslararası protokole göre mülteci, -çalışmanın ilk bölümünde ayrıntılı olarak ele alındığı gibi- din, dil, ırk, belli gruplara üye olmak veya siyasi görüşlerinden dolayı bir takım zulme uğramaktan korkması sebebiyle ülkesi dışında bulunan kişi veya kişilerdir. Bu kişiler aynı şekilde korkudan dolayı devletinin veya vatandaşlığını garanti altına alamayacak kişilerin koruması altında kalmayarak ülke dışında bulunan ve bu korku sebebiyle ülkesine dönemeyen kimselerdir.

[134] Aytani, Mannaa, a.g.e. 92.

Filistinli mülteci tanımı konusunu 4 ana özellikle sınırlandırılarak daha da karmaşık hale getirilmiştir:

1. Bu sorun ilk başladığında sadece yüz binlerce kişiyle ilgiliyken bugün dünyaya yayılmış milyonlarca kişiyi ilgilendirmektedir.[135]
2. Mülteciler kişisel korku karşı savunma için genelde ev sahibi ülkede devamlı kalmak istemekte ve çok nadir ülkesine dönmek istemektedir. Ancak Filistinli göçmenler dönüş haklarına en çok sahip çıkan fertlerdir. Filistinliler sadece büyük Siyonizm uygulamaları olan katliam, evlerin bombalanması ve köylerin tamamının ele geçirilmesi durumlarında ülkelerini terk etmektedirler.[136]
3. Filistinli mülteciler sorunu teknik anlamda sadece mülteci kelimesi ile sınırlı değildir. Bilakis 1948'den sonra topraklarını ve ülkelerini terk eden büyük sayıda göçmen ve sığınmacıyı da kapsamaktadır. Zira İsrail işgal güçleri bugün bile Yeşil Hat dâhilindeki İsrail vatandaşlığına sahip olanlar dâhil Filistinlileri topraklarından göç etmeye zorlamaya kararlılıkla devam etmektedir.[137]
4. Bu sorun insani boyutuyla birlikte her ne kadar aşırıya da kaçılsa da siyasi bir boyut taşımaktadır. Zira mülteci dosyaları çözülmesi en zor dosyalardır. Velev ki bir çözüm olsa bile demografik kaygıdan dolayı bu mültecilerin dönüşü bölücü işgal güçleri tarafından reddedilir.

Filistinli mülteciler için var olan tanım tartışılırken bu dört ana problemle karşı karşıya kalınır. Örneğin UNRWA'nın tanımı eyleme yönelik ve katışıksız olup bu dört problemden büyük ölçüde ayrılır. Zira UNRWA Filistinli mültecileri şu şekilde tanımlar: "1948 çatışmasından önce iki yıldır olağan bir şekilde Filistin'de ikamet ediyor olmak ve bu çatışmayla birlikte evi ve yaşam gereçleri yıkılıp 1948 yılında UNRWA'nın çalışma yürüttüğü herhangi bir ülkeye iltica eden kimsedir."[138]

Filistin Kurtuluş Örgütünün Mülteci İşleri Milli Dairesinin benimsediği Filistin Misakı Millisi ise Filistinli mültecileri şöyle tanımlamaktadır: "1947'de Filistin'de normal olarak ikamet eden ister çıkartılmış olsun ister orada kalmaya devam eden olsun Arap

[135] Aytani, Mannaa, a.g.e. 93.
[136] Aytani, Mannaa, a.g.e. 93.
[137] Aytani, Mannaa, a.g.e. 93.
[138] Aytani, Mannaa, a.g.e. 94.

vatandaşlarıydı. Dahası bu tarihten sonra Filistin'in içinde veya dışında Filistinli Arap bir babanın oğlu olarak doğanlardır." Bu tanım şunu amaçlar; Filistin'i terk eden veya 1948'den bugüne kadar kovulan Filistinli mültecilerin sorununu bir arada tutmak. Ancak Siyonizm işgali uluslararası hukuk terimleri üzerinden sahtekârlık yapıp bu mültecileri "göçmen" olarak, dönüş ve tazminat olmak üzere esas haklarından yoksun bırakmak için istisna tutmaya çalışmaktadır.[139]

Mülteciler tanımının önemi özellikle Filistinli halktan bir grubun temel haklarından mahrum bırakılmaya çalışıldığı çözüm müzakerelerinde ve uluslararası toplantılarda ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Doktor Selman Ebus'un mültecilere dair tanımı dikkat çekicidir. Zira o Filistinli mültecileri şu şekilde tanımlar: "1948'de veya sonrasında ana yurdundan kovulan veya herhangi bir sebepten dolayı ülkesinden çıkıp İsrail tarafından eski vatanına dönüşü engellenen (Yahudiler dışında) Filistinlilerdir. Mülteci kişi, kendisinin veya neslinden kişilerin asıl vatanına dönene dek bu sıfatı taşır."[140]

2.5.2. Dönüş ve Tazminat Hakkı

Filistinli mülteci kavramı Nekbe'den beri dönüş hakkı kavramıyla iç içe olmuştur. Tazminat hakkı ise daha az ön planda olsa da bazıları bu hak için çaba gösteriyorsa da Filistinliler için temel bir haktır. Dönüş hakkı uygulandığı takdirde tazminat hakkı, tazminat hakkı uygulandığında ise dönüş hakkı düşemez, düşürülemez. Nitekim her iki hak birbirinden bağımsızdır.

En bariz dönüş hakkının oluşmasındaki neden siyasi boyut yönüyle ilgilidir. Öyle ki İsrail, özellikle Yeşil Hat dâhilinde Filistin nüfus yapısı hakkındaki demografik risk kaygısı ve Yahudilerin işgali yapısını tehdit etmesinden dolayı bu hakkın uygulanmasını reddetmektedir.

BM Genel Kurulunun 11.12.1948 de çıkan 194 numaralı kararı şunları kapsamaktadır: "Vatanlarına dönüp komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mülteciler için mümkün olan en kısa zamanda dönüş izninin verilmesi ve vatanlarına dönmek istemeyen, ölmüş veya bir şekilde yaralı hale gelmiş kişilerin mallarıyla tazminatların ödenmesi veya kanun ilkelerine

[139] Aytani, Mannaa, a.g.e. 94.
[140] Aytani, Mannaa, a.g.e. 95.

göre uygun bulunduğunda bu zarar ve kayıpların hükümetler ve sorumlu yönetimlerce karşılanması gerekir.

Herhangi bir anlaşmazlığın giderilmesi adına, aynı karar "Uzlaştırma ve Anlaşma Komitesi"nin kurulmasına çağrı yapar. Bu komite 26.4.1949'da İsviçre'nin Lozan kentinde bir konferans düzenledi. Bu konferans sonucunda "Lozan Protokolü" meydana geldi. Bu protokol, "Mültecilerin dönüşünü ve mallarını istedikleri gibi kullanma ve dönüş yapmak istemeyene de tazminat hakkını vurgulamıştır." İsrail, BM'ye üyeliğini kabul ettirmek için bu protokolü imzalamıştır. Daha sonra İsrail, Lozan protokolüne karşı yükümlülükten kaçmış, komitenin kararlarını kabullenmeyip şartlarını uygulamayı da reddetmiştir.[141]

Tazminat hakkı şu üç maddeyi kapsamaktadır:[142]

1. Dönmek istemeyen mültecilerin malları değerince tazminat hakları.
2. Mallarına zarar gelip de bu mallarını geri almak isteyenlerin zarar tazminatı. Ayrıca istila, topraklarından uzaklaşmak ve özgürlüklerini kaybetme sebebiyle geri bıraktıkları kazançların tazminatı. Mallarını geri almamayı tercih edenler içinse geride bıraktıkları mallarının değerince tazminat ödenmesi. Her iki durumda da kaybettikleri daha sonra Yahudilerin kendi özel mallarıymış gibi kullandıkları kazanç ve mallar dikkate alınmalıdır.
3. Yarım yüzyıldan beridir ülkelerine dönme ve birçok temel haklardan mahrum bırakılma sonucu meydana gelen manevi zarar ve psikolojik tahribat tazminatı.

Dönüş hakkı ise aynı şekilde 3 ana maddeyle sınırlandırılır:[143]

Dönüş hakkı ise aynı şekilde 3 ana maddeyle sınırlandırılır:

1. Bu hakkın yapısı: Sivil bir yapıya sahip olmakla birlikte siyasi bir yapıya "Mallar, toprak ve vatandaşlık" da sahiptir.
2. Dönülecek yer: Göç edilecek yer belirtilecek şekilde Filistin'dir. Zira Gazze'ye dönüş Hayfa'ya dönüş nispetinde değildir. Filistinli mültecilerin veya bazılarının

[141] Aytani, Mannaa, a.g.e. 97.
[142] Aytani, Mannaa, a.g.e. 97-98.
[143] Aytani, Mannaa, a.g.e. 98.

Yeşil Hat dâhilindeki asıl köylerine değil de Batı Yakasına ya da Gazze şeridine dönüşünü öneren tüm çözümler kabul edilmeyecektir.

3. Hak sahibi: Dönüş hakkı fert hakkıdır esasında. Ancak bu hak toplu bir boyut kazanmıştır. Çünkü sorun bütün halkı ilgilendirmektedir. Bu yüzden haktan taviz verilmesi bütün göçmen fertlerinin hakkıdır ve siyasilerin elinde olan bir şey değildir.

Araplar ve Filistinliler göçmen ve mültecilerin dönüş ve tazminat haklarını savunuyorken İsrail ise sadece sınırlı sayıda ve bazı dönemlerde bu hakları kabul etmektedir. Aynı şekilde İsrail, sorumlusu olduğu insani dramı da itiraf etmeyi reddetmektedir.[144]

2.5.3. UNRWA'nın Filistinli Göçmenlere Sağladığı Koruma

Filistinli göçmenlerin her zamankinden daha çok korunmaya ihtiyaçları vardır. Zira dünyada en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadırlar. Nitekim UNRWA'nın beş çalışma bölgesi olan "Ürdün, Lübnan, Suriye, Doğu Kudüs ve Gazze dâhil Batı Yakası"nda kayıtlı 5 milyondan fazla mülteci bulunmaktadır.

Filistinli mülteciler, çekişmenin yayılmasından dolayı bölge düzeyinde koruma alanında derin bir krizle karşı karşıya kalmışlardır. Suriye'deki iç savaş, aralarında komşu ülkelere sığınan on binlerce kişi de dâhil, yüz binlerde Filistinli mültecinin göç etmesine sebep olmuştur. Gazze 7 yılda 3 savaşla karşı karşıya kalırken, İsrail'in Batı Yakasını ve Gazze'yi işgali devam etmekte ve Filistinli mültecileri benzersiz bir şekilde haklarından mahrum bırakmaktadır.[145] Böylesi bir ortamda kadınlar ve çocuklar gittikçe artan bir şekilde şiddet ve kötülüğe en çok maruz kalan grubu oluşturmaktadırlar.

UNRWA insan haklarını ve bu hakların korunmasını faaliyetlerine katmak için tarihinde en fazla çalıştığı dönemi yaşamaktadır. Kuruluş 65 yıllık bir tecrübeye sahip olmasıyla birlikte, 32 bin kişilik bir çalışma takımına da sahiplik yapmaktadır. Bu takımda yer alanların çoğu Filistin toplumundan oluşmaktadır. Bu da UNRWA'nın Filistinli mültecileri korumada olumlu katkı yapmaktadır. Ayrıca UNRWA'nın her çalışma bölgesi

[144] Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler), 2002, 214.
[145] UNRWA. (2016). **Protection of Palestinian refugees.** Jerusalem: Communications division UNRWA, 4.

önceliklidir. UNRWA ajans yoluyla koruma alanındaki çalışmalarını aşağıdaki sorunlar üzerine yoğunlaştırmaya çalışmaktadır:[146]

- Batı Yakası ve Gazze'de işgalin devam etmesinden kaynaklı sorunlar.
- Suriye ve Gazze'de silahlı çatışmaların etkisi.
- Filistinli mültecilerin Suriye, Ürdün, Lübnan ve diğer bölgelerdeki sıkıntıları.
- Filistinli mültecilerin ev sahibi ülkelerde hukuki bir yere sahip olmaktan yoksun olmaları ve bazı haklardan yoksun olmaları.
- Kadınların, çocukların ve engelli bireylerin karşı karşıya kaldıkları korunma riskleri.
- Ajansın programları ve hizmetleri kapmasındaki koruma sorunları.

2.5.4. UNRWA'nın Koruma Alanındaki Yetkisi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulun vermiş olduğu "Özellikle Filistinli mülteciler olmak üzere Filistin halkının korunma güvencesi adına ajansın yaptığı kıymetli faaliyetler" kararıyla UNRWA'ya koruma alanında yetki verilmiştir. Ajansın korumayla ilgili yetkisi, özel olarak kadın, çocuk ve engelli gibi zayıf bireyleri kapsamaktadır. Genel Kurul UNRWA'yı bu grupların (Genel Kurlun 11 Aralık 2014'te çıkartılan 88/69/A/RESS nolu kararla bağlantılı) uluslararası antlaşma metinlerine göre ihtiyaçlarına cevap vermeye ve haklarını korumaya devam etmesini teşvik etmektedir.[147]

2.5.5. UNRWA'nın Koruma Tanımı

Koruma, uluslararası kanunlar gereğince UNRWA'nın Filistinli mültecilerin haklarını koruması ve savunmasıdır.[148]

2.5.6. UNRWA'nın Koruma Halkası

UNRWA son yıllarda yaptığı birçok girişimle Filistinli mültecileri korumak adına somut adımlar atmıştır. Bu uygulama ve faaliyetler genelde koruma üzerine gerçekleşmiştir. 2012 yılında UNRWA bir koruma politikası inşa etti ve bununla ilişkili araç ve ölçü

[146] UNRWA, 2016, 4.
[147] UNRWA, 2016, 4.
[148] UNRWA, 2016, 5.

geliştirdi. 2010 yılında "UNRWA'nın program ve hizmetleriyle dünyayı koruma ölçütlerini bir araya getiren araç" sloganıyla açılış yaptı. UNRWA geniş bir programla özellikle toplumsal türden var olan şiddeti durdurmaya yönelik çaba göstermekte ve çocukları koruma adına somut adımlar atmaktadır.

UNRWA koruma konusunda kapsamlı bir yöntem izlemektedir. Bu yöntem, çeşitli program ve ajansın sunduğu hizmetler çerçevesinde Filistinli mültecilerin haklarını temin üzerine dâhili bir boyutu kapsamaktadır. Harici boyutu ise, Filistinli mültecilerin haklarına saygıyla mükellef olan taraflarla işbirliği yapmaktır. Bu iki boyut birbirinden ayrılamaz. UNRWA, koruma alanında yaptığı çalışmalarda BM Genel Sekreterinin "Önce İnsan Hakları" yaklaşımıyla hareket etmektedir.

2016-2021 dönemi için orta stratejiyi şekillendirdiği gibi UNRWA'nın koruma yöntemi için 4 tamamlayıcı unsuru bulunmaktadır.[149]

- UNRWA program ve hizmetlerinde dünya standartlarına uygun olarak korumayı öne almayı garanti eder.
- UNRWA koruma tehditlerine karşı koruma programlarını uygular ve Filistinli mültecilerin kararlılık ve dayanıklılık güçlerini iyileştirir.
- UNRWA kadın veya erkek olsun zayıf gruplar arasında görülen şiddet, suç, ihmal ve sömürü durumlarını ortadan kaldırır.
- UNRWA insan hakları ihlalinin gözlemlenmesi, bildirilmesi, genel ve özel yardımlara girişme çerçevesinde uluslararası kanunlar gereğince Filistin mültecilerinin haklarını korur.

UNRWA'nın Filistinli göçmenler için sağladığı temel hizmetler;[150]

- Sağlık.
- Kapsayıcı ve güvenli eğitim.
- Altyapı ve kampların iyileştirilmesi.
- Gıda yardımı.

[149] UNRWA, 2016, 5.
[150] UNRWA, 2016, 6.

- Filistinli mülteci öğrencilerin insan hakları eğitimi ile desteklenmesi.
- Yaş gruplarını tehlikeye maruz kalmaktan korumak.
- Cinsiyete dayalı şiddeti önlemek.
- Uluslararası İnsan Hakları Kuruluşuna katılım.
- Gazze hakkında soruşturma.

UNRWA'ya ait Amman ve Kudüs başta olmak üzere beş çalışma bölgesinin tümüne yayılmış korumayla görevli takım ve gruplar vardır. Koruma takımı hizmetlerin sunulması programlarına destek sağlar ve buna ek olarak örgütün temel hedeflerini gerçekleştirmesi için çaba sarf eder. Ayrıca UNRWA 2016-2021 dönemi için orta vade stratejisi kapsamında koruma ile ilişkili ürün gerçekleştirebilmektedir. UNRWA hali hazırda ajans üzerinden koruma alanında daha tutarlı ve kapsamlı bir yöntem örgüt yapısını ıslah etme üzerine çalışmaktadır. Aynı zamanda UNRWA, koruma alanında yetkisini kullanma karşısında ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Zira Filistinli mültecilerin koruma gereksinimleri ajansın bu isteklerine cevap verebilme gücünün çok üstündedir. Zorunlu olarak kaynakların artırılması ve koruma ile ilgili diğer etkin taraflardan şirketlerin de destek vermeleri gerekmektedir.

Ürdün'de 2.1 milyon mülteci toplumsal ve ekonomik hayata geniş bir katılım sağlamıştır. Bu mültecilerin büyük çoğunluğu Ürdün vatandaşlığına sahiptirler. 1967 savaşı ardından Gazze'den göç eden Gazze asıllı 140 bin mülteci hariç.

Zira bunlar, haklarını sınırlayan ve yaşam şartlarını güçleştiren kanuni bir takım sınırlılıklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Ürdün, UNRWA'dan yardım desteği alan Suriye'den gelmiş yaklaşık 15 bin Filistinli mülteciye de ev sahipliği yapmaktadır. Ancak bu mülteciler, düzenli hukuki durumdan yoksun olduklarından dolayı bir takım tehditlerle karşılaşmaktadırlar. Ürdün'de Filistinli mülteciler topluluğunda fakirlik sınırının altında yaşayan ve çeşitli şiddetlere maruz kalan kadın ve çocuklar gibi mazlum birçok grup vardır. Bu şiddetlere cinsel istismar ve toplumdan dışlanmakla karşı karşıya kalan engelli bireyler de dâhil. UNRWA bu durumlar karşısında, örgütün birçok koruma girişimleri çerçevesinde fertlerin ve toplumların karşı karşıya kaldığı belirli zayıf alanları hedeflemektedir. UNRWA'nın hizmetlerinin ve yardımlarının ulaşımının iyileştirilmesi, dış hizmet servis yollarının güçlendirilmesi, izleme ve yönetme için mekanizmaların geliştirilmesi ve uluslararası kanunlara göre Filistinli mültecilerin haklarına saygının güçlendirilmesiyle

görevli sorumlulara destek verilmesi ve bilgilendirilmesi de UNRWA'nın görevleri kapsamındadır.[151]

2.6. İki Ayrı Kriz Karşısında

1948 yılında yaşanan Nekbe ve 1967 yılındaki yenilgi, Ürdün–Filistin ilişkileri düzeyinde her açıdan değişikliklere kapı aralamıştır. Zira bu savaşlar, sınır komşuluğu ve iki halkı birleştiren tarihten ve diğer esas yönlerden dolayı başta Ürdün olmak üzere çok sayıda Filistinli'nin Arap ülkelerine göç etmesine neden teşkil etmiştir. Mültecilerin başta Ürdün'e göç etmelerinin sebeplerinden bir diğeri, aslında Ürdün yönetimi altında olup 1967'de Batı Yakasının İsrailliler tarafından işgal edildiğinde Ürdün topraklarının bir bölümü mesabesinde olması ve Filistinli sakinlerinin de Ürdün vatandaşlığına sahip olmalarıydı. Tüm bu faktörler, hiçbir siyasi engel çıkmadan Ürdün'e göçüp oraya yerleşmelerinde kolaylık sağlamıştır.

Bu bölümde, Filistin-Ürdün ilişkilerinin başlangıç sürecine ve Filistin sorununa karşı tutumuna olan etkisine ışık tutulacaktır. Daha sonra Ürdün'ün Filistin ilticasına karşı stratejisine ve Filistin sorunuyla ilgili uluslararası konferans ve toplantılardaki rolüne değinilecektir.

2.6.1. Ürdün – Filistin İlişkileri

Ürdün ve Filistin'in uzun ortak tarihi bir geçmişi vardır. Bu tarihin en önemli merhalesi geçmişi ve bugünü etkileyen geçen yüzyıldır. Ürdün ve Filistin Birinci Dünya Savaşı'nın sonuyla birlikte büyük ve stratejik dört değişiklikle karşı karşıya kalmıştır. Aynı yıl Arap dünyasının özellikle Fransa ve İngiltere arasında paylaşıma gidilen Sykes-Picot antlaşmasıyla karşı karşıya kaldı. Diğer bir olay, 1917 yılında Balfour deklarasyonu sonucunda İngiltere'nin de desteğiyle Filistin'de bir Yahudi yurdunun kurulma çabalarıdır. Bu değişikler aslında gelecekte meydana gelecek değişikliklerin habercisiydi. Zira 1947'deki paylaştırma kararıyla Filistin'in uzun bir bölümü Yahudilere ayrılmıştı. Daha sonra 1948'de savaş patlak vermesi üzerine binlerce Filistinli halk Batı Yakasından ve Gazze'den Ürdün, Suriye ve Lübnan'a kaçmak zorunda bırakılmıştır. Bu göç dalgasının

[151] UNRWA, 2016, 14.

büyük bir kısmına Ürdün ev sahipliği yapmıştır.[152] Yeni bir göç dalgasına neden olan 1967 savaşından dolayı Ürdün'ün güç farkına rağmen İsrail – Arap savaşlarına katıldığı da unutulmamalıdır.

Ürdün – Filistin ilişkileri birçok aşamadan geçmiştir. En önemlileri şöyle sıralanabilir:

- 1950 yılında iki yakanın birbirine bağlanması kararı: Bu karar Kral I. Abdullah tarafından, Ürdün nehrinin doğu ve batı yakalarının idari, siyasi olarak birbirine bağlanacağı ve Ürdün Haşimi Krallığı adı altında tek bir devlet adı altında toplanacağı üzerine verilmiştir. Buna binaen de Filistinli göçmenler Ürdün vatandaşı sayılmış ve bu karar 1967 savaşı göçmenlerini de kapsamıştır. Bunun üzerine parlamento doğu ve batı yakası olarak ikiye ayrılmış ve işgal edilmiş topraklar Ürdün toprakları olarak sayılmıştır.
- 1970 Güvenlik olayları: 1967 savaşıyla Ürdün'ün Batı Yakasını, Mısır'ın Sina Yarımadasını, Suriye'nin ise Golan Tepelerini kaybetmesi üzerine Arap ülkeleri, yıpratma savaşı olarak bilinen bir saldırı düzenlemiştir. Bu saldırı küçük silahlı gruplarla işgal edilmiş toprakların belirli noktalarına yapılan operasyonlara dayanmaktadır. Ürdün bu operasyonlara desteğin ve bu operasyonun başlangıcının merkeziydi. Zamanla bu küçük silahlı gruplar büyük bir askeri tersaneye sahip olmuş, ayrıca Mısır, Suriye, Libya ve Suudi gibi ülkeler nezdinde siyasi bir aidiyet kazanmıştır. Fakat bu küçük silahlı gruplar gitgide devlet içinde devlet yaratmışlar ve İsraillilerle çarpışma amaçlarından uzaklaşıp Ürdün'deki krallık düzenini yıkmak için çabalamışlardır. Çoğu üyesi Filistinlilerden oluşan bu silahlı gruplara yataklık eden mülteci kamplarıdır. Ürdün devleti Filistinlilere düşman gözüyle bakmamış bilakis düşman mukavemetini çökertme hedefinden sapıp Ürdün devletini düşürmeye çalışan grupları düşman olarak görmüştür. Aralarında Ürdünlülerin de olduğu bu yıkıcı örgütlerin başlattığı iç savaşa itibar edilmesi mümkün değildi. Zira birçok Ürdünlü ve Filistinli devlet ve hükümet işlerinin çoğunda görev almışlardır.
- 1988 İlişkilerin kesilmesi kararı: 1974 yılında yapılan Arap zirvesi sonuçları ve Filistin halkının yasal ve tek temsilcisi Filistin Kurtuluş Örgütünün saygınlığına

[152] Internet: Al-Hamad, J. (April, 2014). "The National History between Jordan and Palestine and Future Prospects". Al-Sabeel. Web: https://goo.gl/Axgk65 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

binaen, Ürdün'ün Filistin'i temsil görevinden çekilmesi adına bir takım baskılar meydana gelmiştir. Bunun üzerine Kral Husayn, Filistin asıllı Ürdünlü vatandaşların haklarına saygı çerçevesinde Batı Yakasıyla olan siyasi ve idari ilişkilerin kesildiğini ilan etmiştir.

- (1992-1994) İsrail'le Barış Konferansları: Filistin Kurtuluş Örgütü gizli bir şekilde İsrail'le barış antlaşmaları imzalamış ve bu antlaşmaların ilan edilmesi de çok ani olmuştur. Bu karar, Filistin hükümetinin, Ürdün'ün çekişmelerdeki rolünün önemine bakılmaksızın Filistin'in bazı bölgelerinde sınırlı yetkilerle ikamet edebileceğini içermektedir. Ürdün, özellikle, mültecilerin çoğuna ev sahipliği yapmasından dolayı 1994 yılında İsrail'le birlikte Ürdün devleti olarak haklarını kapsadığı Wadi Araba antlaşmasını imzalamıştır.

Bu olayların Ürdün-Filistin ilişkileri üzerinde güçlü etkileri olmuştur. Şuanda ilişkilerin iyileşmesiyle birlikte özellikle Ürdün'de ikamet eden mültecileri derinden etkilemiş ve günümüze kadar bu etki devam etmiştir.

Ürdün tüm bunlara rağmen Filistin milli hükümetine destek vermeye devam etmiştir. Buna Kral II. Abdullah'ın sürekli şu sözlerinde şahit olunmaktadır: "Filistin milli egemenliğine ve tutumuna olan desteğimiz; özellikle Filistin devletinin geleceğini doğrudan etkileyecek mülteciler, Kudüs, sular ve sınırlar gibi sorunların nihai çözümü konusunda olan desteğimizi vurgulamak istiyorum. Ürdün'e göre Filistin'in milli egemenliği, Filistin halkının hukuki temsilcisi ve Mahmud Abbas başkanlığındaki hukuki ordu temsilcisidir. Filistin milli egemenliği çekişmelerin sona ulaşması için İsrail'le tek ortak konumundadır."[153]

Ürdün Filistinli kardeşlerine, Filistin halkının meşru taleplerini gerçekleştirmek için kendi devletlerini ve milli müesseselerini kurmak ve on yıllardır insanlık dışı acıların son bulması konusunda tam desteğini sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Ürdün ayrıca, özellikle kreditör devletler olmak üzere uluslararası camiaya Filistin milli hükümeti için destek çağrısında bulunmaktadır. İsrail hükümeti için de Filistin milli hükümetinin görevini

[153] Internet: Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (May, 2010). "Jordan's position on the Palestinian issue over the years of conflict". Media and current issues in Jordan and the Middle East. Web: https://goo.gl/g4BNgu adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

kolaylaştırması için yol haritası angajmanlarını korumak ve uygulamak üzere gerekli icraatları yapması çağrısında bulunmaktadır.[154]

Aynı şekilde Ürdün, İsrail-Filistin taraflarının, işgali sonlandıracak ve İsrail'in yanında Filistin devletinin kurulmasını sağlayacak, 69 yıldır devam eden Filistinli halkın acılarını dindirecek adil ve kalıcı bir antlaşmaya varma hedefiyle müzakerelere devam etmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Buna paralel Ürdün, Filistinlilerin ekonomik ve yaşamsal durumlarının iyileşmesi ve Doğu Kudüs'ün de dâhil olduğu Batı Yakasına yerleşim gibi bazı engellerin kaldırılması, kuşatmanın, ihlallerin son bulması en önemlisi de Filistinlilere karşı toplu yaptırım siyasetinin son bulması için ciddi ve somut adımlar atmasının gerekliliğini de vurgulamaktadır.[155]

Ürdün, Anapolis konferansında, kaynağı ne olursa olsun şiddetin orta doğuda barışa ulaşmak için verilen çabalara büyük bir şekilde zarar verdiğini vurgulamıştır.

Ürdün, İsrail-Filistin tarafları arasındaki müzakerelerin belirli zaman çizelgeleri ile yürütülmesine ve uluslararası güvenlik meclisinin 242, 338 ve 425. maddeleri ve bunlara ek olarak uluslararası güvenlik meclisinin 1397 nolu kararı doğrultusunda devam ettirilmesi gerektiği görüşündedir.[156]

Ürdün, uluslararası camianın Filistin devletinin kuruluşu ve başkenti Doğu Kudüs için harcadığı tüm çabaları desteklemektedir. Aynı zamanda uluslararası camiada etkili tüm oluşumları iki tarafın çekişmenin sonlanması için verdikleri çabaları desteklemeye ve bu konuda çaba göstermeye davet etmektedir.[157]

Bu bağlamda Ürdün, eski Amerikan başkanı George Bush'un Filistin milli topraklarında, Batı Yakası ve Gazze Şeridinde bir Filistin devletinin kurulmasına destek verdiği görüşüne destek vermektedir. Bu görüş, Napolis konferansındaki uzlaşmalar ve ABD'nin etkili girişimli ve uluslararası camianın bu görüşe destek vermesinden sonra geçen zaman boyunca gerçekleştirilmeye en çok yaklaşan görüş olmuştur. Ürdün İsrail'e Arapların barış teşebbüslerini kabul etme ve Arap-İsrail çekişmesine son verecek bu fırsatı tepmemesi

[154] Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (2010), https://goo.gl/g4BNgu.
[155] Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (2010), https://goo.gl/g4BNgu.
[156] Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (2010), https://goo.gl/g4BNgu.
[157] Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (2010), https://goo.gl/g4BNgu.

için çağrıda bulunmuştur. Nitekim bu çekişmenin devam etmesi halinde, bölgeyi yeni bir şiddet sarmalı içine atacağı muhakkaktır.[158]

Ürdün-Filistin ilişkilerinde, bu ilişkileri dalgalandıran ana işaret olarak ifade edilen iki tarafın konumundaki şüphelerden doğan bir güven krizi dikkatleri çekmektedir. Bu ortam karşısında, tutum değişikliğinden dolayı ilişkilerin bozulması zaman zaman Ürdün-Filistin ilişkilerinin geleceği meselesini etkilemektedir. Doğal olarak bir tarafın diğer tarafa karşı endişesini giderecek yeni bir çıkış yolunun bulunması gerekir. Konfederasyon çözümü bu ilişki ve özelliği için en iyi çözümdür.

Buna rağmen iki taraftan da hiçbir sorumlu, konfederasyon birliğinin kurulması için herhangi bir resmi çağrıda bulunmamıştır. Ancak bağımsız bir Filistin devletinin kurulması şartıyla bu çözüm için bir takım göndermelerde bulunulmuştur.[159]

Ürdün-Filistin milli maslahat için, aralarındaki ilişkinin birlik üzerine kurulması gerekmektedir. Bu iki ülkenin geleceğinin garanti altında kalması için en iyi seçenektir. Çünkü bu iki ülke temelde bir tek oluşumdur. Bu yüzden Siyonizm'in, Filistin'in geçmişini ve mevcut durumunu tehdit etmesinden sonra, Ürdün'e ve geleceğine karşı tehlikesinin bertaraf edilmesi için bu birlik duygusunun diri tutulması gerektiği düşünülmektedir.[160]

2.6.2. Ürdün'ün Filistinli Mültecilere Karşı Stratejisi

Ürdün'ün Filistinli mültecilere karşı stratejisi, dini, tarihi ve Filistin halkıyla olan milliyetçilik bağlarıyla ve 1950 yılında tamamlanan nehrin iki yakası arasındaki birlik antlaşması üzerinden gelişmiştir. Mültecilere güvenli barınaklar sağlayan milli ve insani rol de bu stratejinin gelişmesinde rol oynamıştır.

Birlik antlaşması, mültecilere Ürdün vatandaşlığının verilmesinin kendi 194. kararı başta olmak üzere uluslararası kararlara göre siyasi herhangi bir çözüm himayesindeki haklarıyla çelişmeyeceğini vurgulamaktadır. -Bunlar başta, mültecilerin vatanlarına dönüşü

[158] Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (2010), https://goo.gl/g4BNgu.
[159] Internet: Nawfal, A., (August, 2007). "Jordanian-Palestinian relations between reality and the future". Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/1vYD5P adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[160] Nawfal, A., (2007), https://goo.gl/1vYD5P

ve tazminat haklarından oluşmaktadır – Ürdün, mültecilere vatandaşlık hakkı veren tek ülke olarak bilinmektedir.[161]

Bu strateji, Filistin sorunu ve başta dönüş ile tazminat hakları olmak üzere meşru haklarının korunması için adil ve siyasi tam bir çözüm aramaya ve Filistinli mülteciler sorunu hakkında Uluslararası camianın yükümlülüğünü temsil eden Uluslararası Yardımlaşma Ajansı ile işbirliği yapmaya ve 1950'de; Gazze şeridinden 1967 yılında göç eden ve sayıları 150 bin kişiyi bulan mültecilere barınma ile çocuk bakımı gibi gerekli desteğin verilmesi hedefiyle imzalanan ortak antlaşma çerçevesinde ajansın insani görevler için uyguladığı kolaylıklara yoğunlaşmaktadır.[162]

1988'de Batı Yakası ile olan birliğin çözülmesi kararından dolayı strateji, tam vatandaşlık haklarına sahip olmalarından dolayı Ürdün vatandaşı olarak görülen Filistin asıllı vatandaşların haklarına riayet edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[163] Aynı zamanda strateji, göçmen ve mültecilere ev sahipliği yapmasından dolayı altına girdiği gerçek külfet konusunda, doğrudan ve dolaylı olarak yaptığı hizmetler ve harcamalar tazminat hakkını da vurgulamaktadır. Aynı zamanda İsrail'in Filistinli mültecilerin sorun yaşamalarında sorumlu taraflardan biri olduğunu da vurgulamaktadır.

İşaret etmek gerekir ki Ürdün devleti, sorunun başlangıcından beri mülteci ve göçmen kamplarının işlerini idare etmek için birçok resmi birim kurmuştur. Bunlardan bir tanesi, Kral II. Abdullah'ın talimatlarıyla vatanlarını terk etmeye zorlanan Filistinli mültecileri koruma sorumluluğuyla 1950'de açılan Mülteci İşleri Bakanlığıdır.

İşaret etmek gerekir ki, Ürdün 1951'de mültecileri tanımlayan antlaşmayı imzalamamıştır. Zira birlik antlaşmasına göre Ürdün vatandaşlığından yararlanan Filistinli mültecilerin göç statülerinin yok sayılacağı anlamına gelen bu adıma göre yeni vatandaşlık elde edenlerin tanıma dâhil edilmeyeceği öngörülmektedir. Nitekim bu birlik antlaşması, 194 numaralı uluslararası kararda geçtiği gibi mültecilerin dönüş ve tazminat haklarının kaybedilmesi demek değildir.[164] Antlaşmanın imzalanmasının diğer sebeplerinden biri de

[161] Al-Saqer, a.g.e. 33.
[162] Al-Saqer, a.g.e. 33.
[163] Al-Saqer, a.g.e. 33.
[164] Al-Saqer, a.g.e. 34.

BM kararlarına göre dönüş hakkının sabit ve kaybedilemez bir hak olması iken, bu hakkın göç ettikleri devlet tarafından tanınmamasıdır.

2.6.3. Ürdün'ün Mültecilere Destek Konferanslarındaki Rolü

Ürdün, Filistinli mültecilere ev sahipliği yapan ve bağışta bulunan en büyük devlet kabul edilir, Filistin meseleleri çerçevesinde büyük faaliyetlerde yer alır. Konferanslar katılımcıların dönemsel olarak Kahire'de Arap birliğine bağlanan Filistin meseleleri ile ilgili heyetlerden ev sahibi Arap Devletleri ve uzmanlardan oluşan bir katılımcı ve encümen ile ev sahibi devletlerle Filistin sorunları üzerinedir.

Genellikle, bu konferansların tablosu Filistinli mültecilerin vaziyetlerinin münakaşası, ev sahibi Arap devletlerinin ve mültecilere yardım ve iş bulma ajansının (UNRWA) onlara sunduğu hizmetler üzerinde yoğunlaşır, aynı şekilde saldırı yönünde çağrışımlar ve işgal edilmiş topraklarda Filistin halkı üzerinde sıkça gerçekleşen İsrail istilaları, buna ek olarak Kudüs sorunu ve Arap kimliğini kazımakta ümitsiz çabalarına ve şehirdeki İslam ve Hıristiyan mukaddesatlarının sürekli bir saldırıya maruz kalmalarına ek olarak Kudüs, Batı Şeria ve Filistinli halkın maruz kaldığı sıkıntıların devam ettiği bölgelerde yerleşim süreci tırmanış gösterdi.

Bu konferanstaki katılımcılar, sunulan hizmetler ve iş bulma düzeyinde herhangi bir düşüş veya azalmada Arap ev sahibi devletlerin vetosu üzerine toplanıyor ve bu katılımcılar uluslararası meşrutiyet kararlarına uygun olarak istenilen düzeyde Filistinli mülteci grupların sorunlarına çözüm bulmada ve onlar için sunulan hizmetlerin devamlılık arz edebilmesi yönünde UNRWA'nın bütçesi için uluslararası toplumun mali yükümlülüklerini yerine getirmek mecburiyetindedir.

Aynı zamanda konferanslar UNRWA'nın karşı karşıya kaldığı engeller ve sorunları, özellikle de bütçesindeki hali hazırda devam eden açıkla ilgili ve ev sahibi devletlerin ek mali külfetleri üstleneceği bu hizmetler düzeyinde yaşanacak herhangi bir gerileme halini vurgulamakla birlikte toplumsal hizmetler, sağlık ve eğitim sektöründe sunulan temel hizmetlerde yaşanan gerileme tehdidini tartışıyorlar.[165]

[165] Al-Saqer, a.g.e. 46.

Zikredilene ek olarak daima Filistin sorununda Haşimi yönetiminin önemini, onun Filistin halkının yasal haklarına olan desteğini ve Filistin halkının sorunlarının çözüme ulaşmadığı bölgelerde barışın ve istikrarın gerçekleşmesinin imkânsızlığının vurgulandığı ve ayrıca onun birçok merhalede devam eden kutsal evin imarının yenilenmesindeki çabasını görmekteyiz.

Tüm bunların yanı sıra Ürdün halkının Filistin halkıyla kardeşlik ve güven üzerine bir bağı vardı ki bu bağ bir dönem kabile naralarına şahitlik etmiştir ancak bu naralar iki halk arasında ilişkileri uzun süre etkilememiştir.

Başlangıçta Ürdün'deki mevcut Filistinli Mülteciler dış güçlerle iletişim kurup Haşimi krallığını ortadan kaldırmaya çalıştıkları için Ürdün adına bir tehdit oluşturmaktaydılar ki Arap milliyetçiliği ve İslami hareketlerin esasından doğan bu tehditler geçmişte olduğu gibi temel anlamda mevcut değildi. Şuan bu sorun dünya ülkelerinin çoğunu etkilediği gibi Ürdün devlet kaynaklarını da etkileyen sığınma sorunu tehdidi olarak kalmaya devam ediyor.

Bu parçayı şu şekilde özetleyebiliriz;

- Filistin mülteci sorunu Arap milliyetçiliği sorununu doğrudan etkilemiştir ve bu da orada zamanla oluşan Arap milliyetçiliğini artırmıştır. Ancak bu Ürdün'de bulunan Filistinli mültecilerin Arap milliyetçiliğini tuttuğu anlamına gelmez. Tek tutundukları şey ülkelerine dönüş umududur, bunun üzerine Filistin sorununun ortaya çıkışı Arap milliyetçiliğini büyük ölçüde etkiledi ancak şuan bu etkinin devam etmesi sınırlıdır.
- Sığınmacı olarak Filistinli halkın başlangıçta aldığı hizmetler oldukça kötüydü ve Suriyeli mültecilere sunulan hizmetlerle karşılaştırılması mümkün dahi değildi.
- Ürdün, uluslararası çevrelerde Filistin sorununu desteklemek yönünde ve bu sorunun barışçıl bir şekilde çözümü için uluslararası örgütlerden yardım, destek talep ederek daima bir çaba sarf ediyor. Buna ek olarak, mültecilere temel hizmetler sağlamak adına sürekli olarak maddi destek talebinde bulunuyor. Dünyanın tümünde veya Ürdün'ün dışındaki iltica sorunlarında bu örgütlerden, yapılan maddi yardımın dışında herhangi bir destek göremiyoruz.

- Filistin ve Suriye dışındaki iltica sorunları, Ürdün'ün ekonomisinde sınırlı devlet kaynaklarını etkilemiş, yaşanan ekonomik kriz, işsizlik ve diğer problemler Ürdün halkı üzerinde güçlü bir baskının oluşmasına yol açmıştır ve bu vaziyetin devam etmesi Ürdün'ün içişlerindeki güven ve istikrarında sarsılmasına sebep olacaktır.
- Filistin mültecilerin vatandaşlık alması Ürdün kimliği üzerinde doğrudan tehdit oluşturmadı ki mülteciler hala ülkelerine dönmedeki isteklerine tutunup, bu doğrultuda dönüş yolundaki haklarını takip ediyorlar. Fakat Ürdün, mültecilerin vatandaşlık sayısını arttırınca bu durum zor yaşam koşullarından muzdarip olan ve kendilerine sunulan birkaç hizmetten de mağdur olmak istemeyen Ürdünlü vatandaşlar için de bir krize sebep oldu. Vatandaşlık sayısındaki artışa ek olarak Ürdün kimliği üzerindeki tehdidin de büyük ölçüde artacağını söyleyebiliriz.

Ürdün'deki Filistinli mültecilerin durumunu, sayısını, konumlarını, onların varlıklarını ve ihtiyaçlarını dile getirmenin yanında onlara karşı Ürdün'ün politikasını açıklamış olduk. Bu bölümde zikredilen kısımların birinde de Suriyeli mültecilerden, onun Ürdün'e olan etkisinden ve yine Filistin ve Suriye göçüne karşı Ürdün siyasetini açıklamayı hedefleyen bu tezin sonucuna ulaşabilmek için sözü edilen iltica yönelişinin Ürdün siyasetine olan etkisinden bahsedeceğiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜRDÜN'ÜN SURİYELİ MÜLTECİLERE KARŞI POLİTİKASI

3.1. Suriyeli Mülteciler Sorununun Ortaya Çıkışı

3.1.1. Suriye Krizinin Tarihsel Boyutu

Dera şehrinde halk, özgürlüklerini kazanmak ve mevcut Rejimi düşürmek amacıyla 26/02/2011 tarihinde harekete geçti böylece bugünlerde altıncı yılında olan Suriye krizi başlamış oldu. 15 Mart 2011 yılında bölgede protestolar başladı ve bazı gerginlikler yaşandı, bazılarına göre bu protestolar devlete hakim olan zorbalıkların, yolsuzlukların ortadan kaldırılması ve özgürlüklerin kısıtlanmasına karşı olmuştur. Buna karşın mevcut Rejimi destekleyenlerin cevabı, birinci derecede İsrail'in menfaati için Arap karşıtlığını yok eden ve Suriye'de kaos yaratan bir komplodur. Bu Kriz, Suriye krizinin ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı ortaya çıktığını ve temel sebeplerin bunlar olduğu söylenemez çünkü bu faktörler uzun zamandan beri mevcuttur ve Suriye Devleti bundan muzdariptir. Bu kriz Arap dünyasında meydana gelen olayların akabinde ortaya çıkmıştır. Arap dünyasının gerçekliğini iç ve dış siyasetini etkilemiştir ayrıca Arap dünyasının halkı tarafından Arap rejimine olan karşıtlıklar ve rejimin istikrarını tehdit eden durumlar ortaya çıkarmıştır. Tunus, Libya ve Mısır'da olduğu gibi.

"Arap Baharı" ile aynı zaman diliminde bu durum Suriye'ye sıçramıştır, aynı zamanda Arap dünyasında Tunus ve Mısır örneklerinde olduğu gibi siyasi rejimlerin barışçıl bir şekilde değişmesi diğer Arap ülkelerinde zulüm ve adaletsizlik çeken halkı bu yolda yürüme konusunda cesaretlendirmiştir, Suriye halkının yaptığı şey de budur.

2011 yılında krizin başlaması ile Suriye'de meydana gelen olaylar sadece siyasi boyut açısından açıklanamaz, bu protestolar daha çok siyasi reform taleplerini barışçıl bir şekilde anlatmak içindir. Suriye ve diğer Arap halkları arasında protesto nedenlerinde benzerlik görmekteyiz, diğer halkların talep ettiği gibi Suriye halkı da özgürlük, onur ve temel vatandaşlık hakları talep etmekteydi. Dolayısıyla Suriye de diğer Arap ülkeleri ile beraber hedefine barışçıl bir şekilde ulaşmak için bu protestolara kalkışmıştır, bunu da mevcut rejimleri ile muzdarip oldukları yolsuzluk, zulüm ve baskıya bağlamışlardır.

Diğer Arap ülkelerinden Suriye'yi farklı kılan durum ise dinsel, mezhepsel ve etnik heterojen Suriye toplumunun yapısından kaynaklanmaktadır. Çoklu toplum yapısına uygun bir şekilde kullanılırsa devlet için pozitif özellik sayılan bu heterojenlik Suriye krizinde ise devletin güvenliğini ve istikrarını olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Bu heterojen toplum yapısı homojen bir ulusal kimlik oluşumunu engellemiştir, toplumu rejimden ve rejimi devletten ayırmıştır,[166] bu da krizi olumsuz şekilde etkilemiştir.

Suriye krizi hakkında konuşurken, Suriye'nin siyasi jeostratejik durumuna değinmemiz gerekmektedir, çünkü Suriye demokratik geçişi desteklemeyen uluslararası eksenin bir parçasıdır.[167] Rejimin lehine bu krizin direncinin artmasının nedeni güvenlik merciilerin sadakati olmuştur, bunu da barışçıl halk protestolarını dağıtmada kullandıkları yol ile belli etmiştir, Suriye rejimi bu protestoları devlette sosyal istikrarı tehdit eden etnik çatışma ve komplo olarak görmüştür.

Suriye rejim yapısı gereğince polis devleti sayılmaktadır ve rejim ile toplum arasındaki ilişkinin temeli güvendir. Halkın yararı ve özgürlükleri pahasına Suriye'nin güvenliğini ve istikrarını koruma amacı ile bu merciiler topluluk yapısına karışma ve nüfuz etme yetkisine sahiptir.

Kriz ile ilgili bilgi kaynakları ve krize müdahale edenlerin sayısının çokluğundan gerçekler açıklığını kaybetmiş çünkü bu krizde her taraf kendi bakış açısına ve yararına göre gerçekleri çarpıtmıştır. Bu araştırma tüm tarafların elde ettiği ortak verilere dayanılarak hazırlanmıştır.

Halk, bu krizin başlangıçta kısa ve geçici olacağını, Suriye halkının isteklerinin reformlar aracılığıyla yerine getirilip sona ereceğini düşünmüştür. Fakat 31/01/2011 tarihinde Başkan Beşar Esad'ın Wall Street gazetesine verdiği demeçte bu reformların uygulanmasının yıllarca sürebileceğini açıklamış, devlet kurumlarına hızlı ve radikal bir şekilde reform uygulamayı desteklememiştir. Bu da kendisinin iktidarını kaybetmemek için istenilen reformları yapma taraftarı olduğunu göstermektedir.

---

[166] Bshara, A., (2014). **Syria: the path of pain towards freedom.** (First edition). Qatar: Arab Center for Research and Policy Studies, 31.
[167] Bshara, a.g.e. 32.

Protesto hareketleri 11/02/2011 tarihinde Dera şehrinde başlamıştır. Çünkü Tunus ve Mısır'da barışçıl halk protestolarının başarısı ve rejimlerin devrilmesi Arap halkları arasında iyimserliğe yol açmıştır. Suriye halkı da aynı sonuca ulaşabileceklerini düşünmüşlerdir.

Bazı kaynaklara göre Suriye'de bu kriz bazı kişilerin Dera şehrinde ve diğer Suriye illerinde duvarlara siyasi slogan yazmaları ile başlamıştır. Emniyet güçleri olaylarla başa çıkabilmek için bu grupları tutuklamış ve görülmüştür ki bazı tutuklananların yaşı on beşin altındadır. Bu olaylar popüler kitle kamuoyunun oluşmasına yol açmış ve bu kamuoyu emniyet güçlerinin yaptıklarını protesto etmiştir. Bu krizin başlaması toplumda var olan bazı olguları güçlendirmiştir. Marjinalleşme, yoksulluk, kalkınma planlarının yokluğu ve devlet kurumlarında yaygın olan yolsuzluk gibi olgular da halkın rejime karşı öfkesini arttırmıştır.

Daha önce söylendiği gibi Tunus ve Mısır'da devrimlerin herhangi bir şekilde başarılı olması Suriye toplumu ve özellikle Dera'daki Muhalefet Partisinin üyeleri üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır. Böylece hedeflerine ulaşabilmek için protestolar yürütmekte anlaşmışlardır.

Protestolarda, emniyet güçlerinin tutuklananlara karşı tutumu ile halka karşı davranışları hakkında söylentiler ortaya atılmıştır, mutabık kalınan şey ise emniyet güçlerinin davranışlarının ahlaktan yoksun oluşudur. Halkı aşağılamışlardır. Dera halkı bu aşağılanmaya cevap vermek için dayanışma içine girmiştir. Böylece bu kötü durumdan kurtulmak ve rejimi temsil eden emniyet güçleri tarafından Dera halkının maruz kaldığı aşağılanmaya cevap vermek için Suriye kamuoyu birleşmiştir.

Krizin başlaması siyasi hedefleri temel alarak başlamamıştır. Dera'da halkın ve tutukluların maruz kaldığı aşağılanmaya cevap vermek için başlamıştır ama kısa sürede reform talebiyle zulmü ve yolsuzluğu bastırmak isteyen protestolara dönüşmüştür.

Emniyet güçleri; hak isteyen bu protestolara karşı baskı ve silahla cevap vermiştir, durum böyle devam etmiştir, Dera halkı özgürlük talebi, onur isteği ve tutukluların serbest bırakılması ile ülkede kamu özgürlüklerinin sağlanması adına genel grevlere başlamıştır.

Krizin başlangıcında mevcut rejimin halkın taleplerini önemsememesi, onurlarını aşağılaması üstelik silah yolu ile bu popüler ve radikal hareketi durdurmaya odaklanması durumu çığırından çıkarıp bugünkü karmaşık haline getirmiştir.

Suriye krizi ilk aylarında halka karşı güç kullanılmasına ve insan haklarının ihlaline rağmen barışçıl yönü ile karakterize olmuştur, bu krize Dera olayları temel sebep olmamıştır, ekonomik ve sosyal yönler var olan protestolara insanları katılmaya itmiştir. Böylece protestolar kırsal bölgeden Suriye sahillerine sıçramıştır ve tüm devlet bölgelerine yayılmaya devam etmiştir, protestocuların sayısı artmıştır, kullanılan bastırma araçları bu yayılmayı sınırlayamamıştır.

Belirtmeliyiz ki protestoların sebebi olan emniyet güçlerinin şiddet içerikli eylemlerinin doğrudan rejime bağlı olduğunu fark eden halk bu eylemlerden rejimi sorumlu tutmuştur. 2012 yılının başlaması ile rejimin şiddet kullanımı artmıştır ve baskı eylemlerini geçip uçak, top atıcıları ve füzeleri kullanarak fiili savaşa başlamıştır. Bombardıman ile kuşatma faaliyetleri artmıştır dolayısıyla ölü sayısı artmış, sığınma ihtiyacı ve göç hareketliliği oluşmuştur.

2012 yılı halkın protestolarına karşı direnmek için Suriye rejiminin askeri müdahaleleri ile halkın rejime karşı direnmek için silahlanması şeklinde karakterize olmuştur. Kriz tahmin edildiği gibi kısa sürmemiş ve diğer Arap ülkelerindeki gibi sonuçlanmamıştır.

Birleşmiş milletlerin insan hakları yüksek komiserlik ofisi verilerine göre krizin başlangıcında Mart 2011 ve Nisan 2013 tarihleri arasında 92901 benzersiz cinayet vakası olmuştur, 6561'i çocuk ve yaklaşık iki milyon kişi ülkeden kaçmıştır ayrıca "yaklaşık yirmi yıl önce Ruanda'da meydana gelen soykırımdan sonra böyle korkutucu seviyede mülteci akımı artışı görülmemiştir."[168]

Bu olayı kendi özel çıkarları için kullanan birçok tarafın olduğu ortaya çıkmıştır dolayısıyla Suriye meselesi tarafları belirsiz olan bir mesele haline gelmiştir. Suriye'deki

[168] Hashemi, N., Postel, D., (Editörler). (2013). **The Syria Delimma**, Cambridge: The Mit Press, 3.

çıkarlarını korumak için bölgesel ve uluslararası ülkeler müdahale etmiştir, tarafların artmasıyla kriz iyice büyümüştür ve sorunu çözmek imkansız hale gelmiştir.

Bazı tarafların ifadesine göre Arap dünyasında ve Suriye'de olanlar Batının çıkarları için kurduğu komplodur. Yani olanlar bir komplodur ve Arap dünyasını parçalamak ile güvenliğini tehdit etmek için dış güçler tarafından oluşturulmuştur, özel çıkarlar için yapılan kötü bir komplodur. Suriye krizi gibi önemli bir meselenin tüm akışı ve dinmeyen olaylarının açıklamasında yukarıda geçen açıklamaya salt olarak itimat edemeyiz. Suriye ve diğer Arap ülkelerinde meydana gelen olayların akışını açıklamak için komplo yeterli değildir. Yolsuzluk, yerel ve uluslararası düzeyde başarısızlık, yıllar boyunca dış güçlerin müdahalesine izin verilmesi, halkın görüşünü marjinalleştirmesi, çıkarlarını ve isteklerini önemsememesi ile özel çıkarları genel çıkarların önünde tutması gibi birçok sebep bu krizi açıklamaktadır.

Komşu ülkelere yapılan Suriyeli iltica hareketleri 2012 yılı itibariyle başlamıştır. Bunun sebebi ise Suriye rejimi ile muhalefet arasında çatışmaların yoğunlaşmasıdır. Ayrıca bu krize bölgesel ve ulusal tarafların karışması krizin biçimini değiştirmiştir yani devlet sistemini değiştirmeye ve düzeltmeye çalışan bir iç çatışmadan çıkıp istisnasız tüm ülkeleri etkileyen uluslararası mesele haline gelmiştir (tüm bölgeye yayılan terör, insan haklarının niteliksizleşmesi ve mülteciler bakımından).

3.1.2. Suriyelilerin Sığınma Sorununun Ortaya Çıkması

Suriyeli aileler Ürdün Krallığının topraklarına yasal bir şekilde Jaber sınır merkezinden geçerek gelmeye başlamışlardır. Çünkü Suriye'nin Humus ilindeki nüfusu ile Ürdün'ün El-Mafrak ili nüfusu arasında aşiret uzantısı ile sosyal, ekonomik ve tarihsel ilişkileri mevcuttur. Ürdün'ün İrbid nüfusu ile Suriye'nin Dera nüfusunda olduğu gibi Suriye krizinin erken döneminde yani ilk altı ayında Ürdünlü aileler olaylar nedeniyle yerinden olan Suriyeli aileleri-akrabaları ağırlamaya başlamıştır. Yerel yardım kuruluşlarının yaptığı mütevazi yardımlar ile Ürdün kentlerinde ikamet eden Suriyeli ailelere el uzatmışlardır

ayrıca uluslararası yardım kuruluşlarının işbirliği ile Ürdün illerinde ağırlanan Suriyeli ailelere yardım edilmiştir.[169]

Suriye krizi sonucunda 2012 yılında binlerce Suriyeli mültecinin yasal ya da yasa dışı bir şekilde kuzey sınırlarından Ürdün'e geldiğine şahit olunmuştur. Bu yoğun göçün sebebi ise güvenlik arayışı ile Suriye'deki olaylar sonucu yararlananların tedavisi içindir. Bu yüzden Ürdün Hükümeti Eylül başında Ürdün'e giriş yapan büyük sayıdaki Suriyeli mülteci sayısı ile başa çıkmak için ez-Za'teri kampını-ilerde daha detaylı şekilde anlatılacaktır-açmıştır.[170]

09/07/2012 tarihinde Ürdün Bakanlar Kurulundan Dışişleri Bakanı'nın tavsiyesi ile Ürdün'de bulunan Suriyeli mültecileri ağırlamak ve acil barınma ihtiyacını karşılamak için uluslararası kuruluşlara, Ürdün'e gelen mülteciler ile muameleri tanzim etmek üzere kamp kurmalarına yönelik izin verilmiştir. Ayrıca Suriyeli mülteciler için kurulan ez-Za'teri kampının idaresinde Haşimi Ürdün yardım kuruluşunun gözetmen olmasına karar verilmiştir. BMMYK'nin imzaladığı anlaşmaya göre kampın tüm giderleri ile lazım olan malzemelerinin karşılanması zorunlu tutulmuştur, gerek yerel gerek uluslararası kuruluşlardan Suriyeli mültecilere gelen ayni ve mali yardımların karşılanması ile dağıtılması sadece Ürdün yardım kuruluşunun denetimine verilmiştir.[171]

17/07/2012 tarihinde Suriyeli mültecilere kamp kurulması için arazilerin tasfiye çalışmaları başlamıştır (arazilerin büyüklüğü 7 km^2 yaklaşık 5000 dönümdür) 29/07/2012 tarihinde BMMYK saha koordinatörü ez-Za'teri kampının uluslararası ve insani ölçülere göre mültecileri ağırlamaya hazır olduğunu ilan etmiştir.[172]

31/07/2012 tarihinde adı geçen kamp Ürdün İçişleri Bakanı tarafından açılmıştır, ertesi gün el-Ramtha kenti kamplarından ve sınırı geçen kişilerden oluşan 800 kişi kampa yerleştirilmiştir, ez-Za'teri kampı ez-Za'teri belediyesine tabi olan arazide kurulmuştur, başkentin kuzeydoğusunda ve 75 km uzaklıktadır, şuan kampta yaklaşık 160 bin mülteci yaşamaktadır ve kamp Ürdün'de beşinci büyük şehir sayılmaktadır. Altyapı, elektrik, su ve

[169] Sameeran, A., Sameeran, M., (2014, 17-18 June). **The impact of Syrian asylum on Jordan**. Al Al-Bayt University, Jordan.
[170] Sameeran, A., Sameeran, M., 2014, 3.
[171] Sameeran, A., Sameeran, M., 2014, 3.
[172] Sameeran, A., Sameeran, M., 2014, 3.

yol gibi temel hizmetler hazırlanmıştır, mültecilerin ihtiyacı olan çadırlar ile prefabrik evler temin edilmiştir.[173]

Ürdün'ün jeopolitik tarihi Krallığı çağdaş zorluklara hazırlamıştır. Ürdün kaynaklarda fakir olmasından, dışa yönelik rant ekonomisi ile iç gelirlerinin kaynağının sınırlı olması ve aşırı nüfus artışından dolayı siyasi yönden zayıf sayılmaktadır.[174]

Ürdün'ün sorunlu bir bölgenin kavşağında bulunmasından dolayı mazlüm kişilere iltica sağlanması konusunda uzun bir sicili bulunmaktadır. Tarihi boyunca Krallık sponsor ülkelerden daha fazla siyasi ve ekonomik destek almak için mültecileri kullanmıştır. Suriyeli mülteci krizinin boyutu zor mücadele sayılmasına rağmen Ürdün hükümetinin Suriyeli mülteci akımına cevap vermesini anlamalıyız çünkü bu ülkeye mülteci akımının tarihsel devamıdır (özellikle Filistinli ve Iraklı mültecilerin topluluklarında). Geçmişte uluslararası yardımların artması Krallığa mülteci akımını teşvik etmiştir. İlave olarak Ürdün hayatta kalmanın zorluğuna karşı bu sorunun dış yardımlar ile üstesinden gelmiştir, mülteci akımı uluslararası destekten yararlanmasına fırsat vermiştir.[175]

Suriyeli mülteci krizine karşı Ürdün'ün diğer büyük komşu ülkelerinden daha gelişmiş bölgesel tepki vermesi sürpriz olmamıştır. Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığının liderliğinde "Suriye krizine Ürdün tepkisinin planı" aracılığıyla uluslararası kalkınma yardımı almak için Suriyelileri kullanmada hazır olduğunu göstermiştir. Bu da mülteciler ile ilgili özel talepleri toplamada kapsamlı tek ulusal planlama geliştirmede ilk tip olarak vasıflandırılmıştır, bu konudan ilerleyen bölümlerde bahsedeceğiz.

Ürdün her zaman mültecileri ağırlama konusuna siyasi menfaat açısından bakmıştır. Suriyeli mülteci akımı Ürdün'ün kendi menfaati için uluslararası desteği alması fırsatını vermiştir. Ürdün giderek artan savunmasız Suriyeli mültecileri ağırlama yükünü taşırken, krize cevap vererek; mültecilerin ağırlanması ile uluslararası yardımın artması sebebiyle bu durumun ülkenin kalkınması için de bir fırsat olduğunun farkına vardı.

[173] Sameeran, A., Sameeran, M., 2014, 3.
[174] Francis, a.g.e. 11.
[175] Francis, a.g.e. 11.

3.2. Ürdün'deki Suriyeli Mülteciler

Ürdün; Suriye krizi başladığından beri Suriye topraklarından gelen mültecilere karşı açık kapı politikasını takip etmiştir. Bunun nedeni ise Suriye ve Ürdün halkları arasında mevcut olan kardeşlik ve akrabalık bağlarına dayanmaktadır. Kampları destekleyen uluslararası kuruluşlarının işbirliği ile Ürdün Suriyeli mültecileri ağırlamaya ve kamplar inşa etmeye devam etmiştir. Ek olarak Suriyeli mültecilere kamp kurmak için maddi yardım sunan bazı Arap ülkeleri ile işbirliği yapmıştır. Hükümet defalarca savaşın kaosundan kaçanları ağırlamaya ve yardım etmeye devam edeceğini ifade etmiştir. Yalnız açık kapı politikasının devam etmesi Ürdün'ün güvenliğini birçok pozisyonda tehlikeye sokmuştur. Çünkü Suriye'den gelen bazı taraflar terör saldırıları düzenlemişlerdir, bu yüzden Ürdün hükümeti mültecilere karşı politikasını değiştirmiştir ve iç güvenliğini korumak için sınırlarını kapatmıştır. Bu bölümde Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin sayılarından ve ayrıca ikamet ettikleri kamplardan ve her kampta sunulan hizmetlerden bahsedeceğiz.

3.2.1. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Sayısı

Haziran 2017 Mülteciler Yüksek Komiserliği son güncellemesine göre, BMMYK Ürdün'de 660.785 Suriyeli mülteci tescil etmiştir, üç kampta sadece 141.218 mülteci yaşamaktadır, ez-Za'teri kampında 80.051, el-Ezrak kampında 53.757 ve Ürdün-B.A.E. kampında 7.410 Suriyeli mülteci yaşamaktadır, kalan 519.567 resmi kayıtlı Suriyeli mülteci kuzeyde İrbid ve el-Mafrak, Güneyde ise Akabe'deki Ürdün toplumlarında yaşamaktadırlar.[176] Görülüyor ki resmi kamp nüfus sayısında küçük bir düşüş ve Ağustos 2014'ten beri kaydedilen mültecilerin sayısında hafif artış gözlenmiştir, kampın içinde ve dışındaki sayıdaki değişiklik çok azdır. Ürdün'de kayıtlı olmayan Suriyeli mültecilerin genel sayısı belli değildir ve kayıtlı mültecilerin hepsinin Ürdün sınırları dahilinde olduğu kesin değildir. Bazı uzmanlara göre 2014 yıl sonu itibari ile Ürdün'de kayıtlı olan ve kayıtlı olmayan yaklaşık 800 bin Suriyeli mülteci mevcuttur.[177] Yalnız bilimsel araştırmalarda BMMYK raporlarına itimat etmektedir, Haziran 2017 yılı raporlarına göre Ürdün'de yaklaşık 660.785 Suriyeli mülteci mevcuttur.

---

[176] Internet: " Syria Regional Refugee Response ". (2017, July). UNRWA. Web: http://data.BMMYK.org/syrianrefugees/country.php?id=107 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[177] Cannable, B., (2015). **From Negative to Positive Stability**. Santa Monica: RAND, 4.

Mültecilerin kamp dışındaki yerleri ile ilgili raporlar farklıdır fakat 2012 ve 2014 yıllarında dağılım nispeten stabil görünmektedir. Mültecilerin üçte biri ülkenin ortasında Amman'da, diğer üçte biri ülkenin batısında el-Mafrak'ta yaşamaktadır, diğerleri ise İrbid ve Amman'ın kuzeyinde bulunan el-Zerka'da odaklanmaktadır. Güney uzağında ve Doğu'da ufak tefek topluluklar mevcuttur. 2013 yıl sonu dağılımı kamp dışında yaşayan mültecilerin gerçek dağılımı deneysel tanımı desteklemese de genel olarak diğer tahminler ile uyum sağlamaktadır ve her il için nüfus odaklanmasını ve dağılımını açıklamaktadır.

19 Haziran 2017 tarihinde BMMYK'ın son istatistiklerine göre Ürdün'de Uluslararası yardım teşkilatında kayıtlı 660.785 Suriyeli Mülteci mevcuttur ancak Ürdün Hükümeti Ürdün'de 1.3 milyonu aşan Suriyeli mülteci olduğunu açıklamıştır. Yardım Kuruluşu ile Ürdün hükümeti arasındaki bu fark; krizden önce farklı nedenlerden dolayı Suriye'den gelen kişilerin olaylar alevlendikten sonra ülkelerine geri dönememeleriyle Ürdün devletinin bu kişileri de mülteci olarak kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. Ürdün ve Suriye halkları arasındaki akrabalıktan dolayı krizden önce Ürdün 700.000'e yakın Suriyeli barındırmıştır.[178] Aşağıdaki tablo BMMYK istatistiklerine göre Ürdün'de mevcut olan Suriyeli mültecilerin yaşlarına göre demografik yapısını göstermektedir.

Çizelge 3.1. Mültecilerin demografi yapısı

Yaş	Erkek	Kadın
0-4	8%	7.5%
5-11	11.3%	10.7%
12-17	6.9%	6.6%
18-59	21.7%	23.5%
60+	1.6%	2.2%
Toplam	49.5%	50.5%

Suriye Bölgesel Mülteci Yanıtı / Kaynak: BMMYK
Son Güncelleme 19.06.2017.

UNDP raporlarına göre Suriye hudutları boyunca İrbid gibi bölgelerde yerel nüfusun yarısını ve bazı durumlarda daha fazlasını teşkil etmektedir. Örneğin; Kasım 2013'te yeni el-Tayba beldesinde nüfusun %57'sini teşkil etmişlerdir, 7.000 nüfusun yaklaşık 4.000'nini

[178] Oytun, O., (2014). "Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu". **ORSAM**, 189, 20.

oluşturmuşlardır. 2013 yılı sonunda ise daha büyük yerleşim birimlerinde -Yeni el-Ramtha gibi- nüfusun %40'ını oluşturmuşlardır (10.000 kişinin 40.000'i).[179]

BMMYK'nin yaptığı başka bir araştırma gösteriyor ki Suriyeli mültecilerin yaklaşık yarısının ihtiyaçlarını insani yardımlar karşılamaktadır, gelirlerinin üçte birini ise Ürdün içinde herhangi bir işte çalışmaktan dolayı kazanmaktadırlar, örneğin Teknoloji şirketlerine program kodları yazma veya İrbid'te inşaatta çalışarak alınan ücrettir.[180]

Kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin ekonomiye katılım derecesi iş sektörüne göre değişmektedir (su, kanalizasyon, konut). Suriyeli ailelerin %50'si işsizdir bu nedenle Suriye'ye dönmek ve düzenli bir hayata kavuşmak için daha isteklilerdir. Kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin %90'ı bazı yerleşim tesislerinde konut kiralamıştır yani Ürdün'de bulunan 700 bin Suriyeli mültecinin 450 bini kiraladıkları ya da yardım kuruluşlarının verdiği konutlarda kalıcı şekilde ikamet etmektedirler.

Çoğu mülteci (%80 ve fazlası) temiz su, kanalizasyon ve diğer hizmetlerden yararlanmaktadır. Ürdün'deki Suriyeli mültecilerinin 250 bini sürekli olmayan ya da yetersiz koşullarda yaşamaktadır. En az 450 bin mülteci ise düşük gelirli Ürdünlülerin seviyesinde yaşamaktadır. Bu da demek ki Ürdün'deki Suriyeli mültecilerim üçte ikisi sadece kampların dışında yaşamıyor aynı zamanda Ürdün Hükümetinin ulusal ve yerel hizmet sistemlerine de kısmen entegre olmuşlardır.[181] İlerleyen bölümlerde Ürdün toplumu içinde Suriyeli mültecilerin kaynaşmasından bahsedilecektir ama şimdi Ürdün kamplarında bulunan Suriyeli mülteciler hakkında bahsedeceğiz.

3.2.2. Ürdün'deki Suriyeli Mülteci Kampları

3.2.2.1. ez-Za'teri Kampı

Ürdün'ün Başkenti Amman'ın kuzeyinde ve 85 km uzaklıkta bulunan El-Mafrak ilinde bulunmaktadır, Ürdün yetkilileri tarafından -Suriye Ürdün sınırı buluşma noktasından 10 km uzaklıkta olan bir çöl arazisinde kurulmuştur- 29/07/2012 tarihinde Beşar Esad zulmünden

[179] Cannable, 2015, 5.
[180] Cannable, 2015, 5.
[181] Cannable, 2015, 6.

kaçan binlerce Suriyeliyi barındırmak için inşa edilmiştir.[182] Kampın idaresini –Suriyeli mülteciler için ilk resmi Ürdün kampı- yerel ve uluslararası yardım kuruluşların desteği ile "Haşimi Hayır Heyeti" tarafından yürütülmektedir, sorumlulukta Birleşmiş Milletlere tabi BMMYK'dedir.[183]

Kurulduğundan beri kamp alanı giderek genişleyerek bir şehre dönüşmüştür ve Ürdün'de en büyük dördüncü yerleşim birimi olmuştur -Ulusal yardım kuruluşlarının düzenlediği düzenli ağlar formunda-. Bu şehre mütevazi bir altyapı sistemiyle çadır kumaşlardan, teneke odalardan ve karavanlardan oluşan konutlar ile sokaklar ve elektrik direkleri sağlanmış, içme suyu verilmiştir.

Ez-Za'teri kampında Suriye'nin tüm illerinden gelen yaklaşık bin mülteci yaşamaktadır (19 Haziran 2017 BM istatistiklerine göre). Ürdün'deki beş Suriyeli mülteci kampından en büyüğü, Ortadoğu'daki en büyük mülteci kampı ve dünyadaki en büyük ikinci kamp sayılmaktadır.[184]

Aşağıdaki tablo ez-Za'teri kampında Suriyeli mültecilerin yaşını göstermektedir;

Çizelge 3.2. Ez-Za'teri kampında Suriyeli mültecilerin yaşı

Yaş	Erkek	Kadın
0-4	%9.9	%9.2
5-11	%11.3	%10.8
12-17	%7.4	%7.1
18-59	%20.5	%21.1
60+	%1.1	%1.6
Toplam	%50.2	%49.8

Suriye Bölgesel Mülteci Yanıtı / Kaynak: BMMYK
Son Güncelleme 19.06.2017.

Ez-Za'teri kampı sakinleri kurulduğundan beri kötü insani koşullarda yaşamaktadır. Özellikle mevsimlerin sert hava koşullarında; sert çöl çevrelerinde kış geldiğinde soğuktan dolayı yaşam şartları ağırlaşmaktadır. Özellikle yağmur ve kar yağdığında kampın zayıf

[182] Internet: "Zaatari.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016, March). Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/GD4toK 6 Te mmuz 2017'de alınmıştır.
[183] "Zaatari.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK
[184] "Zaatari.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK

evleri sular altında kalır ve çamur bataklıkları oluşur. Yaz mevsiminde ise sıcaklık sakinlerin alışık olmadığı rekor seviyelere yükselir ve kum fırtınaları çoğalır.

Mülteciler -hizmetlerin, yardımların, ısıtma araçlarının azlığından ve sürekli elektrik kesintilerinden şikayet etmektedirler- her yıl özellikle çocuklar ve yaşlılar arasında kış hastalıkları yayılmaktadır dolayısıyla kamptaki poliklinikler ve hastaneler hastalar ile dolup taşmaktadır ve ilaçlar azalmaktadır bu yüzden kamp yönetimi bazı çocukları kamp dışındaki Ürdün hastanelerine sevk etmek zorunda kalmıştır.

Sağlık hususunda ise kampta insani yardım ile Arap ve ulusal kuruluşların ve bazı ülkelerin -Ürdün, Fas, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa ve İtalya- sağladığı tıbbi poliklinikler ve saha hastaneleri mevcuttur, fakat tıbbi bakım nitelikli sağlık personelinin ve ilaçların eksikliğinden dolayı yetersiz kalmıştır.[185]

Eğitim seviyesine gelince; insani yardımlara odaklanmış birçok kuruluşun önceliğinde olmamasına rağmen kamptaki eğitim hizmeti uluslararası yardım kuruluşlarının sağladığı okullara dayanmaktadır. BMMYK'nin Temmuz 2015 yılında yayınladığı verilere göre kamptaki çocukların üçte biri-eğitim yaşındakiler (25 bin)- okula gitmemektedir.[186] Ayrıca veriler göre yaklaşık 9500 genç (yaşları 19 ile 24 arası) beceri eğitimine ve eski meslektaşları gibi hayatı kazanma fırsatlarına ihtiyaçları vardır. Bunların %5.2'si Suriye'de üniversiteye giden kişilerdir ama çatışmalardan dolayı bırakmak zorunda kalmışlardır sadece %1.6'si mezun olabilmiştir.[187]

Kampta bazen güvenlik sorunları yaşanmaktadır. Bu yüzden Ürdün hükümeti güvenlik personeli sayısını arttırmıştır ve kamp gençlerinden oluşan topluluk polisi olarak bilinen yapıyı oluşturmuştur. Topluluk polisinin görevi ise mülteciler ile kamp güvenlik idaresi arasında arabuluculuk yapmak ve güvenlik güçleri karışmadan sorunları halletmektir.

Gözlemcilere göre kamptan sorumlu yerel ve uluslararası merciilerin olanakları ile kamp sakinlerinin yaşadığı trajedi ve kurulduğu bölgenin getirdiği zorluklar kanıtlıyor ki kamp iyi bir yaşam için uygun değildir. 2014 yılında Suriyeli mültecilere ve ev sahibi ülkelere verilen yardımların azlığına dünyanın dikkatini çekmek için, kamp Suriyeli

[185] "Za'teri.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK
[186] "Za'teri.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK
[187] "Za'teri.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK

mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin üçüncü toplantısına ev sahipliği yapmıştır, toplanan yardımlar gereken miktarın dörtte birini geçmemiştir.[188]

Birçok mülteciye göre onlara dayatılan yasalar güçlerini ve zamanlarını faydalı şekilde kullanmalarına engel teşkil etmiştir. Çünkü kamplar onları hayatta tutmak için geçici olarak kurulmuştur, bu süre bir kaç yılı geçse bile.

ez-Za'teri kampı BMMYK operasyonları müdürü Hovik Atamazia'nin ifadesine göre her gün 200 Suriyeli mülteci ülkesine geri dönmek için dilekçe vermektedir. Bunun sebebi ise birçok yardım kuruluşunun mültecilere yardımı durdurması ayrıca bazılarının Avrupa'ya göç etmek istemesidir.[189]

Ürdün'deki BMMYK temsilcisi Andrew Harper'e göre ez-Za'teri kampındaki yüzlerce Suriyeli mülteci ülkelerine geri dönmek istiyor, çünkü kampta hayat şartları zor özellikle de Ürdün'de çalışmaları yasak olduğundan.[190]

Ürdün yardım kuruluşuna göre (kamp idaresinden sorumlu olan) Suriye'ye dönmek isteyen kişilerin el-Mafrak valisine başvurmaları gerekmektedir, valinin onayından sonra sınırın durumuna göre geçiş düzenlenir. Ürdün güçleri ile Suriye muhalif güçleri arasında dönmek isteyenlerin güvenli geçişi için önceden koordinasyon yapılmaktadır. ez-Za'teri kampı sakinleri Arap ve uluslararası yardım kuruluşlarının sunduğu yardımlarla ve bunun yanında yardımların yetersizliğinden dolayi basit ticari ve mesleki işler ile uğraşarak geçinmeye çalışmaktadırlar.

Kamptaki cadde 600 dükkan bulunduran ticari caddeye dönüşmüştür, bu dükkanlar ve bakkallar mültecilere yaşam malzemeleri olan birçok şeyi sağlamaktadır, bu yüzden Ez-Za'teri kampı el-Mafrak bölgesindeki en büyük yerleşim ticari birimi olmuştur. Kampın dükkanları BMMYK'nin dağıttığı çadırlardan ya da tenekelerden, en iyi şartlarda ise karavandan ibarettir.

Sunulan mallar arasında gıda –en çok satılan- kıyafet (gelinlikler dahil) ve ev gereçleri mevcuttur. Ayrıca berber salonları, terzi dükkanları ve diğer mesleklere ait yerler mevcuttur,

[188] "Za'teri.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK
[189] "Za'teri.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK
[190] "Za'teri.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016). https://goo.gl/GD4toK

bunun yanında eğlence yerleri de mevcuttur, kabin şeklinde kahve, çay ve içecek satan restoranlar ve kafeler gibi, ya da bazen mültecilerin nargile içmeleri için sağlanan sandalyeler gibi. Dükkanların dışında ise yerde serilen tezgahlar yaygındır ve bunlarda genellikle sigara, telefon ve internet kartlar ve gaz tüpleri satılmaktadır, dükkanlardan mültecilerin çadırlarında ve karavanlara küçük arabalarda mal satan gençlerin sesleri yükselmektedir.

3.2.2.2. el-Ezrak Kampı

el-Ezrak kampı, el-Ezrak bölgesindeki Suriyeli mültecilerin altıncı kampıdır ve başkent Amman'ın kuzeydoğusunda olup 100 km, Suriye sınırından ise 90 km uzaklıktadır. Böylelikle ülkede alan bakımından en büyük kamp unvanını almıştır.

2014 yılında resmi olarak açılan el-Ezrak kampı BMMYK ve ortaklarının işbirliği ile Ürdünlü yetkililer tarafından idare edilmektedir. Bu kamp ez-Za'teri kampının yükünü hafifletmek için açılmıştır ve yaklaşık ez-Za'teri kampının kuzey batıya doğru 80 km uzaklıktadır. Ez-Za'teri kampı 100 bin mülteciyi barındırmak için kurulduğuna göre dünya üzerindeki en büyük kamplardan biri sayılmaktadır ve artık kampta boş yer yoktur.[191]

45 bin mülteciyi barındıran kampın ilk aşamasında operasyonel maliyeti 60 milyon dolar olmuştur, bu maliyeti donör ülkeler ve merciiler karşılamıştır, kampın maksimum kapasitesi 130 bindir, denetimi ise Ürdün'deki BMMYK'nın işbirliği ile Suriyeli mültecilerin kamp işleri idaresi yapmaktadır.[192]

2014 yılından beri Suriyelileri ağırlamaya başlayan kamp tenekeden yapılan evlerde ikamet eden 50 binden fazla mülteci barındırmaktadır, kamp açıldığında krallığa yasadışı sınır yollarından giren yeni mültecilere ev sahipliği yapmaya çalışmıştır.

BMMYK'nin son güncellenmiş istatistiklerine göre el-Ezrak kampında bulunan Suriyeli mültecilerin resmi sayısı 53.757'dir.

---

[191] Internet: Danmur, Ch., (April, 2014). "Jordan opens Al-Azraq refugee camp". BMMYK. Web: http://www.BMMYK.org/ar/news/latest/2014/4/53621fd16.html adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[192] Internet: Abu Lawz, G., (May, 2014). "The opening of the largest Syrian refugee camp in Jordan". Al-Arabiya. Web: https://goo.gl/kMLTWJ adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Aşağıdaki tabloda, kampdaki Suriyeli mültecilerin yaşlarına göre demografik kompozisyonu gösterilmektedir;

Çizelge 3.3. El-Ezrak Kamptaki Suriyeli Mültecilerin Yaşı

Yaş	Erkek	Kadın
0-4	10.2%	%9.8
5-11	12.7%	%11.8
12-17	6.8%	%6
18-59	%18.6	%21.9
60+	%0.9	%1.3
Toplam	%49.2	%50.8

Suriye Bölgesel Mülteci Yanıtı / Kaynak: BMMYK
Son Güncelleme 19.06.2017.

Kamp açılışında Ürdün eski İçişleri Bakanı Hussein Elmajaly mültecilerin ve kampların güvenliğini sağlamaya dikkat edileceğini söylemiştir. Zira bunların güvenliği Ürdün güvenliğinin önemli bir parçasıdır. Ayrıca ifadesinde kamp güvenliği ve temel hizmetleri sağlanarak insan onuruna uygun şekilde hazırlıkların yapıldığını söylemiştir.

Kampta prefabrik evler, ticari ve sağlık tesisleri, hastaneler, altyapı, su sistemleri, kanalizasyon, iç güvenlik merkezleri sivil savunma ve bunun yanında kamp içi asfaltlanmış yol ağı bulunmaktadır.

Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin sayısı arttıktan sonra 1.3 milyon Suriyeli barındıran el-Ezrak kampı açılmıştır, 600 binden fazlası Mart 2011'den sonra ülkeye girmiştir.[193] el-Ezrak kampını inşa etme fikrinin ortaya atılmasının sebebi Suriyeli mülteci akımının devam etme ihtimalidir. Dolayısıyla ez-Za'teri kampı inşa fikri ortaya atılmıştı, ama durum düşünüldüğü gibi olmadı, bu da demek değildir ki Ürdün'e girmeye çalışan Suriyeli mültecilerin sayısında azalma var. el-Ezrak kampı kısmen boş sayılmasına rağmen, sınırda Ürdün'e girişi bekleyen on binlerce kişi mevcuttur.

Ürdünlü yetkililere göre bu yerinden edilmiş kişiler IŞİD'in kontrol altına aldıkları topraklardan kaçmaktadırlar ve yetkililer bu kişilere ülkeye girmesine izin vermeden önce sıkı güvenlik önlemleri uygulamaktadır. Ürdün'ün bu mültecileri ağırlamayı ret etmesi daha

[193] Abu Lawz, 2014, https://goo.gl/kMLTWJ

geniş bir sorun olduğunun göstergesidir, çok sayıda Suriye savaş mültecilerini ağırlamaya hazır olan devlet, doyum kapasitesine ulaşmıştır. Ürdün'de yaklaşık 700 bin Suriyeli mülteci tescil edilmiştir, fakat hükümet tahminlerine göre ülkede bir milyonu aşan mülteci mevcuttur.[194] Ürdün hükümeti sınırdaki durumu tartışmakta tereddüt yaşıyordu ama şimdi bu konuda daha açıktır. Kral II. Abdullah'ın İngiliz yayın şirketi ile yaptığı röportajda "bu konu ile ilgili ahlaki durumu yükseltmek istiyorsanız, hepsini mutlulukla hava ulaşımımızla ülkenize nakil edebiliriz" ifadesini kullanmıştır.[195]

3.2.2.3. Ürdün - B.A.E. Kampı

Bu kamp 2013 yılında Birleşik Arap Emirlikleri tarafından ez-Zarka ilinde Murejib el-Fuhud bölgesinde Suriyeli mülteciler için açılmıştır, bu kampın kuruluşu Ürdün ve B.A.E. arasındaki işbirliği ve Arap sorunları için iki yönetimin işbirliğini göstermektedir, yaşamın çeşitli yönlerinde B.A.E. Suriyeli mültecileri desteklemeye devam etmiştir. Kamp ilk aşamasında 770 karavan, sağlık, eğlence, eğitim ve hizmet merkezleri içermiştir. Kamp ilk açıldığında 2921 mülteci barındırmıştır bunların 688'i erkek, 871'i kadın, 1035'i çocuk ve 327'ü bebek ayrıca 119 özel duruma sahip bireylerle 54 yetim barındırmıştır.[196]

B.A.E. Kızılay kurumunun son raporunda kamptaki insani yardımlarından bahsetmiştir, 2017 yılının başlangıcına kadar mültecilerin sayısı 7178 olmuştur bunların 1858'i erkek, 1988'i kadın, 2824'ü çocuk ve 508'i bebektir.[197] BMMYK ve B.A.E. Kızılay kurumunun istatistikleri arasında küçük bir fark mevcuttur, zira BMMYK'nin son raporuna göre B.A.E. kampında Suriyeli mültecilerin sayısı 7410'a ulaşmıştır.[198] Kampın maliyeti 9.8 milyon doları bulmuştur, kamp mültecilere tüm gerekli hizmetleri sunmaya çalışmaktadır, tüm giderleri B.A.E. devleti Ürdün hükümetinin işbirliği ile karşılamaktadır, kamp kurulduğundan beri daha çok sayıda Suriyeli mülteciyi ağırlamak için büyütülmüştür.[199]

---

[194] Internet: Teylor, A., (March, 2016). "Al-Azraq camp in Jordan gives Syrian refugees new hope". *Al-Sharq Al-Awsat.* Web: https://goo.gl/HQLGa9 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[195] Teylor, 2016, https://goo.gl/HQLGa9.
[196] Internet: "The opening of the Jordanian-Emirati camp in the Marijib Al-Fahd area". (2013, May). Al-Islah. Web: https://goo.gl/NwRRRJ 6 Te mmuz 2017'de alınmıştır.
[197] Internet: Mallawi, M., (Feb, 2017). "The Jordanian-Emirati camp accommodates 7178 Syrian refugees". *Al-Bayan.* Web: https://goo.gl/HDXec4 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
"Syria Regional Refugee Response ". (2017). Web: http://data.BMMYK.org/syrianrefugees/country.php?id=107[198]
[199] "The opening of the Jordanian-Emirati camp in the Marijib Al-Fahd area". (2013). Web: https://goo.gl/NwRRRJ

B.A.E. Kızılay kurumu mültecilere ve ailelere gerekli insani yardımlarla tüketim maddeleri ile gerekli malzemeleri sağlayarak lojistik destek sağlamaya çalışmaktadır, ayrıca B.A.E.'den gelen yardım konvoylarını karşılamaya, kampta depolamaya, gıda ve sağlık paketlerini ayırarak mültecilere dağıtmaya çalışmaktadır.

3.2.2.4. el-Rakban ve el-Hadlat Kampları

Ürdün Suriye sınırının ardında el-Rakban ve el-Hadlat kamplarında gıda ve ilaç bulmakta büyük sıkıntı çeken zor durumdaki 100 bin mültecinin trajedisi daha büyüktür.[200] Çünkü uluslararası örgütlerin gözünden ve ilgisinden uzaktadırlar. Zira dış dünya -Ürdün'ün uzak çölünde- bulunan el-Rakban kampı hakkında çok bilgisi yoktur. Ürdün kapılarını kapatıp Suriye'den gelenleri ağırlamayı reddettikten sonra Suriyeliler orada kamp kurmuşlardır.

Suriye devriminin ilk günlerinde; Batı sınırında bulunan Dera ilinden binlerce Suriyeli Ürdün'e yönelmiştir, 2012 yılı yazında bu mülteci sayısı zirveye ulaşmıştır, zira bir gecede binlerce mülteci bölgeye ulaşmaktadır.[201] 2013 yılında bu durumdan bitkin düşen Ürdün makamları Suriye ile olan sınır geçişlerini kapatmıştır; iki geçiş hariç: Irak, Suriye ve Ürdün'ü birleştiren noktaya yakın olan el-Rakban bölgesi ve el-Hadlat geçiş noktasıdır.[202]

Raporda da belirtildiği gibi bu iki bölge çölün ortasında ısısız bir yerde bulunmaktadır, bölgede sadece batı çölünün bedevileri yaşamaktadırlar. Hiçbir tesis, su ve doğal savunma alanı yoktur, sadece bol rüzgarlı kayalıklı çölden ibarettir, yaz mevsiminde çok sıcak, kış mevsiminde ise çok soğuktur.

el-Rakban bölgesindeki tüm bu sert koşullara rağmen 2014 yılında Suriye'den kaçanların en önemli durağı olmuştur, Ekim'de Rusya'nın müdahalesi ile yerinden edilenlerin sayısı artmıştır.

---

[200] Internet: Sadeeq, H., (Feb, 2017). "Hope to return.. A dream that brings together the Syrians in Jordan". *Al-Jazeera*. Web: https://goo.gl/wcWQeH adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[201] Internet: Al-Yakoubi, W., (June, 2016). "Al-Ruqban.. The Syrian refugee camp in Jordan, which no one remembers". *Arabi 21*. Web: https://goo.gl/uRP4QS adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[202] Al-Yakoubi, 2016, https://goo.gl/uRP4QS

Ürdün yetkilileri sınırlarında sağlam bir emniyet kordonu kurmuştur. Sınırda bekleyen Suriyeliler sadece acil sağlık durumlarında tedavi amaçlı sınırdan girebilmektedir.

el-Rakban kampı vasıtasıyla IŞİD, Ürdün askeri noktasını hedef aldıktan sonra sınırlarını kapattığını ilan etmiştir, bu saldırı sırasında iki Ürdün askeri şehit olmuştur.[203] Ürdün sınırlarına bitişik bölgelere şüphe ve kaygı ile bakmaktadır, güvenliğin arttırılmasının sebebi ise sınırın ardında kalanların arasında güvenliği tehlikeye sokmak için krallığa sızmayı bekleyen uyuyan hücrelerin olmasıdır.

Ürdün yetkililerinin ve yardım kuruluşlarının sınırda kalanlara yardım ve gıda götürmelerine izin vermesine rağmen sınır kampı sakinleri kış malzemelerinde, sağlık bakımında, gıdada ve çocuk sütünde çok büyük eksiklikler yaşamaktadır.

El-Rakban sakinleri kamp sakinleri ile aynı şeylerden şikayetçidir, çok zor durumlarda yaşadıklarını tekrar etmişlerdir, el-Rakban'da tıbbi hizmetlerde büyük ihmal yaşanmaktadır. Bazı hastalıklar özel bakıma ve periyodik muayeneler gerektirmektedir; yaşlılar ve sakatlarda bulunan şeker, kalp ve tansiyon hastalıkları gibi. Bu yüzden sürekli insani yardımın genişlemesini talep etmektedirler özellikle mültecilerin muayenesi ve tedavisi konusunda.

3.3. Suriyeli Mültecilerin/Göçmenlerin Şehirlere Göre Durumu; Ürdün

Suriyeli mültecilerin sosyal, ekonomik ve güvenlik durumları ülkeden ülkeye değişmektedir; çünkü yer ayrımı gözetmeden tüm dünyaya yayılmışlardır, komşu ülkeler özellikle Ürdün mültecilerini ağırlamıştır ve temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Suriye konusunda müdahale eden tarafların çokluğundan Suriye konusu ve mülteci işleri ile ilgilenen kişiler, genel olarak mültecilerle ilgili konularda; sayıları, bulundukları yerler ve yaşadıkları dağılma durumları vb. ile ilgili kesin bilgiler bulmakta zorluk çekmektedirler. Kısa bir bakışta olsa ülkelerdeki iç çatışmadan dolayı kaçtıklarından beri güvenlik arayan Suriye halkı hakkındaki mevcut olan bilgiler yeterlidir. Bu bölümde mevcut olan bilgiler ve durumlar ile Ürdün'deki mültecilerin durumlarını tüm yönleri ile ele alacağız.

[203] Al-Sadeeq, 2017, https://goo.gl/wcWQeH

3.3.1. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Yasal Durumu

Ürdün, mülteciler ile ilgili 1951 Cenevre Antlaşmasına imza atan ülkelerden biri olmamasına rağmen topraklarında bulunan Suriyeli ve Suriyeli olmayan mülteciler ile ilgili konularda bu antlaşmaya göre davranmaktadır. Bu antlaşmasının temel prensibi; mültecileri geldikleri yerde hayatları ve özgürlükleri tehlike altında olduğu sürece geri iade edilmemesidir. Krizin başlangıcında Suriyeli mültecilere karşı Ürdün açık kapı politikasını takip etmiştir. Suriye'den yasal ya da yasadışı yollar ile kaçan Suriyeli mültecilerin güvenliğini ve selametini korumuştur. Gelenlerden ikamet belgeleri ya da vize işlemleri talep edilmemiştir, topraklarına giriş yapabilmeleri için yanlarında pasaportlarının olması yeterli olmuştur.[204]

Ürdün Suriye'den gelen bazı kişileri topraklarına sokmamıştır, bunlar; Suriye'de bulunan Filistinliler, askeri hizmet yaşındaki erkekler, Suriye'de bulunan Iraklı mülteciler ve kimliklerini ispat edecek herhangi belge taşımayan kişiler gibi.[205]

Ürdün bu konuyu iç güvenliği ile bağdaştırmaktadır bu yüzden Ürdün bu kategorilerdeki kişilerin girmesine dikkat etmektedir, Suriyeli mültecilerin genel yasal durumu uluslararası antlaşmalara ve örgütlerden gelen yardımlara dayanmaktadır, mülteciler ile ilgili tüm görevleri üstlenmektedir. Bunlar mülteci tarifi kapsamındadır ve Ürdün'de bulunan Filistinli mültecilerden farklıdırlar, çünkü Filistinli mülteciler Ürdün devletinin parçası olmuştur ve bunlar ile tüm işlerden Ürdün hükümeti sorumludur.

3.3.2. Ürdün'deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomik Durumu

Bu bölümde Suriyelilerin Ürdün ekonomisinden ne kadar yararlandığını ve ne kadar etki ettiğiyle, Suriyeli mülteciler ile ilgili diğer ekonomik konuları ele alacağız, Suriyeli mültecilerin Ürdün ekonomisine ve ekonomik istikrar faktörlerine işsizlikte ve tüketici malzemelerinin fiyatlarında etkisi olduğu düşünülmektedir.

Ürdün'de Suriyeli mültecilerin çoğu resmi kampların dışında yaşamaktadır ve Ürdün'ün kuzeyi ve ortasındaki yerel ekonomi ile kısmen bütünleşmiştir. Mültecilerin en

[204] Oytun, 2014, 22.
[205] Oytun, 2014, 22.

azından bir bölümü yardımlara dayanmaktadır. Ürdün'de kalıcı bir şekilde kalmayı amaçlayan mültecilerin sayısını belirlemek mümkün değildir, kalıcı ikamet çabaları ekonomik fırsatlarına bağlıdır. Suriyeli mültecilerin-Ürdün'de ikamet etmek isteyenler ya da Suriye'ye dönmeyi planlayanlar-kazançlı işten faydalanma derecesinin mülteciler ve Ürdün belediyeleri üzerinde büyük ölçüde etkisi olacaktır;[206]

- Suçlu veya aşırı kişiyi memur olarak atamak,
- Sürekli yardımlara itimat etmek,
- Ağırlayan toplumlarda ekonomik bütünleşme,
- Ürdün'de iç göçlerle aile ve akrabalık bağlarından kopması,
- Ürdün ekonomisinde Suriyeli mültecilerin katkı boyutu ya da tersi. Tüm bu faktörler Ürdün'ün sürekli güvenliği ile sıkı sıkıya bağlıdır.

3.3.2.1. Suriyeli Mültecilerin Mevcut Ekonomik Durumu ve Ekonomik Bütünleşme:

Suriyeli mültecilerin yardımlara itimat etme, Ürdün'deki resmi ve resmi olmayan işe alma ve sicillerde olmayan işe alınma verileri değişmektedir. Bu veriler 2011 yılında sınırları ilk geçen mülteciler ile değişmiştir. 2012 yılında yapılan birçok temel araştırmaya göre Suriyeli mültecilerin birçoğu sadece lise eğitimi alan evli erkeklerdir. 2014 yılından itibaren kayıtlı kadınların sayısı erkeklerin sayısını az bir oranda geçmiştir. BMMYK verilerine göre kadınlar onsekiz yaşını geçen mültecilerin çoğunu temsil etmektedir, ayrıca ailelerin geçimini kadınlar sağlamaktadır.[207] Kadınların evde daha uzun zaman geçirmeleri gerektiğinden Suriyeli kadınlar arasında serbest mesleklerin kazanılmasını sağlamak tüm çabalara rağmen zor olmuştur ve bu yüzden ailelerini geçindiren kadınlar çalışmakta zorluk çekmiştir. Sivil toplum projeleri ailelerini geçindiren kadınlara yardım etmeye ve iş fırsatları bulmaya odaklanmıştır. Ürdünlü kadınlar birçok durumda özellikle Suriyeli kadın mültecilere kucak açmıştır ve onlara ev ve iş imkanları sunmuşlardır. Buna göre kadınların geçimini sağladığı mülteci aileler tehlikeye maruz kalan mültecilerin bir bölümü sayılmaktadır. Kadın ve çocuklara dair ön analizler ekonomik, sosyal ve güvenlik bakımından daha az tehlikeli olarak sınıflandırılmaktadır.[208]

[206] Cannable, 2015, 19.
[207] Cannable, 2015, 19.
[208] Cannable, 2015, 19.

Ekonomik fırsatlar ile ilgili Suriyeli mültecilerin korkusundan bahsetmek 2012 yılında başlamıştır, örnekler üzerinde yapılan araştırmalara göre mültecilerin dörtte üçünün geliri 250 Ürdün dinarının altındadır -yani 350 doların altı- bu da resmi yoksulluk sınırının altında sınıflandırılmaktadır. Bazı raporlar 2012 yılından beri istihdamın daha iyiye gittiğini ifade etmektedir, 2014 yılı araştırmasına göre Suriyelilerin dörtte üçü iş fırsatlarının yetersiz olduğunu düşündüklerini, dörtte üçünden fazlası ise yaşam koşullarındaki zorlukların çok acil ya da son derece acil olduğuna inandıklarını göstermektedir. 2012 ve 2014 yılında toplanan verilere göre Suriyeliler ailelerini hayatta tutabilmek için borçlanmaktadır. 2012 yılından beri Suriyeli mülteciler arasındaki borç oranları iyileşmiştir, bu iyileşme bazen tarım sektöründeki mevsimlik istihdam fırsatlarına bağlıdır. Suriyeli mülteciler arasında işsizlik oranın artmasının devam etmesinde en büyük faktör sabit olmayan mevsimlik istihdama itimat edilmesinden olabileceği gibi resmi olmayan ekonominin kaybı da olabilir çünkü Ürdün hükümeti ya da sivil toplum örgütleri tarafından belirlenemiyor ve iyileştirilemiyor.[209]

Endişeyi gerektiren diğer konular ise tartışma gruplarının, görüşmelerin ve kamuoyu yoklamalarının göstergeleridir, bazı Suriyeli erkekler iş bulamadıklarından ve evin geçimi için kadınlara itimat etmek zorunda kaldıklarından aciz olduklarını hissetmektedirler. Bu sıkıntılar bazen ailelerine karşı dönmektedir, bazı göstergeler iş fırsatlarının azlığı sebebiyle bazı Suriyelilerin suç işlemeye ve okullarda daha çok şiddet gösterme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Geçici ya da resmi olmayan iş yerlerine ya da sokaklara gittiklerini Suriyeli mülteciler ifade etmektedir. Suriyeli mültecilerin şiddet olayları ile ilgili veriler nadir olmasına rağmen Ürdün'ün kuzeyinde kavgalar ve şiddet ile ilgili düşük seviyede şikayetler bulunmaktadır. Suriyeli erkeklerin suç çetelerine katılanları ya da aşırı grupların listesindeki sayılarını belirten pratik rehber yoktur.[210]

Bazı Ürdünlüler, Suriyeli mültecilerin tüm mevcut işleri işgal ettiklerini düşünmektedirler, bu yüzden Ürdün gençlerinin ve kadınlarının iş fırsatları hakkında endişe duymaktadırlar. Ürdünlüler işlerin pazar fiyatları ortalamasının altına düşmesinden Suriyeli erkekleri suçlamaktadırlar ve Suriyeliler daha düşük fiyatlara çalıştıkları için kendilerine iş verilmediğini düşünmektedirler. Bunun gibi tahminler mültecilerin yoğun şekilde yaşadığı

[209] Cannable, 2015, 20.
[210] Cannable, 2015, 20.

bölgelerde; -İrbid, el-Mafrak ve Amman'ın fakir semtlerinde olduğu gibi- Suriyelilerin Ürdün işlerini çaldığına dair inançları daha da yaygınlaşmıştır.

Ama görünüyor ki Suriyeli işçilerin Ürdün işlerinde istila tehdidi abartılmıştır. Ancak bu, tehdit algısını gerçek ya da önemli yapmaz çünkü Ürdün toplulukları Ürdün'de Suriyeli mültecilerin varlığını kabul etmeye devam etmiştir. Diğer taraftan Suriyeli gençler Ürdün'de tanınmayan işçi olarak istenmediklerini hissederlerse, veriler ve algılar arasındaki farklılığın konu ile hiç bir ilgisi olmayacaktır. Önlerinde sadece göç ya da vatanlarına geri dönme olasılıkları kalmıştır. İş sorunu Ürdünlüler ve Suriyeli mülteciler arasında iyileşmeyen büyük çatlağa sebep olmuştur, bu sorun daha büyük bir ilgiye ihtiyaç duymaktadır.[211]

Son olarak belki de en önemli nokta, Ürdün'ün istikrarı ile ilgili olan konudur. Suriyeli mülteciler milli, bölgesel ve yerel bütçelerde ve hizmetlerin sağlanmasında ağır bir yüktür. Suriyelilerin büyük çoğunluğu kampların dışında yaşadığına göre yardımlar ve Ürdün hizmetlerine itimat eden fakir ve işsiz ailelerin etkilerini tam kapsamlı şekilde açıklamak imkansızdır. Kamp dışında yaşayan birçok Suriyeli için şartlar ve iş fırsatları iyileşmiştir, bağışçılar gerekli artışları ödemede tereddüt ettiğinde veya başarısız olduğunda geçimi sağlanan aileler bütçe için büyük tehlike olmaktadır. Ürdün'de Suriyelileri çalıştırmak için birçok yasal yol mevcuttur, çalışma izni fırsatları gibi, ayrıca Suriyeli şirketlerin Ürdün pazarına ulaşma imkanı da mevcuttur. Geçimi sağlanan Suriyeli mültecileri bütçeye ve yerel hizmetlere yük olarak değerlendirmek makul olmuşken, Suriyeli mülteciler nedeniyle Ürdün istikrarına karşı var olan tehditleri düzenli bir şekilde durdurabilmek ve Suriyeli mültecileri ulusal fırsatlar yönünden ya da uzun vadeli uluslararası yardım ilişkileri ile ilgili yönlerden çok faydalı olacaktır.[212]

Ürdün, Ortadoğu'daki evsizler için eskiden de olduğu gibi bugün de bölgenin emniyet alanı olacaktır. Yirminci yüzyılın ortalarından beri milyonlarca mülteciyi kabul etme ve koruma karşılığında yardım eden ülkelerden tazminat almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Arap körfez ülkeleri, Ürdün'ün doğrudan ya da dolaylı olarak bütçeye ve milli ekonomiye verilen yardımların devamlılığında ve arttırımında hayati rolünün olduğunu itiraf etmektedir. Ürdünlü yetkililerin, ülkelerinin ekonomisi üzerinde Suriyeli mültecilerin yükünden şikayet etmelerine rağmen, onlarla beraber gelen yardım fonlarının net ve gerekli

[211] Cannable, 2015, 21.
[212] Cannable, 2015, 22.

değerini itiraf etmektedirler. Bu dinamik, 2015 yılına ait Suriye krizine Ürdün müdahale planında net bir şekilde ortaya çıkmıştır (Aralık 2014 yılında yayınlanan), Ürdün'de bulunan tüm Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak için ve mültecilerin ve toplumun daha kolay adapte olabilmeleri için kapsamlı bir strateji kurmuştur. Bu planda Ürdün hükümeti yaklaşık 2.87 milyar Amerikan Doları değerindeki ihtiyaçlarını meşrulaştırmıştır,[213] bunların çoğu bağışçılardan karşılanacaktır.[214]

3.3.3. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Durumu

Bu bölüm kamp dışında yaşayan Suriyelilerin Ürdün toplumları ile bütünleşme derecesinden ve mülteci kampları ile ilgili sosyal sorunlardan ve yükselen sosyal sorunlardan bahsetmektedir. Ürdün'e iltica eden Suriyeli mültecilerin sosyal ve siyasi istikrardaki etkilerini tahmin etmeye çalışılacaktır. Bu bölümü pratik olarak fonksiyonel kategorilere - ekonomik, sosyal ve güvenlik- bölmemize rağmen fiilen bu kategorilerin bölümleri yoktur, sosyal etkileşimlerde zorluklar ve ekonomik algılar güçlü bir şekilde etkilemektedir, diğer taraftan sosyal etkileşimler pozitif ve negatif yönleri ile resmi ve resmi olmayan ekonominin içinde Ürdünlülerin Suriyelileri kabul etmede etkilemektedir. Tüm bu konular güvenlik hususlarını etkilemektedir ve etkilenmektedir. İlaveten istikrarı değerlendirmesi ile ilgili sosyal konulara ait net ve pratik sonuçlar mevcuttur. Yani mültecilerin ekonomik, sosyal, güvenlik ve diğer konuları Ürdün devleti üzerindeki etkilere bağlıdır ve ikisini ayırmak zordur, bu araştırma Ürdün devletindeki bu mültecilerin durumlarını basitleştirmeye ve açıklamaya çalışmaktadır.

3.3.3.1. Suriyeli Mültecilerin Sosyal Etkilerinin Değerlendirilmesi ve Sosyal Bütünleşmeleri

Ürdün halkının algıları Suriyeli mülteciler hakkında bir dereceye kadar bölünmüştür, kamp dışında ve içinde yaşayanlar olarak, ancak ekonomik faktörler ve belediye hizmet sunumundaki stresler genel algılamaya hakim olma eğilimindedir.

[213] "Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı" 2014 yılın raporuna bakın sayfa 10.
[214] Cannable, 2015, 22.

Suriyeli mülteciler için Ürdün halkının algılarını açıklayan ilk çalışma 2012 yılında ortaya çıkmıştır, bu çalışmalar Ürdün halkının Suriyeli mültecilere karşı komplike tepkisini ortaya çıkarmıştır. Çalışmalar gösterdi ki Ürdünlüler; Suriye sınırları boyunca Suriyelileri çoğu zaman sevinç ile karşılamış, evlerinde ve toplumlarında ağırlamıştır. Bazı kayıtlı vakalarda ise Ürdünlü ailelerin daha önce hiç tanımadıkları halde Suriyeli mültecileri evlerinde ağırlamışlardır, diğer bazı vakalarda ise aile ve aşiret bağları mülteci aileleri ağırlamada etkili olmuştur. Buna rağmen ülkede gerginlik havası ortaya çıkmıştır, zira Ürdünlüler, Suriyelilerin işlerini çaldıklarını hissetmişlerdir, diğer tarafta ise işsiz Suriyeli erkeklerin büyük bir bölümü anlamlı işlerin eksikliğinden aynı derecede hüsran duygusuna kapılmıştır. Kuzeyde Ürdünlü gençlerle Suriyeli gençlerin arasında sürtüşmeden dolayı sıkıntılar meydana gelmiştir. Zamanla Ürdün'ün kuzeyinde Ürdünlülerin hüsran hissi artmaya başlamıştır, bunun sebebi ise Suriyelilerin yerel hizmetleri boşaltmasıdır, görünüşe göre bu his ulusal düzeyde daha da büyümüştür.[215]

Ürdün'ün, Suriye'den gelenler tarafından birkaç terör saldırısına maruz kalması ve Ürdün ordusundan şehitlerin verilmesi sonucunda Suriyeli mültecilerin varlığı Ürdün toplumunda hüsran hissini büyük ölçüde arttırmıştır. Bu konu Ürdün içinde mültecilere ve Ürdün'ün izlediği açık kapı politikasına karşı gerilimin yoğunluğunu arttırmıştır.

Ayrıca birçok Suriyeli de istenmemenin hüsranına kapılmıştır, ama bu his çok yoğun değildir. Ürdün'e giriş yaptıklarından beri mülteciler ile yapılan röportajlar ve raporlar sosyal gerilimler ve elle tutulan düşmanlıklar ile ilgili gerçek korkulara ışık tutmuştur. Bir araştırmaya göre ise Suriyelilerin Ürdün toplumu ile bütünleşmesi hususundaki bakışı Suriyelilerde Ürdün halkındaki algıdan daha iyidir.

2014 yılının başındaki REACH kurumunun yaptığı kapsamlı bir araştırma, Ürdünlülerin ve Suriyelilerin bazı konular hakkında, hizmetlerin değerlendirilmesinden başlayarak sosyal gerilimlere kadar güçlü bir simetri karşılaştırmasını ortaya çıkarmıştır. Genel olarak, Suriyeliler hükümet hizmetleri hakkında daha olumlulardır, sosyal gerilimler hakkında daha az endişeli ve istihdam fırsatlarının kullanılabilirliği hakkında daha çok umutlu oldukları ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın gözlenen sonuçları gösterdi ki Ürdünlülerin %34'ü Suriyeli mültecilere pozitif ya da çok pozitif bakışa sahip, Suriyelilerin

[215] Cannable, 2015, 25.

ise Ürdün toplumunun içinde olmalarına %77 pozitif bakışa sahiplerdir.[216] Başka yönden ise bir ölçüde bu sonuç, Ürdünlüler için Suriyeli mültecilerin varlığını temsil eden tehditleri hafifletmede yardımcı olmuştur; mülteciler toplumu ev sahibi Ürdün'ü zayıflatmayı hedeflememektedir, çünkü genel olarak Ürdün toplumu içindeki varlıklarından genel olarak memnunlardır.[217]

Diğer yandan ise Ürdünlülerin Suriyelilerin varlığından ne kadar hüsrana uğradıklarını ve içerlediklerini güçlü göstergelerle açıklamaktadır -REACH kurumunun yaptığı çalışmaya katılan Ürdünlülerin %39'u Suriyelilerin Ürdün'deki varlığına negatif bakışa ya da son derece negatif bakışa sahipler- bu da endişe vericidir.

Ürdün Üniversitesinde stratejik çalışmalar merkezinin yaptığı uzun bir araştırma (uzun vadede değişken olan) Suriyelilerin varlığı ile ilgili Ürdünlülerin algısını açıklamıştır, Suriye'deki Beşar Esad rejimini destekleyen Ürdünlülerin sayısı giderek artmaktadır, muhalefetin çoğunu temsil eden muhalif Sünnilere destekleri ise giderek azalmaktadır, ayrıca bu araştırma gösteriyor ki Suriye sorununa ilgi azalmaktadır ve daha fazla Suriyeli mültecilerin ağırlanmasına yönelik hoşnutsuzluk artmaktadır.

Ayrıca bu araştırma Eylül 2011 yılında, Ürdünlülerin %64'ü daha fazla Suriyeli mülteci alma fikrini reddettiğini, Ağustos 2014 yılında ise bu oranın %79'a kadar yükseldiğini açıklamaktadır. Buradan Ürdünlülerin genel olarak Suriye krizine karşı ve özellikle Suriyeli mültecilere karşı negatif duygular taşıdıkları ortaya çıkmaktadır.[218]

Bu negatif duygular, ev sahibi topluluklarda ikamet eden yüz binlerce Suriyeli mülteciyi destekleyen Ürdün hükümetinin çabaları önünde engel teşkil edeceğinin habercisidir. Bu sosyal gerilim devam ederse, Suriyelilerin Ürdün toplumu içindeki varlıklarının pozitif algısı negatif algıya çevrilebilir, dolayısıyla Ürdün'ün güvenliğini ve istikrarını zayıflatabilir. Buna rağmen şimdiye kadar Suriyelilerin Ürdün'deki varlıkları ile ilgili pozitif algıları değişmemiştir.

---

[216] Bu çalışma 1445 görüşmeden oluşmaktadır. Kuzey ve orta Ürdün'de 446 ayrı topluluk yerlerde yapıldı. Kimyasalların Kullanımını Kaydetme, Değerlendirme, Yetkilendirme ve Sınırlandırma (REACH) Raporuna bakınız, 2014, 26.
[217] Cannable, 2015, 26.
[218] Cannable, 2015, 26.

Bu bölümde bahsedilen tüm araştırmaların sonraki değerlendirmelerine göre, Suriyelilere karşı bu negatif duyguları görüldü ki Suriyelilerin; Ürdün halkı ve Ürdün'de ikametleri ve hatta Ürdün toplumu içinde bütünleşmeleri ile ilgili algıları oldukları gibi kalmadı daha da iyileşti. Ürdünlüler ve Suriyeliler arasında bazı şiddet ve toplumsal sürtüşme olaylarının olmasına rağmen, yüksek nüfus yoğunluğuna sahip beldelerde –İrbid ve el-Mafrak gibi- bulunan büyük sayıdaki mültecilerin yanında anılmamaktadır. 2014 yılı sonlarından itibaren Suriyelilerin varlığından Ürdünlülerin hoşnut olmadığı belli idi, ancak genel olarak Suriyelilerin aralarında yaşam gerçeğini Ürdünlüler kabullenmiştir. İş fırsatlarında Suriyeli işçilerin ucuzluğunun etkisinden içerleyen Ürdünlü iş adamlarından biri ifade etmiştir ki "Suriyeliler az para karşılığında çalışmaktadır, ama sorunlara sebep olabilecekler mi bilmiyorum. Suriye'den gelenlerin çoğu hayatı için korkan sıradan insanlardır". Buradan, Suriyelilere karşı Ürdünlülerin negatif hisleri ile daha çok tarafsız ve pozitif davranışları arasında boşluk olduğunu fark edebiliriz.[219]

3.3.4. Suriyeli Mültecilerin Güvenlik Durumu

2014 yılının sonlarından itibaren Suriyeli mültecileri toplumu tarafından Ürdün hükümetine yönelik büyük güvenlik tehditleri ile ilgili genel raporlar yoktur. Gizli raporlar ise güvenlik tehditlerini gösterir ya da göstermez. Suriyelilerin varlığı ile Ürdün hükümetini, kralı ya da Ürdün'e güvenlik tehdidi teşkil eden elle tutulan veriler yoktur. Ez-Za'teri kampında ayaklanmalar olduğuna raporlar işaret etmektedir, 2011 yılından beri İrbid'te, el-Mafrak'ta, ez-Zerka'da ve Amman'da bireysel güvenlik olayları rapor edilmiştir. Mülteci kamplarının dışında rapor edilen olaylar -mülteci kampların içinde olan vakalar daha tehlikeli görünür çünkü aynı derecede kontrol etmek ve kontrol altına alınamıyor- Ürdün'de rapor edilen olayların normal ortalamasından fazla değildir. Ürdünlü vatandaşların Suriye'deki aşırı gruplara katılması, Suriyelilerin Ürdün'deki aşırı gruplara veya çetelere katılması Ürdün'ün istikrarı için daha tehlikelidir. Sınır ötesinde Ürdün'ün kuzeyinde suç çetelerinin faaliyet gösterdiğini gösteren gizli olmayan raporlar vardır, resmi istatistiklere göre Ürdün'ün kuzeyinde rapor edilen tüm suç faaliyetleri 2011 ve 2013 yılları arasında artmıştır, bu yüzden bu faaliyetleri engellemek için Ürdün hükümeti yeni mültecileri uzakta izole ederek el-Ezrak kampına yönlendirmiştir.[220]

[219] Cannable, 2015, 27.
[220] Cannable, 2015, 30.

Burada amacımız tüm Suriyelilerin saldırgan olmadığına işaret etmek değildir, çünkü Suriyeli mültecilerinin bazılarının Ürdün'de suç çetelerine karıştığına dair raporlar mevcuttur. Bazı erkek ergenlerin ve yetişkinlerin Suriye'deki karşıt milislere karıştığından ya da en azından desteklediğinden neredeyse emin olunmuştur. Bazıları ise el-Nusra cephesine ya da sözde IŞİD'e tabii olmuştur. Ürdün güvenlik güçlerinin iç tehditleri keşfetmede genelde başarı sağlamıştır, herhangi bir terör grubuna tabii oldukları ortaya çıktığında, Ürdün'den kovulma ihtimallerinden korkmaktadırlar, Suriyeli mültecilerden aşırı yanlısı grupların gizli kalmaları için geçerli sebebi de bu nedenle mevcuttur.

2011 ve 2014 yılları arasında tehlikeli olayların, gizli olmayan raporlarının azlığına dayanarak, Suriyeli mültecileri toplumunda bulunan aşırı gruplar ya bastırılmıştır ya da kovulmuşlardır ya da kendi faaliyetlerini durdurup gizlenmişlerdir. Tüm olasılıklarda bu suç çeteleri Ürdün'ü dinlenmek için, saflarını yeniden inşa etmek, planlarını hazırlamak ve Suriye'de ya da Irak'ta –ama Ürdün'de değil[221]- faaliyetlerini yürütmek için barınak olarak kullanmıştır. Suriyeli mültecilerin toplumlarının içinde var olan şiddetli aşırılığı tamamen yok etmek ideal olacaktır, ancak ülkenin güvenliğini ve istikrarını gölgeleyen büyük tehditten kurtarmak asıl yapılması gerekendir.

Suriyelilerin karşılaştığı tehlikeli tehditler ise daha azdır ve aralıklıdır. Suriyelilerin çoğu ise Ürdün'de güvende olduklarına inanmaktadır, işyerlerinde bir kaç olay dışında durum iyidir, hatta genel olarak Ürdün hükümetinin ya da ev sahibi toplumların himayesinde dahil olmaya isteklidirler. 2014 yılında yapılan bir araştırma kamplar içinde ikamet eden mültecilerin %80'i, kamp dışında yaşayanların ise %87'si güvende olduğunu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Kampın dışında yaşayan mültecilerin %50'si güvenlik sorunu ile karşılaştıklarında polisten yardım isteyeceklerini belirtmişlerdir. Bu oran Suriyeli mültecilerin çoğu ve Suriye'deki hükümet güvenlik merciileri arasındaki boşluğun boyutuna bakarsak oldukça yüksek sayılmaktadır. 2013 yılında George Town Üniversitesinden araştırmacılar daha önce yaptıkları geniş kapsamlı araştırmanın güvenlik ile ilgili sonuçlarını özetlemişlerdir, Suriyeli mülteciler Ürdün'de güvende olduklarını hissettiklerini söylemiştir, ayrıca onlarla yapılan tüm röportajlarda hükümete ve halka minnettar olduklarını sürekli ifade etmişlerdir. Bu konu evrensel olarak duyulmamasına rağmen Suriyeli mülteciler

[221] Cannable, 2015, 30.

toplumuna hakim olan genel güvenlik hissi Suriyelilerin çoğunun suça ya da üst düzey aşırı faaliyetlere katılmasını engellemiştir.[222]

3.4. Ürdün'de Suriyeli Mültecilerin Karşılaştığı Zorluklar

Burada Suriyeli mültecilerin karşılaştığı ve karşılaşacağı zorluklardan kısaca bahsedilecek, daha sonra Ürdün kamplarında yaşayan Suriyeli mülteciler ile yapılan röportajlara geçilecektir, ihtiyaçlarından ve karşılaştıkları zorluklardan detaylı şekilde bahsedilecektir.

3.4.1. Hizmetlerin Sınırlanması ve Hareketin Engellenmesi

2014 yılından beri Suriyeli mülteciler Ürdün hizmetlerinin küçülmesinden ve kentsel bölgelerde varlıklarının Ürdünlüler tarafından istenmemesine şahit olmuşlardır. Hükümet zorla Suriyelileri mülteci kamplarına göndermeye başlamıştır.

Suriyeliler 2014 yılından beri Ürdün hizmetlerinin azalmasından ve kentsel bölgelerde Ürdünlüler tarafından kabul edilmemelerine şahit olmuşlardır. Hükümet kentsel bölgelerden Suriyelileri zorla mülteci kamplarına iade etmeye başlamıştır ve kentsel bölgelerde hareketleri kısıtlanmıştır. Kamp dışında Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sınırlanmıştır. Bunun sonucunda Suriyeli mülteciler hükümet ile olan durumlarının statüsünü belirlemedeki olasılığı gitgide düşürmüştür, dolayısı ile Ürdün'deki hizmetlerden yararlanmaları kısıtlanmıştır. Ayrıca kayıtlı olmayan mülteciler istismar ve Suriye'ye gönderilme gibi artan tehlikeler ile karşılaşmaktadırlar.

Suriyeli mültecilerin kamp dışında insani kuruluşların ve devletin sunduğu hizmetlerden yararlanabilmeleri için BMMYK'dan sığınmacı sertifikası ve İçişleri Bakanlığından hizmet kartı almaları gerekmektedir. Temmuz 2014 tarihine kadar Ürdün hükümeti mülteci kampları ile ilgili özel resmi kefalet politikalarını düzenli bir şekilde uygulamamıştır, bu politika uyarınca mülteciler, kampı terk edebilmek için Ürdün vatandaşının kefaleti almaları ve harçları ödemeleri istenmektedir.[223] Bu da gerçekten bazı kısıtlamalar ile Suriyelilere kentsel bölgeler ile kamplar arasında hareket imkanı vermiştir.[224]

[222] Cannable, 2015, 30.
[223] Francis, a.g.e. 32.
[224] Francis, a.g.e. 32.

Bu dönemde resmi kanallar aracılıyla mülteci kamplarını terk etmeyen Suriyeliler kamp dışında belge alabilmek ve kentsel hizmetlerden yararlanabilmek için kendilerini tescil edebilirler. Bununla beraber 2014 yılının ikinci yarısında Ürdün hükümeti resmi kefalet yönetmeliklerini uygulamaya başlamıştır. Kefalet almadan kampı terk eden mülteciler, İçişleri Bakanlığı'ndan hizmet kartları almada ve kamplara hareket etme olasılığında zorluklara maruz kalmışlardır. Aynı şekilde Ürdün hükümeti BMMYK'den sığınmacı sertifikası vermemelerini talep etmiştir, bu sertifikalar 14 Temmuz 2014 yılından sonra kampları terk edenlerin resmi kefalet almadan kamp dışında insani hizmetlerden yararlanmalarını sağlamaktadır. Ürdün hükümetinin aldığı bu karar yasal olarak herhangi bir mültecinin kampı terk etmesine müsaade etmemektedir.[225] 2015 yılının başlangıcında Ürdün hükümeti hizmet kartlarını yeniden düzenlemek, el konulan kimlik belgelerin iadesi ve hayati verileri alarak kentsel bölgelerde yaşayan Suriyeli mültecilerin kaydı için sürekli doğrulama işlemine başlamıştır. Hükümet, doğrulama faaliyetleri sırasında kamp kefalet şartları uygulanmayacağını belirtmesine rağmen, insani topluluklar bu kampanyanın kamplara zoraki geçiş ve geri göndermelerin artmasından korkmuştur.

Kayıtlı olmayan mülteciler ya da sahte kimliklere sahip olanlar ülke içinde koruma kapsamının daralması ile karşı karşıya gelmektedir. Yeniden doğrulama işlemi bu kişilerin Suriye'ye gönderilmesi ile korkuları ayağı kaldırmıştır.[226] Dahası Kasım 2014 yılının sonlarında, Ürdün hükümeti Suriyelilere bedava sağlık hizmetleri sunmada geri adım atmıştır, bu kararın alınma sebebi ise Ürdün üzerindeki şiddetli mali yük olduğunu ifade etmiştir, bu karar alındığından beri Suriyeli mülteciler hastanelerde harç ödemek zorunda kaldılar, sigortalı olmayan Ürdünlüler gibi. Harçlar büyük oranda desteklenmiş olmasına rağmen ek maliyet geçim kaynaklarına ulaşamayan açıkta olan Suriyeli sınıfları yormaktadır. Bunun sonucunda insani aktörler, kentsel bölgede yaşayıp kamplarda sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen Suriyelilerin sayısının arttığına şahit olmuştur. Bu kararı almaya iten neden ekonomik olmasına rağmen, yasal bir şekilde çalışamayan Suriyeli mültecilerin korunma kapsamında büyük bir engel teşkil etmektedir. 2015 yılında Kuveyt ve Ürdün Kızılay dernekleri, bir yıl süre ile Ürdün Kızılay hastanesinde Ürdünlülere bedava

[225] Francis, a.g.e. 32.
[226] Francis, a.g.e. 32.

sağlık hizmeti sunmak için 500 milyon dolarlık anlaşmaya imza attıklarından da söz etmeliyiz.[227]

3.4.2. Geçim Yollarına Ulaşmada İmkansızlık

Geçim yollarına ulaşma hakkı Suriyeli mültecilerin temel uğraşları arasında sınıflandırılmaktadır. Altı yıl savaştan sonra, birçok Suriyeli değerli mal varlıklarını satmıştır, şimdi ise hayatta kalabilmek için nerdeyse tamamen uluslararası yardımlara dayanmaktadırlar. Sözde Suriyeliler Ürdün'de çalışma izni alabilirler, ama hükümet nadir olarak bu izni vermektedir, bu yüzden Suriyeliler Ürdün'de resmi olmayan sektörde iş aramaktadırlar. Suriyeli mülteciler krizinin diğer birçok dinamiklerinde olduğu gibi, Ürdün'de geçim yolları sorunu Ürdün hükümetine siyasi meydan okuma teşkil etmektedir. Ürdün hükümeti Suriyelilere resmi olmayan pazarda çalışmaya izin vermesine rağmen, Suriyeli mültecilerin Ürdünlülerin işlerini çaldığına dair geniş kitlenin kavramı, hükümeti Suriyeli istihdama resmi fırsatlar sunmakta teşvik etmemektedir. Ürdün hükümeti Suriyelilerin Ürdün içinde varlığını düzenleyecek iş fırsatları sunmakta tereddüt etmektedir, çünkü bu çalışma izinleri Suriyelilere Ürdün'de kalma hakkının ilk adımıdır.

Bunla beraber resmi olmayan pazardan Suriyeli mültecileri uzaklaştırmak Ürdün için olumsuz etkiler içermektedir.[228] Resmi olmayan sektörde Ürdünlü işçilerin zayıf sınıfının ücretleri frenlemesinin yanında, Suriyeli mültecilere çalışma izni vermeyi reddetme politikası, artan bir şekilde olumsuz başa çıkma mekanizmalarına dayanan bir alt sınıf yarattı.

Suriye'de çatışmalarının devam etmesi ile bu politika zamanla aşırı yoksulluk ile ilgili Ürdün için ciddi sonuçlara yol açacaktır, buna suç davranışları ve karaborsa ekonomisinin gelişimi de dahildir. Dahası, Suriyeli mültecilerin kamplarda toplanması çözüm değildir. Tarih (ister Ürdün'de ister başka yerde), mülteci kamplarının uzun vadede ev sahibi ülkelerde sosyal ve güvenlik sorunlarına yol açtığını kanıtlamıştır. Aksine çalışan Suriyelileri resmileştirmek Ürdün hükümetine mülteci işçilerin işlerini düzenlemeye, Suriyelilerin ve Ürdünlülerin yeterli ücret almalarını sağlamaya ve Ürdün'de bulunan tüm

[227] Francis, a.g.e. 33.
[228] Francis, a.g.e. 33.

açık nüfus sınıflarının safındaki negatif başa çıkma mekanizmalarının gelişimini engellemeye izin verecektir.[229]

Bunlar olduğu zaman Ürdün hükümeti mültecilere resmi iş hakkı ile daha sonra vatandaşlık verme arasındaki ayrımı bilmelidir, bu da Ürdün'ün iç güvenliğine büyük tehdit teşkil edecektir. Ürdün halkı uzun zamandır ekonomik baskılar, işsizlik ve idari yolsuzluklarla boğuşmaktadır. Ürdün'ün Suriyeli mültecilere resmi iş fırsatları sağlamaları, Ürdün vatandaşlarının haklarını eksiltmeye yol açacaktır, dolayısı ile kontrol edilmesi zor iç sorunlar ile yüzleşecektir.

3.4.3. Ürdün'deki Suriyelilerin Karşılaştıkları Problemler (Röportaj Bölümü)

Kamplardaki Suriyeli mültecilerin durumunu yakından tanımak ve gerçek durumlarını objektif ve şeffaf bir şekilde yansıtabilmek için Ürdün'deki ez-Za'teri ve el-Ezrak kamplarında kalan Suriyeli mültecilere yönelik bir saha araştırması yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada gerçeğe en yakın hedeflere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Denekler ez-Za'teri ve el-Ezrak kamplarından gelişigüzel bir şekilde mültecilerin durumlarını ve sorunlarını büyük derecede yansıtması için farklı yaş gruplarından seçilmiştir.

3.4.3.1. Ez-Za'teri Kampı

Ez-Za'teri kampında çeşitli gruplardan Suriyeli mültecilerle röportaj yapılmış ve bazı sorular yöneltilmiştir. Bu röportajlar sonucunda birçok sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçlar bu bölümde verilecektir.

Ez-Za'teri kampında ilk olarak Suriyeli mültecilere Ürdün'e kendi istekleriyle mi yoksa mecbur kaldıkları için mi göç ettikleri soruldu. Mültecilerden alınan cevaplar birkaç sebepten dolayı %100 kendi istekleriyle geldiklerini göstermiştir. Bu sebeplerden bazıları şunlardır; kendilerini Ürdünlülere bağlayan akrabalık ilişkileri, coğrafi konum olarak yakın olması ve daha önceki mültecilerden aldıkları Ürdün hakkındaki olumlu haberler.

[229] Francis, a.g.e. 34.

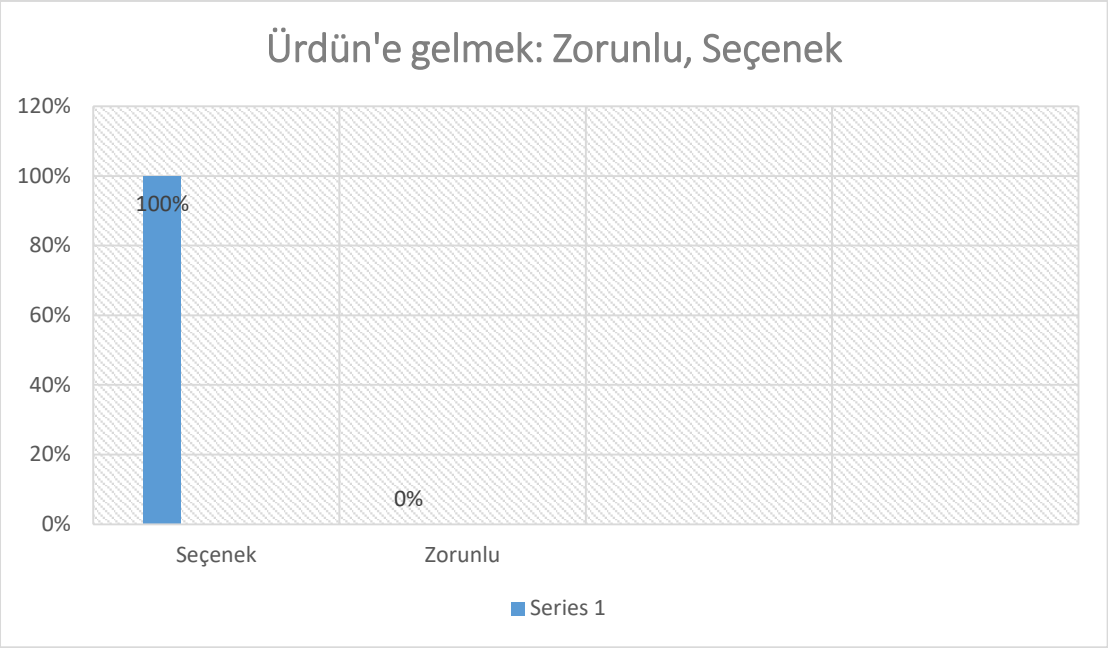

Şekil 3.1. Ez-Za'teri kamptaki "Ürdün'e gelmek; zorunlu, seçenek"

Kaynak: Görüşmelerden elde edilen verilere dayalı kendi çalışması.

Suriyeli mültecilerin bu kampta karşılaştıkları en büyük problemin %35 oranında elektrik ve su olduğu ortaya çıkmıştır. %23 oranında ise mevcut hastanelerden aldıkları tıp hizmetinde sorun yaşamaktadırlar. Buna ek olarak kamptan çıkış izinleri ve belirli günlerde dışarıda çalışma izinleri de yaşanan problemeler arasındadır. Zira kamp, mültecilerin başka şehirlere gitmesi için izin alma şartı koymuştur. Ancak mültecilerin kamptan çıkıp bir daha dönmemeleri ve bir takım terör olaylarına sebebiyet verdiği için izin almaları ve mültecilerin dışarı çıkmaları zorlaştırılmıştır.

En çok önem arz eden sorunlardan bir tanesi de eğitim hizmetleridir. Kampta çeşitli uluslararası örgütlerin desteklediği çocuklara yönelik birkaç okul bulunmaktadır. Ancak verilen hizmetler kalite açısından farklılık göstermektedir. Erkekler ise iş fırsatlarının olmamasından dolayı sorun yaşamaktadırlar ve bu sorun onları uluslararası kuruluşların kendilerine sundukları maddi yardımlara bağımlı yapmaktadır. Dahası işsiz kalmaları da birçok toplumsal sorunu da beraberinde getirmektedir. Kuruluşlar tarafından mültecilere verilen destek düşük oranda olduğundan bazıları ihtiyaçlarını karşılamayacak kadar az olduğunu belirtmektedir.

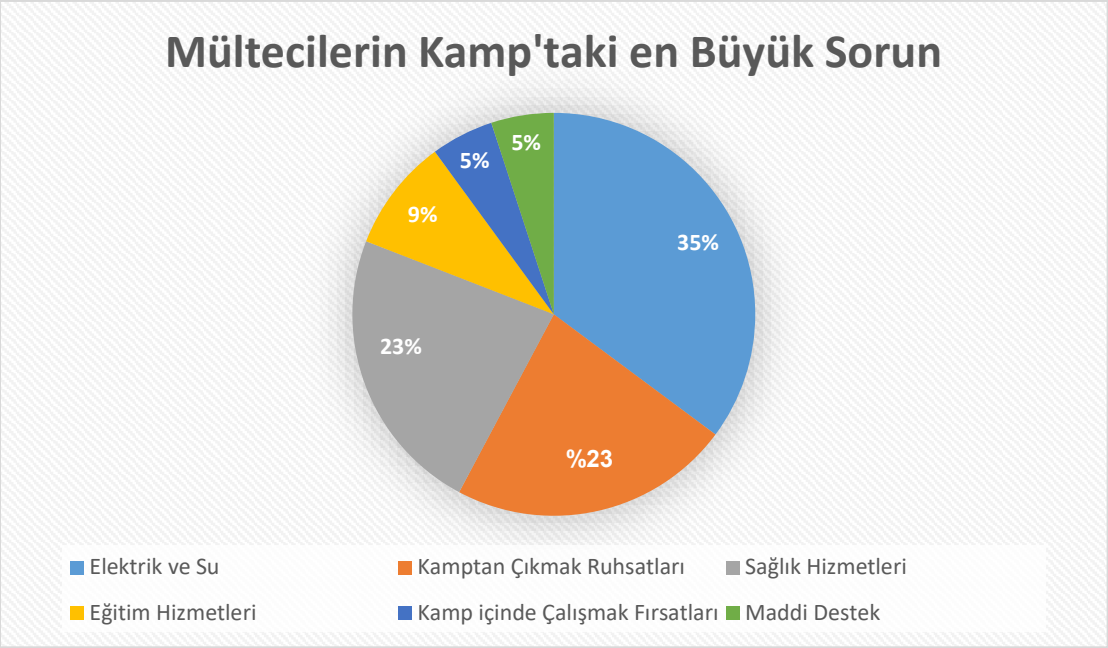

Şekil 3.2. Ez-Za'teri kamptaki "Mültecilerin kamptaki en büyük sorun"

Kaynak: Görüşmelerden elde edilen verilere dayalı kendi çalışması.

Mültecilere yöneltilen bir başka soru, başka ülkelere gitmek veya Suriye'ye dönmek isteyip istememeleri üzerineydi. Mültecilerden %50 oranında daha iyi yaşam standartları için Kuveyt, Almanya ve İsviçre gibi ülkelere gitmeyi tercih etmekte oldukları gözlemlenmiştir. Buna ek olarak aile fertlerinden bazılarının bu ülkelerde bulunması ve tedavi olmak da sebepler arasındadır. Zira bazı denek ailelerin fertleri, Suriye'deki savaşın neden olduğu bedensel ve psikolojik kronik hastalıklarla boğuşmaktadırlar. Ürdün devleti bu hastalar için yeterli derecede tedavi sağlayamadığı için bu aileler tedavi için başka ülkelere gitmeyi tercih etmektedirler.

Mültecilerin %45'i Suriye'ye dönmeyi tercih etmekte, başka ülkelere gitme düşüncesini de reddetmektedirler. Gerekçeleri ise Ürdün'ün Suriye'ye en yakın yer olması. Bu mülteciler krizin bitmesini ve ülkelerine dönmeyi beklemekteler.

Geri kalan %5'lik bir oran ise Ürdün'deki yaşama uyum sağladıkları için Ürdün'de kalmayı tercih etmekteler.

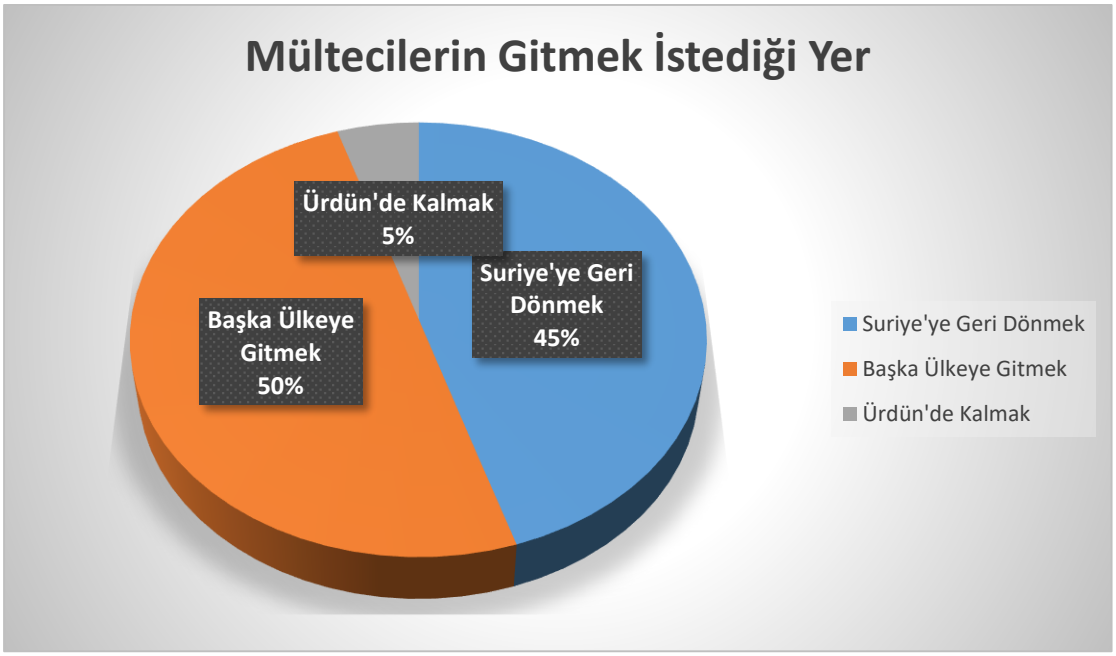

Şekil 3.3. Ez-Za'teri kamptaki "Mültecilerin gitmek istediği yer"

Kaynak: Görüşmelerden Elde Edilen Verilere Dayalı Kendi Çalışması

ez-Za'teri Kamptan Röportajlar

El-Hacce Heyfa, ez-Za'teri kampında bir mülteci

Heyfa, 55 yaşında. 5 yıl önce Suriye'nin Dera kentinden Ürdün'e gelmiş. Ürdün'e gelmeyi tercih etmişler çünkü onlar "krizin en fazla iki hafta süreceğini ve sonrasında evlerine dönebileceklerini" düşünmüşler. Ancak tam 5 yıldır bu kampta yaşamaktalar. Hayatın tüm zorluklarına rağmen gülüyor ve hayata dair umutlar barındırıyor. Ona göre kamptaki en büyük eksiklik elektrik hizmeti. Dahası Ürdün hükümetinin çıkış izni vermeyi zorlaştırmasından dolayı kamp dışına çıkamamaktan da şikâyetçi. Ürdün hükümeti, halk ve kamplarda çalışan çalışanlarla alakalı konuşan Heyfa, genel olarak herhangi bir sorunla karşı karşıya kalmadıklarını ifade etmekte. Haklarını tam olarak kullanabildiğini ve Ürdün'de güvenli ve rahat hissettiğini de ekliyor. Kendilerine sunulan hizmetler sorulduğunda, bu konuda Filistinli mültecilere nazaran daha iyi bir konumda oldukları görüşünde… Suriye'de kriz başlamadan önce güven ve rahat içinde yaşadıklarını, bu anarşiye gerek olmadığını söylemekte… Sıkıca tutunduğu dönüş hayalini de daima diri tutmakta…

Um Şirin, ez-Za'teri kampında bir mülteci

Um Şirin**,** 20 yaşında. 3 yıl önce kampta evlenmiş 2 çocuk annesi. 5 yıl önce yakın olması sebebiyle, Dera kentinden göç ederek buraya gelmiş. İlk yıllarda bir takım zorluklarla karşılaşmışlarsa da şimdi durumlarının iyi olduğunu ifade etmekte. Kampta bulunan eksikliklerden bazıları elektrik ve su hizmeti, ona göre. Ürdün hükümeti, halk ve çalışanlarla herhangi bir problem yaşamadıklarını dile getiriyor, Um Şirin. Filistinlilere göre daha iyi şartlara sahip olduklarını zira Suriye halkının zor şartlara daha hızlı ayak uydurabildiklerini iddia etmekte. Zira ona göre Filistin halkının aksine Suriye halkı, yaşam için imkânlar yaratabilir. Um Şirin, krizden önce Suriye'deki hayatın her yönüyle son derece iyi olduğu, bu kaosa ve savaşa gerek olmadığı görüşünde. Özellikle bütün tarafların girmesinden sonra Suriye'nin geleceğine dair umutlu olmanın zor olduğunu ifade etmektedir. Um Şirin, Suriye'de her şey düzelene kadar dönmeyi düşünmediğini aktarmakta…

Teyma, ez-Za'teri kampında bir mülteci

Teyma, 13 yaşında bir kız çocuğu. Ailesiyle birlikte 5 yıl önce kampa yerleşmiş. Teyma kamptaki okullardan birinde eğitim görmekte ve buna ek olarak uluslararası kuruluşların açtığı İngilizce, bilgisayar ve sanat kurslarına da iştirak etmekte. Ez-Za'teri kampında iyi bir yaşama sahip olmadığını ve Kanada'ya göç etmek istediğini ifade ediyor. Babasının çektiği diş ağrılarından dolayı diş doktoru olmak istediğini söylüyor. Teyma'nın masum çocukluk hayalleri savaş felaketlerine ve fakirliğe karışmış durumda…

İman, ez-Za'teri kampında bir mülteci

İman, 41 yaşında. Hama kentinden Ürdün'e 4 yıl önce gelmiş. İman, kamptaki hastanelerin sunduğu tıbbi hizmetlerin yetersizliğinden şikâyetçi. Zira hastalara özen göstermiyorlar ve çocuklara tıbbi herhangi bir yardım sağlanmamakta. İlaçların sağlanması da bir o kadar zor, İman'a göre… Ona göre hastanelerde bir kriz yaşanmakta ve her hastane diğerine güvendiği için bu da hasta mülteciler için bir takım olumsuzluklar meydana getiriyor. Ayrıca akşam vakitlerinde ambulansların ücretli olmasına rağmen kamplarda bulunmaması da şikâyetçi olduğu bir başka husus. Kamptaki çalışanlarla ilgili konuşan İman, çoğunun mültecilere karşı kaba davrandığını aktarmakta… O, sadece ülkesine dönmek istiyor…

Halidiye, ez-Za'teri kampında bir mülteci

Halidiye, 19 yaşında. 5 yıl önce Ürdün'e gelip yerleşmiş. Eğitimini kamptaki okullarda tamamlamış ancak gördüğü eğitimin iyi olmadığını ifade etmekte… Çalışanlar tarafından hakaretlere maruz kalmaktan ve kamp dışına kolaylıkla çıkamamaktan şikâyetçi… Ona göre en büyük sorun, "Erkek egemen bir toplumda kadın olması". Kendisi kamptaki mevcut insani kuruluşların da desteğiyle film endüstrisi alanında çalışmakta… Ancak kadına bir işçi olarak bakan toplumu hayallerinin önündeki bir engel olarak görmekte… Bu yüzden beklentilerini gerçekleştirmek adına başka ülkelere gitmek istiyor. Suriye'de durumlar düzeldiğinde dönebileceğini ancak her şeyin eskisi gibi olamayacağını da sözlerine ekliyor…

Yukarıda sunduklarımız, ez-Za'teri kampında yaşayan mültecilerin sorunlarını ve durumlarını yansıtmaktadır. Genel olarak mültecilerin çoğunun maruz kaldığı sıkıntı, kalitesiz tıbbi hizmetler. Buna ek olarak su, elektrik ve çoğu mültecinin istediği çıkış izinleri de sayılabilir. Çalışanlar tarafından maruz kalınan kötü muamele ise olağan bir durum olarak değerlendiriliyor ve zaten Suriye'ye geri gönderilme korkusuyla bu durumun önüne geçilememekte…

3.4.3.2. el-Ezrak Kampı

El-Ezrak kampındaki Suriyeli mültecilerden çeşitli gruplarla röportaj yapılmış ve bir takım sorular yöneltilmiştir. Sonuçlardan birkaçı bu bölümde verilecektir.

El-Ezrak kampında ilk olarak Suriyeli mültecilere Ürdün'e kendi istekleriyle mi yoksa mecbur kaldıkları için mi göç ettikleri soruldu. Mültecilerin %72.3'ü Ürdün'e çeşitli sebeplerden dolayı kendi istekleriyle göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu sebeplerden bazıları şunlardır; kendilerini ve Ürdün halkını birbirine bağlayan akrabalık ve soy ilişkileri, diğer bir sebep Ürdün'ün savaştan kaçıp sığınabilmek için en yakın yer olması… Diğer mültecilerin %27,7'si iltica edecekleri başka yerleri olmadığı için zorunlu olarak Ürdün'e geldiklerini ifade etmekteler…

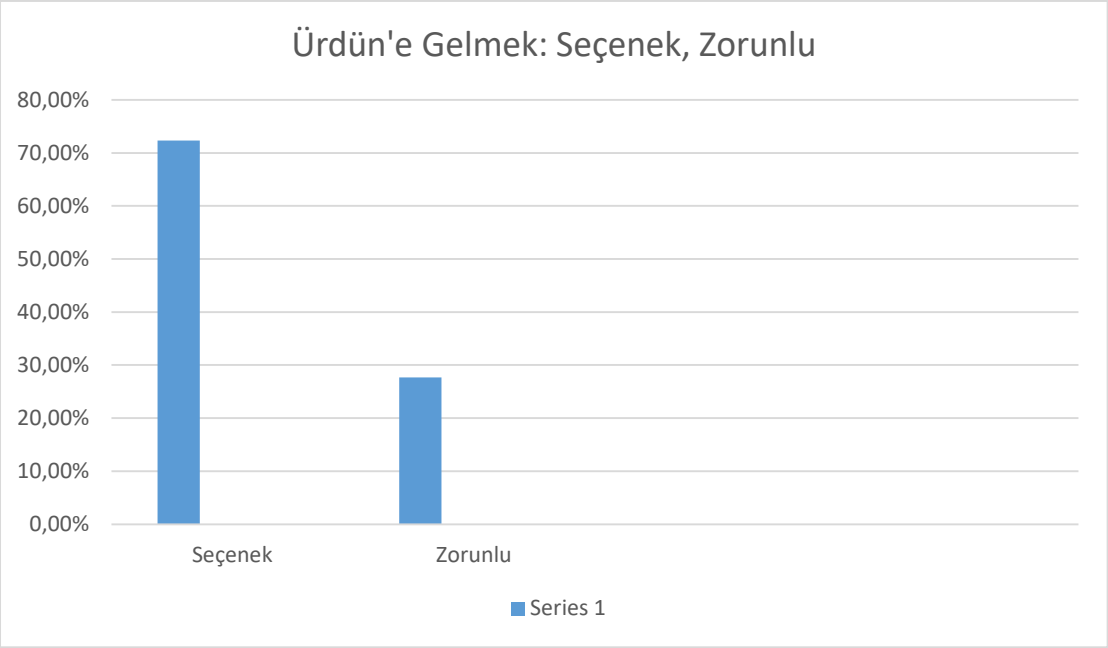

Şekil 3.4. El-Ezrak kamptaki "Ürdün'e gelmek; zorunlu, seçenek"

Kaynak: Görüşmelerden Elde Edilen Verilere Dayalı Kendi Çalışması

Kamptaki mültecilerin %40'ı elektrik, su ve kamp içi ulaşımda sıkıntı yaşamaktadır. ez-Za'teri kampında büyük bir şehir olmasından dolayı toplu taşıma araçları bulunurken, el-Ezrak kampında mülteciler için ulaşım araçları sağlanmamaktadır. Bu durum mültecilerin büyük çoğunluğunu, uzun mesafe yürümeye veya bisiklet kullanmaya zorladığı için zor durumda kalmaktadır.

Kamp sakinlerinin %20'si kampın içindeki mevcut eşyaların aşırı pahalı olmasından şikâyetçi… Mülteciler aldıkları maddi destekle kamp içinde alışverişlerini yapmaktalar. Ancak bu fiyatlar, savaştan kaçıp güven ve rızık peşinde olan mülteciler için uygun değildir. %12'lik bir kısım da kampın dışına belli süreyle çıkmak için izin alamamaktan şikâyetçi. Bunların da durumları kamplardaki diğer Suriyeli mültecilerin durumu gibi…

Mültecilerin %12'si kamp içinde iş bulamamakla ve dolayısıyla hem kamp içinde hem de kamp dışında işsiz kalmak sorunuyla karşı karşıya kalmaktalar. Yine mültecilerin %8'i hastanelerdeki tedavi şartlarının kötü olduğunu ifade ediyorlar. Uluslararası kuruluşların yaptığı maddi desteklerin az olduğundan şikâyetçiler. Buna bağlı olarak kamptaki mevcut fiyatların yüksek olması mültecilerin temel ihtiyaçlarını satın almak için daha büyük meblağlara ihtiyaçları olduğu gözlemlenmiştir.

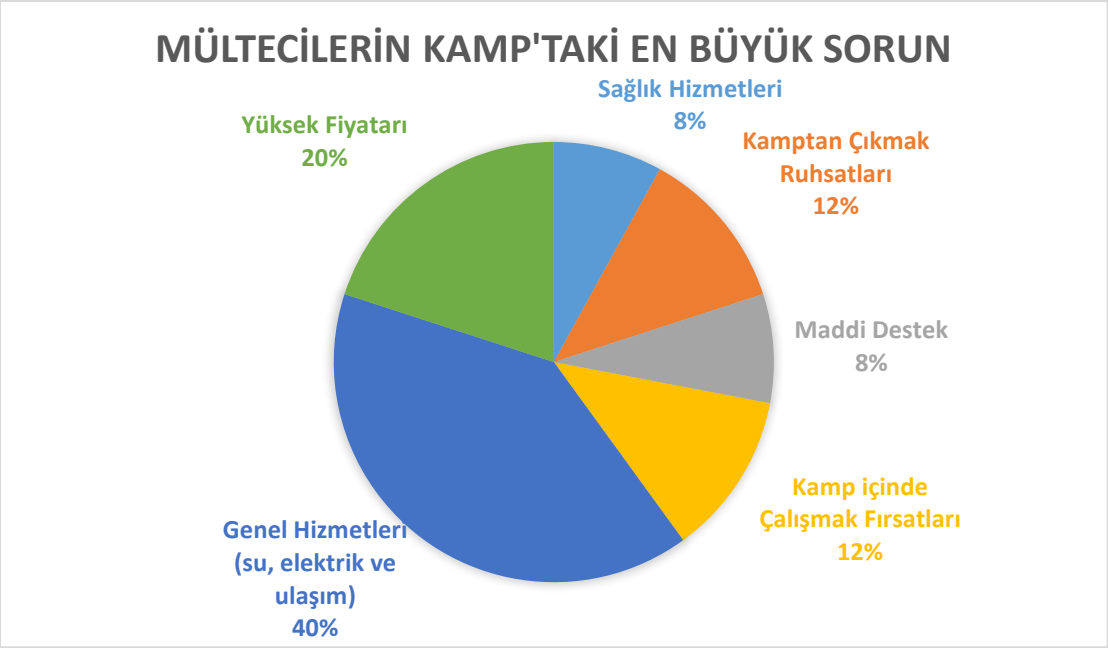

Şekil 3.5. El-Ezrak kamptaki "Mültecilerin kamptaki en büyük sorun"

Kaynak: Görüşmelerden Elde Edilen Verilere Dayalı Kendi Çalışması

Mültecilere yöneltilen diğer bir soru, başka ülkelere gitmelerinin veya Suriye'ye dönüp dönmemelerinin olasılığı üzerineydi. Mültecilerin %61,1'i Kanada, Almanya, İsveç ve İsviçre gibi ülkelere daha kaliteli bir yaşam için gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca aile fertlerinin bu ülkelerde bulunması veya tedavi isteği de başka ülkelere gitme nedenleri…

Mültecilerin %33.3'ü Suriye'ye dönmek isteyip, başka ülkelere gitmek fikrini benimsememektedirler. Gerekçeleri ise Ürdün'ün Suriye'ye yakın olması ve ülkelerine dönmek için bu krizin bitmesini beklemeleri…

%5.6'lik bir kesim ise Ürdün'deki yaşam şartlarına ayak uydurduklarını ve Suriye'ye dönmek istemediklerini ifade etmektedirler.

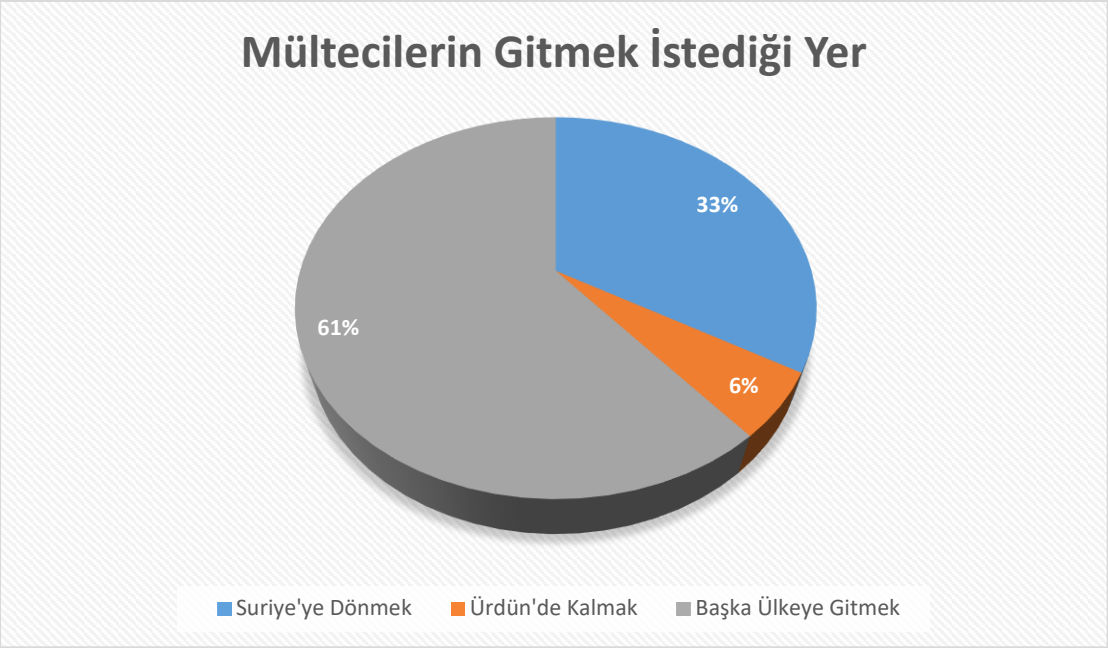

Şekil 3.6. El-Ezrak kamptaki "Mültecilerin gitmek istediği yer"

Kaynak: Görüşmelerden Elde Edilen Verilere Dayalı Kendi Çalışması

El-Ezrak Kamptan Röportajlar

Huseyn Jasem, el-Ezrak kampında bir mülteci

Huseyn, 25 yaşında. 1 yıl önce Suriye'nin Rakka şehrinden göç edip yakın olması sebebiyle Ürdün'ün el-Ezrak kampına yerleşmiş. Huseyn da diğer mülteciler gibi kampın dışına çıkış izninin verilmesinin zorluğundan ve kamptaki yüksek fiyatlardan şikâyetçi. Kamptaki çalışanlardan kötü muamele görmediğini de ifade ediyor. Ayrıca uluslararası tarafların kendilerine insani yardım göndermede yetersiz kalmakta olduklarını ve artık mültecilere cevap vermediklerini vurgulamaktadır. Dahası daha iyi hayat şartlarının olduğu başka ülkelere de göç etmek istediğini de sözlerine ekliyor.

Muhammed el-Ezrak kampında bir çocuk

Muhammed, 14 yaşında. 1 buçuk yıl önce Suriye'nin Tedmur kentinden göç edip el-Ezrak kampına yerleşmiştir. Ancak başka seçeneği olmadığı için buraya göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'ye göç yolu kapalı olduğu için güvenlik için Ürdün'e sığınmış. O da diğerleri gibi özellikle fiyatların yüksek olmasından ve genel hizmetlerin eksikliğinden

şikâyetçi… Muhammed, Suriye'deki savaşın bitmesiyle birlikte ülkesine dönmeyi düşünüyor…

Fatma, el-Ezrak kampında bir mülteci

Fatma, 38 yaşında. Yaklaşık 1 yıl önce el-Ezrak kampına yerleşmiş… Ürdün'e göç etmesinin nedeni akrabalarının ve arkadaşlarının orada bulunması… Kendisi maddi gelirin düşük olmasından ve kamptaki fiyatların yüksek olmasından şikâyetçi… Elektrik hizmetinin kötü olmasından, tedavi şartlarının zorluğundan ve iş fırsatlarının olmamasından yakınıyor… Ancak bu sıkıntılara rağmen kendisini güven içinde hissediyor. Şimdilik Ürdün'de hayatına devam etmek istiyor. Dönüş umudu ise şimdilik yakın görünmüyor…

3.5. Suriye İlticasının Ürdün'e Etkisi

Suriyeli mülteciler krizi Ürdün'de siyasi ve ekonomik zorlukları ve bununla beraber kronik kaynakları arttırmıştır. Suriye'deki çatışma uzun döneme girerken, kamusal hoşnutsuzluk ve gerginlikler artarken, Ürdün insani tepkilerini sınırlamaya gitmiştir. Krallığın karşı karşıya kaldığı sorunların kökleri, Suriyeli krizinden daha derindir, çözümsüz bırakılırsa da Ürdün'ün istikrarına ciddi bir tehdit olacaktır.

Ürdün, milli sorunlar ile yüzleşmek ve Suriyeli mültecilere güvenli barınak sağlamak istiyorsa, daha fazla uluslararası desteğe ihtiyaç duyacaktır. Bu sorunlar da bu tezde daha detaylı şekille ele alınacaktır.

3.5.1. Ekonomik Yanı

Ürdünlü hükümet yetkilileri ve vatandaşları ile yapılan diyaloglarda, Ürdün'de ekonomik sorunlardan sorumlu temel faktör olarak Suriyeli mültecilere işaret edilmiştir. Bununla beraber Ürdün ekonomisi Suriye krizinden önce kararsız unsurlardan gerçekten muzdarip olmuştur. Aslında Ürdün'deki ekonomik sorunlar çoğu Suriyeli mültecinin varlığından kaynaklanmamaktadır, daha önce var olan ekonomik durumlardan kaynaklanmaktadır. Suriyeli mülteciler akını Ürdün'e birçok yönden fayda sağlamıştır. Suriyelilerin tüketim mallarında talebi desteklemede ve iş fırsatları yaratmada katkıları

olmuştur. Ürdün sokakları bu pozitif etkilerin değerini düşürmeye çalışmasına rağmen, 2012 yılından beri can çekişen Ürdün ekonomisinde katkıda bulunmuştur.[230]

Suriyeli mülteciler Ürdün'deki olumsuz ekonomik yönleri üç temel yol ile büyütmüştür. Suriyeli mültecilere genel ve sosyal hizmetler sunmak hükümet bütçesini yormaktadır, konut gibi sınırlanmış ürünlerin fiyatı, taleplerin artması ile devleşmiştir, resmi olmayan sektörde iş fırsatlarındaki rekabet ücretlerinin düşmesine neden olmakta ve daha fakir olan Ürdünlülerin ekonomik durumunu kötüleştirmektedir.[231]

Ürdün'de bulunan mültecilerin olumsuz etkileri hakkında bir abartma olmasına rağmen, Suriyelileri ağırlamaktan kaynaklanan ekonomik yük Ürdünlü zayıf nüfus sınıfına yüklenmektedir. Bu olay elit ve dışlanmış Ürdünlüler arasındaki boşluk kavramını büyütmüştür ve krallığın içinde siyasi söylemlerin dönmesinde katkı sağlamıştır, mevcut ekonomik yapılar siyasi fizibilite hakkında endişe duymaktadır.[232]

3.5.1.1. Önceden Var Olan Ekonomik İstikrarın Eksikliği

Ürdün, kaynaklar yönünden zayıf bir ülke olsa da, ekonomik istikrarı sağlamak için dış yardımlara güvenmektedir, bu yüzden ekonomisi dış ekonomik darbelere açıktır. Suriyeli mülteciler gelmeden önce Ürdün ekonomisi uzun bir süre küçülme yaşamıştır, ayrıca ekonomik iki darbe yaşamıştır. Birincisi; 2008 yılındaki küresel mali kriz dalgası Ürdün ekonomisinin temellerini sarsmıştır, bu da doğrudan yabancı yatırımların ve özel sermaye hareketlerinin büyük ölçüde düşmesine sebep olmuştur.[233] İkincisi; Arap ayaklanmaları, bölgesel ekonomik daralmaya ve Ürdün'ün birkaç temel ticaret şirketlerinin temelinin sarsılmasına neden olmuştur. Örneğin Mısır'dan gelen doğal gaz akışındaki bozukluklar, bölgedeki petrol yardımları, fiyatlarda inişlere ve çıkışlara neden olmuştur. Ayrıca küresel temel ürünlerin fiyatlarının düşmesi, ihracatlara kısıtlama getirilmesi ve mali transferlerin düşmesi, bu dönemde Ürdün ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.[234] Bunun sonucunda Ürdün'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyüme oranı 2008 yılında %7.9 iken 2010

[230] Francis, a.g.e. 18.
[231] Francis, a.g.e. 18.
[232] Francis, a.g.e. 18.
[233] Internet: Mansur, Y., (Feb, 2015). "Cost of Syrian conflict ". *Jordan Times.* Web: http://www.jordantimes.com/opinion/yusuf-mansur/cost-syrian-conflict adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[234] Internet: Kouame, A., (First/Second Quarter 2009). "The Financial Crisis: Impact on the Middle East". Development Horizons. Web: https://goo.gl/UeXkmo adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

yılında %2.3'e kadar düşmüştür.[235] GSYİH'nin bu hızla düşmesi Ürdün'deki işsizliği ve temel ürünlerinin fiyatlarının yükselmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomik kriz ile Suriyeli mültecilerin gelişinin aynı zamana denk gelmesi, temel suçlu bölgedeki istikrarsızlık olsa da Ürdün'de meydana gelen ekonomik zorlukların Suriyelilerin varlığının sonucu olması kavramını beslemiştir.

3.5.1.2. İşsizlik

Birçok Ürdünlü işsizlik oranlarının artmasında Suriyeli mülteciler akınına yüklemiştir. Uluslararası çalışma örgütüne göre Mart 2011 tarihinde Ürdünlüler arasında işsizlik oranı %14.5 iken 2014 yılında %22'ye yükselmiştir.[236] Suriyelilerin Ürdün'de yasal bir şekilde çalışma imkanlarının olmamasına rağmen, uluslararası çalışma örgütü resmi olmayan çalışma sektöründe 160 bin Suriyelinin çalıştığını tahmin etmektedir; özellikle tarım, inşaat ve hizmet işlerinde.[237] Uluslararası çalışma örgütünün yayınladığı çalışmaya göre, Ürdünlülerin %96'sı Suriyelilerin işlerini çaldıklarını düşünmektedir.[238] Suriyelilerin varlığına rağmen büyük olasılıkla bölgesel ve uluslararası ekonomik kriz ve bunun yanında Ürdün'de daha önce var olan yapısal ekonomik sorunlar işsizlik oranlarının artmasında asıl sorumludur.

Ürdün hükümeti hazırladığı "İhtiyaç değerlendirmesi sürecinin gözden geçirilmesi" raporunda işsizlik oranın artmasında iki temel alternatif faktörden bahsetmiştir. Birincisi; 2010-2013 yılları arasında genel nüfus ile çalışma yaşına gelen kişilerin sayısı orantısız bir şekilde artmıştır ve iş piyasasını istila etmişlerdir. Aslında 2004 yılında Ürdün nüfusunun %50'si onbeş yaşın altında idi, gençlerin erkek sayısındaki patlamadan dolayı Ürdün; işsizlik oranını sabitlemek için büyüme hızını %7 ile %8 arasında korumak zorunda kalmıştır. İkincisi ise Ürdün'ün finansal bütünleşme programı, mevcut kamu işlerinin sayısını büyük ölçüde azaltmıştır. Ürdün gençleri bu olmasaydı genel işletme güçleri arasına girmiş

[235] Internet: "Global Economic Prospects 2017: Middle East & North Africa". (2016). The World Bank. Web: https://goo.gl/8bKquS 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[236] Stave, S., Hillesund, S., (2015). **Impact of Syrian Refugees on the Jordanian Labour Market.** (First edition). Amman: International Labour Organization / Fafo, 46.
[237] Stave, Hillesund, a.g.e. 46.
[238] Stave, Hillesund, a.g.e. 46.

olacaklardı, ekonomi küçüldüğünde ve özel sektör tökezlediğinde ise tamamen işsiz oldular.[239]

Milli veriler, 2010-2013 yılları arasında Ürdün istihdamının azalmasının çok sayıda Suriyeli mülteci çalıştırmayan iş piyasalarında olduğunu göstermiştir. Bu yıllarda, Ürdün resmi sektörde iş kayıplarına şahit olmuştur. Nakliye, depolama, idari hizmetler, tesisler üretmek, sanat, eğlence, yabancı kuruluşlar, su kaynakları ve çöpler idaresi buna dahildir. Buna rağmen Suriyelilerin çoğu resmi olmayan sektörde çalışmaktadır; inşatta %40, toptan ve perakende ticareti %23, sanayi %12, konut ve gıda hizmetleri %8. Bu sektörlerden her biri 2010-2013 yılları arasında Ürdün istihdamında büyüme görmüştür.[240]

Resmi olmayan sektörün büyümesi olumsuz sonuçlar içermektedir. Resmi sektörün küçülmesi ve resmi olmayan iş fırsatlarının artması, daha çok Ürdünlülerin düşük ücretli ve becerisi düşük işlerde çalışacağı anlamına gelmektedir. Resmi olmayan piyasada iş fırsatlarında rekabetin artması ve başında Ürdünlülerin ve Suriyelilerin girmesi işçilerin atılmasına ve iş durumların bozulmasına sebep olmuştur. İşten atılan Suriyeli ve Ürdünlü işçiler arasındaki rekabet Ürdünlülerin iş kaybetmelerinde Suriyelilerin sebep olduğu fikrini desteklemektedir. Ürdün'deki düzensiz işçilerin çoğunu mülteciler oluşturmaktadır, resmi olmayan sektör Ürdün'deki zayıf sınıfları da çalıştırmaktadır. Dolayısı ile resmi olmayan sektörde Ürdünlü işçileri etkileyen çıkarmalar adaletsiz bir şekilde Ürdün'deki marjinal sınıfları etkilemektedir, bunlar gerçekten düşük beceri gerektiren düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar; tarım, perakende ticareti ve ticaret sektörü gibi. Yapı ve inşaat sektörünün tamamen gelişmesine rağmen, bu sektörde çalışan Ürdünlü işçilerin toplam oranı Mart 2011 ve Mart 2014 arasında %9'dan %7'ye düşmüştür. 2011 yılında Ürdünlü işçilerin %30'u inşaat ve tarım sektöründe çalışırken, 2015 yılında artık bu iki sektörde çalışmayı bırakmışlardır.[241]

Ürdün'de resmi olmayan şekilde ekonomik sektörde ücretleri düşürmek, Ürdün iş piyasasına Suriyelilerin girişlerindeki en belirgin etkiyi temsil etmektedir.[242] Resmi olmayan iş piyasasında ücretleri aşağı çekme baskısı bu konuya itimat eden Ürdünlülerin ekonomik durumunu zayıf ve tahammülsüz yapmaktadır. Yoksulluk çizgisinin altında yaşayan

[239] Francis, a.g.e. 19.
[240] Francis, a.g.e. 20.
[241] Stave, Hillesund, a.g.e. 6.
[242] Stave, Hillesund, a.g.e. 6.

Ürdünlülerin %14'ü geçimlerinin yarısında bu resmi olmayan istihdam ücretlerine itimat etmektedir.[243] Ücretleri aşağı çekmek sadece iş alanında sömürüyü ve iş standartlarındaki gerilmeyi arttırmaz çünkü resmi olmayan sektörde iş rekabeti büyümektedir. Aynı zamanda çocuk işçiliği gibi olumsuz yüzleşme mekanizmalarını kullanmaya teşvik etmiştir, açıkta olan Ürdün sınıfları arasında yoksulluk şiddetini arttırmıştır. Dünya Bankası, ücretleri aşağı çekme baskısının Ürdün Ulusal işgücünün katılım ortalamasında düşüşe neden olabileceğini doğruladı.[244]

Suriyelilerin ekonomide resmi olmayan sektöre girmesi Ürdün'de marjinalleştirmeyi arttırmıştır.

3.5.1.3. Bütçe Üzerindeki Etkiler

Eğitim, sağlık hizmetleri ve çöpler idaresinin yanında hükümetin su, ekmek ve gaz için yönlendirilmemiş destekten Suriyeli mülteciler yararlanmaktadır. 2015 yılı bütçesinde Suriye krizinin maliyeti 2.1 Milyar doları bulabileceğini düşünmektedir.[245]

3.5.1.4. Ekonomik Fırsatlar ve Olumlu Etkiler

Birçok analist, hükümet sorumlusu ve Ürdünlü vatandaşlar, Suriyeli mülteci akınının olumsuz etkilerine odaklanmalarına rağmen ekonomi nüfus artışından faydalanmıştır. Suriyeli mülteci akımı ile kamu yatırımının artması; sanayi imalatı, inşaat, nakliye, iletişim ve hizmetler sektörleri ile beraber gerçek GSYİH büyüme oranı 2012 yılında Dünya Bankasına göre %2.7 artmasına neden olmuştur.[246]

2013 ve 2014 yıllarında özel tüketim, ekonomik büyümede itici güç olmaya devam etmiştir; doğrudan dış yatırımların artması ve Suriye iş sektörünün Ürdün'e intikal etmesi.[247]

---

[243] Internet: Karasapan, O., (Feb, 2015). "Jordan's Syrian refugees". *Brookings*. Web: https://goo.gl/Xxv5Un adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[244] Internet: "Jordan Economic Monitor, Spring 2014: Resilience amid turmoil". (2014). The World Bank. Web: http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-spring-2014 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[245] Internet: "Jordan Response Plan 2015 for the Syria Crisis". (2014, Dec). Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/8umJCe 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[246] Internet: "Jordan Economic Monitor, Fall 2013: Moderate economic activity with significant downside risk". (2013). The World Bank. Web: http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-fall-2013 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[247] "Jordan Economic Monitor, Spring 2014: Resilience amid turmoil". (2014). http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-spring-2014

GSYİH 2013 yılında %2.8 oranında, 2014 yılında %3.1 oranında büyümüştür.[248] Dahası Suriyeli mültecilerin tüketimi ekonomik büyümede katkı sağlamıştır ama Ürdünlülerin tüketiminin artması GSYİH'nin artmasına neden olmuştur. Ticaretin bozulması, istikrarın sarsılmasında temel ekonomik faktördür, bu da ekonomik sorunların birinci derecede mültecilerden kaynaklanmadığını göstermektedir, çevre ülkelerde olan çatışmalar bu konuda önemli rol oynamaktadır. Buna göre Ürdün'deki ekonomik zorluklar gerçeği Suriyeli mültecilerin sayısını sınırlayarak ülkedeki ekonomik zorlukların düzelmeyeceğini göstermektedir.

Buna ilave olarak krizden sonra uluslararası toplum dış yardımları büyük ölçüde arttırmıştır. 2012 ve 2015 yılları arasında Ürdün uluslararası kuruluşlardan benzeri olmayan bir yardım almıştır, bu da GSYİH'nin büyümesine katkı sağlamıştır. 2012 yılında dış hibe ve dış krediler 3.1 milyar dolara ulaşmıştır, yani 2011 yılında Ürdün tarafından alınan toplam paranın dört kat fazlası ve 2000 yılından beri her yıl alınan paranın iki katından fazlasıdır.[249] Şüphe yok ki Suriyeli mülteciler krizi dış finansın büyük ölçüde artmasına katkı sağlamıştır. Ürdün'de Suriyeli mültecilerinin insani yardım için ayrılan bütçenin yıllık maliyeti Ürdün GSYİH'nin %3'ünü bulmaktadır,[250] bununla beraber bağışçılar ilgilerini yitirmeye başladı ve birçok hükümette insani yardım çağrısına kulak tıkadı.

3.5.1.5. Ekonomik ve Mali Teşvikler

2014'ün sonlarından beri Ürdün mali olarak istikrar sağlamıştır. Ancak bu istikrar yabancı yatırımcılar, kreditör devletler ve bağışçılardan yapılan büyük ve daimi yardımlar sayesinde yakalanmıştır. 2013'te Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Ürdün hükümetine yaklaşık bir milyar dolar yardımda bulunmuştur. 2014'teki finans yaklaşık bir milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2013'te bu yardımın yaklaşık 300 milyon doları yabancı silahlı kuvvetler satın alımlarına, 18 milyon doları ABD'ye bağlı kalkınma ajansı USAID'e, yaklaşık 200 milyon doları ise doğrudan hibe edilmiştir.[251]

---

[248] "Jordan Economic Monitor, Spring 2014: Resilience amid turmoil". (2014). http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-spring-2014

[249] Internet: "Needs Assessment Review of the Impact of the Syrian Crisis on Jordan". (2013, November). Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/diK3im 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[250] Internet: Sharp, J., (June, 2017). "Jordan: Background and U.S. Relations". *Congressional Research Service*. Web: https://goo.gl/GuGrqx adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[251] Internet: "Economic Impact Study: Direct and Indirect Impact of the WFP Food Voucher Programme". (2014, April). WFP. Web: https://goo.gl/EcyUXz 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

ABD Ürdün'e büyük miktarda kredi desteğinde de bulunmaktadır. 2011 yılının sonunda Körfez İş Birliği Meclisinden 5 üye, Ürdün hükümetine 5 milyar ABD doları toplu rehin vermiştir. Bu malların bir kısmı bilfiil krallığın hazinesine girmiştir. Mikro krediler ve prim kuruluşundaki diğer bağışçılar tarafından en az on milyon dolar Ürdün'e aktarılmıştır. Uzmanlar Ürdün hükümetinin genel sektör maaşlarını ödemek için dış finanstan destek alıp almadığı hususunda farklı görüşler sergilemişlerdir. Ancak çoğu açıklama ve inceleme, hükümetin sivil ya da askeri memurlarının maaşlarını dış destek almadan ödeme gücü konusunda şüphelere sebebiyet vermiştir. Bu yüzden, belirli şartlar çerçevesinde, Ürdün'ün geçen seneki gibi büyük miktarda uluslararası yardımlar almaması halinde genel sektördeki istikrarını sürdürmesi mümkün görünmemektedir.[252]

Bu, Ürdün'ün, ekonomisini desteklemek için tamamen genel sektörün istihdam edilmesine dayandığı anlamına gelmemektedir. Zira krallık aynı zamanda üretim ve güçlü banka sektörlerine de sahiptir. Ürdün'deki Filistinli mülteciler, kalifiye elemanlar barındıran emek piyasasından ve kayıtlı veya kayıtsız yabancı işçilere hızlıca ulaşma yeteneğinden faydalanarak müstesna ticari yetenekler ortaya çıkarmıştır. 1991'de Kuveyt'ten ülkelerine dönen Ürdünlü ve Iraklı mülteci dalgası, özelikle Amman'da, üretimin gelişmesinde uzun bir dönemin hamlesini başlatmışlardır.[253]

Ürdün bankaları, hükümet borcunun büyük bir kısmını elinde tutmaktadır. Bu durum banka sektörü için olumlu bir durumdur. Aynı zamanda bankalar Ürdün'e gelişen bir finans merkezi olarak istikrarını sürdürmesi için destek olmaktadır. Ancak, bankaların büyük ölçüde hükümet borçlarına bağlı olduğundan dolayı, özel şirketlerin finanse edilmesi için küçük sermayeler kalmaktadır.

Resmi istatistikler ve ekonomi uzmanları, Ürdün ekonomisindeki sabit bazı zayıf noktaları ve büyük endişeye sebep olacak erken yönelimleri ortaya çıkarmışlardır. Bazı beyanatlar da bu yönelimlerin kalitesi hakkında değişiklikler meydana gelmektedir. Ancak 2010-2014 arasındaki yönelimler, işsizliğin yaklaşık %13'e, yoksulluğun ise %14'e ulaştığını göstermektedir.[254]

[252] Cannable, 2015, 14-15.
[253] Cannable, 2015, 15.
[254] Cannable, 2015, 13.

ABD senatosuna bağlı Araştırmalar Merkezi, resmi olmayan işsizlik oranının %25-30'a, yoksulluğun %30'a ulaştığını bildirmektedir.[255] Bu konuda resmi beyanatların çıkartılması zor bir durumdur. Bu yüzden resmi istatistikler ve uzmanların değerlendirmeleri uzun vadeli istatistik programlarına sahip ülkelerden çıkan örnek beyanatlardan daha az güvenilirdir. Bununla birlikte, %13'e ulaşan işsizlik oranı gibi düşük bir tahmin bile, Ürdünlülerin büyük bir kısmının iş arayışındaki mültecilere karşı hoşnutsuzluk içinde olduklarını göstermektedir.[256]

Vergi gelirleri hakkındaki raporlar değişiklik göstermektedir ancak hükümetin vergilerden elde ettiği gelirler düşüktür. ABD'ye bağlı Uluslararası Kalkınma Ajansının (USAID) 2012 yılında çıkardığı karar, yerel üretimden elde edilen vergi gelirlerinin %15.2 olduğuna işaret etmektedir – bu oran gelişmekte olan birçok ülke için uygun olsa da bazı batı ülkeleri için oldukça düşüktür. Ancak uzmanlar, Ürdünlülerin sadece %2'sinin düzenli olarak gelir vergilerini ödediklerini savunmaktadır.[257]

Ürdün hükümeti, büyük ölçüde sınırlı gelir ve bazı tüketim mallarına destek sağlamaktadır. Ancak bu destek ödenekleri son yıllarda iyiden iyiye düşmüştür. Bununla birlikte Ürdün gelişen genç nüfusla karşı karşıya kalmıştır. Zira toplam nüfusun %70'i 29 yaş altında, %40'ı ise 15 yaş altındadır. Diğer bölgesel hükümetler on yıllık bir istikrar sağlamalarına rağmen, istatistikler ve uzmanların değerlendirmeleri, istikrarsızlık için zımni bir ihtimalin olduğuna işaret etmektedir.[258]

3.5.1.6. Suriyelilerin Ürdün Ekonomisini Etkileme Tahminleri

Suriyelilerin takım olarak vatanlarına dönme ihtimali oldukça uzak görünmektedir. Zira bu mülteciler Ürdün'ün milli bütçesi için hala bir yük, Ürdün'ün kuzeyi ve ortasındaki il ve ilçelere hizmetlerin ulaştırılmasında ise bir baskı olarak temsil edilmektedirler.[259] Çok sayıda yeni mülteci akışı olmamasına rağmen bu durumun devam edeceği görülmektedir. Ama Ürdün hükümeti, sığınmacı Suriyelilerin himayesinden kaynaklanan çekişmelerin ve onlar için sağlanan iş fırsatlarının farkındadır. Ürdün'ün doğusundaki el-Ezrak kampı,

[255] Cannable, 2015, 13.
[256] Cannable, 2015, 13.
[257] Cannable, 2015, 15.
[258] Cannable, 2015, 16.
[259] Cannable, 2015, 22.

Ürdün hükümetine, yeni mültecilerin nüfus yoğunluğu merkezlerinden uzak oldukları tasavvurunu vermektedir. Mülteci yığınıyla dolu ez-Za'teri kampının ise bazen kontrol altına alınması son derece güçtür.

Ürdün'ün 2015 yılı Suriye krizinden kaynaklı ihtiyaçlarına cevap vermesi adına kreditör devletlerin desteğinin şuanki düzeyde devam etmesi veya arttırılması durumunda, Ürdün'deki Suriyelilerin ekonomiyi kötü şekilde etkilemeleri ihtimal dahilinde değildir. Hatta Suriyeliler, gayrı resmi ekonomi dâhilinde basit el becerileri gerektiren düşük maaşlı birçok iş bulmaya devam edeceklerdir. Suriyelilerden büyük bir sayı, güneyden ve güneybatıdan es-Salt, Kerak, et-Tafeyle ve Akabe'ye göç etmektedirler. Ne var ki kanunlar Suriyelilerin resmi ekonomiyi etkilemelerini; yüksek düzeyde istihdam veya ofis istihdamını ya da proletaryayı engellemektedir.[260]

İş fırsatlarının az olması, işsizlik ve yoksulluk, Suriyeli mültecilerin büyük bir oranının kriminal ve aşırıcı gruplarca silah altına alınmasına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte, Suriyeli mültecilerin büyük bir oranının sadece yeterli derecede iş fırsatları bulamadıkları için terör örgütlerine kendi istekleriyle katılmaları ihtimal dışındadır. Çünkü birçok bölgede psikolojik destek hizmetleri daha iyiye gitmektedir. Aynı zamanda gayri resmi kuruluşlar Ürdün'ün kuzeyinde ve merkezinde ekonomik güvenlik ağı sunmadaki çalışmalarına devam etmektedir.

Diğer seçeneklerin dengesinin korunması için gayri resmi ekonomideki yeterli iş fırsatları olmaya devam edecektir. Şüphesiz ki bu, bazı Suriyeli mültecilerin önlerinde başka seçenek olmadığı için bir takım kriminal eylemlere girişecekleri anlamına gelmektedir. Ekonomik faktörler, diğer mültecilerin aşırı eylemlere katılma kararı almalarında rol oynamaktadır. Bu tehlikenin boyutunun, eylemlerin tahrik derecesinin ve ekonomik fırsat yetersizliğinin etki süresinin belirlenmesi zordur. Bu sorunlar, çözülmesi zor sorunlar olmaya devam edecektir.[261]

Bunun yanında Suriyeli mültecilerin birçok açıdan Ürdün ekonomisinden faydalanmaları mümkündür. Zira mülteciler sorununun büyüklüğü hükümete, kreditör devletlerden büyük ve daimi destek istemesi için ikna edici bir neden sunmaktadır. 2012'den

[260] Cannable, 2015, 22.
[261] Cannable, 2015, 23.

2014'e kadar kreditör devletlerin yaptıkları yatırımların 2015 yılı Suriye krizine Ürdün'ün karşılık verme planının değerlendirilmesi neticesinde; Suriyeli mülteciler, aynı zamanda Ürdünlülerin ve halen ülkede bulunan farklı ırklardan mültecilerin büyük bir çoğunluğu bu destekten faydalanamayacaktır.

Bu paraların hedefinin mültecilere yardım ve destek olmasına rağmen, yeteri derecede finanse edildiğinde, bu planın, Ürdün'ün kuzeyi ve merkezinde altyapının geliştirilmesi, hükümetin hizmetlerini sunma imkânlarına ciddi çözümler getirmesi, Suriyeli mülteciler ve Ürdünlü vatandaşlar arasındaki kronik işsizlik oranının belirlenmesi gibi ek menfaatleri de olacaktır. En önemlisi de 2015 yılında Ürdün hükümetinin mali istikrarını güvence altına alması konusunda yardımcı olacaktır. Aynı zamanda Ürdün ve Körfezdeki muadilleri, ABD ve diğer batılı müttefikleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesinde etkili olacaktır. Suriyeli mültecilerin sebep olduğu mali kriz, ABD'de üst düzey birçok yetkilinin gözündeki Ürdün'ün stratejik değerine bilfiil ışık tutmaktadır.[262]

Suriyeli mültecilerin birçoğu serbest meslekte çalışmaktalar ve gerçekten de teknik el becerilerine de sahiptirler. Onlardan birçoğunun Ürdün ekonomisine yük olmak yerine tam tersine ekonomiyi iyileştirmeleri beklenmektedir. Bu avantajların, kısa zamanda meyvesini versin veya vermesin, küçük işletmelerin menfaati, tarım sektörü ve bölgelerin gelişimi için olumlu bir etkisi olacaktır. Suriyeli erkeklerin ve kadınların karlı işlerde çalışması ve küçük yatırımları yapanların sayısı giderek arttığında belediyecilik üstündeki baskı azalır. Belki de sermaye ve hizmetlere daha fazla harcama yapabilmeleri için diğer yerel işletmelere de katkı sağlar. Suriyeli mültecilerin istihdam edilmesi ile ilgili kanunların sınırlı olması, bu saydıklarımızın tersi bir etki yaratmaktadır. Ancak bu sınırlama, İrbid ve el-Mafrak kampları gibi bazı yerlerde ekonominin üzerindeki yoğun baskıyı da engellemektedir. Kısmi işsizlik ve hummalı yerel ekonomi arasındaki dengeyi kurmak, dahası Suriyelilerin yıllarca istihdam edilmesi zor olacaktır.[263]

Yakın vadede Suriyeli mültecilerin iş fırsatlarına olan etkileri hakkındaki tasavvurların değişmesi uzak görünmektedir. Bu tasavvurlar, Suriyelilerin iş bulmada daha çok yetenekli olmaları halinde daha az dikkat çekecektir. Bununla birlikte, Ürdün yerel medya

[262] Cannable, 2015, 23.
[263] Cannable, 2015, 23.

organlarında yer bulması amacıyla Suriyeli mültecilerin istihdam üzerindeki gerçek etkilerini araştıracak pratik incelemeler yapılacaktır.[264]

3.5.2. Siyasi ve Toplumsal Yanı

3.5.2.1. Siyasi Sahne ve Milli Kimlik

Ürdün'de siyasal bir otorite olarak Haşimi Krallık rejiminin doğuşundan beri Haşimiler, Doğu Yakadaki Ürdünlü kabileler, Batı Yaka Filistinlileri, İslamcılar ve Milliyetçiler arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Ürdün'de gerçekleşen nüfus patlaması ise bu titiz dengeyi etkilemiştir. Dolayısıyla Suriyeli mülteci akını istisna teşkil etmemektedir.

Kabile desteği, Ürdün krallık sistemi için devletin siyasi meşruiyetinin temel özelliklerinden biri sayılmaktadır. Ürdün'ün modern bir devlet olarak kurulduğu dönemde Haşimi ailesi, bedevi kabileler etrafında Ürdün devleti için yeni nesil bir kimlik inşa etmiştir. Ürdün kimliği için temel özellikleri temsil etmeleri yanında Doğu Yaka kabilelerinin aynı zamanda Ürdün'deki emniyet birimlerinde, hükümetin otoritesinin ana kaynağı sayılan mutlak bir rolü vardır. Sonuç olarak Ürdün kimliği ile ilgili özellik, Doğu Yaka'daki Ürdünlülerin krallık içindeki siyasi konumlarını koruma çabalarını doğurmaktadır. Son yıllarda Ürdün hükümeti, kabile reislerinin destekten vazgeçmelerini sağlayan bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Desteğin giderek azalmasının sebebi, kısmi olarak, monarşi yönetiminin Batı Yaka'daki kabileler ve Filistin eliti arasında gerçekleştirdiği müzakerelerdir. Lakin geçen 30 yıllık sürede, Ürdün'ün kentleşmesi ile birlikte Doğu Yaka'daki uzak kırsal bölgelerin marjinalleştirilmesi sonucunda destek azalmıştır.[265]

Suriye mülteciler krizinin dinamikleri, siyasi alanda marjinaller hakkında ileri sürülenlerin etkisiyle kötüleşmiştir. Lakin zor ekonomik şartlar, hizmet ve kaynak alanında artan rekabet marjinal gruplar ve elitler arasındaki kimlik çatışmasından dolayı Ürdün, hayal kırıklığına yol açmıştır. Böylesi bir dengesizlik Suriyeli mültecilerin ulaşmasından öncede

[264] Cannable, 2015, 23.
[265] Internet: Abu Rish, Z., (Aug, 2012). "On the Nature of the Hashemite Regime and Jordanian Politics: An Interview with Tariq Tell (Part 1)". *Jadaliyya*. Web: https://goo.gl/QMQZw8 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

de vardı ancak kentsel bölgelerdeki mülteci nüfusu bu çatışmayı daha da ilerletmiştir. Bu durum monarşi sistemine olan geleneksel desteği de zayıflatmıştır.[266]

Ürdün'ün siyasi çekişmelerinden kaynaklı içinde olduğu karmaşık ortam, Ürdün'deki Suriyeli mülteciler krizini kuşatmıştır. Bir açıdan mülteciler krizi, protestoların ve ulusal reform çağrılarının bastırılmasına olumlu katkıda bulunmuş ve hükümete rakip siyasi grupları razı edebilmek için ek zaman kazandırmıştır. Diğer yandan, ülkedeki başlıca siyasi aktörlerin ihtirasları ile birlikte monarşi hükümeti, Batı Yaka'daki Ürdünlüleri, Müslüman Kardeşler Cemaatini ve Filistinlileri itaat etmeye zorlamıştır. Ama ülkenin kaynakları böylece daha da bitkin düşürülmüştür.[267]

3.5.2.2. Siyasi Kargaşa ve Arap Baharının Etkisi

2014'ün sonlarından beri Ürdün, özellikle komşu ülkelerle karşılaştırıldığında, siyasi olarak bir istikrar elde etmişti. 2011'de Arap Baharı Ürdün'de bir takım protestolar doğurmuştur ancak bu protestolar Ürdün hükümetine karşı geniş yankılara yol açacak bir devrime dönüşmedi. Uzmanların değerlendirmeleri ve yazarların gözlem ve analizlerine göre ufukta devlet genelinde istikrarı doğrudan etkileyecek bir tehdit görünmemektedir. Bu değerlendirmeler, hiçbir uzmanın Tunus'taki yönetimin hızlı düşüşünü ya da Suriye ve diğer ülkelerdeki barış protestolarının hâkim yönetimler için uzun zaman boyunca etkili tehditlere dönüşeceği düşüncesiyle yapılmamıştı. 2014'ün sonlarına gelince, Orta Doğudaki ülkelerin tümü, geçen on yıllara göre yerel ve bölgesel karışıklıklarla daha fazla karşı karşıya gelmiştir.[268]

Ürdün, 20. Yüzyılın başlarındaki velayet döneminden beri iç siyaset istikrarsızlığı konusunda periyodik dalgalanmalar yaşamıştır. Bu tarihi kargaşalardan birisi, Filistin Kurtuluş Örgütünün siyasi istikrarı hedefleyerek düzenlediği 1970 yılındaki Kara Eylül saldırılarıdır. Ancak bu istikrarsızlık dalgalanmaları boyunca, Ürdünlüler güç kullanmak yerine nispeten barış mitingleri ve siyasi yöntemlerle bu şikâyetleri çözme yoluna girmişlerdir. Genelde Ürdün Müslüman Kardeşler Cemaati 2011'den beri Mısırlı muadiline

[266] Francis, a.g.e. 27.
[267] Francis, a.g.e. 27.
[268] Cannable, 2015, 11.

ters olarak “müttefik muhalif” olarak nitelendirilmektedir. Zira Ürdün Müslüman Kardeşler Cemaati reformunun gerçekleştirilmesi hususunda yönetimin tarafını tutmaktadır.[269]

2011’in başlarında Arap Baharı'nın patlak vermesiyle birlikte Ürdün genelinde yaklaşık 40 farklı halk hareketi ortaya çıkmıştır. İlk başta taşralı olup daha sonra şehirli olan Doğu Yaka protestocularının çoğu barışçıl olarak nitelenen ama genelde ses getiren gösterilerde siyasi ve toplumsal reform talebinde bulundular.[270] Ancak bu gösteriler Ürdün hükümeti tarafından bastırıldı ve daha da ileriye gitmesini engelledi. Bu olay Ürdün halkının bilinçlenmesine ve Arap devrimlerinin meydana geldiği komşu ülkelerdeki uygulamaları istememelerine sebep olmuştur. Şüphesiz ki bu gösterilerin temel hedefi, ülkenin güvenliği sarsılmaksızın yaşam şartlarının iyileştirilmesi talebidir.

3.5.2.3. Demografik Transformasyon ve Vatandaşlık

Suriyeli, Iraklı ve Filistinli mültecilerin getirdiği demografik transformasyon, krallık açısından siyasi sonuçları da içinde barındırmaktadır. Ürdün siyasi meşruiyetini Doğu Ürdün milli kimlik desteğiyle kurmuştur. Monarşinin kurulduğu ilk yıllardan beri, Ürdün’ün, ülkedeki siyasal ekolojinin büyük bir kısmını oluşturan Filistinlilere alternatif bir ülke olma düşüncesi vardı. Umumiyetle, büyük oranda ekonomik elitlerden oluşmalarına rağmen Filistinliler hükümetten uzak kalmışlardır. Filistinlilerin siyasal egemenlik ve Doğu Yaka’daki Ürdün kimliği üzerindeki beklenen tehdidi, monarşinin Filistin-Ürdün mültecilerinin girişini sınırlayacağını göstermektedir.

Devlet, kültürel kimliğin güçlenmesi için vatandaşlık konusunda sınırlayıcı kanunlar koyulmaktadır. Hukuki açıdan Ürdünlü kadınların çocukları için vatandaşlık alma hakları yoktur. Dolayısıyla Ürdünlü bir kadın yabancı biriyle (ya da Ürdün vatandaşlığına sahip olmayan biriyle) evlendiğinde kocasına ve çocuklarına vatandaşlık hakları verilmez. Bununla birlikte vatandaşlık haklarının babalık soyuna dayanması Ürdün’de birçok eleştiriye neden olmaktadır. Bunun sebebi, Ürdün’de doğan nüfus oranının yüksek olması ve krallık içine vatandaşlık sıfatından faydalanamamalarıdır.

[269] Cannable, 2015, 11.
[270] Cannable, 2015, 11.

Ürdün'e göre Suriyeli mülteci krizinin doğası uzun vadeli birçok siyasi etki taşımaktadır. Bir sonraki nesilde, Suriyeli mültecilerin sayısı Ürdünlülerin nüfusunu aşacaktır. Buna krallık içinde yaşayan temsilsiz ve ikinci dereceden vatandaşların olduğu Filistinli ve Iraklılar da dahildir. Dolayısıyla bu demografik değişim, vatandaşlığı hak edenler hakkında gelecekle ilgili siyasi meseleleri tehdit etmekte ve bilfiil Ürdünlü olanlar hakkında daha zor bir tartışmanın açılmasını zorunlu kılmaktadır.

3.5.2.4. Suriyeli Mültecilere Karşı Özel Politikaların Geliştirilmesi

Suriyeli mülteciler Ürdün'e ulaştığında ülke zaten mülteciyle doluydu ve daha fazla kabul, sakıncalı olabilirdi. Filistinli ve Iraklı mültecilerle olan eski tecrübeler, mültecilerin varlığı ve bölgesel, ekonomik, siyasi ve güvenlik çekişmelerinin ortasında kendilerinin karşılanmasından doğan ciddi etkilerle ilgili olarak endişeyi tetikledi. Suriyeli mültecilere karşı devlet siyasetinin formüle edilebilmesi için bu tecrübelere danışılmıştır.

Suriye yönetiminin Suriye'deki siyasi gösterilere karşı başlattığı şiddetli hamlelerle birlikte mülteciler Ürdün'ün kuzeyine göç etmeye başlamışlardır. 2011 yılının sonlarına doğru yaklaşık 2000 Suriyeli Ürdün'e göç etmiştir. Bunların çoğu yakında vatanlarına döneceklerine inanmakta… Bununla birlikte, ertesi yıl Ürdün'e yapılan büyük bir göç tufanına şahit olunmuştur.[271]

Mülteci akımının ivme kazanacağı açıklandığında Ürdün hükümeti ve BMMYK ez-Za'teri kampını 2012 Temmuz'da yaklaşık iki hafta gibi kısa bir sürede açmıştır. Ağustos'un sonlarında ise, burada oturanların ilk sayıları yüz civarındayken bir anda on beş binlere yükselmiştir. Bugün ise, Suriye iç savaşının yedinci yılında, ez-Za'teri kampı bölgede en fazla nüfus yoğunluğu olan iskân merkezlerinden biri, Ürdün'deki dördüncü büyük kent haline gelmiştir. Bu kamp dünyada en büyük ikinci mülteci kampı sayılmaktadır. Bununla birlikte, Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğu Ürdün'deki kentsel bölgelerde yaşamlarını sürdürmektedirler.[272]

Suriye'deki çekişme boyunca Ürdün, Suriyeli mülteci sayısının büyümesi hakkında çok fazla temkinli davrandı. Bunun sonucunda Suriyeli mültecilerin koruma halkasını büyük

[271] Francis, a.g.e. 28.
[272] Francis, a.g.e. 29.

ölçüde sınırladı. 2013 yılından beri koruma halkasında açık sınırlamalar başladı. Dolayısıyla Ürdün, iç güvenliğini korumak için sınır kapılarını kapayıp mültecilerin Ürdün topraklarına girmesini engelleyince, dahası resmi izin alınmaksızın kampların dışına çıkılamaması veya resmi iş fırsatları gibi Suriyeli mültecilere verilen hizmetlerin sınırlanması üzerine Uluslararası İnsani Kuruluşlar ve İnsan Hakları Gözlem Kuruluşları tehlike çanlarını çaldı.[273]

Ürdün'de mültecilere sunulan hizmetlerin sınırlandırılmasının tehlikeli etkileri bulunmaktadır. Çünkü bu çoğu mülteciyi durumlarına alışmak ve devamlılık için olumsuz mekanizmalara yönlendirecektir. Koruma halkasının daraltılması, davranışlara getirilen engeller, geçim şartlarının elde edilmemesi ve Ürdün'deki mültecilere sunulan hizmetlerin kısıtlanması birçok Suriyeliyi vatanlarına dönmeye, kadınların meşru olmayan durumlar için istismar edilmesine yahut çocukların işe atılmasına neden olmuştur.

Şuan mülteciler hiç olmadığı kadar insani toplum tarafından gelecek desteğe muhtaçtır. Birçok mülteci insan haklarına sahip olamadıkları için artan engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Ancak dikkat çekmek gerekir ki Ürdün'ün tek başına mültecilere kaliteli bir hayat sunabilmesi mümkün değildir. Zira Ürdün'ün terör eylemleriyle karşı karşıya kalması durumunda bu yükü kat be kat zorlaşacaktır. Dahası Arap ve diğer yabancı ülkeler devamlı bir şekilde Ürdün hükümetine destek sağlamamaktadır. Ürdün'e yapacakları maddi yardıma karşılık, ülkelerinde mültecilerin yükünü taşıması konusunda herhangi bir sorumlulukları kalmayacaktır.

3.5.2.5. Suriyeli Mültecilerin Ürdün'ün Toplumsal İstikrarına Etkisi Hakkındaki Tahminler

Ürdünlüler ve Suriyeliler arasındaki toplumsal gerilim mutlak sayılmaktadır. Ancak 2014'ün sonlarından itibaren, Ürdünlülerin Suriyelilere karşı olumsuz duygularının toplumsal kargaşaları ya da güvenliği sarsabilecek şiddet görüntülerini doğuracağı güçlü belirtileri bulunmamaktadır. Ürdünlülerin Suriyelilerin varlığından korkmalarına rağmen onların varlığına alışmışlar ya da belki de Suriyeli mültecilerin bu son dalgasının var oluş gerçeğine teslim olmuş durumdalardır.

[273] Francis, a.g.e. 29.

Gerçek şu ki, yerel anketler gerçek bir toplumsal sürtüşmeyi göstermede başarısız olursa, Ürdün hükümeti için Suriyeli ve Ürdünlüler arasındaki çekişmelere engel olmak adına 2015 yılındaki kabul planını finanse etme imkânı doğabilir. Dolayısıyla işin nihayetinde milli istikrarı tuzağa düşürecek toplumsal tehditler azaltılabilir. Ürdün için en büyük toplumsal tehdit, Suriyeli mülteciler krizine karşı Ürdün siyaseti ile ilgili halkın bilinç boyutu teşkil etmektedir.[274]

Şimdilerde Ürdünlülerin, özellikle Doğu Yaka nüfusunun toplumsal ve siyasal yönden daha bilinçli ve faal oldukları görülmektedir. Yaklaşık bütün beyanatlar, özellikle Ürdünlülerin görüşleri, güvenlik ve ekonomiden çok siyasi ve toplumsal bir korkunun hâkim olduğunu göstermektedir. Suriye mülteci sorunlarından doğan etkilerle bağlantılı belli endişelerin tümü ve bu sorunlarla ilişkiler genelde bölgelerde, kuzeydeki etkiler ise Ürdünlülerin huzursuzluğunu arttırmaktadır. Özelde ise, Amman gibi Suriyelilerin çok olmadığı bölgeler…

Ürdünlülerin Suriye, Irak ve komşu devletlerin sürüklendiği kaosun gölgesinde durumlarını değerlendirmeleri olanaklıdır. Yine hükümetin kötüleşen durumu iyileştirmesiyle ilgili beklentilerinin devam etmesi de olanaklıdır. Zira Ürdün hükümetinin 2015 yılında Ürdün karşılama planından faydalanmasının gerçekleşmesi çerçevesinde durumun düzeltilmesiyle ilgili omuzlarında bir baskı oluşacaktır.[275]

Nitekim Ürdünlüler, karşılık verme planı dâhilinde olması şartıyla, hükümetin yerel ve milli anketlerdeki belirli gerilimleri (İlk etapta yerel hizmetler ve altyapı çalışmaları gibi) iyileştirmesini beklemektedir.

Ürdün hükümeti bu planın içeriğini Suriyeli mültecilere destek yardımları için Ürdün'deki tüm yaşam yönlerinin iyileştirilmesi olarak açıkladı. Hükümet bununla belli beklentiler koymuş oldu. Şayet hizmetleri, altyapıyı ve istihdam alanını yakın vadede gözle görülür bir şekilde iyileştirmezse, Ürdünlülerin sadece Suriyelilere karşı değil, aynı şekilde Ürdün hükümetine karşı olan duyguları da negatife döner. Zira toplumsal istikrar Ürdün

[274] Cannable, 2015, 27.
[275] Cannable, 2015, 27.

kabul planının başarılı olarak gerçekleştirilmesine bağlı değildir. Bilakis durum çoğunlukla Ürdün halkının hükümetinin bu planı ince bir şekilde yürütebilmesini görebilmesindedir.[276]

3.5.3. Güvenlik Yanı

3.5.3.1. Dâhili ve Harici Tehditlerden Korunma

2014'ün sonlarından itibaren Ürdün, genel olarak dış askeri tehditlerden emindi. Nitekim Ürdün silahlı kuvvet birlikleri doğu ve kuzey sınırlarında geleneksel veya organize örgütler tarafından yapılan doğrudan saldırıları engellemiştir. Aynı zamanda yeni birleşik sınır güvenliği üssü, el-Vudyan, et-Tilal'a bağlı küçük bölgeler ve Suriye sınırları boyunca yer alan köylerde mücadelelerini sürdürmektedir. Özellikle Irbid ve el-Mafrak çevresinde nüfusun yoğun olduğu bölgelerde günlük kişisel sızmalar meydana gelmektedir. Ama Irak'la olan sınır daha güvenli durumdadır. Ürdün Krallığı Deniz Kuvvetleri ve Silahlı Kuvvetlere bağlı Güney Üssü İsrail'in ve Suudi Arabistan'ın olduğu güney sınırında ve Akabe körfezi'ndeki hayati limanlarda görevini sürdürmektedir.[277]

2014'ün sonlarında iç güvenlik büyük bir önem kazandı. Ancak çoğu uzmana göre, 2015 dolaylarında iç çekişmeler bastırılabilir. IŞİD ve Nusra cephesi gibi bölgesel aşırı İslami gruplara desteğin çoğaldığını açıklayan raporlar her geçen gün artmaktadır. Dahası güney merkezinde yer alan Ma'an şehrinden rahatsız edici bazı raporlar gelmektedir. Şehirdeki radikallerin sloganları gözlemlendi ve ayrıca radikallerin faaliyetleriyle bağlantılı olduğu tespit edilen birkaç şiddet olayı meydana geldi.

Zira Ma'an Ürdün'deki gösteri ve direnişlerin daimi merkezidir. Son olaylardan birinde, Ma'an'daki bir üniversiteye ateş açılması, "Batı Yaka" ve Ma'an halkı arasında büyük bir gerilime neden oldu. Bu olayın sonucunda, Ürdün'ün güneyini ve kuzeyini birbirine bağlayan yol kapandı.[278] Ma'an'daki kargaşalar ve 2014 yılı Kerak, Tafiyla, es-Salt ve Amman'da hükümet karşıtı protestolar ekonomik ve toplumsal bir endişeye yol açtı.[279]

[276] Cannable, 2015, 28.
[277] Cannable, 2015, 10.
[278] Cannable, 2015, 10.
[279] Cannable, 2015, 10.

Farklı anket şirketleri tarafından farklı metotlar ve sorular kullanılarak icra edilen birçok anket, grupların sosyal adalet, siyasi temsil, istihdam ve Suriyeli göçmenler gibi yerlerinden edilmiş grupların etkileri hakkındaki endişeleri gözler önüne sermiştir. Madison Springfield Incorporated aracılılığıyla 2014'te yapılan bir anketin raporu şunları açıklamaktadır: "Ankete katılanların çoğunun, terör ve İslami radikalizmine verilen destekten çok, ekonomik, siyasi ve toplumsal durumlardan daha çok şikâyetçi oldukları görülmüştür.[280]

3.5.3.2. Suriyeli Mültecilerin Ürdün Güvenliğine Etkisi Hakkındaki Tahminler

Şimdi ve yakın bir gelecekte, Suriyeli mültecilerle bağlantılı bir dizi güvenlik olaylarının olacağı kesindir. 600 binden fazla kişinin yaşadığı bir toplumda elbette bir takım legal işlerle uğraşmayan kişiler de vardır. Aynı zamanda Ürdün'deki kaotik siyasi durumdan dolayı, bazı kişiler şiddete ve Nusra cephesi ve İŞİD gibi radikal gruplara katılmaya meyletmektedir. Dahası yoksulluk ve Suriye'deki şiddetli çarpışmalar toplumsal çöküntülere neden olmaktadır. Yine Suriyelilerin kanun dışına çıkanlara karşı tehlikeli saldırılar düzenlemesi muhtemeldir.

Ürdün hükümetinin ve ABD'nin bu olaylara karşı koyması, bu olayların Ürdün istikrarını etkileyip etkilemeyeceğini gösterecektir. Suriyeli mültecilerden doğacak herhangi bir olaya tepkide başarısızlık, toplum içindeki Suriyeli mülteciler ve Ürdünlülerden bazıları arasında hoşnutsuzluklara yol açacaktır. Dolayısıyla Ürdün hükümetinin çalışmalarını azaltması yine hoşnutsuzluk yaratacaktır. İfade etmek gerekir ki, gelecek yıllarda güvenlik duvarının yıkıma uğraması resmi olmayan örgütlerin ve belediyelerin mültecilere temel hizmetlerin sunumuna engel olacaktır.[281]

Ürdün'de BM ile işbirliği yaparak yardımda bulunan yaklaşık 30 gayri resmi ağ bulunmaktadır. Ürdün'ün kuzeyindeki ez-Za'teri kampındaki yardımlar geniş ölçüde projeler ve Ma'an ve el-Akabe de dahil şehirlerdeki küçük ölçekli programlar arasında değişmektedir. Zira resmi olmayan kuruluşların çoğu özel güvenlik ve finans sağlayamamaktadır. Bu da projelerin uygulanmasını veya güvenliğin olmadığı durumlarda iptal edilmesini geciktirmektedir. Bu, gayri resmi kuruluşların hizmetlerini sunmada

[280] Cannable, 2015, 10.
[281] Cannable, 2015, 31.

güvenliğin kötüye gittiği göz önünde bulundurularak büyük ölçüde incelemelerin yapılmasını ve tüm açıklamaların toplanmasını gerektirecektir.[282]

3.5.4. Sular Yanı

Su alanındaki mutlak kıtlık Ürdün'ün karşılaştığı en önemli sorunlardan birisidir. Zira bu çöl ülkesindeki su damarının Ürdün topraklarına girmeden önce kuruması söz konusudur. Ki bu su damarı Ürdün Nehri'dir. Gerçek şu ki, Ürdün su bakımından dünyada en fakir üçüncü ülkedir.[283] Mültecilerden kaynaklı hızlıca büyüyen nüfus sayısı, su altyapısının eskimesi ve su planlamasının yetersizliği bunların hepsi Ürdün'de su eksikliğini doğuran problemlerden bazılarıdır.

Suriyeli mültecilerin akışı, ülkedeki su krizinin uluslararası bir önem kazanmasına yol açmıştır. El-Cezire kanalının aktardığına göre Su İşleri Bakanı Hazım en-Nasır'ın su hakkında yorumları şöyledir: "Bizler, kronik bir su sorunuyla karşı karşıyayız. Şuan kronik bir su sorunundan su krizine doğru intikal etmekteyiz. Bu intikale sebep olan unsur ise Suriyeli mültecilerin sayısıdır."[284] Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin sular ve kanalizasyon destekleriyle ilgili uluslararası ve milli standartlarının tükendiği bölgelerde yaşaması durumu daha da kötü yapmaktadır.

Suriyeli mülteci akınına uygun olarak, uluslararası yardım yapan daireler ve Ürdün hükümeti önceliği ülkedeki su krizini çözmeye vermiştir. Suriyeli mülteci sayısının Ürdün su yardımları üzerinde bir baskı oluşturmasına rağmen, su altyapısının geliştirilmesine yoğunlaşılması ve sular üzerinde bir tasarruf geleneği aşılanması krallık için aşamalı olarak sürdürülebilir faydalar sağlayabilir.

---

[282] Cannable, 2015, 31.

[283] Internet: Proctor, K., (March, 2014)."TAPPED OUT: WATER SCARCITY AND REFUGEE PRESSURES IN JORDAN". *Mercy Corps.* Web: https://goo.gl/xFcmWd adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[284] Internet: Whitmen, E., (May, 2013). "Refugee influx worsens Jordan's water woes". *Al-Jazeera*. Web: https://goo.gl/oXqsLP adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

3.5.4.1. Ürdün'de Önceden de Var Olan Su Krizi

Coğrafya, bölgesel siyaset ve kaynakların kötü yönetilmesi ülkedeki suların eksik olmasında etkili faktörlerdir. Zaten hükümet sorumluları ve analistler geçen yüzyılın yetmişli yıllarından beri bu sorunu geniş çevrede kabul etmişlerdir.[285]

Dünya Bankası, kişi başına düşen su miktarının 1000 metreküpe ulaşan ülkeyi su açısından güvenli olarak değerlendirmektedir. 1946 yılında Ürdün Birleşik Krallığa karşı bağımsızlığını kazanınca 538 bine ulaşan nüfusun her bir vatandaşı, 3600 metreküp tatlı su elde edebiliyordu. Ama 2008'e gelindiğinde, nüfus yoğunluğu arttı ve aşırı tüketim başladı. Böylece kişi başına düşen tatlı su miktarı 145 metreküpe düştü. Krizden önceki raporlara göre, 2025 yılına gelindiğinde kişi başına düşen tatlı su miktarının 90 metreküpe düşeceği tahmin edilmektedir.[286]

Ürdün'deki su kaynaklarının sadece %37'si kaynağı kolaylıkla yenilenebilen sathi su kaynaklarından gelmektedir. Ki bu da gittikçe azalmaktadır. 2009 yılında, Suriye'deki krizden önce Su İşleri Bakanı şu açıklamaları yapmıştı: "Sathi sulara dair hiçbir şey kalmadı. Ne nehir, ne gölcükler hiçbir şey kalmadı."[287] Ürdün'deki su kaynaklarının büyük çoğunluğu, sathi kaynakların olmamasından dolayı, yer altı kaynaklarından oluşur.[288] Eğer kaynağı daimi olmasa, yer altı su tabakalarının çökmesi veya kirlenmesi mümkündür.[289] Bu durum gelecekte bu suların kullanma imkânını da ortadan kaldırır.

Ürdün'ün su kaynaklarını düzenleme gibi bir hamle görülmemektedir. Bazı çalışmalarına karşı ciddi kanunlar olmasına rağmen bu kanunlara çok nadir uyulmaktadır. Çünkü Ürdün'deki siyasal yönden etkili olan kabileler kuyuları kanunsuz kullanmaktadır. Su İşleri Bakanlığı'nın monarşiye karşı korkusundan dolayı, kuyuların kanunsuz kullanılmasının önüne geçilememektedir.[290]

---

[285] Internet: "Water for Life: Jordan's Water Strategy 2008-2022". (2009, Feb). Ministry of Water and Irrigation. Web: file:///C:/Users/ipcs/Downloads/joriew_org_jordan_national_water_strategy.pdf 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[286] Francis, a.g.e. 23.
[287] "Water for Life: Jordan's Water Strategy 2008-2022". (2009) file:///C:/Users/ipcs/Downloads/joriew_org_jordan_national_water_strategy.pdf
[288] Internet: Antelava, N., (October, 2009). "Jordan faces up to water crisis". *BBC.* Web: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8292228.stm adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[289] Whitmen, (2013). https://goo.gl/oXqsLP
[290] Francis, a.g.e. 24.

Ürdün'deki hızlı nüfusun mülteci göçünden ve doğum oranın yüksek olmasından kaynaklanan nüfus yoğunluğu, sınırlı kaynaklar üzerindeki aşırı baskı konulmasından dolayı su güvensizliğini daha da derinleştirmiştir. Hatta Suriyeli mülteciler akınından önce de Ürdün nüfusunun 2024'te katlanacağı beklenmekteydi. Dolayısıyla su kaynaklarının yarı yarıya düşmesi de beklenmekteydi. Suriye krizinden önceki rakamlara göre analistler Ürdün'ün 2060 yılına kadar yer altı su kaynaklarını tüketeceğini belirtmektedir.[291]

3.5.4.2. Suriyeli Mülteci Krizinin Ürdün'e Karşı Olumsuz Etkisi

Ürdün'de Suriyeli mültecilere bağlı olarak hızlı nüfus artışı suyun tükenişini büyük ölçüde yaklaştırmıştır. Zira Ürdün Su İşleri Bakanlığı 2013 yılında suya olan talebin %16 oranında yükseleceğini, susuzluk oranının ise %50 oranında artacağını tahmin etmektedir.[292] Ürdün'ün bazı bölgelerinde Suriyeli mültecilerin suya olan talebi kat kat artmıştır.[293]

Mültecilerin en yoğun olduğu bölgeler en çok zararla karşı karşıya kalan bölgelerdir. Mercy Corps kuruluşuna göre, Suriyeli mültecilerin çoğunun yaşadığı kuzey illerinde su kaynaklarının ortalamanın altına yani kişi başına düşen su miktarının 30 litreye düştüğü görülmektedir.[294] Ancak sadece temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için zorunluk kişi başına 80 litre suyun sağlanması gerekmektedir. El-Mafrak kentinde, Suriyeli mültecilerin çokluğundan kaynaklı olarak su sıkıntısı dört misline çıkmıştır.[295]

Suriyeli mültecilerin suya olan talebinin artışı, Ürdün saflarını suyu korumaya itmemektedir. Kuzeydeki vatandaşlar, hükümetin ve insani kuruluşların kullanılmamış su kaynaklarını Suriyeli mültecilere verme korkusuyla su kullanımında tereddüt etmektedirler. Ürdün'deki su kaynaklarının bitmesi tehdidi Suriyeli ve Ürdünlüler arasında çekişmelere neden olmaktadır.[296]

---

[291] Francis, a.g.e. 24.
[292] Francis, a.g.e. 24.
[293] Francis, a.g.e. 24.
[294] Proctor, (2014). https://goo.gl/xFcmWd
[295] Proctor, (2014). https://goo.gl/xFcmWd
[296] Châtel, F., (2014). "The Role of Drought and Climate Change in the Syrian Uprising: Untangling the Triggers of the Revolution," **Middle Eastern Studies**, 50 (4), 521–535.

3.5.4.3. Su Eksikliğinin Ekonomik ve Toplumsal Kargaşaya Etkisi

Ürdün 2020 dolaylarında yaygın bir sıkıntı yaratacak büyüyen bir su krizi ile karşı karşıya kalacaktır. 1999'da Kral II. Abdullah şu açıklamalarda bulunmuştur: "Su sorunumuz göz ardı edilmeyecek stratejik bir sorundur... İçme suları en büyük ve en öncelikli sorundur."[297] Su eksikliğindeki sebepler çeşitlidir. Ancak nüfus büyümesi, elverişsiz yönetim ve altyapı yetersizliği bu sebeplerin başında gelmektedir.

Doğu Yaka ve Filistinli vatandaşlar arasındaki normal nüfus artışı, talep konusundaki sabit artışı haber vermektedir. Dahası Ürdün'ün çeşitli bölgelerdeki kaynaklarının eksileceğini veya dengeli kalacağını haber vermektedir. Buharlaşmanın etkisiyle Ürdün'de %93 oranında yağmur yağışı azalmıştır. Ancak iklim değişikliğiyle birlikte azalan yağışlar yer altı kaynaklarının tükenmesine yol açıştır.[298] Bazı uzmanlar Ürdün hükümetini su tahsis etmede ve normal kullanımı aşarak, kötü davrandığını ifade etmektedirler. Yine kaynaklara göre bu kötü kullanım, tarım alanlarında %75 oranında su kuyularının azaldığını işaret etmektedir. Iraklı ve Suriyeli mülteci akınından dolayı su sorunu gitgide büyümektedir.[299]

Uzmanlar su krizi için üç çözüm yolunun mümkün olduğu görüşündeler:[300]

1- İçme suyunun karşılanabilmesi için yeterli derecede yer altı su kaynaklarının bulunması ve arıtılması.
2- "Sanal Su" kullanımı ya da su kaynakları gerektiren tarım ihtiyaçlarının azaltılması için buğday gibi bol su isteyen ürünlerin ithal edilmemesi.
3- Ürdün'e büyük ölçüde yerel su ithalinin arttırılması.

Birinci seçenek, kaynakların düşük talebin çok olmasından dolayı zayıf görülmektedir. Gerçekte Ürdün hükümeti, mevcut yer altı kaynaklarının "artarak tükendiğini" belirtmektedir.[301] Uzmanların çoğu, sanal su kullanımındaki durumun asılsız olduğu görüşündeler… Su kaynakları uzmanı Dennis Wichelns, ülke çapında su eksikliğinin

[297] Cannable, 2015, 11.
[298] Cannable, 2015, 11.
[299] Cannable, 2015, 13.
[300] Cannable, 2015, 13.
[301] Cannable, 2015, 13.

çözümü için sanal su kullanımını tatbik etmeye bağlı fikir ve amelde yanlışlar vardır. Bu da Ürdün'deki su krizinin çözümü için su arıtımının yapılması gerektiğini göstermektedir.[302]

Kral II. Abdullah, Ürdün hükümeti ve bağışçı ülkeler bu sorunun boyutunun farkındadır. Ürdün hükümeti sorundan korunmak için geniş ölçüde siyaset ve programlar uyguladı. 1988'de Ürdün bölgesel ve yerel su sorunlarını çözmek için Su İşleri Bakanlığını kurdu 2009'da ise Ürdün su için kapsamlı bir strateji geliştirdi.

"Kızıl Denizden Ölü Denize Arıtma" projesi, Ürdün'deki su sıkıntısı için bir umut projesi olarak değerlendirilmektedir. Bu projenin 2018 dolaylarında yerel suyu kızıl denizden ölü denize oradan da kuzey doğuya ve doğuya pompalaması beklenmektedir. "Kızıl Denizden Ölü Denize" projesi ve altyapı çalışmaları başarılı olursa Ürdün'e azalan su kaynaklarını korumada yardımcı olacaktır. Ama Ürdün'ün nüfusu artmaya devam ederse ilerleme faydasız olacaktır.[303]

3.5.4.4. Suriye'deki Su Krizinin Dikkate Alınması

Ürdün'ün özellikle Suriye'deki Arap intifadaları çerçevesinde siyasi istikrarın sarsılmasında büyük rol oynayan su kaynaklarının kötü kullanımına özellikle dikkat etmesi gerekir. 2006-2010 yılları arasında Suriye tarihinde en büyük kuraklığı yaşamıştır. Bu da iç göçlere ve gıda yetersizliğine sebep olmuştur. Kuraklık sadece çevresel faktörlerden değil bilakis Suriye'de 50 yılda doğal kaynakların kötü yönetilmesinden de kaynaklanmaktadır.[304]

Suriye hükümetinin yoksul tabaka arasındaki şiddetli kuraklık dalgasıyla başa çıkmada başarısız olması yaklaşık 1.5 milyon Suriyeli'nin Kuzey'deki tarım bölgelerinden ülkenin güney kentlerine göç etmesine neden olmuştur.[305] Yine bu olay, kentsel bölgelere iç göçün yaşanmasına, elit ve marjinal gruplar arasında çatlak oluşmasına sebep olmuştur. Suriye'de, 2003 yılında Irak'ta savaşın patlak vermesiyle birlikte Iraklılar grup halinde Suriye'ye göç akını başlatmıştır. Bu göç kentsel bölgeleri iyiden iyiye yormuştur. Zikredilmesi gerekir ki, Suriye'deki ilk karışıklıklar Dera kentinde patlak vermiştir. Ki bu kent, Suriye'nin kuzey doğusunda yaşanan göç sonucunda, kırsal bölgelerde bir öfkeye, kentsel bölgelerdeyse

[302] Cannable, 2015, 13.
[303] Cannable, 2015, 14.
[304] Chatel, (2014), 521-535.
[305]Chatel, (2014), 521-535.

elitler ve marjinaller arasında bir kargaşaya neden olmuştur. Bu açıdan Ürdünlü yetkililerin Suriye'de, Arap intifalarından önceki, Ürdün'deki şimdiki durumu temsil eden, su sorununu akıllarından çıkarmaması gerekir. Ürdün'ün su kaynaklarına karşı yaptıkları uygulamaların çoğu süreklilik arz etmemektedir. Buna ek olarak nüfusun kentlere kayması kaynakların tüketimini de hızlandırmaktadır. Ayrıca su kullanımının denk olmaması marjinal grupları etkilemektedir.

Ürdün'deki su sorunu tehlikeli bir siyasi soruna dönüşmektedir. Kaynakların eksik olması, ev sahibi toplumda da kuzey illerde istikrarsızlığa yol açan çeşitli gerginliklere sebep olmuştur. Yermük su şirketi, 2011 – 2013 yılları arasında Ürdünlülerin su konusundaki şikayetlerin dört misli arttığını aktarmıştır.[306]

2012 yılının yaz ayında, su kıtlığı el-Mafrak kentinde bir dizi protestolara sebep olmuştur. 2013 yılında ise, el-Mafrak'ın küçük köylerinden Suğratu'l- Cubb'te sular tükendi. Bu olay insanların otobanlara engeller yerleştirmesine ve lastikleri de yakmalarına neden oldu. Durumun ciddiyetini anlayan Kral II. Abdullah protesto alanına bizzat gidip köy için yeni su borularının yerleştirileceğine söz verdi.[307] Su kaynaklarıyla ilgili gerginliğin engellenmesi için uluslararası yardım kuruluşlarının Ürdünlülerin doğrudan istifade edebilecekleri yeterli derecede su şebekeleri bağışlarında bulunmuştur.[308] Buna ek olarak Ürdün'deki mülteci krizi, Ürdün su sektörünün değişimine neden olabilir ve nüfusun suları koruma ve çevre bilinci edinmeleri için bazı uygulamalar gerektirebilir.[309]

3.5.5. Eğitim

Devlet okulları Suriyeli mültecilere hizmet sunmaya başladığında Ürdünlüler, öğrenim saatlerindeki kısalma, öğretim sınıflarının kalabalığı, çift vardiyalı sistem (bu sistem; öğrenim saatlerindeki kısaltma hariç, mevcut sayının artışına yardımcı olmasına rağmen, öğrenim gününü ikiye bölen, sınırlı imkânlara sahip civardaki okullara gidebilen öğrencilerin sayısını artırmayı hedefleyen bir uygulamadır) karşısında endişelerini dile getirmişlerdir. Suriyeli mültecilerden önce Ürdün, eğitim sektöründe ilerleme gösteriyordu

[306] Internet: Mohtadi, Sh., (Aug, 2012). "Climate change and the Syrian uprising". *Bulletin of the Atomic Scientists.* Web: http://thebulletin.org/climate-change-and-syrian-uprising adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[307] Mohtadi, (2012), http://thebulletin.org/climate-change-and-syrian-uprising
[308] Proctor, (2014). https://goo.gl/xFcmWd
[309] Francis, a.g.e. 26.

ancak devlet okullarında stres yaratan son faktörler, halk ve hükümet nezdinde hayal kırıklığının tırmanmasına yol açmıştır.

Ürdün'de 18 yaşın altındaki Suriyeli mültecilerin sayısının yarısından fazlası, eğitim kapasitesi üzerinde yüksek talepleri düzenlemektedir.[310] Ürdün, öğrenim sınıflarındaki hacmi hafifletmek için vardiyalı sisteme ek olarak 98 okul açmıştır. Buna ek olarak, vardiyalı sistemle çalışan okullara giren öğrencilerin oranı, 2009 yılından 2014 yılına; %7,6'dan %13,4'e artmıştır.[311] Milli Eğitim Bakanlığı, büyük bir beklenti suretiyle ülkenin tümünde çift vardiyalı sistemle çalışan okulların sayısını azaltmayı durdurmuştur.[312] Nasıl ki öğrencilerin mevcut kapasitesinin üzerindeki bir ek kapasitenin sınırlandırılması gibi, Amman ve İrbid'deki okulların takriben yarısında öğrenciler kalabalıktan yana sıkıntı çekmektedirler.[313]

Eğitim kapasitesi üzerindeki stres, ev sahibi topluluğunun gerginliklerini arttırmıştır. İki sivil toplum örgütü ve Birleşmiş Milletler Operasyonel Uydu Uygulamalar Programı'nın ortak bir girişimi olan REACH tarafından yakın zamanda yapılan bir değerlendirmede, Suriye ve Ürdün katılımcıların yüzde 55'inin eğitime "çok" ya da "son derece" acil olarak meydan okumaları olduğunu bildirdiler. Ayrıca, anket, Ürdünlülerin yüzde 61'inin eğitime erişiminin topluluk gerilimine neden olduğunu bildirdi.

3.5.6. İskân Yanı

Kampların dışında yaşayan Suriyelilerin %80'inden daha çoğu, Ürdün konut piyasasını büyük ölçüde etkilemiştir.[314] Ürdün, Suriye mülteci krizi ile süregelen düşük gelirli konut sıkıntısını ortadan kaldırmıştır. Bu da Suriyelilerin canlanan konut üzerindeki taleplerinin artışına ve Ürdün'ün kuzeyinde yer alan 6 ilde kira fiyatlarının yükselmesine yol açmıştır. Böylece makul fiyatlarla konut sağlanması üzerine olan baskı artmıştır. Suriyeli mültecilerin büyük ölçüde ikamet ettikleri iki şehir vardır; el-Mafrak ve el-Ramtha.

---

[310] Internet: "REACH Evaluates the Effect of the Syrian Refugee Crisis on Stability and Resilience in Jordanian Host Communities: Preliminary Impact Assessment". (2014, March). REACH. Web: https://goo.gl/di95F9 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[311] "REACH Evaluates the Effect of the Syrian Refugee Crisis on Stability and Resilience in Jordanian Host Communities: Preliminary Impact Assessment", (2014), https://goo.gl/di95F9

[312] Internet: "Syria Crisis Monthly Humanitarian Situation Report". (2014, April). UNICEF. Web: https://goo.gl/k1DXpE 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

[313] "Needs Assessment Review of the Impact of the Syrian Crisis on Jordan", (2013), https://goo.gl/diK3im

[314] Internet: "2014-2016 National Resilience Plan". (2014, Jan). Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/yjTs67 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Ortalama kira fiyatları üç katına varırken, bazı kira fiyatları kriz öncesine oranla 6 kat artmıştır. Konut sektörü üzerindeki baskı Ürdünlü ve Suriyelileri konut piyasasından ekarte etmiştir.[315]

Ürdünlüler, yaşanan gerilimlerin ana etkeni olarak barınak elde etmedeki rekabeti işaret ediyorlar. Toplumsal maliyetin, Ürdün toplumu üzerinde kiralama hususundaki artışı dayatması gibi. Öyle ki Ürdünlülerin konut maliyetlerinin artması, gençleri evliliklerini ertelemeye zorlamaktadır. Çünkü onlar, mülteci akımından kaynaklanan toplumsal çöküşteki artış nedeniyle yeni bir ev almaya güç bulamamaktadırlar.[316]

4.5.7. Sağlığı Koruma

Ürdün'de mülteci akımından kaynaklanan son baskılar sağlık yönünde sunulan icraatları tehdit etmektedir. Ürdün krizden önce, ikamet ettikleri bölgelerden yaklaşık 10 kilometre (6 mil civarı) mesafede yer alan vatandaşların tümüne sağlık hizmetlerini ulaştırmayı sağlamak için ikincil ve üçüncül sağlık kurumları ile desteklenmiş birincil sağlık bakım merkezlerinden muhteşem bir ağ kurmuştur. Ancak bu merkezler Suriye mülteci akımıyla birlikte hasta kapasite sayısını aşarak, ilaç ve aşı sıkıntısı ihtimaliyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu da hükümetin sağlık sektöründeki büyüme hedeflerini gerçekleştirmek ve doğru istikamette kalma yolunda gösterdiği çabalarda bir çöküşe yol açmıştır.

Ürdün Sağlık Bakım Kuruluşu, maddi kaynaklar ve sağlanan hizmetlerin gücü bakımından bir baskıya maruz kalmıştır. Sağlık Bakanlığına göre birincil sağlık bakım merkezlerinde Suriyelilerin dışındaki hasta ziyaretçilerinin sayısındaki artış Mart 2012'de 68 iken Mayıs ayı 2013 yılında bu sayı 15.975'e çıkmıştır.[317] Ve yine o dönem, devlet hastanesine giriş yapan Suriyeli mültecilerin sayısı 300'den 10.330'a çıkmıştır.[318] Bu külfetin sonucunda Ürdünlüler, ilaç almak için artan surette özel merkez ve hastanelere yöneldiler.[319] Böylece Suriyeli mülteciler bazı Ürdünlü vatandaşlara göre erişilmesi daha zor ve çok daha maliyetli olan bakım merkezlerini elde etmiş oldular.

---

[315] Francis, a.g.e. 17.
[316] Francis, a.g.e. 17.
[317] "Needs Assessment Review of the Impact of the Syrian Crisis on Jordan". (2013), https://goo.gl/diK3im
[318] "Needs Assessment Review of the Impact of the Syrian Crisis on Jordan". (2013), https://goo.gl/diK3im
[319] "Needs Assessment Review of the Impact of the Syrian Crisis on Jordan". (2013), https://goo.gl/diK3im

Ürdün, geçmişte ülke üzerinde sorun yaratan verem, çocuk felci ve kızamık gibi bulaşıcı hastalıkların yeniden ortaya çıkışına tanık olmuştur. Ürdün'de önem arz eden halk sağlığının korunması açısından birçok görevden biri de Suriyelilere bu hastalıklara karşı aşıların sağlanması olmuş ve bu hizmet, Suriyeli mültecilere sunulan en büyük hizmetlerdendir.[320]

Toplumsal gerginlikler, sağlık sistemindeki baskıya tepki olarak yükselme göstermektedir. REACH tarafından yürütülen bir başka çalışmada, Ürdünlülerin %64'ü ve Suriyelilerin %56'sının sağlık sistemine erişimlerinin toplumlarında gerginlik hadiselerine katkı sağladığını zikretti.[321] Onları kapsayan araştırma Ürdünlüler arasında, onlar açısından başlı başına bir endişe kaynağı olan sağlık bakım merkezlerindeki aşırı kalabalığın %60 sorun teşkil ettiğini göstermiştir.[322]

Ürdün'de sağlık sistemindeki baskı, Suriyeli mültecilere yönelik hizmetlerde kısıtlamaya yol açmıştır. Öyle ki Suriyeliler Ürdün'e gelmeye başladıklarında hükümet, ev sahibi toplumlarda yaşayan kayıtlı Suriyeli mülteciler için birincil ve ikincil sağlık bakım merkezlerine ücretsiz erişim sağlamıştır. Bununla birlikte hükümet, sağlık sektöründe kapasitenin ve bütçenin çok üstüne çıkılmasından dolayı 2014 yılının Kasım ayında Suriyeli mültecilere yönelik ücretsiz tıbbi hizmetleri iptal etmiştir.[323]

3.6. Ürdün'ün Suriyeli Mültecilere Yönelik Siyaseti ve Beklenen Senaryolar

3.6.1. Suriye Krizinde Ürdün'ün Tutumu

Suriye'deki olayların başladığı günlerde yabancı basın ile görüşmesinde Ürdün Kralı Beşar Esad'ın istifa etmesi gerektiği imasında bulundu ancak Ürdün resmi haber ajansı açıklamada sözü hafifletmeye çalıştı. Ve Ürdün'ün tutumu belirsiz ve tarafsız duruşuyla nitelendirildi. Ürdün'ün tutumundaki sabit olan şey Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve siyasi çözümün önemini vurgulamasıdır.

---

320 "Jordan Economic Monitor, Fall 2013: Moderate economic activity with significant downside risk". (2013), http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-fall-2013

321 Internet: "Access to Health Care and Tensions in Jordanian Communities Hosting Syrian Refugees". (2014, June). REACH. Web: https://goo.gl/ZZCssk 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

322 "Access to Health Care and Tensions in Jordanian Communities Hosting Syrian Refugees", (2014), https://goo.gl/ZZCssk

323 Francis, a.g.e. 16.

Suriye krizinde Ürdün'ün rolünün önemi şöyledir: Suriye'ye komşu bir devlet olarak coğrafi konumu, iki devlet arasındaki ekonomi ilişkileri, Güney Suriye ve Kuzey Ürdün arasındaki aşiret bağlarıdır.

Ürdün'ün önemi ve Suriye krizindeki etkinin sebebi, 375 km'lik sınırıyla komşu ülke olarak jeostratijik konumudur. [324] Zira bu kriz boyunca Ürdün'ün önemli rol oynaması ve Suriye krizi konusundaki uluslararası toplantıların çoğuna katılmasına yardım etti.

Suriye'deki olayların başlangıcı, aşiret özelliği taşıyan, Güney Suriye ve Ürdün sınırlarına yakın olan Dera şehrindeydi. Bu yüzden Ürdün Körfez ülkelerinin desteğiyle sınır yakınlarına kamplar inşa edip mültecilerinin kaçmalarını kolaylaştırdı. Öyle ki bazen onların geçişlerini kolaylaştırmak için Suriye ordusuyla çatıştı. Ve Suriye ordusundan ayrılan askerleri karşıladı ve Suriye Başbakanı Riyad Hicab'ın kaçışını kolaylaştırmayla uğraştı.[325]

Aşiret yapısını bildiği için Güney Suriye ve Kuzey Ürdün arasındaki aşiret bağları Ürdün için özellikle önemlidir. Zira bu protestoları askerîleştirmek için Körfez ve Batı'nın desteğinden faydalanarak silahlı aşiret toplulukları kurmak ve desteklemek için yardım etti. Böylece Ürdün'ün sınırındaki terör örgütlerine karşı bu topluluklar bir savunma hattı oluşturdu. Aynı zamanda aşiret topluluklarını kurması Körfez'in ve Batı'nın baskılarını yerine getirdiğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra Suriye, Ürdün için önemli stratejik ve ekonomik ortak kabul edilir. Çünkü onun toprağından daha fazla mallar geçer. Ticari alışverişlerin değeri 7 milyara ulaştı, Suriye krizinden dolayı 25 milyar dolar kayıp olarak tahmin edilir. Ürdün, Suriye ile arasındaki "Nasib" sınır kapısını 2015 yılına kadar güvenli tutabildi, yalnız muhalefet grupları oraya ulaştıktan sonra Ürdün o kapıyı güvenlik gerekçesiyle kapattı.[326]

Ürdün'ün tutumu belirsizlik ve tamamen taraftarlık olmadığı ile nitelendirildi. Bu tutum için muhalefeti askerileştirmek istemeyen Amerika Ürdün'e yardım etti. Böylece Ürdün Suriye devleti ile diplomatik ilişkileri sürdürdü. Ve Ürdün'ün Suriye'ye askeri

---

[324] Internet: "Geographical features". Al-Moqatel. Web: http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Dwal-Modn1/Jordan/Sec02.doc_cvt.htm adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[325] Internet: Shaqeer, Sh., (Feb, 2014). "Jordan's position on the Syrian crisis: ambiguity or contradiction?". Al-Jazeera Centre for Studies. Web: https://goo.gl/hd2Ek1 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[326] Internet: Al-Dabiseh, Z., (April, 2015). "Jordan loses trade with Syria". *Al-Arabi Jadeed.* Web: https://goo.gl/J8x4US adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

müdahale için kendi ordusunu kullanmasını kesin bir şekilde reddetti. Sınır güvenliği, mültecilerin akını kimyasal silahlar ve terör örgütlerine karşı tedbirler Amerika ile ortak askeri faaliyetlerdi.

Buna karşı, bazı Körfez ülkeleri Suudi Arabistan gibi Suriye rejimini düşürmek için bu protestoları askerileştirmeye koşan silahları ithal etti. Ürdün'e baskı yaparak konvoyların geçmesi, altyapıları inşa etmesine yardım etmesi, yabancı savaşçıları göndermesi ve aynı zamanda Suriye ordusuna ve terör örgütlerine karşı stratejik değiştirme yapmaya çalışan ılımlı muhalefet kuvvetlerine Amerikan desteğiyle yardım etmektir. Başarısızlıkla biten son girişimleri 2015 yazındaki ''Güney Fırtınası''dır. Muhalefeti desteklemek ile ilgili ve sonra kapatılan askeri ve lojistik ''Moka odası''nı karşıladı.[327]

Suriye krizinden etkilenen Ürdün faktörleri şöyledir: cihatçı grupların desteklenmesi, Suriyeli mültecilerin dönmelerine çalışması, Suriye ile ekonomik bağı sürdürmesi, Suriye krizine karşı Amerikan kararsızlığı ve Suriye rejimini Rusya'nın desteklemesidir.

Belki Ürdün Suriye ile ekonomik bağı sürdürmekte başarılı olamadı. Buna rağmen kendi topraklarını kullanarak cihatçı grupları desteklememekte karar kıldı. Ve savaşçıları kaçırmasına izin vermedi bununla beraber Amerika ile başvurarak belli grupları destekledi.[328] Ilımlı grupları destekleme amacıyla savaşçılara eğitim vermeye ve göndermeye uğraştı ancak bu programlar sonra bitti. Ürdün siyasi çözümün önemini vurguladı çünkü krizin bitmesi mültecilerin dönmesinin en kısa yoludur. Amerika'nın kararsız tutumu, Ürdün için silahlı grupları desteklemekte geniş bir manevra alanı açtı. Ve Rusya ile iyi ilişkileri sürdürdü. Putin, Suriye krizinin başlangıcında Ürdün'ü ziyaret etti. Ürdün kralı da ekonomik ve askeri ilişkileri gelişince birkaç defa Rusya'yı ziyaret etti.

Ürdün bu krizde bölgesel aktörlerden Amerika ve Rusya'nın tutumuna önem verdi. Böylece kendi sınır güvenliğini nispeten korudu. Ve Suriye krizine düşmedi. Suriye'nin geleceği ile ilgili görüşlerinin belirgin olmaması nedeniyle cihatçı grupların tehlikesi ve

[327] Internet: "The United States has stopped training new fighters from the Syrian opposition". (2015, October). BBC Arabic. Web: https://goo.gl/Dn6Fip 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[328] "The United States has stopped training new fighters from the Syrian opposition", (2015), https://goo.gl/Dn6Fip

başarısız devlet senaryoları, sınırlarda silahlı muhalefetleri destekleme suretiyle Suriye rejimini düşürmekten daha ziyade kendi sınırlarını koruma amacındadır.

3.6.1.1. Suriye Krizine Karşı Ürdün Tutumunun Aşamaları: [329]

- I. Cenevre'den önceki aşamada, Ürdün hala günlük olayların etkisi altında yaşıyordu. Özellikle Dera'da olayların başlangıcıyla Arap Baharı'nın havası ve özellikle Ürdün protestolarının baskısı altında yaşıyordu. Ürdün, Suriye muhalefetine karşı görüşmeye açıktı ancak sınırlı bir şekilde olmasını savundu. Ve rejiminin devam etmesine inanmamasına rağmen Beşar Esad rejimiyle de ilişkilerini sürdürmeye devam etti. Bu aşamada Ürdün kralının Esad'ın iktidarı bırakması çağrısı önemli idi.

- I. Cenevre'den sonraki aşamada, Suriye'de savaşın bitirilmesi ve ''Siyasi İntikal Operasyonu''na çağıran Haziran 2012 beyanıyla biten antlaşması açıklanır. Bu bildirge Ürdün'ün amacını oluştur. Ancak Amerika'nın belirsiz tutumu Ürdün'ü kararsız bu duruma itmiştir. Zira bir tarafta siyasi çözüm için Amerika-Rusya yol haritası vardır ancak bunun yanı sıra Suriye'nin kimyasal silahları kullandığı için askeri vurma tehditlerinde bulunan Amerika Suriye'ye karşı sözlü saldırıya devam etmiştir. Ayrıca muhalefeti II. Cenevre'ye katılmasını kabul etmesi için baskı da kurmadı ve Amerika'nın adlandırdığı şekilde ''terörizm'' yanlısı İŞİD ve el-Nusra gibi radikal guruplar ile de savaşmaktır. Bu aşamada salt Siyasi çözümün desteklenmesiyle Ürdün Suriye'ye müdahale etmemeyi vurguluyordu. Ancak muhalefet Suriye ve Ürdün arasında sınır bölgelerinin çoğunu elde etmesini güçleştiriyordu ve raporlar Amerika-Suudi Arabistan'nın Suriye muhalefet ordusuna eğitim vermesinden bahsediyordu.

- 14 Eylül Suriye'ye yönelik askeri müdahaleden vazgeçme aşaması, Ürdün siyasi çözümden daha çok emin oldu. Suriye krizini bitirmek için bütün yabancı askeri müdahaleleri reddettiğini vurguladı. Ve siyasi çözüme katılmak için

[329] Internet: Shaqeer, Sh., (Feb, 2014). "Jordan's position on the Syrian crisis: ambiguity or contradiction?". *Al-Jazeera Centre for Studies*. Web: https://goo.gl/hd2Ek1 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

muhalefetin birleşmesinin önemini vurguladı. Bu görüşünü Suriye Dostları Kongresinde belirtti ve bazı unsurları yine II. Cenevre'de tekrar etti.

Şuan, mevcut bölgesel ve uluslararası dengeler ışığında Ürdün değerlendirmesinin siyasi bir çözüm olması muhtemel görüşün tercihi üzerinde istikrarlı olduğu açıktır. Ürdün halen Suriye kriziyle ilgili askeri seçeneklerin çemberi içerisinde ve siyasi kararlılıkla Ürdün'ün Suriye krizine karışmasını isteyebilir. O zamana kadar Suriye rejiminin ayakta kalabildiğine dair bir inanç var, Ordunun ve devletin güvenlik, siyasi ve diplomatik organlarındaki bölünmeler sadece artmıyordu üstelik düzensizdi de. Hem de Suriye rejiminin geri çekildikten sonra oluşturduğu boşluk, tespit edilemeyen aşırı yanlısı güçler tarafından doldurulmaktadır.

Ürdün'ün bu aşamadaki konumu, bazı Suriyeli İslamcı muhalefeti açıkça reddetmeye çalıştı ve Ürdün'ün siyasi organları ile güvenlik kurumları, Suriye ve bölgedeki "İslami Militanın" Ürdün'ün ulusal güvenliğini tehdit ettiğini düşünmektedir.

3.6.2. Suriyeli krize karşı Ürdün'ün stratejisi

3.6.2.1. Milli Direnç Planı: 2014-2016 [330]

2014 yılının Kasım ayında Ürdün Uluslararası Planlama ve İşbirliği Bakanlığı bu isimli raporu çıkarmıştır bu rapor Suriyelilerin iltica aslının Ürdün'ün genel durumuna yaptığı olumsuz etkilere karşı nasıl başa çıkabileceği ile ilgili planı içermektedir. Raporu inceleyen kişi hükümetçe yapılan açıklamada en büyük payın ekonomik etkilere ait olduğunu fark eder rapordaki geçmiş gelirler bunu teyit etmektedir. Milli Direnç planı, mültecilerin sayısındaki artışı ülkede ekonomik yüklere yol açtığını vurgulamaktadır, bu yükler aşağıdaki noktalar gibi özetlenebilir;

- Fahiş artış %2 oranında milli yerel aslanın büyümesindeki
- Düşüş ve yabancı yatırımın direkt olarak düşüşü
- Ticari açıklığın bütçede ve kamu borcunu açıklığın ve açlık sınırı altında kalan kişi sayısının artışı.

[330] Internet: "Strategic Plan for the years 2014-2016". (2014, December). The Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/wT5AL4 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

- Altyapının özellikle su düzenlemesi kanalizasyon şebekesi hastanelerin okulların daha fazla hizmet sunmaya çalışması.

3.6.2.2. Suriye Krizine Tepki Planı 2016-2018 [331]

Rapora göre Uluslararası İşbirliği ve Planlama Bakanı İmad Fahuri'nin Suriyelilerin ilticasının Ürdün'e uyguladığı olumsuz etkiler ile baş etmek amacıyla kapsamlı toplumsal ve ekonomik bir siyaset ortaya koymayı hedeflemektedir daha sonra ileri boyutta sürekli gelişim ve verilerle işlem yapmada esnekliği gerçekleştirmeye garanti kapsamına alma aşamasına geçmeyi hedeflemektedir. Bütün bunlar uluslararası işbirliği ve desteği görmektedir. Bu planlama krizlerle başa çıkabilme gerçekliğini ve yüksek seviyede bilinçli olunduğunu yansıtır.

Krizi yönetmek mültecilerin sorunlarının azaltacak şekilde insani yardımlar sunmak çerçevesinde olmaktadır, krizi düzeltmeye yönelik değildir. Daha önce yazdığımız gibi Ürdün'deki sokaklarda Suriye krizi bir iltica sorunu olup ana gündem maddesi olarak algılanmaktadır, birçoğuna göre konunun Suriye'deki krizin siyasi çözümünü ve çatışan iki taraf arasında bugünlerde yapılan görüşmelerle sona erdirilmesi düşüncesidir. İltica sorunu direkt olarak yerel durumu etkileyen iç sorundur tüm sorunların temeline bakıldığında başlangıç temel sebeptir Suriye'de meydana gelen olaylardır en son sorun uluslararası siyasi görüşmelerinin etkisi olup mülteci sorunundan ayrılıp ayrı bir bölüm oluşmuştur. Ancak bu görüşmelerin ana sebebi olan mülteci sorunu asıl Suriye krizinden ayırarak çözülmesi ve daimi gelişmeyi oluşturacak şartların sağlanması ile Suriye iltica sorunu için istenilen başarı gerçekleştirilecektir.

Rapor mültecilerin ülkelerine dönme ihtimalinden söz etmemiştir, bunun sebebi ise Ürdün'de çalışma alanının dışında olmasındadır, Suriye'deki çatışmalar ve Arap ve uluslararası siyasi çabaların alanına girmesidir.

İltica konusu doğrudan yerel durumu etkileyen iç sorundur, sorunun köküne dönecek olursak temel sebebin Suriye olaylarının olduğunu görmekteyiz, son konu müzakereci uluslararası politika şekli almaya başlamıştır dolayısı ile mülteci sorunlarından kısmi şekilde

[331] Internet: "Fakhouri discusses US economic aid programs with US officials". (2016, Aug). The Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/haB2ab 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

ayrılmıştır. Bunun sonucunda mültecilerin sorunu Suriye krizinden ayrı tutulmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması Suriye iltica konusunda istenilen başarıyı elde etmek için yeterli olacaktır.

Rapor ayrıca dört aşama içerir -acil yardım, kurtarma, iyileşme ve kalkınmanın devamlılığı- kalkınma planları iki tarafın yararına olmalıdır. Hangi alanda olursa olsun ülkede yerel gelişim planlarını ve işlemlerin herhangi birinin sekteye uğratacak bir şey olmamalıdır. Planlara bakıldığında Suriye krizinin devam etmesi mülteci Suriyelilerin Ürdün toplum dokusu ile bütünleşeceği düşünülmektedir.

Ürdün milli ekonomisini mülteci sorunundan kopmadan geliştirmelidir. Ürdün'ün mülteci sorununa nasıl baktığı sadece ekonomisini değil hem iç hem de dış siyasetini etkilemektedir. Planların mülteci krizi ile başetmede hedeflediklerine bakılırsa planın, Suriyeli mültecileri Ürdün'ün toplumsal yapısına uygun bir şekilde entegre edene kadar devam edeceği varsayılmaktadır. Bu durum çok büyük sayıda mülteci akımına maruz kalan Türkiye'nin bu krizle başetme stratejisine göre farklıdır.

Gelecek 5 yılda planın devamlılığını sağlamak için uluslararası desteğe ihtiyaç olacaktır. Bu plan mülteci sorunu ile başedebilme amacıyla zorunlu hizmetler, eğitim, sağlık hizmetleri, ekonomik yön ve diğer ihtiyaçlar gibi tüm üyeleri kapsayan masrafların ortaya konulması ile bunun izahının nasıl yapılacağını kapsar.

Mülteci krizi tüm dünyayı farklı şekilde etkilerken Ürdün'ü iltica yönünden etkilemiştir. Bazları bu soruna muhtelif bakış açısıyla esas konudan uzaklaşarak bakıyor olabilir Ürdün yerel çevrelerinde kriz için çözüme nasıl var olacağından uzaklaştırılarak Ürdün'de iltica krizine çözüm konusunun konuşulduğu durum haline gelmiştir. Konuşma aktif bir şekilde Ürdün gerçeğini yansıtmaktadır. Bu konuşmalar Ürdün'ün güncel siyasetini önemli ölçüde etkilemektedir.

3.6.3. Mültecilere ve Uluslararası Hukuka Yönelik Ürdün Politikası

Ürdün inanılmaz derecede karmaşık bir mülteci ülkesi durumundadır, Ürdün'ün kendi vatandaşlarının sayısı ile karşılaştırıldığında dünyada mülteci barındıran en büyük ikinci,

mutlak değer bakımından en büyük beşinci ülkedir.[332] 2011 yılında Suriye'deki siyasi şiddet başladığından beri 660 binden fazla kişi Ürdün'e iltica etmiştir.[333] Bunların yaklaşık %84'ü ev sahibi toplumlarda yaşamaktadır.[334] Bunun etkisi, Birleşik Devletler'in dört yıl boyunca 29.4 milyondan fazla mülteciyi ağırlaması gibi olacaktır.

Hükümetin tahminlerine göre Ürdün'de yaklaşık 1.4 milyon Suriyeli ikamet etmektedir, bunlar savaştan önce Suriye'yi terk edenleri kapsamaktadır.[335]

1998 yılında Ürdün'ün BMMYK ile imzaladığı mutabakat zaptı evsizlerin temel uluslararası korumanın ilkelerini ve ölçülerini içermektedir, mülteci ve sığınmacı ile ilgili 1951 antlaşması dahil.[336] Mutabakat zabtı BMMYK ile hükümet arası işbirliği ölçülerini içermektedir. Buna rağmen bu ölçüler yasal zorunluk getirmemektedir.

Bununla birlikte, Ürdün mültecilere yönelik olarak ilerici bir tutum sergilemekte ve genel olarak muamele ile ilgili uluslararası standartları desteklemektedir. BMMYK ile 1998 yılında imzalanan mutabakat belgesi, Ürdün'ün Filistin dışı mülteci politikasının kapsamını ortaya koymaktadır. Belgede, 1951 sözleşmesinin mülteci ve sığınmacı tanımlamaları da dahil olmak üzere yerinden olmuş kişiler için uluslararası korumanın temel ilkeleri ve standartları bulunmaktadır. Krallık, Suriyeli çocukların halk eğitimine erişmesine ve Kasım 2014'e kadar Suriyelilerin gereken tıbbi bakıma erişimini kolaylaştırdı. Mutabakat Zaptı, BMMYK ve hükümet arasında işbirliği için gerekli standartları eklenmektedir; Ancak bu standartlar yasal bir zorunluluk teşkil etmez.

Geri gönderme ilkesine saygı duymasını gerektiren Ürdün yasal zorunluluk getirilmiştir, Teamül uluslararası yasanın hukuk bileşenlerinden biri sayılmaktadır ve tüm ülkeler buna uymak zorundadır.[337] 1951 yılı anlaşmasının içerdiği hükümlere göre "antlaşmaya imza atan ülkeler herhangi bir şekilde mülteciyi ırkı, dini, uyruğu, sosyal

[332] Internet: "Mid-Year Trends 2014". (2015, Jan). BMMYK. Web: http://www.BMMYK.org/54aa91d89.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[333] Internet: "3RP Regional Progress Report". (2015, June). 3RP Regional Refugee and Resilience Plan. Web: https://goo.gl/33c3L6 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[334] "3RP Regional Progress Report", (2015), https://goo.gl/33c3L6
[335] "Strategic Plan for the years 2014-2016", (2014), https://goo.gl/wT5AL4
[336] Stevens, D. (2013). "Legal Status, Labelling, and Protection: the Case of Iraqi 'Refugees' in Jordan," **International Journal of Refugee Law** 25 (1), 1–38.
[337] Internet: "Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees". (2010, Dec). BMMYK. Web: www.BMMYK.org/3b66c2aa10.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

durumu ve siyasi görüşlerinden dolayı hayatını ya da özgürlüğünü tehdit altında sokan sınırlara kovamaz ya da iade edemez".[338]

Ülkenin ayrıca, tüm ulus devletlerin uyması gereken genelde uluslararası teamül hukukunun bir parçası olarak kabul edilen geri göndermeme ilkesine saygı göstermek için yasal bir yükümlülüğü vardır**.** 1951 sözleşmesinde ifade edilen şartlar altında "Hiçbir akit devlet, bir mülteciyi, ırkından dininden dolayı yaşamının veya özgürlüğünün tehdit altına sokacağı sınırların sınırlarına herhangi bir şekilde çıkarmasına veya iade etmeyeceği", Milliyet, belli bir toplumsal gruba üyelik veya siyasi görüş." Ürdün, uluslararası teamül hukukunun ötesinde, BM'nin 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin onaylanması yoluyla kişilere geri dönmemeyi açıkça taahhüt etmiştir.

Ürdün'ün imzaladığı mutabakat zaptında mültecilerle ilgili BM anlaşmasını imzalayan ülkeler farklı kanuni hakları gözden kaçırmıştır, konut, iş, eğitim, seyahat özgürlüğü, kurtarma ve genel yardım gibi. Buna ilave olarak Ürdün Suriyeli mültecilerin koruma kapsamını daraltmıştır ve seyahat özgürlüğünü kısıtlamıştır.[339]

Ürdün'ün muhtıra listesinde bulunmadığı halde, Birleşmiş Milletler sözleşmesine imza atan mültecilerin sahip olduğu çeşitli yasal haklardan yoksundurlar. Bunlara konut, istihdam, kamu eğitimi, hareket özgürlüğü ve kamu yardım ile yardım hakları dahildir. Ayrıca Ürdün, Suriyeli mültecilerin koruma alanlarını kısıtlamaya başlamış, sağlık bakım hükümlerini feshetmiş ve hareket özgürlüğünü kısıtlamaya başlamıştır. Gerçekten de, Birleşmiş Milletler sözleşmesinin yasadışı çerçevesinin bulunmaması, resmi Ürdün topluluğu ve insani yardım sektörü arasında Ürdün'deki Suriyelilerin hakları konusundaki tartışmalara yol açtı ve aralarındaki en çekişmeli konular geçim kaynaklarına erişim hakkı meselesiydi.

Uluslararası kanun gereğince Ürdün yükümlülükleri sınırlamaları sonucunda mülteciler yasal yönünden açık durumdalar. Mülteci girişi kabul konusunda Ürdünün yasal zorunluğu yoktur; bu yüzden savaştan kaçan Suriyelilerin insani güvenliği tehlike altındadır. Ürdün sınırında Suriyeli akımını püskürtmüştür, ve özgürlüklerini, verilen hizmetleri daratmıştır. İnsani topluluk, Ürdün'ü, mültecileri Suriye'ye iade etmek ile suçlamıştır,

[338] "Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees", (2010), www.BMMYK.org/3b66c2aa10.html
[339]Francis, a.g.e. 13.

özellikle erkekler ve yanında birisi olmayan Filistinliler.[340] Bu işlemler geri göndermeme ilkesini ihlal etmek anlamına gelmektedir.

Ürdün'ün uluslararası hukuk çerçevesindeki sınırlı yükümlülüklerinin bir sonucu olarak, ülke içindeki mülteciler yasal açıdan savunmasız kalmaktadır. Ürdün'ün mülteci kabul etmeye devam etmesi hakkında yasal bir zorunluluğu yoktur; Dolayısıyla, Suriye'deki savaştan kaçan insanların güvenliği tehlikededir. Krallık, Suriyelileri sınırlarında gittikçe uzaklaştırdı ve mülteciler için özgürlük ile hizmetleri azalttı. İnsani yardım topluluğu, Ürdün'ü de mültecileri Suriye'ye, özellikle refakatsız erkekler ve Filistinlilere geri göndermekle suçladı. Bu tür eylemler, geri göndermeme yasağı ihlalidir.

3.6.3.1. Geri Gönderimler Uluslararası Hukuk İhlalidir

Ürdün'ün resmi olmayan şekilde sınırlarını kapatmasının yanında insan hakları izleme kurumları Suriye'ye Suriyeli mültecileri iade etme oranlarının arttığını ifade etmiştir. Bu nedenle muhtemelen geri gönderme operasyonları mülteci olarak tanınma hakkına sahip olan kişileri göndermeyi yasaklayan teamülü, uluslararası kanun ilkelerini ihlal etmek anlamına gelmektedir, bu ilke "geri göndermeme" olarak bilinmektedir.[341]

İnsan hakları izleme kurumlarının ve yardım kuruluşlarının yayınladığı güvenilir raporlar BMMYK'de kayıtlı mülteci geri gönderme vakalarının olduğunu tescil etmiştir, aralarında kadın, çocuk, sağlık sektöründe çalışanlar ve yaralılar bulunmaktadır.[342] Ayrıca insani kuruluşların yayınladığı güvenilir raporlara göre resmi giriş noktalarından girişleri yasaklanan mültecilerin sayısında artış olduğunu yayınlamıştır.[343] Ekim 2014 tarihinde, yardım ajansları Ürdün sınırlarına ulaşan sığınmacıların %45 ile %80 arası BMMYK'de kendilerini kayıt ettirme fırsatı olmadan geri gönderildiğini ifade etmiştir.[344]

Ürdün'ün geri iade operasyonları Suriyelilerin girişinin yasaklanması ile uzamıştır, girişleri yasaklanan genelde doğru olmayan belgelere sahip olanlar ya da Suriye Ürdün arası

[340] Francis, a.g.e. 13.
[341] Francis, a.g.e. 31.
[342] Internet: "Regional Analysis Syria Q4 2014". (2015, Jan). Relief Web. Web: https://goo.gl/4iZH5P 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[343] Internet: "Jordan-Syrians stranded in the desert". (2015, June). Human Rights Watch. Web: https://goo.gl/acALUz 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.
[344] Internet: "No Escape: Civilians in Syria Struggle to Find Safety Across Borders". (2014, Nov). Norwegian Refugee Council. Web: https://goo.gl/EoRAkP 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

gidip gelenlerdir. Bu, sadece bölgesel güvenlik durumunun bozulması ile ilgili Ürdün endişesini yansıtmamaktadır aynı zamanda Ürdün'deki sosyal, ekonomik ve siyasi gerginliğin sonucunu temsil etmektedir.[345]

Suriye'den gelen Filistinli mülteciler eşit olmayan oranda giriş yasağı ve uzaklaştırmaya maruz kalmışlardır, bu da mültecilere karşı Ürdün'ün izlediği planın aleni siyasi boyutunu göstermektedir. 2012 yılının başlangıçlarında ertesi yıl resmileşen bu politikadan önce, Suriye'den gelen Filistinli mültecilerin girişini ret etmiştir. Kasım 2014 yılında, UNRWA sözcüsü Chris Gunness; Ürdün hükümeti Suriye'den gelen her Filistinlinin girişini yasakladığını ifade etmiştir, zorla iade edilen 100'den fazla Filistinli mülteci vakası rapor edilmiştir.[346]

3.6.4. Uluslararası Koruma Alanındaki Sınırlamalar

3.6.4.1. Uluslararası Finansın Gerilemesi

Finansın eksikliği nedeni ile 2014 yılında uluslararası insani kuruluşları Suriyelilere sunulan yardımları sınırlamak zorunda kalmıştır. Aslında Haziran 2015 tarihinde uluslararası toplum 2015-2016 yılı "Mülteciler için bölgesel plan ve dayanma gücü" için gereken bütçenin sadece %23'ünü finanse etmiştir. Ürdün'de planı finanse etmek için gerekli 1.2 milyar doların sadece 272 milyon doları toplanmıştır.[347]

Suriyeli mülteciler yardımının finans eksikliğinin iki etkisi vardır. Birincisi: Suriyeliler, verilen hizmetlerde gözle görülebilen sınırlamalara şahit olmuştur. İkincisi: Ürdün hükümeti uluslararası toplumun tedarik etmesini ve Suriyeli mültecilerin yüklerini kaldırmada yardımcı olmalarını eleştirmiştir, bu da Ürdün koruma alanındaki sınırlamalara neden olmuştur.[348]

Gıda yardımlarının aksaması Ürdün'deki Suriyeli mültecilere yönelik büyük etkilerden biri olmuştur. 2014 yılının son çeyreğinde Birleşmiş Milletlere bağlı olan dünya gıda programı finans konusunda azalmalar yaşamıştır, bu da bölgenin çevresindeki Suriyeli

[345] Francis, a.g.e. 31.
[346] Francis, a.g.e. 31.
[347] Francis, a.g.e. 34.
[348] Francis, a.g.e. 34.

mültecilerin temel gıda yardımlarını tehdit etmiştir. Acil çağrı dünya gıda programına Aralık 2014'ün gelmesi ile gıda yardımlarının yeniden dağıtımında yardımcı olmasına rağmen, Ürdün'de Suriyelilerin yemek kuponları önceki değerin üçte ikisi kadar geri verilmiştir.[349]

Bu yardımlar aydan aya garanti değildir, bu demek ki Ürdün'de bulunan Suriyeliler için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Mültecilerin %85'i temel ihtiyaç masraflarını karşılamak için dünya gıda programının sunduğu gıda yardımlarına güvenmektedir. Temmuz 2015 tarihinde, dünya gıda programı Ürdün'de 440 bin Suriyelinin yararlandığı tüm yardımları finans eksikliği yüzünden Ağustos 2015'ten itibaren kesebileceğinden endişe duyduğunu ifade etmiştir.[350]

A.B.D'nin bağışladığı 21.3 milyon dolar dünya gıda programına yardımların Ağustos ayına kadar düşük seviyede devam etmesine yardımcı olmuştur. Buna rağmen dünya gıda programı ek bağışlar almaz ise şimdi yararlananların yarısı gıda yardımları alamayacaktır. Bunlar olduğu takdirde BMMYK mültecilerin çoğu kentsel bölgelerden el-Ezrak kampına intikal edeceğini tahmin etmektedir, zira yardımlar orada devam etmektedir.[351]

İnsani fon eksikliği ülkeyi destekleyecek uluslararası topluluğun istediği Ürdün'ün güvenini geliştirmez ve uzun vadede Suriyeli mültecileri ağırlama karmaşıklığı ile başa çıkmaktadır. Bağışçıların sınırlı katılımının karşısında bulan Ürdün Suriyelilerin girişine izin vermede ve onlara hizmet sunmada kısıtlamaları arttırmaya devam edecektir, mülteciler için bu ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Marjinalleştirme ve kaynakların bozulması ülkenin geleceği için karanlık bir resim çizmektedir. Bu kritik zamanda Ürdün Suriyeli mültecileri korumaya devam etmek, ülkenin ve ev sahibi toplumların istikrarı ve refahı için uluslararası topluluğun daha çok desteğine ihtiyacı vardır.[352]

3.6.4.2. Mülteci Koruma Kapsamını Baki Kılmak

Ürdün içinde koruma kapsamının giderek sınırlandırılmasının yıkıcı sonuçlarını ve uluslararası finans kaynaklarının bozulmasını Suriyeli mülteciler tarafından sindirmiştir. Ürdün, mültecilerin giderek artan sayıda Suriye'ye ya da mülteci kamplarına döndüğüne

[349] Francis, a.g.e. 34.
[350] Francis, a.g.e. 34.
[351] Francis, a.g.e. 35.
[352] Francis, a.g.e. 35.

şahit olmuştur. Suriyeliler ülkelerine geri döndüklerinde, Ürdün'e bir daha kabul edilmemektelerdir, bu yüzden geri dönme kararı yıkıcı bir şekilde tehlikeli olmaktadır. Kentsel bölgelerde ev sahibi toplumlarda Suriyeli mülteciler için Ürdün'de yaşam daha zor hale gelmiştir. İnsani ajanslar yardımları kısıtlamak zorunda kaldığından ve Ürdün hükümeti hizmetlerini sınırlandırdığından, tasarruflar ve yaşam fırsatları yok olduğunda kentsel bölgelerde ev sahibi toplumlarda Suriyeli mülteciler için Ürdün'de yaşam zor bir hale gelmiştir.

Yeterli yeniden yerleştirme fırsatlarının sağlayamaması yüzünden, Uluslararası toplum Suriyeli mültecilere birkaç kez hayal kırıklığı yaşatmıştır, dolayısıyla uluslararası desteğin yokluğu sadece Ürdün istikrarına tehlike teşkil etmemektedir, aynı zamanda yıkılan devletlerinde kaçmaya çalışan Suriyelilerin insani güvenliğini de tehlikeye sokmaktadır. Mülteciler, kamplarında umutsuz ve onursuz yaşam ile savaş tehdidi altında yaşam arasında seçim yapmaya mecbur kaldığında, uluslararası koruma sistemi başarısız olmuş demektir.

Bu karmaşık insani ortama karşılık olarak, Birleşmiş Milletler insani yardımlar ile ilgili yeni bir yaklaşım ileri sürmüştür, mültecilere ev sahipliği yapan toplumların kalkınma yardımları ile geleneksel insani yardımları bütünleştirilmiştir. Aralık 2014'te BMMYK ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı "Mülteciler Bölgesel Planı ve Dayanma Gücü" yayınlamıştır, sığınmacıların ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak insani ve kalkınma kaynaklarının bütünleşmesi ortaya yeni çıkan bir modeli temsil etmektedir. Suriye krizinin kötüleşmesi ve bu krizin sonunu görünmemesi gölgesinde, bu plan ayrıca kalkınma kaynaklarının uzun vadede olması için acil durumları karşılamada insani yardım alanında mevcut geleneksel finans kaynaklarını genişletmek için bir denemeyi temsil etmektedir.

Birleşmiş Milletler insani ve kalkınma faaliyetleri krize cevap vermek için insani ve kalkınma yardımları ilk kez bütünleşmiş ve beraber çalışmışlardır. Dolayısıyla insani ve kalkınma yardımlarının bütünleşmesi milyonlarca Suriyelilerin insani güvenliğini ve ev sahibi komşu ülkelerin istikrarını tehdit eden Suriye krizinin karmaşıklığına uygun bir tepki olmuştur. Ev sahibi toplumlar artan baskılara maruz kaldığına göre mülteciler ve yerel Ürdün toplulukları gerekli desteği almalıdır.

Ürdün ve Uluslararası Topluma Ön Tavsiyeler; Yapılması Gerekenler

- Kalkınma ve insani yardımları bütünleşmesi için öncelik verilmesi. Tarihsel olarak, Ürdün ulusal kalkınma tekerleğini ilerletmek için mülteci akımını fırsat olarak görmüştür. Bu yüzden uluslararası toplum bu dinamikliği idrak etmeli ve Suriyeli mülteciler krizine cevap verme kapsamında ulusal kalkınma yardımlarına ve insani yardımların bütünleşmesine öncelik vermelidir. Suriyeli mülteciler krizine cevap vermek, hem ev sahibi toplumlar hem mültecilere fayda sağlayacaktır.
- Suriyeli mültecilerin koruma kapsamının korunması. Ev sahibi toplumda gerginlik şiddetinin artması ile Ürdün, mülteci koruma kapsamında siyasi oyunlara direnmelidir. Bu yüzden Ürdün insani güvenliğin sağlanmasını hedef alarak mültecilerin sığınma hakkını temin etmelidir.
- Geçim kaynaklarına ulaşım özgürlüğünü belgelemek. Ürdün'de Suriye krizine yanıt veren aktörler tepki politikalarını acil yaklaşımdan uzun vadede devamlı yaklaşıma çevirmelidir. Suriye krizinin devam etmesi ile ekonomik sektörü resmileştirmek ve Ürdün'deki kaynaklara ulaşmada yardımcı olmak mültecilerin zarar görme olasılıklarını düşürecek, Ürdün ekonomisini güçlendirecek ve acil insani çağrıları azaltacaktır.
- İlgili aktörleri yerel yönetimde etkinleştirmek. Uluslararası yardımlar halkın geneline ve Suriyeli mültecilere hizmet sunmak için Ürdün belediyeler yetkilerinin kapasitesini güçlendirecek kapasite oluşturma programları içermelidir.

3.6.4.3. Mültecilerin Dönüşü

Suriyeli mültecilerin evlerine geri dönme konusuna geldiğimizde, uluslararası raporlar mültecinin ikamet süresinin yaklaşık 20 yıl olduğunu ifade etmektedir, bu yüzden aşağıdaki hususları dikkate almamız gerekmektedir, bu hususları Carnegie vakfı açıklamıştır;[353]

- Suriye krizini bitirecek herhangi bir çözüm mülteciler için geçiş adaleti ve ekonomik fırsatları içermelidir, bunun tersine seçmeli dönüşü sağlamak zordur.

[353] Internet: Al-Mashar, M., (June, 2017). "Towards just solutions to the issue of Syrian refugees". *Carnegie Middle East Center*. Web: https://goo.gl/2Pspvu https://goo.gl/hd2Ek1 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Geri dönenleri onları yeniden tahlil edecek yardımları almak için belirli bir zaman için gelen mülteci olarak sınıflandırmak gerekir.

- Savaş sonrası döneminde mezhepsel kota sistemine itimadı önlemek gereklidir çünkü toplumda mezhepsel ve etnik çatışmaları beslemektedir, Irak'ta olduğu gibi.
- 1325 numaralı birleşmiş milletler kararında olduğu gibi barış görüşmelerine kadınları dahil etmek gereklidir, imar konusunda bunun olumlu etkisi olacaktır, özellikle Suriyeli kadınların birçoğu ailelerinin geçiminden sorumlu olduktan sonra, ayrıca krizin tüm yönlerine katılmaları barış antlaşmalarının devamını sağlamaktadır.
- Herhangi bir anlaşmada eğitime öncelik tanımak, özellikle üç milyon Suriyeli okul dışında olduktan sonra ve düzenli eğitim almamaktadır.
- Siyasi çözüm teşvik etmek ve mültecilerin güvenli bir şekilde dönmelerini sağlamak için uluslararası yardımları imar için kullanmalı, mültecilerin büyük çoğunluğunun desteklemediği Suriye rejimini yeniden rehabilite etmek için kullanmamalıdır.

Suriyeli mültecilere karşı Ürdün politikasını ve Ürdün devletinde Suriye ilticanın etkilerini detaylı bir şekilde açıkladıktan sonra görüyoruz ki;

- Ürdün'ün iltica hareketlerine karşı politikası, açık kapı politikasına dayanmaktadır, insani ve ahlaki bağlara dayanarak ve uluslararası kuruluşların yardımı ile herhangi bir tür Arap milliyetçiliğine dayanmamıştır zira bu kavram Filistin savaşından sonra zamanla kaybolmuştur.
- Suriyeli mültecilere sunulan hizmetler, Filistinlilere iltica ettiklerinde sunulan hizmetlerden çok daha iyidir, bunun sebebi ise zamanın değişmesi ve Ürdün devletinin imkanlarının gelişmesidir.
- Suriyeli mültecilerin Ürdün topraklarına giriş yapmaları ile terör saldırıları artmıştır, bunun sonucunda Ürdün sınırlarını kapatmıştır ve yeni mülteci akımlarının girişine izin vermemiştir.
- Suriye krizinin bitmek üzere olduğunu söyleyemeyiz, bu da mültecilerin uzun bir süre için Ürdün'de kalacakları anlamına gelmektedir.

- Suriyeli mültecilerin Ürdün toplumu içinde bütünleşmesi, daha sonra Ürdün vatandaşlarının onlara Ürdün vatandaşlığının verilmesini kabul ettiği anlamına gelmez. Ürdün güvenliğini içeriden tehdit edecektir, ilaveten farklı köklerden Ürdün vatandaşlarının sayısı arttığından geleneksel Ürdün kimliğini de tehdit edecektir
- Uluslararası kuruluşlar ve uluslararası toplum Ürdün'e mültecileri barındırdığı için sadece maddi yardım sunmaktadır, Suriye krizinde yedi yıl geçtikten sonra bu yardımlar gitgide azalmıştır, bunun sonucunda Ürdün devletinin ekonomik baskılarının artmasına sebep olmuştur.
- Ürdün'ün yaşadığı ekonomik, siyasi ve sosyal baskıların devam etmesinden dolayı Ürdün vatandaşları tarafından olabilecek gösteri ve sarsıntıların artması tehdit teşkil etmektedir.

3.6.5. Dünyanın Gözünden Suriye'nin Geleceği

Arap dünyasındaki halka göre Suriye'nin geleceğine bakıldığında birkaç unsur öne çıkmaktadır. Aşağıdaki grafiğe göre en çok tercih edilen çözüm rejimin değişimidir. Bunu Suriye'de iç savaş ortamının bitirilmesi takip etmektedir. IŞİD, bu krizin devam eden sebeplerinden birisi olduğu için örgütün ortadan kaldırılması da bir çözüm olarak görünmektedir.

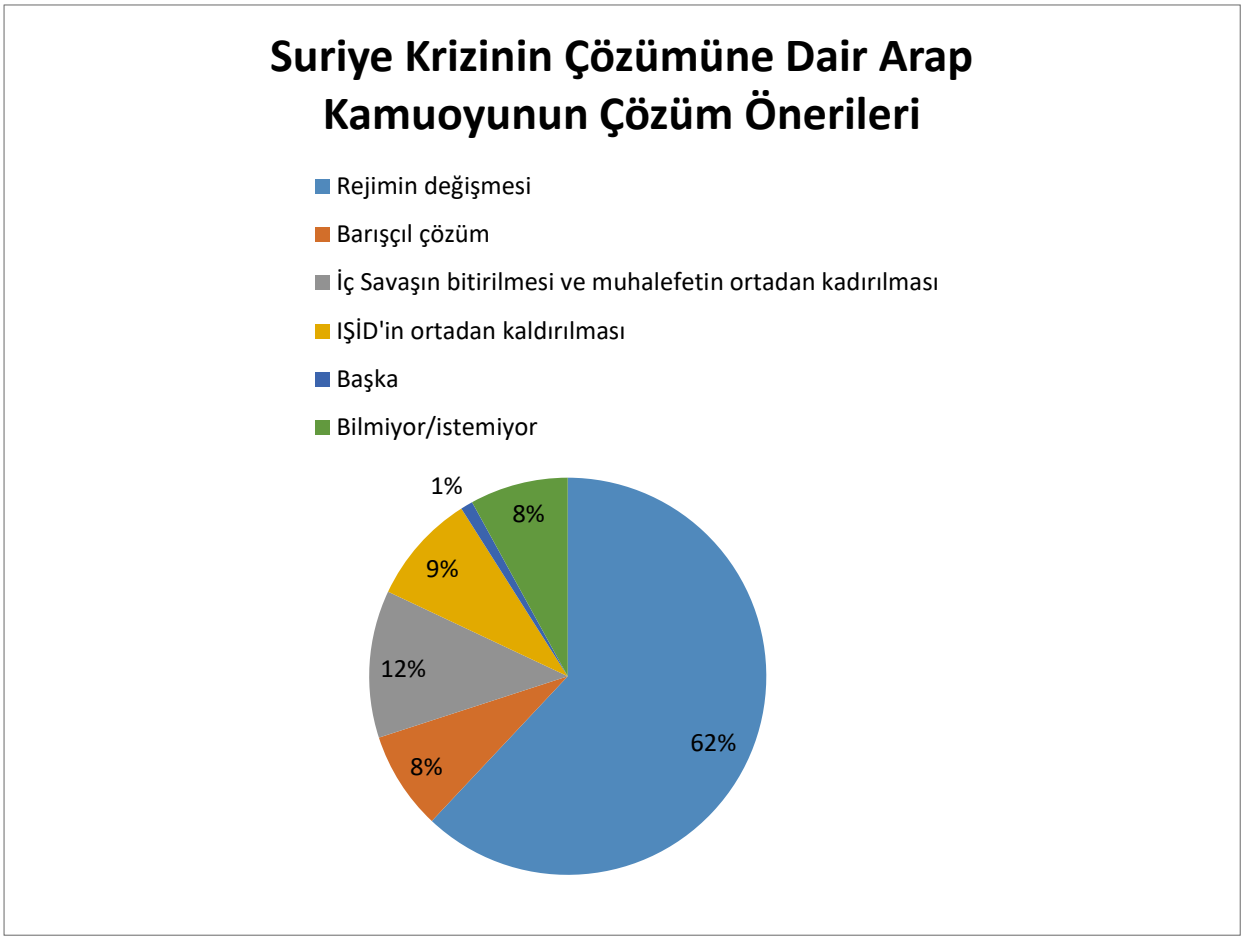

Şekil 3.7. Suriye krizinin çözümüne dair arap kamuoyunun çözüm önerileri

- Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi - 2015[354]

Suriye savaşının sonucunun nasıl olacağı belli değilse de birkaç ihtimal üzerinde durulabilir :

Birincisi: Rejimin değişmesidir, bunun gerçekleşmesi için birkaç araç vardır; - Beşar Esad'ın istifası ve yargılanması; Rejimi devrilmesi; Sonuna kadar Suriye devrimine destek verilmesi; Esad'a karşı güçlü bir uluslararası tutum; Askeri müdahale.

İkincisi: Muhalif ayaklanmanın sonlandırılmasdır. Bu da muhalifler ve silahlı grupların ortadan kaldırılmasıyla ve dış destek durdurulursa gerçekleştirebilir .

[354] Internet: "The 2015 Arab Opinion Index: Results in Brief". (2015, Dec). Arab Center for Research and Policy Studies. Web: https://goo.gl/9ry4eD 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Üçüncüsü: Barışçıl ve siyasi bir çözümdür. Bu senaryo iki taraf arasında başarılı ve uzlaşmacı görüşmeler yapılmasını gerektirmektedir .

En kötü sonuçlardan birinin Suriye'nin parçalaması olduğu düşünülmektedir. Özellikle mezhepsel bölünme durumunda ne Ürdün ne de diğer bölge ülkeleri durumdan memnuniyet duyacaktır. Böyle bir senaryo aynı zamanda bölgesel çatışma dinamiklerini de sürdürme potansiyeli taşıyacaktır .

3.6.5.1. Senaryoların Ürdün'e Etkileri

Ürdün halkının çoğunluğu, Suriye rejiminin sonlandırılmasını en uygun çözüm olarak görmektedir. Ancak sürecin belirsizliği dolayısıyla diğer ihtimallerin de dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Siyasi çözüm de en hafif zarara sebep olabilecek bir çözüm olabilecek, böylesi bir çözüm güvenlik tehditlerini de bertaraf edebilecektir. Mülteci meselesi açısından bakılırsa, savaş ne zaman biterse bitsin mülteci sorununun hızlı biçimde çözülmesi mümkün görünmemektedir .

Muhalefetin ortadan kaldırılması ya da Esad'a karşı uluslararası müdahale durumunda Ürdün'ün güvenliği açısından tehlikeler ortaya çıkabilecektir. En kötü olarak değerlendirilen ve Ürdün açısından en tehlikeli senaryo Suriye'nin mezhepsel olarak Şii ve Sunni bölgelerine bölünmesidir. Bu durum bölgesel olarak da istikrarsızlık oluşturma potansiyeline sahiptir .

Bu senaryolar üzerinde durulurken önemli bir konu da gözden kaçırılmamalıdır ki bu da Arap ülkelerinin meşruiyet konusundaki zayıf durumudur. Genel olarak Arap ülkeleri hükümetlerinin meşruluğu kırılgan ve zayıftır. Bundan ötürü siyasi sisteme karşı halkın sadakatı sınırlıdır ve bu sadakat korku ve menfaat üzerinden şekillenmektedir. Bu meşruiyet sorununun demokratikleşme noktasındaki eksikliklerden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu eksikliğin neticesi Arap Baharı sürecinde görülmüş ve kanlı sonuçlarına şahit olunmuştur. Yönetime gelen diktatoryal rejimler halk ayaklanmalarının önünü açmakta, halk desteğinden yoksun hükümetler kırılgan bir yapı oluşturmaktadır.[355] Siyasal iktidarların 'sürgünü' de bu demokrasi dışı görüntüyü destekleyici hamlelerdir.[356] Bu hamle neticesinde halkın iktidarla uyumlu kültürel ve ideolojik yönelimleri de sistemden

[355] Al-Khazendar, S. (2004). "Arab internal conflicts". Yarmouk University, 20 (1), 150-152.
[356] Al-Khazendar, (2004), 150-152.

dışlanmakta, yabancılaşmaya sebep olmaktadır. Dolayısıyla halk merkezli sağlanmayan meşruiyet de nihayeten silah ve şiddet yoluyla temin edilmeye çalışılmaktadır .

Suriye ve diğer Arap ülkelerinde çözüm halktan gelen talep doğrultusunda ve halk tarafından başlatılırsa uzun vadeli ve kalıcı bir çözüm sunabilecektir. Aksi takdirde bu coğrafyada çatışmaların nihayete erdirilmesi mümkün görünmemektedir. Suriye'de siyasi çözüm bağlamında da aynı aktörlerin yönetimde kalması makul bir çözüm olarak görünmemekte, ülkedeki dinamikler de bunu mümkün kılmamaktadır. Aksi yönde bir ısrarın hem ülke hem de bölge adına yeni olumsuz sonuçlar doğurması ve var olanları değiştirmesi oldukça fazladır.

SONUÇ

Bu çalışmada; göç kavramı ve genel olarak mültecilerin himayesi anlamına gelen uluslararası antlaşmalar hakkındaki açıklamaların ve istatistiklerin sunulması ve incelenmesi ışığı altında, Ürdün siyasetinin özel olarak Filistinli ve Suriyeli mültecilere karşı siyaseti araştırılmış ve incelenmiştir. Bu siyaset; mültecilerin sayısı, geliş tarihleri ve yerleşme merkezleri açısından göç gerçeği göz önünde bulundurularak farklı bölümlerde ele alınmıştır. Bunlara ek olarak mültecilerin kampların içinde ve dışında yaşadıkları sıkıntılar da incelenmiştir. Dahası Filistinli ve Suriyelilerin göç hareketinin Ürdün'e siyaset, güvenlik, ekonomik ve toplumsal yönden etkileri analiz edilmiştir. Mültecilerin durumlarının yakından incelenebilmesi için kamplarda saha araştırması yapılmış; Filistin ve Suriye göç dalgalarına karşı Ürdün'ün göç konusundaki siyasetini açıklamaya çalışılmıştır. Bu bulgular ışığında, göçün Ürdün üzerindeki etkileri; Suriye ve Filistinli göçü arasındaki farkları ve iki durumda da Ürdün siyasetinin teamüllerini açıklayan bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar çerçevesinde, temel bir tasavvur oluşturulmuştur.

Ürdün, kurulduğundan beri çeşitli komşu ülkelerden mülteci ağırlamaya devam etmektedir. Ülkenin karşıladığı ilk göç dalgası, İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesi sonucunda meydana gelen Filistin ilticasıdır. Ancak Ürdün, böylesi bir dönemde Filistinlilere göçmen gözüyle bakmayıp bu olguya tamamen milliyetçilik, Arap birliği ve kardeşlik duyguları ile hâkim olmuştur. Zira İsrail'in Filistin'i işgal etmesi bütün Arap ülkelerini etkilemiş ve genel olarak Filistin halkının İsrail işgali karşısında haklarının savunulması gerektiği görüşünde olmuşlardır. Ayrıca Doğu ve Batı Yakaları arasında birlik hareketlerinin doğuşu, Ürdünlüleri Batı Yakası sakinlerine Ürdün dokusundan bir parça olarak bakmalarını sağlamıştır. Filistinli vatandaşların Ürdün vatandaşlığını ve vatandaşlık haklarını elde etmeleriyle birlikte, Ürdün halkıyla karışmışlar dolayısıyla Ürdün'ün milli bir dokusu haline gelmişlerdir. 69 yıldır Ürdün topraklarında yaşamaları Filistinlileri sadece kamplarda değil Ürdün'ün farklı kasaba ve kentlerinde yaşayan toplumun bir kesimi haline getirmiştir. Onlar tam olarak mülteci olarak görülmemektedir. Zira bazıları hükümet makamlarında çalışmakta ve Ürdün'ün ekonomisine gözle görülür bir şekilde katkı sağlamaktadır.

Ürdün'ün Suriye Göçü'ne karşı olan siyaseti tamamen farklı olmuştur. Zira iki sorun arasındaki farklılık sorunun kökleriyle ilişkilidir. Çünkü Filistin sorunu, İsrail'in Filistin'e

gelip haksız yere yerleşip işgal etmesi sonucu vatanından zorla çıkarılan bir halkın sorunu olarak görülmektedir. Suriye ilticasına gelince; özgürlük, reform, siyasi değişim ve yönetim hakkı isteyen halk arasında çıkan iç çatışma sonucu meydana gelmiştir. Bu durum, farklı grupların iç savaşa dâhil olmasına yol açmış ve taraflar arasında bir savaş ortamının oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Suriye vatandaşları güvenlik ve korunma arayışı için komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Ürdün, iç savaştan kaçan ve kendi sınırlarında bulunan tüm mültecileri karşılayarak kendi rolünü üstlenmiştir. Onlar koruma altına almış ve barınma sağlamıştır. Buna ek olarak uluslararası kuruluşlar, Ürdün'deki Suriyelilere maddi manevi destek sağlamış ve Ürdün'de yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli hizmetleri sunmuşlardır.

Bunun yanında, uluslararası toplum Ürdün'e, mültecileri karşılamak ve topraklarına sokmak için destek vermektedir. Ürdün, sınır bölgelerinde Suriye tarafından bir takım terör saldırılarına uğramış olsa da mültecileri karşılamaya devam etmektedir. Ancak bu durum istikrar ve iç güvenlik korkusuna neden olduğu için sınırlarını kapatmaya ve Suriyeli mültecileri karşılamamaya sevk etmiştir. Topraklarındaki mevcut mülteciler ise, Ürdün'de ekonomik, toplumsal ve güvenlik açısından büyük ölçüde etkili olmuşlardır. Ancak Ürdün'ün sınırlı kaynaklara sahip, dış borçları olan, ağır ekonomik buhranlarla karşı karşıya kalan bir devlet olduğu bilinmektedir. Mültecilerin varlığıyla birlikte bu ekonomik şartlar hızlı bir şekilde olumsuz etki etmektdir. Bu yüzden Ürdün'ün mültecilere destek olabilmesi için uluslararası destek alması gerekmektedir. Zira bunun yerine getirilmesi insani bir görev olarak değerlendirilmektedir.

Görünen o ki Suriye krizi yakın bir zamanda bitecek gibi değil. Bu yüzden Ürdün'ün ister mülteciler düzeyinde isterse Suriye hükümeti ile olan ilişkisi düzeyinde olsun veya Suriye'nin Ürdün güvenliği üzerindeki etkisinden dolayı daha çok sıkıntı ve tehditlerle karşı karşıya kalacaktır. Şayet Suriyeli mültecilerin bulunması uzun sürerse, gelecek 20 sene için Ürdün'ün mültecilere karşı stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca Suriyeli mültecilere vatandaşlık hakkının verilmesinden uzak durulması gerekir ki şayet böyle bir durum olursa Ürdün devletini ve halkını yeni sorunlarla karşı karşıya getirir.

Bu çalışmada geçen bulgular neticesinde, Ürdün'ün Filistin ve Suriyeli mültecilere karşı siyasetiyle ilgili şu sonuçlar çıkartılabilir;

- Ürdün'deki mülteci varlığının sürmesi halinde orta vadede ulusal bir tehlike oluşturabilir.
- Ürdün, Filistinli mültecilere Ürdün kimliği için bir tehlike olarak bakmakta ve olabildiğince sınırlandırılması gerektiğine inanmaktadır.
- Ürdün milli kimlik üzerindeki korku, mültecilerden büyük bir kitlenin tehdidi altında olduğu için normal olarak görülmektedir.
- Alternatif bir vatan senaryosunun ve Filistin devletinin kuruluşunun ihtimalinin şuana kadar olanaksız görülmesi ve bu sebeple konfederasyonun gerçeğe daha yakın olması.
- Suriye ilticası, Ürdün'ün dış yardımlarının yükselmesine katkı sağlamış ancak ekonomik ihtiyaçları tam olarak karşılamamıştır.
- Ürdün, birçok etkenden dolayı büyük ekonomik baskılara maruz kalmakta bu yüzden ekonomisini canlandırmak için güçlü bir ekonomik sıçramaya ihtiyaç duymaktadır.
- Kabileler Haşimi tahtına destekçi olarak görülmekte ancak tek destekçi değildir. Bunların dışında Haşimi tahtının önemli bir destekçisi sayılan Filistin asıllı ekonomik ve siyasi elitler de bulunmaktadır.
- Ürdün siyasetinde Filistinli ve Suriyeli mültecilere karşı her krizin doğasının ve Ürdün'ün konumun gerektirdiği açık bir ihtilaf bulunmaktadır.
- Yeni Suriyelilerin gelmesi ve Filistinlilerin nüfusunun artmasından dolayı Ürdün kabileleri arasında müktesebatlarını kaybetme korkusu yayılmıştır.
- Ürdün'ün en yakın zamanda sıkıntılarının hafiflemesi için Suriye iç savaşı için siyasi bir çözüm üretmesi gerekmektedir.
- Fakir ve orta tabaka için ekonomiye ve altyapıya zarar verenler birinci derecen Suriyeli mültecilerdir.
- Ürdün sınırlarında Suriye ile gerçek bir tehlikeye maruz kalmıştır. Zira bazı sınır bölgeleri "IŞİD" örgütü veya yandaşlarının yönetimi altına girmiştir. Daha önce "IŞİD" tarafından Ürdün yönetiminin kâfir olduğu ve düşürülmesinin dini bir gereklilik olduğu ilan edilmişti. Nitekim Ürdünlü pilotun canlı olarak yakılması olayını hala hatırlamaktayız.

- Orta vadede Suriyeli mültecilerin Filistinli mültecilerin durumuna ulaşması uzak görülmektedir.
- Suriye'de Esad rejimi ve muhalefet arasında sürmekte olan kanlı çekişme, Ürdün üzerine gölge düşürmekte. Bu durum uzun vadede bu ülkede doğrudan sorunlara yol açacaktır. Ayrıca kimyasal silahın Suriyeli grupların eline düşmesine ve şimdiki yönetimin düşmesinden sonra oluşacak yeni yönetimin kimliğine yönelik bir endişe yaşanmaktadır. Aynı şekilde demografik ayrımın olması ihtimali Suriye'nin birliğini tehdit etmekte ve tehdit Ürdün dâhil olmak üzere komşu ülkelere de yansımaktadır.
- Ürdün kralı, uluslararası toplumdaki temel tarafları ülkesinin karşı karşıya kaldığı kriz tehlikesi konusunda ikna etmeyi başarmıştır. Yine esas kaynaklardan mali yardımlar alabilmiştir. Ayrıca Uluslararası Para Fonu (IMF) Ürdün'e üç yıl için yaklaşık iki milyar dolar kredi vermeyi onaylamıştır. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt tarafından kurulan Körfez Fonu ise kalkınma projelerini uygulaması adına Ürdün'e 5 yıl süreyle 5 milyar dolar kredi vermiştir. Şüphe yok ki bu yardımların temel sebebi, dahili ve harici siyasi baskılara maruz kalan Arap krallık yönetimine destek sağlamaktır. Destek veren ülkeler, ayrıca mültecilerin Ürdün'de kalmalarını ve kendi ülkelerine göç etmek durumunda kalmalarını istememektedir.
- Krallığı doğrudan etkileyen bölgedeki sorunlara karşı Ürdün'ün koyduğu kanunlara karşı sessiz kalınmamalı.

Yaptığımız ayrıntılı çalışma çerçevesinde, Ürdün devleti için geleceğe yönelik öngörülebilir bazı senaryolara aşağıda değinilmiştir;

- Birinci Senaryo: Suriye krizi için net bir çözüm, mültecilerin büyük bir kısmına ülkesine güvenli bir dönüş fırsatı sağlayacaktır. Buna ek olarak, Filistin devletinin kuruluşunu hedefleyen net bir çözüm, Ürdün ile aralarında konfederasyon birliği ve İsrail ile kaliteli ekonomik ilişkiler kurulmasını sağlayacaktır. Ürdün ise Batı Yakasının güvenliği kapsamında askeri destek sunar.
- İkinci Senaryo: Yakın ve orta vadede Suriyeli ve Filistinli mültecilerin ülkelerine dönmemesi, Ürdün'ü, milli güvenliğini tehdit edecek zor ekonomik durumlarla karşı karşıya getirecek insan yığınına dönüştürür.

- Üçüncü Senaryo: Suriye bölünmeyle karşı karşıya kalacak. Ürdün'e Suriye topraklarının bir kısmına hükmetme fırsatı doğmuş olacak. Böylece mültecilerin dönüşünün bu topraklara yapılmasını sağlayacak. Özellikle bu mültecilerin çoğu Güney Suriye bölgelerinden Ürdün'deki gibi aşiret homojenliğinin olduğu bölgelerden gelmişlerdir.
- Dördüncü Senaryo: Filistin devletinin kurulmaması, Filistin yönetiminin hâkim Ürdün hükümetine katılması ve Arap çoğunluğuna sahip Batı Yakasından bir kısmının Ürdün'e eklenmesi alternatif bir yurt oluşturacaktır.
- Beşinci Senaryo: Suriyeli mültecilerin acilen dönmemeleri üzerine bulunmalarının uzun sürmesi ve böylece siyasi temsil beklentilerine girip toplumsal baskı oluşturmaları.

Gelecekle ilgili beklentilere gelince, Ürdün şimdiki adımlarını atmaya devam edecek gibi görünüyor. Beklenmeyen ve ihtimal dışı olaylardan biri istisna ki o da, Suriyeli mülteciler krizinin Ürdün hükümetinin istikrarını sarsacak ve yönetimi tehdit edecek zayıf bir fırsatın olması… Bunun karşılığında, Ürdün'ün gelecek yıllarda ekonomik, toplumsal ve güvenlik alanında bazı sorunlarla karşı karşıya kalacağı ihtimali bulunmaktadır. Ancak bu sorunların krizlere dönüşmesi ihtimal dışındadır.

Ürdün'ün istikrarı ve düzeni, Birleşmiş Milletlerin, batılı müttefiklerin ve bazı Körfez ülkelerinin sabit ve artan desteğine dayanmaktadır. Ürdün, tarih boyunca çoğu zaman, Doğu Ürdün Emirliği dönemi esnasında, yakın müttefiki olan Büyük Britanya ile olan gayri resmi ilişkilere güvenmiştir. Şimdi ise Birleşmiş Milletlerle ilişkiler kurmaktadır. Bu ilişkiler, Kral'a ve hükümete Ürdün'ü korumada yardımcı olduğu sürece çoğu Ürdünlü tarafından açık bir şekilde veya gönülsüzce kabul görülmektedir.

Kral II. Abdullah BM ve Avrupa ülkeleriyle yakından ilişkiler kurmuştur. Geçmiş yıllarda ise, Suriye'deki iç savaşı tetikleyen sorunları ve Irak'taki mevcut krizin durumunu görüşmüştür. Dikkat etmek gerekir ki, Suriye mülteci krizi Kral'a ve hükümetine deliller, beyanatlar ve kesin kararlar alması için güç vermiştir. Bu kararların çoğu IŞİD için düşman bir koalisyon oluşturulmasından yana olmuştur. Batıdaki müttefikler ve Körfez ülkeleri tarafından ilan edilmiş mülteci yardım sözleşmeleri Ürdün'e desteği sürdürmeyi kapsayan

karşılıklı ilişkiyi göstermektedir. Ürdün'ün dışarıdaki müttefikleriyle olan ilişkileri, Ürdün'ünün iç istikrarını sağlayan temel taş mesabesindedir.

Aynı şekilde Ürdün ve Batı medyasının mültecilerle bağlantılı şiddete ve olumsuz ekonomik etkilere verdiği tepkiye de büyük önem vermemiz gerekmektedir. Zira mültecilerle alakalı olaylara verilen tepkilerin istikrar için büyük önem arz ettiğini tahmin edebiliriz.

Uluslararası düzeyde, İsrail, Suriye savaşına doğrudan müdahale etmemektedir. Şuana kadar Kudüs, İran güçlerinin Suriye'nin güneyi olan Golan Tepeleri'ne yerleşmemesi konusunda umutlarını Moskova'ya bağlamış durumda. Ancak Rusya'nın Suriye'de özel çıkarları bulunmaktadır. Bu daha önce defalarca tecrübe edilmiştir. Dolayısıyla şimdi bu krizin bitirilmesi için sağlıklı yeni çözümlerin üretilmesi zamanı gelmiştir. Geçmişte İsrail, Nakura'nın başından Necef Çölü'ne kadar karşı doğu cephesinin kurulmasından korkmuştur. Bugün ise İsrail için Ürdün'le barış sonucunda güvenli bir doğu sınırı oluşturulmuştur. Dolayısıyla Ürdün güvenli bölgesinin kuzeyden Golan Bölgesi'ne kadar uzanmasından herhangi bir zarar doğmaz.

Bu durum sadece Suriye için değil aynı zamanda birçok Arap ülkesinde de kabul görmez. Arap halkının bilinci, yöneticilerinin uyguladığı zalim politikayı bitirmeye kadir değildir. Arap yönetimlerin kurulmasıyla birlikte 30 veya 40 yıllık bir sömürüden sonra caddelere çıkıp en basit haklarını talep edenler veya reform isteyenler ölüm, işkence ve göçlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Böylece halk arkalarında mal mülk bırakmadan mülteci durumuna düşmektedir. Uluslararası tarafların bu Arap dalgalanmalarını büyük stratejilerle sömürdüğünü ve bu devrimleri kadraja alıp kendi çıkarları için kullandıklarını görmekteyiz. Filistin ve Suriye göçünden herhangi olumlu bir durum bekleyemeyiz zira ikisi de zalim Arap ülkelerinin izni ve kabulüyle Batılı tarafların çıkarlarına göre geleceklerinin resmini çizmiştir.

KAYNAKLAR

Abu Omar, Y. (2010). T**he issue of Palestinian refugees and their impact on Jordanian-Palestinian relations (1948-2009).** Unpublished Master's Thesis, Palestine. 37.

Al-Ali, I. (2014). **Palestinian refugee from uprooting to return**. (First edition). Bahrain: Earth and Human Center for Studies and Consultations, 100.

Al-İbrahim, A. (2015, 4-6 February). **Jordanian experience in dealing with the human and psychological dimensions of illegal immigration.** Naif Arab University fo Security Sciences, Riyadh.

Al-Khazendar, S. (2004). "Arab internal conflicts". **Yarmouk University,** 20 (1), 150-152.

Al-Rashdan, A., Al-Hamad, J., (Editörler). (2002). **Palestinian refugees and Diaspora Palestinians**, Amman: Middle East Studies Center, 216.

Al-Saqer, A. (2012). **The Camps in the Hashemite fourth Covenant**. (First edition). Amman: Rozana, 7.

Aytani, M., Mannaa, M. (2010). **The Suffering of the Palestinian Refugee.** (First edition). Beirut: Al-Zaytouna Centre for Studies and Consultations. 33.

Bshara, A., (2014). **Syria: the path of pain towards freedom.** (First edition). Qatar: Arab Center for Research and Policy Studies, 31.

Cannable, B., (2015). **From Negative to Positive Stability**. Santa Monica: RAND, 4.

Châtel, F., (2014). "The Role of Drought and Climate Change in the Syrian Uprising: Untangling the Triggers of the Revolution," **Middle Eastern Studies**, 50 (4), 521–535.

Francis, A., (2015). **The refugee crisis in Jordan**. (First edition). Norway: Carnegie Middle East Center, 7.

Hashemi, N., Postel, D., (Editörler). (2013). **The Syria Delimma**, Cambridge: The Mit Press, 3.

Jarar, N. (1994). **Palestinian refugees: international and future perspective.** (First edition). Jerusalem: Palestinian Academic Society for International Affairs, 10.

Jastram, K., Achiron, M. (2001). **REFUGEE PROTECTION: A Guide to International Refugee Law**. (First Edition). Geneva: BMMYK, 21.

Maslamani, A. (2016). **The policy of countries towards the phenomenon of migration of Africans.** (First edition). Cairo: Arab Knowledge Office, 18.

Oytun, O., (2014). "Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu". **ORSAM**, 189, 20.

Salih, M. (2014). **Introduction to the Palestinian refugee issue**. (First edition). Bahrain: Earth and Human Center for Studies and Consultations, 36.

Sameeran, A., Sameeran, M., (2014, 17-18 June). **The impact of Syrian asylum on Jordan**. Al Al-Bayt University, Jordan.

Stave, S., Hillesund, S., (2015). **Impact of Syrian Refugees on the Jordanian Labour Market.** (First edition). Amman: International Labour Organization / Fafo, 46.

Stevens, D. (2013). "Legal Status, Labelling, and Protection: the Case of Iraqi 'Refugees' in Jordan," **International Journal of Refugee Law** 25 (1), 1–38.

Sulaiman, J. (Autumn, 1995). **Palestinians in Jordan data and figures**. Institute for Palestine Studies, 6 (24), 2-4.

Titnes, A., Zhang, H., (2014). **Progress, challenges, diversity Insights into the socio-economic conditions of Palestinian refugees in Jordan.** (First edition). Norway: FAFO, 27.

UNRWA. (2016). **Protection of Palestinian refugees.** Jerusalem: Communications division UNRWA, 4.

Internet: "2014-2016 National Resilience Plan". (2014, Jan). Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/yjTs67 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "3RP Regional Progress Report". (2015, June). 3RP Regional Refugee and Resilience Plan. Web: https://goo.gl/33c3L6 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

İnternet: "8% The rate of increase of Palestinian refugees in Jordan". (2010, June). Amman Net. Web: https://goo.gl/okWRqM 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Access to Health Care and Tensions in Jordanian Communities Hosting Syrian Refugees". (2014, June). REACH. Web: https://goo.gl/ZZCssk 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Arab Charter on Human Rights". (2004). Minnesota university human rights library. Web: http://hrlibrary.umn.edu/arab/a003-2.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Asylum Seekers". (2010). UNHCR. Web: http://www.BMMYK.org/ar/4be7cc274e1.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees". (2010, Dec). UNHCR. Web: www.BMMYK.org/3b66c2aa10.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: " Declaration on Regional Refugee". (1993). Minnesota university human rights library. Web: http://hrlibrary.umn.edu/arab/b085.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Economic Impact Study: Direct and Indirect Impact of the WFP Food Voucher Programme". (2014, April). WFP. Web: https://goo.gl/EcyUXz 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Education and Tensions in Jordanian Communities Hosting Syrian Refugees". (2014, June). REACH. Web: https://goo.gl/X7EzQk 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Fakhouri discusses US economic aid programs with US officials". (2016, Aug). The Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/haB2ab 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Geographical features". Al-Moqatel. Web: http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Dwal-Modn1/Jordan/Sec02.doc_cvt.htm adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Global Economic Prospects 2017: Middle East & North Africa". (2016). The World Bank. Web: https://goo.gl/8bKquS 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Jordan Economic Monitor, Fall 2013: Moderate economic activity with significant downside risk". (2013). The World Bank. Web: http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-fall-2013 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Jordan Economic Monitor, Spring 2014: Resilience amid turmoil". (2014). The World Bank. Web: http://www.worldbank.org/en/country/jordan/publication/jordan-economic-monitor-spring-2014 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Jordan Response Plan 2015 for the Syria Crisis". (2014, Dec). Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/8umJCe 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Jordanian position on the refugee issue". (2013). Department of Palestinians Affairs. Web: http://www.dpa.gov.jo/page.php?60-60 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Jordan-Syrians stranded in the desert". (2015, June). Human Rights Watch. Web: https://goo.gl/acALUz 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Mid-Year Trends 2014". (2015, Jan). UNHCR. Web: http://www.BMMYK.org/54aa91d89.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Needs Assessment Review of the Impact of the Syrian Crisis on Jordan". (2013, November). Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/diK3im 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "No Escape: Civilians in Syria Struggle to Find Safety Across Borders". (2014, Nov). Norwegian Refugee Council. Web: https://goo.gl/EoRAkP 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "REACH Evaluates the Effect of the Syrian Refugee Crisis on Stability and Resilience in Jordanian Host Communities: Preliminary Impact Assessment". (2014, March). REACH. Web: https://goo.gl/di95F9 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

İnternet: "Refugees in Jordan". (2004, October). Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/EkzqnV 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Regional Analysis Syria Q4 2014". (2015, Jan). Relief Web. Web: https://goo.gl/4iZH5P 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Rome Statute of the International Criminal Court". International Committee of the Red Cross. Web: https://www.icrc.org/ara/resources/documents/misc/6e7ec5.htm 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees". (1993). Web: http://hrlibrary.umn.edu/arab/b084.html 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Strategic Plan for the years 2014-2016". (2014, December). The Ministry of Planning and International Cooperation. Web: https://goo.gl/wT5AL4 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Syria Crisis Monthly Humanitarian Situation Report". (2014, April). UNICEF. Web: https://goo.gl/k1DXpE 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Syria Regional Refugee Response". (2017, July). UNRWA. Web: http://data.BMMYK.org/syrianrefugees/country.php?id=107 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "The 2015 Arab Opinion Index: Results in Brief". (2015, Dec). Arab Center for Research and Policy Studies. Web: https://goo.gl/9ry4eD 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "The opening of the Jordanian-Emirati camp in the Marijib Al-Fahd area". (2013, May). Al-Islah. Web: https://goo.gl/NwRRRJ 6 Te mmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "The United States has stopped training new fighters from the Syrian opposition". (2015, October). BBC Arabic. Web: https://goo.gl/Dn6Fip 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "The Universal Declaration of Human Rights". (2015). United Nations. Web: http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

İnternet: "UNRWA in Figures 2016". (2017, Jan). UNRWA. Web: https://goo.gl/xtLscC 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Water for Life: Jordan’s Water Strategy 2008-2022". (2009, Feb). Ministry of Water and Irrigation. Web: file:///C:/Users/ipcs/Downloads/joriew_org_jordan_national_water_strategy.pdf 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: "Zaatari.. The largest Arab refugee camps and the second globally". (2016, March). Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/GD4toK 6 Te mmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Abu Lawz, G., (May, 2014). "The opening of the largest Syrian refugee camp in Jordan". *Al-Arabiya*. Web: https://goo.gl/kMLTWJ adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Abu Rish, Z., (Aug, 2012). "On the Nature of the Hashemite Regime and Jordanian Politics: An Interview with Tariq Tell (Part 1)". *Jadaliyya.* Web: https://goo.gl/QMQZw8 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Al-Dabiseh, Z., (April, 2015). "Jordan loses trade with Syria". *Al-Arabi Jadeed.* Web: https://goo.gl/J8x4US adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Al-Hamad, J. (April, 2014). "The National History between Jordan and Palestine and Future Prospects". Al-Sabeel. Web: https://goo.gl/Axgk65 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Al-Hunaiti, A., Abdulrahman, E., (May, 2010). "Jordan's position on the Palestinian issue over the years of conflict". Media and current issues in Jordan and the Middle East. Web: https://goo.gl/g4BNgu adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Al-Jireybi, M., (2009). "Introduction to the Study of National Identities "A Sociological Study of the Jordanian Identity". Thoria Center. Web: http://www.thoriacenter.org/cms/webimages/359509.doc adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Al-Mashar, M., (June, 2017). "Towards just solutions to the issue of Syrian refugees". *Carnegie Middle East Center.* Web: https://goo.gl/2Pspvu https://goo.gl/hd2Ek1 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

İnternet: Al-Najjar, M. (July, 2009). "Controversy over the number of Palestinians in Jordan". Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/zqQMxa adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır

İnternet: Al-Shalayil, O. (November, 2005). "Refugees". Dunya Al-Watan. Web: https://goo.gl/vEHSjQ adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Al-Yakoubi, W., (June, 2016). "Al-Ruqban.. The Syrian refugee camp in Jordan, which no one remembers". *Arabi 21*. Web: https://goo.gl/uRP4QS adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Antelava, N., (October, 2009). "Jordan faces up to water crisis". *BBC.* Web: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8292228.stm adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Arraf, J., (July, 2016). "Syrian refugees suffering on Jordan's border". *Al-Jazeera.* Web: https://goo.gl/vpqZ7H adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

İnternet: Awad, A. (April, 2011). "Map of Palestinian refugees in Jordan". Palestine, Web: https://goo.gl/Vqk6uY adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Danmur, Ch., (April, 2014). "Jordan opens Al-Azraq refugee camp". *UNHCR.* Web: http://www.BMMYK.org/ar/news/latest/2014/4/53621fd16.html adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Jaarun, Q. (May, 2012). "Jordanian politics and the demography of «asylum»". Alrai Press. Web: https://goo.gl/scideL adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Karasapan, O., (Feb, 2015). "Jordan's Syrian refugees". *Brookings*. Web: https://goo.gl/Xxv5Un adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Kouame, A., (First/Second Quarter 2009). "The Financial Crisis: Impact on the Middle East". *Development Horizons*. Web: https://goo.gl/UeXkmo adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Mallawi, M., (Feb, 2017). "The Jordanian-Emirati camp accommodates 7178 Syrian refugees". *Al-Bayan.* Web: https://goo.gl/HDXec4 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Mansur, Y., (Feb, 2015). "Cost of Syrian conflict ". *Jordan Times.* Web: http://www.jordantimes.com/opinion/yusuf-mansur/cost-syrian-conflict adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Mohtadi, Sh., (Aug, 2012). "Climate change and the Syrian uprising". *Bulletin of the Atomic Scientists.* Web: http://thebulletin.org/climate-change-and-syrian-uprising adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Nawfal, A., (August, 2007). "Jordanian-Palestinian relations between reality and the future". Al-Jazeera. Web: https://goo.gl/1vYD5P adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Proctor, K., (March, 2014)."TAPPED OUT: WATER SCARCITY AND REFUGEE PRESSURES IN JORDAN". *Mercy Corps.* Web: https://goo.gl/xFcmWd adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Sadeeq, H., (Feb, 2017). "Hope to return.. A dream that brings together the Syrians in Jordan". *Al-Jazeera*. Web: https://goo.gl/wcWQeH adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

İnternet: Salih, M. (April, 2017). "Palestinian camps". Al-Jazeera, Web: https://goo.gl/C7qKaC adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Shaqeer, Sh., (Feb, 2014). "Jordan's position on the Syrian crisis: ambiguity or contradiction?". *Al-Jazeera Centre for Studies*. Web: https://goo.gl/hd2Ek1 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Sharp, J., (June, 2017). "Jordan: Background and U.S. Relations". *Congressional Research Service.* Web: https://goo.gl/GuGrqx adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Teylor, A., (March, 2016). "Al-Azraq camp in Jordan gives Syrian refugees new hope". *Al-Sharq Al-Awsat.* Web: https://goo.gl/HQLGa9 adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

Internet: Whitmen, E., (May, 2013). "Refugee influx worsens Jordan's water woes". *Al-Jazeera*. Web: https://goo.gl/oXqsLP adresinden 6 Temmuz 2017'de alınmıştır.

EKLER

EK-1. Filistin Mülteci Kampları

İrbid Kampı

Husayn Kampı

Talebiye Kampı

Bak'a Kampı

Ez-Zerka Kampı

Es-Suhna Kampı

16
47967

EK-2. Suriye Mülteci Kampları

Ez-Za'teri Kampı

الم نور

شارع التفاح

REPUBBLICA ITALIANA
REPUBLIC OF ITALY
الجمهورية الإيطالية
POLIAMBULATORIO DA CAMPO GLORDANO-ITALIANO
JORDANIAN - ITALIAN FIELD HOSPITAL
المستشفى الميداني الأردني - الإيطالي
ITALIAN COOPERATION FOR DEVELOPMENT
ROYAL MEDICAL SERVICES

TOYOTA

El-Ezrak Kampı

B03
P05

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Al-Turk, Haya

Uyruğu : Ürdünlü

Doğum tarihi ve yeri : 11 Kasım 1993 Ürdün

Medeni hali : Bekar

Telefon : +90 534 040 91 08

e-posta : hayaturk@yahoo.com

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet Yılı**
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/ Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları	2017
Lisans	Ürdün- Hashemite Üniversitesi/ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Çalışmaları	2014

Yabanci Dili

Arapça, Çeçence, İngilizce, Türkçe

Hobiler

Kitap okuma

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…

